

ALTA RUL BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

C U P R I N S U L

Anul II (XLI), nr. 7—9 (serie nouă)

iulie—septembrie 1991

Redacția : Lecția crîncenilor ani de comunism — — — — — 3

STUDII

ANCA MANOLACHE : Maica Domnului — Maica Bisericii — —	9
[Prof. ICN NICOLA] : Numele Fecioarei Maria în graiul poporului	14
Preot PETRU CATA : Egalitatea Sfinților Apostoli după Noul Testament — — — — —	18
Protodiacon prof. CORNEL OLARIU : Biblia în lumina concepțiilor contemporane — — — — —	24
Preot CEZAR STERPU : Omul — metafora lumii — — — — —	35
Diacon prof. TECDOR V. DAMȘA : „Regula“ Sf. Benedict de Nursia	40
Pr. prof.dr. MIRCEA BASARAB : Giulgiul de la Torino — — —	56

TEXTE PATRISTICE

Sf. GRIGORIE AL NISEI : Comentariu la psalmul 6 (trad. pr. prof. dr. Teodor Bodogae) — — — — —	70
AFRAAT PERSANUL : Despre smerenie, rugăciune și post (trad. pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA) — — — — —	74

URME DIN TRECUT

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Din activitatea „publică“ a istoricului dr. Ion Sîrbu — — — — —	78
[Dr. AUREL COSMA] : Sabin Drăgoi și muzica sa religioasă —	95
Preot. prof. dr. ZENO MUNTEANU : Amintirile unui dascăl de teologie — — — — —	104
Pr. prof. dr. ATANASIE NEGOIȚĂ : De unde vine numele orașului Arad — — — — —	109
Prof. IOAN MIRCEA BOGDAN : Activitatea istoriografică a lui Vasile Mangra — — — — —	112
GHEORGHE ȚÂRCUȘ : Nicolae Butariu (1844—1890), luptător pentru drepturile românilor zărăndeni — — — — —	122

DIALOGURI ÎN UMBRA CRUCII

Preot EMANUEL COPĂCEANU : Cmul și providența lui Dumnezeu	129
---	-----

LECTURI MORALE

IOAN ICN DIACONU : Am fost și eu în temnițele comuniste (III) —	134
---	-----

CRONICĂ BISERICESCĂ

Doliul Patriarhiei ecumenice. Avînt monastic în Patriarhia Antiochiei. Vestii din Patriarhia Moscovei. Post ortodox de radio. Primul liceu confesional la Moscova. Religiozitatea unui om politic. Relațiile ortodocși-catolici în Iugoslavia. Învățămîntul teologic

ALTARUL BANATULUI

7-9

Serie nouă, anul II (XLI)
iulie—septembrie 1991

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinte :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
- Vicepreședinți :** P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului.
Prea Sfințitul Episcop EMILIAN BIRDAȘ
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot EMIL ROMAN vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Pr. dr. IOAN TULCAN, preot la parohia Arad—Centru.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
- Corectori :** Preot IOAN D. ȚIRNEA
CONSTANTIN GURAU
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900
Timișoara I, bd. C. D. Loga nr. 7. Cont virament
Banca de comerț, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.
Abonamentul anual — lei 500

LECȚIA CRÎNCENILOR ANI DE COMUNISM

Evenimentele petrecute în acest an ne-au reamintit lunga perioadă de timp cînd țării noastre și altor țări europene le-a fost impusă dominația sovietică și deodată cu aceasta la început „democrația populară“, apoi socialismul, comunismul și ateismul. Pînă la urmă însă regimurile totalitare din Răsărit au început să se prăbușească rînd pe rînd, de soarta aceasta nefiind scutită nici însăși „patria socialismului“, Uniunea Sovietică.

La ora actuală, după experiența tragică pe care au făcut-o Bisericele din respectivele țări, este cazul să încercăm să facem un bilanț și să tragem concluziile de rigoare. Cei aproximativ 40 de ani trăiți sub comunismul ateu, pot fi comparați cu cei 40 de ani petrecuți de poporul lui Israel în pustie, înainte de a se așeza pe „pămîntul făgăduinței“. După ce triburile au ajuns în Palestina, ele s-au trezit confruntate cu probleme noi, fără să fie însă prea bine pregătite pentru aceasta. Precum la evreii de odinioară s-a manifestat tentația idealizării existenței nomade în pustie, considerată ca fiind adevăratul fel de a trăi credința în Dumnezeu, de o idealizare asemănătoare se împărtășesc la unii cele patru decenii de viață petrecute în comunism pe motiv că în acest timp a predominat o anumită puritate concretizată în mărturisirea lui Hristos cu prețul vieții. Asemenea paralelă însă nu ajută prea mult și pînă la urmă nici nu este întru totul corectă. Cine dorește cu adevărat să se reîntoarcă în pustie ? Pe de altă parte ar fi totuși păcat să uităm prea repede această perioadă de timp cu toate virtuțile ei. În ciuda suferințelor, a multelor jertfe, a pagubelor de tot felul, s-au dat atunci pilde cutremurătoare de credință și dăruire creștinească.

Afară de aceasta pentru ca analiza noastră să fie utilă, e de trebuință să luăm în considerare atît realitățile proprii, cît și pe cele ale tuturor Bisericilor trăitoare în țări cărora le-a fost impus

comunismul. Mutațiile sociale din ultimii 40 de ani ne-au deschis ochii asupra sfârșitului unei lumi în care Biserica, credința creștină și statul se părea că formează un tot. Aproape pretutindeni în Răsărit secularizarea vieții sociale și a sistemului de valori era cumva mascată de faptul că majoritatea cetățenilor continuau să aparțină unei Biserici. În realitate am avut însă de-a face cu o pură iluzie căci în cele din urmă Bisericele au trebuit să recunoască marginalizarea ce li s-a impus, ca și scoaterea majorității domeniilor existenței de sub influența valorilor creștine.

A trebuit deci să ne obișnuim cu ideea că lumea în care trăiam nu mai era o lume creștină, să învățăm că Biserica reprezenta o „minoritate” dar că totuși — fără a juca un rol preponderent în societate — putea dobîndi o nouă credibilitate și câștiga atașamentul chiar și a celor care nu-i împărtășeau crezul.

Iată însă că „socialismul real” s-a prăbușit. Și totuși el mai dăinuie în unele părți ale globului și de asemenea în conștiința unor oameni pentru care teoria marxistă mai are încă un sens. Oricum dispariția socialismului ca formă de guvernămînt lăsa noi și în alte țări este necesar să ne facă să nu uităm lecția dură pe care ne-a înbiat-o înfruntarea cu marxismul ca ideologie oficială dominantă.

În anii la care ne referim mulți s-au angajat în combaterea propagandei ateiste a marxiștilor. Astfel s-a consacrat multă energie în eforturile apologetice considerîndu-se că ateismul reprezenta principala sfidare. Încetul cu încetul lumea și-a dat însă seama că Dumnezeu n-are nevoie să i se dovedească existența și că, dimpotrivă, așteaptă de la Biserica Sa ca ea să se ridice în apărarea oamenilor, a foamei lor de dreptate. Astfel prezența marxismului de a se prezenta el însuși ca apărător al dreptății, a devenit pentru creștini provocarea decisivă, pe de-o parte obligînd gînd să fie evaluată poziția proprie, pe de altă parte slujind drept criteriu în confruntarea cu marxismul.

Să ne referim în primul rînd la evaluarea poziției proprii. La acest punct creștinii, și e vorba de cei din Occident mai ales, au trebuit să accepte că aprecierea critică din partea marxiștilor a rolului insuficient jucat de Biserică în perioada de industrializare a societății secolului al XIX-lea, își avea o anumită justificare. Deși Biserica a dispus în acest timp de putere și influență, ea n-le-a folosit pentru a contribui deplin la instaurarea unei ma-

drepte ordini sociale. Evident, ea a făcut mult spre a pansa rănilor celor aflați în nevoi, dar n-a reușit totuși să oprească producerea acestor răni. Până la ce punct această critică a ajutat Biserica să-și schimbe orientarea, constituie încă o întrebare. În orice caz ea a determinat pe toți să se intereseze mai mult de implicațiile sociale ale Evangheliei, ea a demonstrat că neajunsurile nu sînt doar individuale ci și structurale și că acestea trebuie să fie înlăturate.

Deș. creștinii n-au mers pînă la capăt în reconsiderarea vechilor poziții, totuși au trecut de la simpla apologetică tradițională, la apărarea drepturilor omului și astfel n-au lăsat cale liberă acelor care pretindeau să dețină ei monopolul ideilor progresiste. Așa burăoară s-au depus strădanii spre a se arăta că efortul instaurării unei noi ordini sociale nu dă dreptul ca aceasta să fie impusă cămenilor împotriva voinței lor. În calitate de fii ai lui Dumnezeu, creștinii au evocat unitatea ce trebuie să existe între scop și metodă și, procedînd astfel, au trebuit să se întrebe cum se manifestă ea în Biserică, ce mesaj transmite Biserica, pînă la ce punct se face dovada că Dumnezeu iubește pe orice om fără deosebire, că este luat în considerare aportul fiecărui ins în ce privește înfăptuirea binelui comun și că Dumnezeu eliberează pe fiecare ins în vederea împărtășirii în mod echitabil de bunurile aflate la dispoziția tuturor.

Pe lîngă cele acum arătate, anii trăiți sub dictatura comunistă au dovedit Bisericilor că trebuie să-și reconsidere poziția în raport cu statul. Peste tot unde în Europa veacului nostru curențele „de stînga” au urmărit separarea Bisericii de stat, scopul invocat a fost eliberarea societății de sub tutela Bisericii. Chiar dacă asemenea situație caracterizează mai ales Occidentul, avem de-a face și aici cu ceva ce a influențat pînă la un punct orice țară. Observăm însă că eforturile depuse pentru instituirea despărțirii constituționale a Bisericii de stat au fost îndreptate cu precădere contra Bisericii și pentru restrîngerea rolului ei în societate. Iată de ce, aproape pretutindeni, Bisericile n-au fost încîntate de această separare, excepție făcînd grupările neoprotestante a căror concepție a mers totdeauna în direcția păstrării unei independențe nete față de stat.

Pînă la urmă însă toate Bisericile au constatat că separarea de stat constituie o necesitate spre a se înlătura orice amestec al

statului în treburile bisericești și orice tentativă de tutelă a statului asupra Bisericii. Poziția aceasta s-a dovedit crucială mai ales deoarece Biserica s-a convins că se aflau în fața unor regimuri care din rațiuni ideologice urmăreau nu doar înlăturarea oricărei influențe a lor asupra societății ci, pe deasupra, promovau o concepție absolut anti-creștină, atee.

Problema atinsă acum a devenit acută în toate țările cu regim zis socialist, deși nu pretutindeni în același fel. Există însă pretutindeni elemente oarecum asemănătoare. Astfel aproape constant în aceste țări statul a manifestat tendința supunerii, controlării și exploatării Bisericii în scopurile sale propagandistice. În schimbul unor subsidii de ordin material, chiar a unui sprijin oarecare, Biserica — indiferent care — era obligată să laude statul, să nu-l critice ori cel puțin să nu-l denunțe. Citeodată obiectivele vizau interesele externe ale respectivului stat, alteleori cele interne.

Sub pretextul asigurării deplinei libertăți și a egalității dintre cultele religioase, în aparență, unele erau, totuși, preferate spre a crea disensiuni între ele și astfel a le domina pe toate. În schimb religia era constant respinsă și sortită pieirii, calculându-se chiar termenul pînă cînd va dispărea complet.

Pretutindeni Biserica a fost practic eliminată din societate iar activitatea ei redusă doar la spațiul marcat de zidurile lăcașurilor de cult. Aceasta viza învățămîntul public, asistența socială, mass-media, etc., într-un cuvînt toate domeniile de activitate.

Apreciînd acum în perspectiva ce ne-o oferă timpul scurs, putem spune că și acolo unde Biserica se credea a fi o instituție națională și încă una de prim ordin, în realitate ea devenise victima sistemului și ținta atacurilor regimului aflat la putere. Biserica, e adevărat, n-au cunoscut suficient caracterul pervers al sistemului totalitar. Regretabil e însă că au cedat prea mult spațiu răului, atribuindu-i o forță mai mare decît cea pe care o avea în realitate și tocmai de aceea n-au fost atît de critice și intransigente pe cît se impunea (pr. prof. Ion Bria, *Teologia față în față cu Biserica de azi*, rev. Studii teologice, seria II, an. XLII, nr. 1, ianuarie—februarie 1990, p. 3).

Eliberate în cele din urmă de sub dictatura comunistă, Bisericele din statele foste socialiste, chiar cele cu anumite tradiții în ce privește relațiile cu statul, au ajuns la concluzia că trebuie să-și

revizuască aceste relații insistând asupra autonomiei lor. E încă una din lecțiile trase din perioada dictaturii comuniste.

Cinșcătorii problemelor bisericicești care au vizitat în trecut țările din răsăritul Europei au remarcat apoi, permanent hotărîrea cu care Bisericile se arătau pe de-o parte foarte atașate tradiției, conservatoare chiar în sensul peiorativ al cuvîntului, pe de altă parte puțin dispuse la experiențe noi spirituale în domeniul pastoriției. Cu cît s-a analizat mai mult situația din „lagărul socialist”, cu atît s-a remarcat acest atașament al Bisericilor față de tradiție și totodată forța inerției. Asemenea atitudini nu-și găseau explicația doar în tradiționalismul Bisericilor cunoscute dintotdeauna prin atașamentul lor constant față de moștenirea înaintașilor, ci mai ales ca o reacție de apărare contra ostilității fățișe din partea societății marcate de ideologie, ca mijloc de apărare împotriva persecuțiilor statului ateu.

Pentru a înțelege mai bine sensul afirmației de mai sus vom recurge la un exemplu din fosta Germanie de răsărit. Spre deosebire de luterani, romano-catolicii de aici au refuzat orice angajare în alte probleme decît cele strict tradiționale, ceea ce le-a adus învinuirea de hibernare și împietrire. Ei n-au voit să știe nimic despre ceea ce se întîmpla într-o societate care le era clar că este potrivnică Bisericii. Datorită unei atari orientări, romano-catolicii est-germani au rămas oarecum despărțiți de restul confrăților lor, în schimb au reușit să se sustragă oricăror compromisuri cărora într-alt fel n-ar fi reușit să li se împotrivesc. Astfel ceea ce s-a pierdut pe de-o parte, s-a cîștigat pe de alta.

Pentru a încheia, deși problema abordată ar comporta dezvoltări suplimentare, ne vom referi la un anumit sentiment de descurajare care a cuprins atît pe tinerii, cît și pe vîrstnicii din țările foste socialiste. Împinși spre periferia societății și considerați cetățeni de categoria a doua, numeroși credincioși au ales soluția emigrării. Evident părăsirea țării proprii ne apare mai ales astăzi ca nefiind atitudinea cea mai potrivită, mai ales cînd numărul celor decîși să se stabilească pe alte meleaguri s-a transformat în grupuri masive care astfel au slăbit comunitățile religioase, cu osebire atunci cînd cei plecați erau slujitori ai altarului care își părăseau enoriașii (Gerhard Linn, **Lecția învățată pentru viitor de Bisericile din fostele țări socialiste** în buletinul

„Service oecuménique de presse et d'information“ — Memsuel, Geneva, nr. 16, iunie—iulie 1991, pp. 7—11).

Am început prin a face referire la cei 40 de ani petrecuți de poporul lui Israel în pustie. Ca și evreii de odinioară și noi românii, popoarele din toate țările răsăritene, am avut parte de pustia noastră, chiar mai îndelungată și mai apăsătoare, soldată cu mai multe chinuri și mai numeroase jertfe. Ca și pe timpul prigoamelor din primele veacuri creștine, mulți dintre noi ne-am simțit mîngîiați că putem să aducem un sacrificiu pe altarul Mintuitorului Hristos. În plus, izolați și marginalizați, ne-am retras în noi înșine și astfel am reușit să nu ne lăsăm contaminați de pecinginea comunistă. Și totuși traversarea pustiei trebuia pînă la urmă să ia sfîrșit și, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-a încheiat. Acum problema este de a trage toate învățămintele din experiența anilor de dictatură comunistă în calitate de credincioși. Am intrat cu toții într-o nouă perioadă cînd fiecare e dator să asigure Bisericii căreia aparține posibilitatea de a-și împlini rosturile și misiunea specifice. E ceea ce trebuie să nu uităm nici o clipă.

Redacția

MAICA DOMNULUI — MAICA BISERICII

de : Anca Manolache

În evlavia poporului român creștinul pomeneste la vreme de necaz numele lui Dumnezeu, dar și al Maicii Sale. Dumnezeu și Maica Domnului sînt cei invocați ca sprijin și apărători la orice nevoie și adresanți ai mulțumirilor aduse pentru orice bucurie. Este oare o exagerare în a apropia atît de mult o ființă creată de însuși Creatorul ei ?

Ca Maică a Domnului sau ca Fecioară Preacurată, Maria — copila unică a lui Ioachim și a Anei, sfinți ai Vechiului Testament — este făptura umană aleasă din veci de Dumnezeu, pentru a face din ea izvorul curat al începutului mîntuirii noastre: Fecioara Maria este chiar de la nașterea ei încredințată unei misiuni sacre, nu numai din planul lui Dumnezeu, dar și din voința părinților ei pămîntești, care o duc de fragedă copilă la templu, unde ea va viețui în cea mai sfîntă atmosferă posibilă acelor vremuri, în rugăciune și în prezența altarului de jertfă al neamului lui Israel.

Maria este deci de la începutul existenței ei chemată să-și asume o viețuire de purificare personală, de pregătire spre ceea ce Tatăl creator îi va propune să realizeze ca eveniment unic în istoria omenirii. Ea este Preasfînta Fecioară, în contact permanent de rugăciune cu Creatorul, sluga credincioasă a Lui, cum singură se va denumi în momentul „bunei vestiri”. În jurul vîrstei de 14 ani ea este vizitată de arhanghelul Gabriel, care-i va aduce știrea uimitoare că Domnul a ales-o pe ea, ca să nască pe „Fiul Celui Preaînalt” (Luca 1, 28—38), că Duhul Domnului o va „umbri” și va naște fiu fără să cunoască bărbat. Lucrurile se petrec precum le știm cu toții : Sfînta Fecioară acceptă propunerea trimisă prin arhanghelul Gabriel și exprimă acest consimțămînt : „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău” (Luca 1, 38). Odată cu acest „fiat”, Duhul Domnului coboară asupra ei și ea concepe în acea clipă pe Cel ce se va chema Iisus sau Emanuel, Fiul lui Dumnezeu.

Rodul întîlnirii dintre Duhul Sfînt și Maria Fecioara este atestat ca fiind Domnul Dumnezeu în primul rînd de Elisabeta, rudenia Mariei. Căci cîteva zile după conceperea lui Emanuel, Maria o vizitează pe Elisabeta, iar aceasta, inspirată de Duhul Domnului, simte că un lucru

tainic și măreț s-a petrecut cu Maria și exprimă cea dintâi recunoașterea acestei taine: „Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este rodul pîntecului tău”, adăugînd că, iată, mare cinste „vine la mine Maica Domnului Meu” (Luca 1, 42—43).

Maria a fost de îndată conștientă de rolul ei și de perspectiva mesianică a acelor momente. Firește, surpriza ei a fost de moment, cînd i s-a destăinuit modul conceperii lui Mesia. Viețuirea ei de la 3 ani în zona de taină și de sfințenie a Templului i-a pregătît întreaga ființă pentru a o sensibiliza progresiv, spre cuprinderea celei mai adînci și necuprinse taine a omenirii: intrarea în istoria păcătoasă a neamului omenesc, a lui Dumnezeu însuși, Mesia sau Izbăvitorul lumii, care urma să preia asupra Sa întreaga lucrare de mîntuire, de împăcare a omului cu Creatorul său.

Împăcarea omului cu Dumnezeu — lucrare pe care Sf. Apostol Pavel o exprimă și prin „surparea” zidului ce despărțea omenirea adamică de lumea divină, a fost, încă după păcătuirea primei perechi de oameni, dorită de Tatăl ceresc și chiar anunțată de El. Dar modul uimitor în care se petrec acestea reclamă o mare doză de încredere oricărui credincios care vrea să se apropie de înțelegerea lor. Firește, este vorba de un miracol, de o minune. Și cine spune Dumnezeu, spune și minune, căci apropierea esenței divine de esența creaturală a omului nu poate fi concepută decît acceptînd posibilitatea miracolului. Fără credința în intervenția directă a lui Dumnezeu în lume, viața creștinului este artificială. Nimic nu e mai firesc creștinismului decît miracolul. Căci în accepția noastră, Cel care a creat universul și i-a dat legi după care să existe, are și puterea de a suspenda după buna Sa voie aceste legi și să introducă miracolul, minunea, care este această intervenție directă, salutară a Creatorului înlăuntrul creației Sale. Iar aceasta, după minunea creației, a fost cea mai mare minune făcută de Sfînta Treime: trimiterea în lume a uneia din Persoanele Ei, ca să ia trup și deplină fire omenească, pentru a recrea, a crea din nou omenirea, prin Noul Adam care este Iisus Hristos, Fiul Fecioarei din Nazaret.

Dar cum a plănuît Treimea realizarea acestei noi creații? Învățătura ortodoxă explică această minune a iubirii lui Dumnezeu printr-o înțelegere în două trepte. Mai întîi — dar după o cronologie a explicațiilor și nu a faptelor petrecute — învățătura despre Persoana lui Hristos ne încunoștințează că Dumnezeu-Tatăl atît a iubit lumea, încît pe Însuși Fiul Său L-a trimis pentru vindecarea neamului omenesc (precum spune apostolul iubirii, Ioan). Persoana Fiului sau Cuvîntul, a preluat firea omenească din Maria-Fecioara și a devenit omul Iisus, sau Fiul Omului — cu O mare, adică deținător al întregii umanități contemporane, trecute și viitoare. Prin petrecerea împreună a divinității și a omenității în persoana lui Iisus Hristos, firea umană a fost pătrunsă de dumnezeirea Cuvîntului care i-a împrumutat capacitatea de a suferi, de a răbda, de a se modela după îndemnul și modelul divinului ei partener și a se înălța pe culmile învierii după moartea pe cruce și apoi la intrarea în veșnicia fericită a Treimii.

Aceasta e pe scurt credința noastră revelată prin sfinți de însuși Dumnezeu. Iar această fire îndumnezeită, pe care Logosul a ridicat-o înlăuntrul iubirii divine, este aceea — aceeași — născută în Betleemul Iudeii, din Maria Fecioara, devenită Maică a Dumnezeiescului Fiu, Unul-Născut din Tatăl Dumnezeu. Aceasta este prima treaptă a înțelegerii minunii.

Dar, cum spuneam, o altă treaptă, anterioară de fapt acesteia dar descoperită ulterior de învățătura sfintelor sinoade, a fost aceea privitoare la persoana Fecioarei Maria. Căci despre ea s-au pronunțat Sfinții Părinți ai Tradiției noastre mai târziu, atunci când ereziile hristologice, adică cele privind coexistența celor două firi în Hristos, obligau Biserica să se exprime cât se poate de exact asupra corelației Om-Dumnezeu înlăuntrul Persoanei Mintuitorului.

Explozia de lumină în această direcție a fost expresia adoptată în sinodul din Efes (431), cunoscută teologic sub termenul de *teotokos* atribuit Fecioarei Maria, adică Născătoare de Dumnezeu, expresie care încheie — teoretic doar — luptele hristologice, confirmând și subliniind coordonatele mintuirii noastre, anume: Fiul Mariei este Dumnezeu-Cuvîntul înomenit, deci Fecioara Maria devenise Născătoare de Dumnezeu, Maică a Domnului. Este acesta un articol de credință peste care nu se poate trece în drumul spre mîntuire. Iar doctrina Bisericii noastre propovăduiește acest adevăr împreună cu accesoriul lui, care este nașterea naturală, firească a Sfintei Fecioare din părinții ei.

Adăugăm acest corolar, întrucît natura umană a lui Iisus din Nazaret este întru totul — dar fără de păcatul strămoșesc — natura mamei Sale, Maria neavînd nevoie spre concepere de vreun amestec masculin. În această situație, care este natura Mariei-Fecioara? Ea este născută ca noi toți, cu păcatul strămoșesc, dar s-a ridicat peste orice limită de sfințenie omenească, prin locuirea în ea a Duhului Sfînt, Care-L concepe pe Iisus, și apoi prin conlocuirea Fiului lui Dumnezeu în ea. Ea s-a străduit personal spre și într-o sfințenie de nimeni atinsă; dar a devenit cu timpul nu numai o culme de sfințenie, ci un „altar”, cum spun Părinții. Ea este mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii, este gradul de sfințenie care depășește orice sfințenie creaturală. Și aceasta, printr-o nespus de strînsă relație cu divinitatea, ea fiind Maica Celui ce-L avea Tatăl pe Dumnezeu.

Trebuie să subliniem adevărul acesta, nu numai pentru că în secolul trecut s-a născut o erezie care se numește „imaculata concepție”, ci și pentru faptul că această dogmă confecționată artificial înlătură drumul — teologic vorbind — spre mîntuire. Această dogmă a Bisericii Romano-Catolice presupune că înainte de nașterea Fecioarei Maria, un „decret” divin ar fi curățit conceperea ei de orice păcat, idee care nu are nici un temei în Scriptură.

Dar ceea ce este important să subliniem acum, este ceea ce am precizat deja și anume că Maria este Născătoare de Dumnezeu, ea

dăruind Fiului lui Dumnezeu natura umană comună a întreg neamului nostru, minus păcatul. În al doilea rând, natura umană a lui Iisus este purtătoare a tuturor individualităților — indivizi și nu persoane — care prin botez formează Biserica lui Hristos. Știm de asemenea că Biserica este Trupul lui Hristos, adevăr stipulat și nedezmintit din primele veacuri ale teologiei creștine. În concluzie, întrucât Maica Domnului e Maica lui Iisus Hristos, ea este Maica Bisericii. Acesta este silogismul teologic al problemei.

Dar lucrurile nu se reduc la această schemă. Există în toată literatura patristică și în iconografia Bisericii nenumărate accente sau chiar expresii clare care aduc pe scena gândirii teologice adevărul nedezmintit că Maria Fecioara și Maica lui Iisus este nu numai rugătoare pentru noi, nu numai făcătoare de minuni, dar și colaboratoare ontologică, ființială a mântuirii noastre, firește prin Fiul ei Dumnezeu. Căci nu trebuie niciodată pierdut din vedere faptul că sfințenie Mariei înainte de conceperea Fiului era o stare excepțională a firii umane, dar după pogorîrea Duhului Sfânt în ea și apoi progresiv prin sălășluirea Cuvîntului Dumnezeiesc în pruncul Iisus, Fecioara Maria devine o natură umană calitativ deosebită, căci conține efectiv și propriu vorbind pe Dumnezeu.

Tot timpul cit a viețuit după înălțarea la cer a Fiului ei, Sfînta Fecioară Maria a fost centrul Bisericii născute la Cincizecime. Să nu uităm deci că prima pogorîre personală a Sfîntului Duh în lume a fost cea din 25 martie, cînd s-a conceput Iisus, și abia după aceea, peste mai mult de treizeci de ani, s-a petrecut pogorîrea Duhului în obștea creștină, la cincizeci de zile după învierea lui Iisus. Or, Maica Domnului a condus în taină comunitatea Apostolilor și a Bisericii, căci legătura ei organică cu Iisus Hristos produce fluviul de sfințenie, harurile bogate care se dăruiesc Bisericii prin patima și învierea Domnului, piatra de cheazășie, temelia Bisericii.

Această legătură indestructibilă între Trupul Domnului înălțat la cer și Maica ce a dat naștere acestui Trup, prelungește ideea asupra celeilalte relații: prezența Maicii lui Dumnezeu în Trupul Domnului, care este Biserica. Ea este deci cînd cuprinzătoare a trupului hristic, cînd cuprinsă în el, dar nu numai ca toți creștinii, ci ca Maică a lor, ei fiind toți împreună natura umană a trupului lui Hristos, din trupul ei. „Ea L-a introdus pe Dumnezeu în familia oamenilor”, cum spune vrednicul de amintire arhimandrit Benedict Ghiuș (*La adormirea Maicii Domnului*, rev. Glasul Bisericii nr. 7—9/1984). Ea este cea care e ridicată de Dumnezeu deasupra întregii creații și ea este cea care a și fost ridicată după moarte la cer, în „sinul Treimii”, cum ne arată Biserica noastră, dăinuind în veșnicie” de-a dreapta Fiului ei și Fiului Tatălui”.

Conștientă de mijlocirea mântuirii pe care a produs-o Maica Domnului, Biserica Ortodoxă o preamărește recunoscîndu-i locul neobișnuit pe care îl ocupă în opera de mîntuire personală a credinciosului creștin. Biserica noastră o numește *poartă a cerului, scara cea cerească*

(Minei, luna septembrie, ziua a 7-a, cînt. a 6-a), *împărăteasă, stăpînă, izvorul mîntuirii, sfînta sfintelor, rugul cel nears sau purtătoarea Bisericii*, cum îi zice Sfîntul Ambrozio al Milanului, apelative care nu sînt doar simboluri, ci adevăruri ale mîntuirii noastre.

Consecvență cu gîndirea exprimată, Biserica mai adeverește și prin rînduiala sărbătorilor rolul de Maică a ei, pe care l-a căpătat Maica Domnului. După cum știm mulți dintre noi, slujbele sfînte reprezintă și exprimă relația noastră cu Dumnezeu, în rugăciune, în Taine și în ierurgii, slujbe de sfîntire a toată creația. Aceste expresii ale credinței și legăturii noastre cu Creatorul nu sînt însă un amalgam de cîntări, recitări sau rugăciuni publice, ci sînt rînduite după un plan de pregătire a credinciosului, de o intensificare progresivă a apropierii de Dumnezeu și de rememorare a istoriei mîntuirii și a actelor spirituale care au condus Biserica pînă azi.

Odată cu aceste remarci mai trebuie să subliniem o semnificație plină de substanță în ceea ce privește relația Maicii Domnului cu Biserica. Anul liturgic al Bisericii noastre începe la 1 septembrie, iar în această primă lună a anului sărbătorim nașterea Maicii Domnului. Iar luna de încheiere a anului bisericesc, luna august, cuprinde sărbătorirea mutării la cer a Maicii Domnului, sau adormirea, adică: anul bisericesc începe și se încheie cu sărbătorirea celei ce este Maica ei. De aceea și nivelul cîntărilor cu care nașterea ei este preamărită ne amintește de cele pe care le auzim doar la Crăciun, la nașterea Fiului ei: „Aceasta este ziua Domnului, bucurați-vă popoare...”, căci astăzi e începătura bucuriei a toată lumea“, astăzi „e începutul mîntuirii“, „bucurați-vă, popoare!“

Sînt expresii ale evlaviei cuvenite celei ce ne-a prilejuit mîntuirea. Totuși, nici o confuzie nu află Ortodoxia, între Maica Domnului ca *mîjlocitoare* a mîntuirii, și Cel care ne-a adus *însăși mîntuirea*. Hristos este Cel care ne-a izbăvit de păcat și ne-a înălțat la cer, dar și care a înălțat la cer înainte de învierea de obște pe însăși Maica Sa. Ea rămîne însă în veci făptura cea mai nedespărțită de Dumnezeu, cea mai puternică în transmiterea harurilor, în producerea minunilor, în protejarea noastră sub sfîntitul ei omofor, acel vâl de apărare care ocrotește toată creația.

Nu există treaptă creaturală pe care Eva cea nouă, cum o numesc Părinții și scriitorii bisericești, să nu fi pășit și lăsat urmă. Îndumnezeirea la care ea a ajuns și rolul pe care ea îl joacă în continuare în ajutorarea creștinilor a făcut pe mulți gînditori creștini să-i atribuie cea mai înaltă funcție pe care un om o poate dobîndi pe pămînt, aceea de arhiereu. Teofan al Niceii și Gheorghe Scolarul afirmă că „ea este cel mai înalt arhiereu după Hristos“, depășind prin această funcție și aceea incapacitate cu care era îmbrăcată femeia în gîndirea precreștină.

De aceea, tot creștinul ortodox se închină Maicii Domnului în glasul cîntărilor cu care i se adresează Biserica, numind-o „apărătoare Doamnă“ și cerîndu-i milostivirea ei caracteristică, sub care scăpăm de toate necazurile și nevoia.

NUMELE FECIOAREI MARIA ÎN GRAIUL POPORULUI

de : prof. ION NICOLA

În „Amintirile din copilărie“, povestitorul Ion Creangă, când e vorba de părinți, vorbește, accidental, despre tatăl său evidențiind atitudini negative ale acestuia, precum : împotrivirea ca fiul său să învețe carte, refuzul de a merge la biserică, ca și cheltuirea banilor la crîsmă și prin alte locuri.

Aceste atitudini dădeau naștere la discuții aprinse între el și soția lui Smaranda. Altfel, Ștefan, tatăl scriitorului, era un om harnic și gospodar.

Cînd vine vorba de mama sa, scriitorul ne-o portretizează cu dragoste și duioșie, cum rar găsim în literatura noastră și cea universală. Cîtă doză de dragoste și duioșie exprimă expresia *biata mama* din fragmentul „La scăldat“ !

Nu e de mirare că mama, în general, fiind mai duioasă și mai sentimentală, e mai apropiată de copii decît tatăl care, prin firea lui ca bărbat, prin felul și natura preocupărilor, trăiește mai mult în afara casei.

Mamei îi destăinuie mai întîi, copilul și adolescentul, ce-i apasă sufletul și mai apoi vorbește tatălui ; mama e duhovnicul care înțelege și iartă cu sufletul ei bun.

La mormîntul Mîntuitorului, în zorii zilei au purces niște femei, cutremurate de tragedia de pe Golgota și nu niște bărbați.

Din dragostea față de mamă, substantivul acesta a dat naștere la o bogată familie de cuvinte, dintre care cel mai familiar și cel mai dozat cu o dragoste reciprocă este diminutivul *maică*, foarte frecvent în lumea satelor noastre. Deși omul simplu evlavios acordă aceeași importanță Mîntuitorului și Fecioarei Maria, totuși, în rugăciunile sale, solicită mai des sprijinul acesteia din urmă, pentru că e femeie și mamă și, deci, mai accesibilă nevoilor lui. Dumnezeu și Mîntuitorul sînt cuprinși într-un singur cuvînt „Doamne“, care din punct de vedere etimologic e mai puțin popular, am putea spune că e mai distant pentru cel ce se roagă.

Omul din popor spune „Fecioarei Maria“, familiar *Maica Domnului* și pe ea o invocă și în rugăciuni și în descîntece solicitîndu-i ajutorul ; nu spune „Mama Domnului“ ci „Maica“, familiar și mîngietor.

Descîntecele, reminiscențe ale unor vremi de mult apuse, n-au nici o însemnătate în sine, dar sînt foarte importante din punct de vedere lingvistic și literar.

Babele care le făureau și pronunțau, prin vîrsta și firea lor, erau mai conservatoare în ce privește limba.

Maica Domnului pleacă repede urechea la cel suferind pe care

Nime nu l-a văzut,
nime nu l-a auzit,
numai *Maica Domnului*
din poarta cerului,
numai ea că l-a văzut,
numai ea l-a auzit.

.....
Maica Domnului
din poarta cerului
scară de aur a slobozit,
pe dînsa s-a coborît,
'naintea lui (cutare) a ieșit...

.....
Nimeni nu l-a auzit,
numai *Maica Domnului*,
din poarta cerului¹

care-ntreabă pe bolnav ce-l doare :

— ce te mișelești,
ce te văicărești ?²

Familiaritatea apelativului merge atît de departe încît, intimitatea dintre bolnav și Fecioara Maria e redată prin substantivul *Mărioară* :

— Ce te vaeți (cutare) ?
— Cum să nu mă vaet,
Maică sîntă — *Mărioară*,
Că m-a-ntîlnit Belisar...³

Altă dată găsim numele *Maică sîntă-Măria* sub influența sărbătorii de la 15 august :

Maica sîntă-Măria
din gură mi-a grăit.⁴

¹ Gh. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 1885, pp. 360—361.

² Idem, o.c., p. 385.

³ Idem, o.c., p. 393.

⁴ Idem, *ibidem*.

Uneori, mai este numită și *Maica Precesta*, denumire arhaică la fel cu *precestanie*.

Într-un descîntec de *avestiță* e numită *Maria Fecioară*.

.....
Eu merg la Vifleemul Iudeei,
că am auzit
că are să se nască Iisus Hristos
din Maria Fecioară,
și merg
ca să o smintesc pe ea.⁵

Aici e o influență directă a Bisericii, dacă nu cumva descîntecul e opera cuiva din cadrul acesteia, mai cu seamă că e vorba și de „arhanghelul Mihail din muntele Elionului“.

Într-un descîntec, *Maica Domnului* e numită simplu *Doamnă*,⁶ probabil sub influența orășenească, dacă nu sub influența Bisericii catolice, unde e populară expresia „Doamna noastră“. Aceeași influență poate fi și în denumirea: *Doamnă-Maica* cerului într-unul din descîntece.⁷

În colinde, *Fecioara Maria* e mai puțin menționată întrucît nu e vorba să i se solicite ajutorul într-un caz de boală cum am văzut în descîntece.

În colindele religioase se povestesc, pe la casele ospitaliere, aspecte din nașterea Domnului și de la botez făcîndu-se urări gospodarilor primitori.

Aceste frumoase specii epice sînt opera unor slujitori ai Bisericii, preoți sau cîntăreți, din care cauză se folosește de cele mai multe ori numele de „*Fecioara Maria*“ sau simplu „*Maria*“.

Cuvîntul *maică*, însă, e așa de îndătinat în poporul nostru, încît îl găsim deseori folosit alături de „*Fecioara Maria*“ în colinde.

Astfel, în colindul *D-auzi gazdă*, cules din Ardeal, întîlnim versurile:

D-auzi gazdă, ori n-auzi

.....
Toaca-n cer cum o bătea
Slujba-n rai cum o făcea,
Dumnezeu cum cuvînta,
Maica Sfîntă se ruga...⁸

.....
În mijlocul stelelor,
Șade *Maica* și cu Fiul.⁹

⁵ Idem, o.c., p. 392.

⁶ Idem, o.c., p. 382.

⁷ Idem, o.c., p. 366.

⁸ Gh. Breazul, *Colinde*, „Cartea satului“, 1938, p. 62.

⁹ Idem, o.c., p. 63.

Uneori, în același colind se folosește numele *Maria* alături de *Maica*.

Maria se preumbla
Bun lăcaș își căuta.
Umblă *Maica* pe pământ
Să nască pe Fiul sfânt.¹⁰

În acest colind găsim de opt ori numele *Maria* și de două ori *Maică*.
Alteori, găsim *Maica Maria* :

Sovai (scil. chiar) *Maica Maria*
Ea de veste că prindea,
Pruncu-n brațe că-și lua,
Cărăruia-și de-apuca,
Cărăruia drept la munți,
Drept la munți, la munți cărunți.¹¹

Acestea sînt dovezi de cită popularitate se bucură în rîndul credincioșilor numele Sfintei Fecioare, *Maica Mîntuitorului nostru*.

¹⁰ Idem, o.c., p. 44.

¹¹ Idem, o.c., p. 50.

EGALITATEA SFINŢILOR APOSTOLI DUPĂ NOUL TESTAMENT

de : preot PETRU CATA

„... Care va vrea să fie mai mare între voi să fie slujitorul vostru, şi care va vrea să fie întâiul între voi să fie tuturor slugă“ (Marcu 10, 43—44).

Sfânta Scriptură ne arată că tot timpul Atotţiitorul se interesează de fiii săi păgubiţi de comuniunea cu El, prin căderea în păcat. Primii paşi spre om îi face Părintele Ceresc din marea Sa dragoste faţă de noi. Planul divin al izbăvirii omului este voit de Dumnezeu-Tatăl (Efeseni 1, 9—10), „harul mîntuitor“ îl primim prin omenitatea îndumnezeită a lui Dumnezeu-Fiul (Romani 6, 23; II Petru 1, 4), întrupat şi jertfit pentru noi, dar distribuirea, revărsarea „harului sfinţilor“ asupra lumii o face Dumnezeu-Duhul Sfînt (Tit 3, 5—7; Romani 1, 4; 15, 16).

La lucrarea de mîntuire colaborează întreaga Sfîntă Treime (I Petru 1, 2—3). Ea este încredinţată Fiului lui Dumnezeu (Ioan 3, 16—17). În centrul activităţii Mîntuitorului stă „planul divin al mîntuirii omului“. Iisus Hristos e „trimis“ de Tatăl pentru această misiune şi apare în lume ca „apostol ceresc“ spre a împlini voia Tatălui, supunîndu-şi voinţa Sa voinţei lui Dumnezeu-Tatăl, supunere primită din iubire (Ioan 4, 34; Evrei 10, 7—9).

În această operă mîntuitoare Iisus Hristos se recunoaşte ca slujitorul lui Dumnezeu (Marcu 10, 45), calitate în care avea să vestească şi să așeze „Împărăţia lui Dumnezeu“ peste popoare.

„Împărăţia lui Dumnezeu“ propovăduită de Fiul Său este dăruită oamenilor, întîi pe pămînt apoi în ceruri. Oamenii sînt chemaţi să ia parte la ea, dar nimeni nu este silit (Matei 18, 28; I Timotei, 2, 4; Luca 14, 15—24; Apocalipsa 3, 20). Chemarea vine de la Dumnezeu (Romani 11, 29; Filipeni 3, 14), împlinindu-se pe pămînt sub conducerea şi supravegherea directă a lui Iisus Hristos, devenind „Împărăţia Fiului“, ca fază pămîntească a „Împărăţiei lui Dumnezeu“.

Drumul spre această împărăţie nu-l putem parcurge singuri cu puterile noastre slăbite. Ne întoarcem spre Dumnezeu-Tatăl prin Iisus Hristos întrupat. În Vechiul Testament Mîntuitorul se substituie progresiv „pe linia mîntuirii“, de la pluralitate la unitate; în Noul Testament îşi urmează o mişcare în sens invers, de la unitate la pluralitate, cei mulţi fiind chemaţi să reprezinte Unicul. Însăşi întruparea, prin care Fiul lui Dumnezeu se constituie ca Persoană cu fire omenească, fire asumată şi

deplin îndumnezeită, urmărește adunarea tuturor credincioșilor în același Trup al Domnului.

Dacă începutul Bisericii și al mântuirii noastre este întruparea ca bază a legăturii „teandrice” dintre Dumnezeu și om în ipostasul Hristos, ca Fiul Omului sau ca Dumnezeu Om, Biserica își găsește întemeierea ei obiectivă de către Hristos prin jertfa și învierea Sa. Prin înviere, după moartea pe cruce, Iisus a desăvârșit în mod deplin trupul Său, care devine duhovnicesc-spiritual și „lucrător la culme”, arătându-se totodată ca Fiu al lui Dumnezeu celui viu. Mântuitorul Iisus Hristos înviat și slăvit se extinde, de acum, în umanitatea pe care o încorporează în El. Incorporarea și creșterea noastră în Hristos se realizează în Biserica întemeiată de Hristos prin lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt.

A fi în „Împărăția lui Dumnezeu”, înseamnă a fi în Biserica lui Hristos care „...și-a dat sufletul pentru mulți” (Ioan 20, 28). Biserica este deci „terenul mântuirii” sau „cîmpul de acțiune” al energiei harului Duhului Sfânt care sălășluiește deplin în umanitatea înviată și îndumnezeită a lui Iisus Hristos, de unde ni se comunică nouă, ca mădulare ale lui Hristos spre a viețui într-o comuniune vie cu El.

Din referatele biblice această fază pămîntească a „Împărăției lui Dumnezeu” sau „Împărăția Fiului”, care este Biserica Sa, apare palpabilă (Matei 13, 24—34) și actuală (Marcu 1, 14—15). Orice creștin fiind încă de pe pămînt, mai mult sau mai puțin, în posesia ei, nădăjduiește într-o mai deplină posesiune în viața viitoare printr-o continuă conlucrare în viața aceasta cu harul dumnezeiesc în „credința lucrătoare în iubire” (Galateni 5, 6), izvoritoare de fapte bune care sînt începutul sfințeniei.

În cadrul Bisericii Sale, Mântuitorul își va desfășura activitatea Sa pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20), pînă la a doua venire a Sa ca judecător (Ioan 5, 22 ; Fapte 10, 42 ; I Petru 4, 5). După ce va desființa puterea celui rău și va nimici moartea, va preda Tatălui puterea pe care a primit-o (I Corinteni 15, 24 ; 26—28).

Mîntuitorul Iisus Hristos a început să propovăduiască după botezul în Iordan, după Epifanie și după ce Ioan Botezătorul îl mărturisește ca Fiu al lui Dumnezeu, adevăratul Mesia (Ioan 1, 29—34 ; Luca 3, 15—22). Mulțime multă a urmat lui Iisus. Din mulțimea ucenicilor Săi a ales pe cei doisprezece, numindu-i „apostoli” (Luca 6, 13—16) care-L vor însoți pretutindeni pînă la înălțare (Fapte 1, 21—22).

De actul alegerii sau de „rînduirea” lor (Marcu 3, 14 și 16) depindea întreaga lucrare ce urma să se înfăptuiască pînă la a doua venire a Sa. Înainte de acest moment Iisus Hristos se retrage în rugăciune, în comuniune cu Tatăl (Luca 6, 12—13). Din relatarea Sfîntului Evanghelist Luca reiese că Mîntuitorul S-a rugat pentru toți —deopotrivă— și nu în mod special pentru vreunul din ei, cerînd de la Tatăl să-i distingă pe cei doisprezece pentru misiunea apostolatului. La baza alegerii și a „înstituirii lor în apostolat” stă voia Tatălui, care i-a ales din veci (Efeseni 1, 4—5 ; Ioan 17, 6 și u.) și totodată „principiul egalității” : „...ca să fim sfințiți și fără prihană înaintea Lui” (Efeseni 1, 4).

Toți au fost oameni simpli, obișnuiți cu osteneala și munca, cu reușita și nereușita, cu mult sau cu puțin și, mai ales, cu răbdarea atât de necesară misiunii lor. Mîntuitorul nu le-a promis nici un rang, nici o funcție înaltă, nici remunerații materiale, dar apropierea care se va realiza între Hristos și Sfinții Apostoli arată măreția misiunii ce aveau s-o desfășoare în lume, concretizată în puterea dată lor (Ioan 20, 21—23). Ei aveau să ducă mai departe lucrarea începută de Iisus. Au fost foarte mult pătrunși de importanța fundamentală a cercului lor și misiunii primite, încît după înălțarea Domnului, au ales pe Matia în locul lui Iuda din Cariot (Fapte 1, 16—26). La acești doisprezece se va adăuga, printr-o chemare specială, Saul din Tarsul Ciliciei, „vasul ales“, care trebuia să poarte numele lui Iisus înaintea neamurilor și a fiilor lui Israel (Fapte 9, 4—6 și 14).

Biserica lui Hristos ca organism divin-uman are ca obiect mîntuirea oamenilor, fericirea lor vremelnică și veșnică. Această lucrare Iisus a înțeles s-o treacă drept moștenire „Apostolilor“ Săi, care o vor duce la îndeplinire în și prin Biserică. Lor, Iisus Hristos le va porunci după înălțare prin Duhul Sfînt (Fapte 1, 2), care la Cincizecime se va pogori peste cei doisprezece, în măsură cu totul egală, marcînd începutul activității lor (Fapte 2, 1—4 și u.).

Principiul egalității va sta la baza formării lor ca viitori păstori de suflete. Tot timpul Iisus se află în mijlocul lor, pe mare ca și pe uscat, în cîmpie ca și pe dealuri, în sinagogă sau în mijlocul mulțimilor. A fost tuturor în eglă măsură, învățător, prooroc, Dumnezeu. În ceea ce privește instruirea lor, El încredințează tuturor, în egală măsură, tainele „împărăției lui Dumnezeu“. Li se împărtășește prin viața Sa de fiecare zi petrecută împreună, prin convorbirile familiare sau prin învățămîntul parabolic și explicarea lui (Matei 13, 3—11 și 18—23) și cîteodată prin mărețe manifestări arătîndu-și dumnezeirea Sa. Toată această grijă pusă în pregătirea și formarea lor, de la alegere la înălțare, a avut scopul de a-i face vrednici ucenici și conducători autorizați ai Bisericii Sale.

După ce i-a format teoretic, Iisus Hristos trece cu ei la practică și îi trimite în misiune de probă. Din capitolul zece al Evangheliei după Matei aflăm programul misiunii apostolice. Este capitolul în care vedem cum Mîntuitorul le proiectează întreaga activitate, arătîndu-le îndatoririle, înfățișîndu-le greutățile, adversitățile și suferințele lor din partea lumii. În vîltoarea lumii, ei vor trebui să creeze o mișcare misionară, o mișcare mesianică, îndurînd sărăcia, lăsînd toată grija lumească în mîinile providenței. Armele cu care trebuiau să lupte aveau să fie: darul de a face minuni, ori de cîte ori era nevoie ca Evanghelia să se propovăduiască, precum și virtuțile răbdării, bărbăției, îndrăzelii, forța de discernămint, lupta cu ispita și păcatul, credința și nădejdea în Atotputernicul Dumnezeu și în ajutorul făgăduit.

Capitolul acesta programativ ne arată că niciunuia dintre Apostoli nu i s-a dat vreo înțietate, deoarece toți fuseseră așezați de la început pe principiul egalității de drepturi și datorii.

De la început, în planul Mîntuitorului de izbăvire a lumii, a existat prerogativa trecerii asupra Apostolilor nu numai a unei simple însărcinări de supraveghere, ci și adevărata putere de a dispune, sub călăuzirea Duhului Sfînt, de rosturile viitoare ale Bisericii Sale (Ioan 14, 26). Transmiterea acestei puteri s-a făcut tot pe principiul egalității în drepturi și datorii.

Activitatea mîntuitoare a lui Iisus Hristos tinde spre îndreptarea omului căzut, cu firea alterată, cu mintea întunecată și cu voința slăbită, prin luminarea minții, refacerea legăturii harice cu Dumnezeu și întărirea și susținerea omului în această legătură. În aceste trei direcții se îndreaptă lucrarea mîntuitoare a lui Iisus Hristos.

Ca „profet” sau „învățător” aduce lumii revelația desăvîrșită a ființei și voi lui Dumnezeu și a operei de mîntuire (Ioan 5, 20).

Ca „arhiereu” va întinde puntea iubirii Sale jertfelnice peste prăpastia care despărțea pe Dumnezeu de oameni (Ioan 1, 29) „săvîrșind, prin El însuși, curățirea păcatelor noastre” (Evrei 1, 3), sfințindu-ne prin har care ni se dă spre ajutor, la timpul potrivit (Evrei 4, 16).

Ca „împărat” biruie puterile răului și conduce pe om spre destinația lui adevărată (Matei 28, 18—20; Ioan 13, 3; 17, 2).

Am arătat că instruirea Apostolilor s-a făcut în egală măsură. Ei au fost martorii lui Iisus în Ierusalim și în lume, primind de la El după înviere puterea de a propovădui cuvîntul Evangheliei (Marcu 16, 15).

La Cina cea de Taină are loc instituirea Tainei Sfintei Euharistii (a Împărtășaniei), de către Iisus, după care poruncește Apostolilor: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea” (Luca 29, 19; I Corinteni 11, 24), adică săvîrșirea ei pînă la o a doua venire a Sa, de către Sfinții Apostoli și urmașii acestora, episcopii și preoții. Cuvintele sînt adresate tuturor Apostolilor în mod egal. Ele cuprind principal în sinea lor, o altă taină care nu poate fi decît „puterea preoției”. După înviere toți Apostolii sînt investiți cu darul preoției pentru a putea săvîrși taina Sfintei Euharistii, precum și celelalte taine (Ioan 20, 21—23). În „rugăciunea arhierească”, Mîntuitorul s-a rugat ca „toți să fie sfințiți” (Ioan 17, 6—19). Conform celor arătate mai sus nu poate fi vorba de inegalitate în atribuțiile Apostolilor privind activitatea lor sfințitoare.

Mîntuitorul ne arată clar că Biserica are dreptul suprem de a dojeni și judeca (Matei 18, 15—17). El se pune în mișcare printr-o autoritate în exercițiu, respectiv Sfinții Apostoli (Matei 18, 18—20), care vor „lega” și „dezlega”. Dreptul acesta de origine divină dat de Iisus Apostolilor Săi reiese atît din textele citate precum și din altele, conținînd aceeași idee, dar puterea de a exercita acest drept le-o dă numai după înviere, tuturor, în mod egal (Ioan 20, 21—23). La Cina cea de Taină primiseră cu toții porunca de a săvîrși jertfa euharistică, dar o săvîrșesc abia după primirea harului Duhului Sfînt la Cincizecime.

Trebuie să reținem faptul că, după înviere, Iisus Hristos dă această putere a preoției în mod cu totul special Apostolilor Săi, prin voința Sa de a-i ști adevărați și unici urmași ai Săi și conducători ai Bisericii Sale. Acum le împărtășește — în mod egal — roadele jertfei și ale „rugă-

ciunii arhieresti", transmițându-le Duhul Sfint și puterea de a ierta sau nu păcatele.

Ca și lucrarea de mîntuire care pornește din voia Tatălui (Efeseni 1, 9—10), se înfăptuiește de Fiul (Matei 1, 21 ; 18, 11) și se săvîrșește prin Duhul Sfint (Luca 12, 12 ; Romani 1, 4 ; 15, 16), tot așa și puterea necesară împlinirii lucrării mîntuitoare este dată de Tatăl Ceresc Fiului Său, dar se revarsă asupra lumii prin Duhul Sfint. Fără Duhul Sfint care este „dătătorul de viață“, din viața lui Hristos nu există lucrare mîntuitoare în lumea aceasta.

Înainte de înălțare Iisus adună Apostolii pe un munte. El se afla acum în posesia întregii splendori divine și a supremei Sale activități. În acest moment și în această atmosferă solemnă li se oferă Apostolilor puterea de a sfinți, prin acțiunea Duhului Sfint în taina Sfîntului Botez și a Pocăinței, dar și de a învăța și a conduce : „... să păzească toate câte am poruncit vouă...“ (Matei 28, 16—20). Textul de mai sus apare ca un corolar al celorlalte texte de pînă acum, dînd expresie principiului egalității privind întreaga activitate mîntuitoare pe care trebuia s-o desfășoare Apostolii în întreita ei înfățișare.

Cu mintea lor mărginită, pămîntească, Apostolii au greșit înainte de a primi pe Duhul Sfint. Iuda din Cariot îl vinde pe Iisus (Matei 26, 25 și 48—49). Nu s-a căit îndeajuns pentru păcatul săvîrșit ca să fie iertat. A căzut în deznădejde și s-a spînzurat (Matei 27, 3—5).

Apostolul Petru după prinderea lui Iisus le leapădă de El de trei ori (Matei 26, 69—75), dar a plîns cu amar aducîndu-și aminte de cuvintele Mîntuitorului care-i prezisese lepădarea (Matei 26, 34). Erau lacrimile fierbinți ale adevăratei pocăinți, ale părerii de rău. După înviere, Iisus îl reintegrează în apostolat (Ioan 21, 15—25) și-l repune în drepturi egale cu ceilalți Apostoli.

Apostolul Toma are îndoieli în privința învierii Domnului și nu-i fericit de Iisus (Matei 20, 24—28).

Iacov și Ioan ai lui Zevedei cer Mîntuitorului să stea unul de-a dreapta și altul de-a stînga Sa întru slava Sa (Marcu 10, 35—45 ; Luca 22, 24—30 ; Matei 20, 20—28). Tendințele de înțîietate care încolțiseră în mintea lor după deșele vestiri ale patimilor de către Iisus încep să se manifeste (Marcu 9, 30—37 ; Luca 9, 46—48 ; Matei 18, 1—4).

Atitudinea Mîntuitorului față de aceste manifestări este categorică și dezaprobatore. Pentru a putea fi cel mai mare în „Împărăția lui Dumnezeu“ trebuie îndeplinite anumite condiții de natură spirituală. La baza tuturor stă „slujirea“. Acestui „principiu al slujirii“, Iisus Hristos îi dă formă concretă pentru a fi înțeles de Apostoli : „Care va vrea să fie mai mare între voi să fie slujitorul vostru, și care va vrea să fie întîiul între voi să fie tuturor slugă“ (Marcu 10, 43—44) sau : „De nu vă veți schimba și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în Împărăția Cerurilor. Deci cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este mai mare în Împărăția Cerurilor“ (Matei 18, 1, 3—4).

Discuția dintre Iisus și Apostolii Săi ne arată odată în plus că Biserica Sa, prin elementul Său omenesc, este o societate văzută care va dăinui și se va călăuzi după anumite norme, nedevenind niciodată o putere dominantă pe pământ, ci va avea în vedere problemele religioase și morale ale omului. Capul ei va fi veșnic același, Iisus Hristos, reprezentat prin Apostolii Săi și urmașii acestora în „plinătatea harului”: episcopii, care lucrând în sobor vor fi asistați de Duhul Sfânt (Fapte 15, 6 și 28), numai așa putând lucra în problemele majore ale Bisericii fără greșală (infaibil).

Viața Sfinților Apostoli va fi o viață de „slujire smerită” pînă la sacrificiul suprem. Toți, în afară de Apostolul Ioan, mor de moarte violentă, ca martiri. Osteneala și sacrificiul lor vor fi răsplătite la a doua venire a lui Iisus, cînd vor fi puși să stea pe cele douăsprezece scaune, judecînd cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Matei 19, 27—28).

BIBLIA ÎN LUMINA CONCEPȚIILOR CONTEMPORANE

de : protodiacon prof. CORNEL OLARIU

Astăzi, cînd creștinismul a fost răspîndit la toate națiunile și popoarele de pe suprafața întregului pămînt, este nevoie în mod categoric să se urmărească felul în care Biblia este interpretată, căci ea stă la baza învățaturii creștine și de înțelesul ei depinde unitatea acestei învățături. Va fi nevoie de o aprofundare a interpretării textului biblic, care a devenit o adevărată știință, spre deosebire de miturile și cultul popoarelor antice. Acesta este motivul care ne-a determinat să încercăm un studiu mai sistematic al Bibliei, începînd cu prima carte a lui Moise, cu Geneza, întemeindu-ne pe descoperirile arheologice vechi dar și mai recente, precum și pe materialul documentar filologic și istoric, trecut prin filiera interpretării de care s-a folosit știința în vremea noastră.

S-a spus de mai multe ori că Biblia este o carte mitologică ale cărei istorisiri sînt din domeniul legendelor, că are multe contradicții... deci nu poate fi adevărată. Dacă Biblia se dovedește că nu-i adevărată, atunci înseamnă că toată credința noastră este deșartă, toată viața noastră în curățenie și dragoste față de aproapele, toate speranțele cu privire la răsplătirea faptelor bune nu au nici un sens. Dacă învățătura Bibliei nu este adevărată, înseamnă că nici creștinismul nu are temelie solidă.

Iată de ce oamenii de știință, în special arheologii, au întreprins mai multe călătorii de studii în Orientul Mijlociu, au deschis șantiere arheologice, prin care s-a urmărit să se descopere dacă sînt divergențe între istorisirile biblice și nolle descoperiri, dar acestea din urmă, au confirmat realitatea relatărilor din Biblie și s-au convins că Biblia este cu adevărat cuvîntul lui Dumnezeu, care dirijează și susține destinele omenirii și ale Universului întreg. La aceasta putem adăuga și confirmarea lui W. F. Albright, eminent arheolog, care zice : „Nu mai există nici o îndoielă, că arheologia a confirmat istoricitatea substanțială a istorisirilor Vechiului Testament”¹.

Unele probleme din Biblie sînt în legătură și cu anumite fenomene din natură, din această cauză a fost nevoie de o confruntare a textelor respective cu fenomenele din biblia nescrisă sau cu marea carte a naturii, cu astronomia, căci și „cerurile spun mărirea lui Dumnezeu și lucrarea minilor Lui o vestește tîrîia. Ziua spune mărirea ei altei zile și noaptea o vestește nopții următoare. Nu este nici neam, nici nație, care să nu audă

¹ W. F. Albright, *Archeology and the religion of Israel*, London, 1942, p. 176.

glasul lor. În tot pământul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor" (Psalmul 18, 1—4).

În această cercetare a Genezei, prima carte din Pentateuhul lui Moise, ne vom ocupa cu problema generală a creației, cu o sumară localizare a regiunii din Mesopotamia, denumită Eden, unde credem că a fost raiul biblic, apoi ne vom opri asupra datelor necesare în legătură cu existența popoului.

a) Creația

Cartea Genezei debutează cu aceste cuvinte: „La început a creat Dumnezeu cerul și pământul" (1, 1). „La început" deci, când în afară de eternul Dumnezeu nu exista nimic, atunci, la începutul timpului, Dumnezeu a creat Cerul și Pământul. Astfel că Dumnezeu este Cel care a existat înaintea tuturor creaturilor, ca și a timpului, fiind singura lor cauză și deci primul subiect al Genezei și al Bibliei.

Pentru a analiza și înțelege primul verset al Genezei, că dintru început „a creat Dumnezeu cerul și pământul", este necesar să știm că este vorba de creația primordială, a materiei simple inițiale, cunoscută sub denumirea de nebuloasă sau masă gazoasă, cum a fost descrisă în teoria lui Kant (în opera acestuia „*Algemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels*", 1775) și mai târziu a francezului Laplace (în scrierea „*Exposition du système du monde*", 1796), din care apoi s-au format toate galaxiile Universului, cu sistemele lor solare, precum și planeta noastră Pământul și că toate acestea, cu timpul s-au desăvârșit mereu.

Însuși Moise nu arată cu precizie când, cum și cât timp au durat aceste acțiuni ale creației, ci el imediat adaugă în versetul doi: „Și pământul era netocmit și gol. Întineric era deasupra adîncului..." De aici și pînă la apariția omului pe pământ, deci de la pământul pustiu și gol, pînă la cel împodobit cu verdeață și populat cu animale, trebuie să fi trecut o îndelungată perioadă de timp.

Era posibil ca Dumnezeu să le fi făcut pe toate numai cu cuvîntul și într-o singură clipă, dar noi observăm că Biblia totuși stabilește o perioadă mai lungă de timp, denumită „zi a creației divine" și că în „șase zile" s-au realizat toate actele creației. Prin această interpretare biblică nu se știrbește autoritatea și puterea lui Dumnezeu, dar nici nu se înlătură descoperirile și datele științei. Așa bunăoară Jon F. W. Herschel (astronom și fizician englez) spune: „Toate descoperirile omenești par a fi făcute numai cu scopul de a confirma, cu o și mai mare putere, adevărurile care vin de sus și care sînt cuprinse în Sfintele Scripturi"².

Creația care i-a urmat, s-a săvîrșit în șase perioade succesive de timp, pe care Moise în Geneză le numește „zilele facerii", dar aceste zile nu puteau fi de 24 de ore (după calculul nostru de astăzi), căci Dumnezeu n-a sălășluit ca noi, oamenii, pe Pământ în timpul acesta iar Moise cînd a scris

² La pr. prof. dr. G.L. Muntean, *Istoria creațiunii în lumina cercetărilor științifice*, partea I-a, Cluj, 1929, p. 92.

Geneza, a adaptat timpul respectiv unei perioade cunoscute de contemporanii săi, ca aceștia să-l poată înțelege, după gradul lor de cultură, motiv pentru care nici creștinismul nu s-a pronunțat asupra „zilelor din creație“ și nici n-a formulat o dogmă în legătură cu această învățătură.

Moise în Geneză nu spune precis când și cum a fost creat pământul sau cum a apărut viața pe pământ, apoi plantele și animalele, cărora le redă numai ordinea lor. Deci el nu folosește cartea Genezei ca un tratat științific de cosmogonie, biologie sau de științele naturale, ci el caută să le prezinte pe toate numai schematic, urmărind să arate în primul rând cine a fost Creatorul acestora, al Pământului ca și al Universului întreg.

Precizarea de date, ca perioadele de timp, cum este lungimea zilelor din Geneză, el n-a căutat să le definească, care le este durată, ci a omis acest lucru, ca să nu dea naștere la polemici și controverse între Biblie, geologie și astronomie, așa cum totuși s-au produs. Dar pînă la urmă chiar geologii, spre exemplu, nu sînt toți de acord asupra duratei unei perioade sau ere geologice, unii susțin că era paleozoică, în care se crede că au fost create condiții favorabile pentru a putea să apară animalele nevertebrate, ar cuprinde 400 milioane de ani, în timp ce alții afirmă că această eră a început acum 550 milioane de ani și s-a terminat acum 300 milioane de ani, așa că după aceștia din urmă, era paleozoică a durat numai o perioadă de 250 milioane de ani.

În actul creației biblice nu se specifică anume când s-au petrecut toate acestea, când s-a format Pământul sau care este vîrsta lui, încît după unii se crede a fi de 6.000 de ani, pe cînd alți oameni de știință încearcă să susțină că este mult mai veche, de două milioane de ani, iar alții de patru miliarde de ani.

Teologii nu stabilesc vîrsta Pământului după textul Genezei, deoarece nici Biblia nu face acest lucru. În Biblie se spune doar atît: „La început...“ Dar cînd a fost acest început? Nimeni nu știe! Ea îi lasă pe astronomi, pe geologi și pe alți oameni de știință să cerceteze și să studieze, ca să poată găsi, măcar cu aproximație, timpul cînd a fost acest „început“.

Mulți astronomi mai susțin și astăzi că „Soarele s-a format în același timp sau aproape în același timp cu planetele, vîrsta Pământului fiind deci apropiată de vîrsta Soarelui“. Prin această ipoteză, ceea ce se susține de către astronomi coincide cu ceea ce este scris și în Biblie: „La început a creat Dumnezeu cerul și pământul“, așa că nu este nici o contradicție între Biblie și știință.

Să nu uităm apoi că și în trecut au fost oameni de știință care au acceptat cuprinsul Genezei lui Moise. Printre aceștia putem aminti pe Cuvier, întemeietorul paleontologiei, care spunea: „Moise ne-a lăsat o cosmogonie al cărei adevăr se confirmă de la o zi la alta în chip uimitor“. De asemenea Kepler avea o adîncă reverență față de Dumnezeu: „În creațiune, eu parcă pipăi cu mîinile mele pe Dumnezeu“. Iar altă lucrare o încheie cu următoarea rugă: „Îți mulțumesc, Creatorule și Doamne, că ne-ai dăruit aceste bucurii de creatura Ta, admirație de operele mîinilor Tale. Eu am făcut cunoscută strălucirea operelor Tale, pe cît spiritul meu

mărginit a putut să cuprindă nemărginirea Ta. Unde am zis ceva ce este nedemn de Tine sau am fost silit să năzuiesc la propria mea glorie, aceasta iartă-mi-o cu milostivire³.

Cu cât vom cunoaște mai mult dezvoltarea științei în legătură cu actul creației precum și atotputernicia Creatorului, ca să putem adevăra lucrurile creației Sale, cu atât vor dispărea toate problemele noastre mărunte, toate nedumeririle noastre în legătură cu aceasta, de la micile detalii fără importanță, până la cuprinsul întregului Univers.

Chiar imensitatea Universului și a timpului infinit legat de materie, ne spune că trebuie să existe un Creator mare și puternic, de care ascultă toate în mersul lor armonios și perfect spre nesfârșit, căci „oricum, așa de bine rînduit și perfect creat cum e pămîntul nostru și universul, trebuie să aibă un Făcător, un Arhitect... trebuie să aibă un Făcător, nu există altă cale³”.

b) Apariția vieții

Verbul „a crea” („barà” în ebraică) este folosit atît la începutul cărții Genezei, cît și în versetul 21, cînd se vorbește despre apariția vieții în cadrul materiei, care pînă atunci nu avea viață în sine. Cu această ocazie ni se descoperă un al doilea act al creației divine, cînd Dumnezeu în atotputernicia Sa spune să apară „ființe cu viață în ele...”. Dar acest verset, în care se arată apariția vieții, începe cu : „Apoi a zis Dumnezeu : Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele...”, de unde deducem că apariția vieții în cadrul materiei anorganice a început odată cu apariția viețuitoarelor care trăiesc în apă și numai după aceea apare viața pe pămînt, așa după cum susține de altfel și știința. Aceasta denotă că apa are în sine sau creează mai multe condiții care favorizează apariția și dezvoltarea vieții decît pămîntul, căci și în Geneză, abia la versetul 24, Dumnezeu zice : „Să scoată pămîntul ființe vii, după felul lor : animale tiritoare și fiare sălbatice după felul lor”.

Analizînd acest al doilea act al creației divine, ne putem da seama că el este o continuare firească, o completare la creația generală a materiei universale.

c) Creația omului

Conform planului etern al lui Dumnezeu, ultimul act creator este rezervat ființei umane, ca urma să devină coroana creaturilor de pe Pămînt : „Și a zis Dumnezeu să facem om după chipul și după asemănarea noastră, ca să stăpînească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile, ce se tirăsc pe pămînt, și tot pămîntul” (Geneza 1, 26).

Noțiunile „chipul și asemănarea” omului cu Dumnezeu constituie natura sa spirituală, în baza căreia el are libertatea voinței, rațiune, idei

³ Werner von Braun, *The plain truth*, nr. 8/1969, p. 48.

abstracte, suflet nemuritor. În originalul ebraic ele însemnează cam unul și același lucru, căci se referă la un dat aprioric majestic, obținut prin actul creației, în virtutea căruia omul este ridicat deasupra tuturor celorlalte creaturi și-l face capabil să le stăpânească pe toate.

Sufletul omenesc, dacă a ajuns la existență altfel decât corpul care a fost făcut din aceeași „materie-țărână“, din care a fost creat întregul Univers, atunci el trebuie să existe independent de corp, dar și mijlocul prin care el a ajuns la existență trebuia să fie altul și în cazul acesta nu poate fi un produs al unei operații organice a materiei, căci Moise spune: „Atunci luînd Domnul Dumnezeu țărână din pămînt, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață, și s-a făcut omul ființă vie“ (Geneza 2, 7). „Aici pentru a treia oară s-a săvîrșit un act creator în adevăratul înțeles al cuvîntului (bară), deoarece omul în ființa sa iarăși are ceva de așa fel, ce nu exista în natura creată pînă la dînsul, și anume nu exista duh, care să-l deosebească de toate celelalte ființe vii“⁴.

Acest lucru îl vedem confirmat și de Sf. Apostol Pavel care zice: „Socot că și eu am Duhul Domnului“ (I Corinteni 7, 40), iar la Iov se spune: „Duhul din om și suflarea Celui Atotputernic dau priceperea“ (32, 8).

Analizînd acest din urmă citat, rezultă că „duhul care este în om“, adică rațiunea proprie tuturor oamenilor, dar nu și animalelor — dată de Dumnezeu la creație, ca putere de înțelepciune specific omenească, prin care omul se distinge de celelalte ființe viețuitoare, este mijlocul prin care Dumnezeu lucrează în cadrul societății omenești și deci poate colabora cu fiecare dintre noi, dacă și noi sîntem de acord să ne folosim de harul divin dat nouă.

Din textul cărții Iov se constată că „suflarea Celui Atotputernic dă pricepere“ omului, în cazul că și acesta se străduiește din convingere proprie să colaboreze cu Dumnezeu. Asupra minții luminate a omului se revarsă lumina harului divin, întărindu-i puterea de înțelegere și ferindu-l de erori în pătrunderea adevărilor religioase pe care le vede mai clar și le adîncește mai bine decât ceilalți care doresc să rămînă indiferenți.

d) Raiul din Eden

Leagănul omenirii, adică paradisul sau raiul pierdut de strămoșii noștri, n-a rămas cunoscut decât în amintirea întunecată, devenită ca o simplă închipuire în memoria urmașilor.

Specia umană de după potop, a pierdut și mai mult din imaginea amintirilor pe care le aveau înaintașii, începînd să uite chiar și chipul eternului Creator căruia îi datora existența, precum și locul pe care a trebuit să-l părăsească după neascultarea voinței divine.

⁴ A. P. Lopuhin, *Istoria biblică. Vechiul Testament*, vol. I, trad. patriarh Nicodim Munteanu, București, 1944, p. 106.

Datorită preocupărilor sale ulterioare, a fanteziei sale creatoare, precum și a îndepărtării tot mai mult de Dumnezeu, omul a început să nu mai cunoască unde a fost pe pământ locul vechiului Eden, negîndu-i chiar existența. Salvarea acestor amintiri neplăcute urmașilor, s-a putut menține numai datorită sumarelor, dar preciselor relatări din istorisirea Bibliei, prin care s-a putut totuși determina situația geografică a locului unde au trăit la început primii oameni.

Pînă în zilele noastre cercetările făcute în acest scop, în special de antropologi, pentru a descoperi locul de origine al omului, au analizat anumite regiuni din cele trei continente ale lumii vechi: din China la Marea Baltică, de la polul nord la sudul Africei, unde credeau că se vor găsi urme ale ființelor umane, sau măcar o mică asemănare cu datele geografice descrise în Biblie. Istorisirea Bibliei într-adevăr scoate în lumină unele dintre datele geografice prin care se poate determina locul unde a fost raiul primilor oameni.

Pornind de la constatarea făcută pe un planiglob, vom putea deduce că cele trei continente, adică Europa, Asia și Africa au format la început un singur continent pe care ușor s-a putut răspîndi specia umană. Iată și motivul pe care ne bazăm cînd spunem că toate rasele mari umane își au originea comună într-un singur loc de unde ulterior s-au răspîndit pe cele trei continente. La această afirmație mai contribuie, pe lîngă descoperirile antropologice, printre cele mai importante, și izvoarele informative scrise ale antichității, cu privire la apariția primilor oameni pe suprafața Pămîntului, cum este cazul Testamentului Vechi.

Urmează deci să plecăm de la textul Genezei și să încercăm a preciza locul unde ar fi putut să existe raiul, locul unde Dumnezeu „l-a făcut“ și l-a așezat pe primul om⁵. Iată ce spune Sfînta Scriptură referitor la această problemă: „Apoi Domnul Dumnezeu a sădit rai în Eden spre răsărit, și a pus acolo pe omul, pe care-l zidise“. (Geneza 2, 8). Deci din acest text reiese că după ce Dumnezeu l-a „zidit“ pe om, „a sădit rai în Eden“, adică a ales și a pregătit un loc mai fertil și cu o climă plăcută, avînd fără mari eforturi tot ceea ce era necesar unei vieți fericite și acest loc l-a denumit „rai“ datorită belșugului dar și frumuseții sale. În acest rai sau grădină din Eden „a făcut Domnul Dumnezeu să răsără din pământ tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mîncat“ (Geneza 2, 9).

Edenul, se spune tot în Biblie, se găsea „spre răsărit“, adică spre răsărit de Palestina unde trăia poporul evreu. De aici putem înțelege că în tradiția poporului evreu, transmisă de mii de ani, consemnată mai tîrziu și în scris, s-a păstrat amintirea faptului că omul a apărut dinspre răsărit de Palestina, din Mesopotamia și deci de acolo au venit și strămoșii lor.

Această regiune mai mare, denumită în Biblie Eden, trebuie să fie identică cu Mesopotamia, căci „după cercetările prezentate... Edenul este Mesopotamia. Mesopotamia nu numai în înțeles strict, ca provincie

⁵ Eden înseamnă plăcere (voluptate), deci un paradis terestru.

între Eufrat și Tigru, ci și în toată întinderea sa dinspre pustiul Arabiei și munții Siriei la apus, Taurul armean la nord, culmea Zagros la răsărit și golful Persic la sud⁶.

Precizînd acest lucru, urmează acum să încercăm a localiza mai dinaproape, care ar fi acest loc denumit rai. Pentru aceasta putem folosi mai departe tot textul de la Geeneză 2, 10 : „Și din Eden ieșea un rîu, care uda raiul, iar de acolo se împărțea în patru obîrșii“. Dacă analizăm exegetic prima parte a textului, observăm că „un (singur) rîu... uda raiul“, iar în partea a doua, că rîul acesta era format din „patru obîrșii“, ceea ce înseamnă că el era format din patru rîuri mai mici care izvorau din cele patru obîrșii.

În continuare, la versetul 11 ni se spune că primul rîu se numea Fison, la v. 13 se arată că cel de-al doilea se numea Gihon, iar la v. 14 ni se dă denumirea celorlalți doi afluenți, anume Tigru și Eufratul, a căror denumire se mai păstrează și astăzi în Mesopotamia.

Pentru deosebirile dintre numirile biblice ale primelor rîuri și denumirile lor de astăzi din Mesopotamia, redăm interpretarea unui cercetător care zice : „Noi am văzut cum un rîu — Șat-el-Arad — înaintea ochilor călătorului, care se urcă pe curs în sus, se desface în patru rîuri, din care Curanul este Fisonul biblic, Cherca este biblicul Gihon, Hidechel este Tigru biblic și Eufratul este Eufratul biblic“⁷. De aici deducem că toate aceste patru rîuri, unite la un loc, formau într-adevăr un rîu mai mare (nahar) „care uda raiul“.

La descrierea locurilor din regiunea respectivă, se mai poate adăuga și constatarea că autorul biblic amintește în relatarea sa și numele unora dintre țările vecine Edenului, cu bogățiile, cu viața economică și activitatea lor politică destul de cunoscută poporului evreu chiar și pe vremea lui Moise, cum este cazul Asiriei. Cît privește denumirea acestor țări menționate în Biblie, în legătură cu rîurile respective, același cercetător deja citat susține : „Au urmat de asemenea la cercetare deosebite țări ale Edenului mesopotamian, din care cea care se întinde la sud-est de Suziana este Havila biblică ; Cuzistanul situat la nord de ea este biblicul Cuș, și încă și mai la nord, pe cea parte a cursului de sus al Tigrului este Asiria, iar la mijloc Mesopotamia, între Tigru și Eufrat, pămîntul lui Nimrod, Senaarul“⁸.

După toate aceste cercetări generale, făcute de unii cercetători la locurile respective, pe baza textului din Geneza lui Moise, s-ar putea folosi metoda celor care descifrînd textul din Iliada și Odiseea lui Homer, au putut descoperi ruinele cetății Troia care a constituit teatrul războiului dintre ahei și asiatici, cu deosebirea că și dezavantajul că raiul din Edenul biblic n-a putut să ne lase urme materiale ca cetatea Troiei.

În cazul nostru este necesar să ne punem totuși întrebarea : unde, în răsăritul Palestinei, s-ar fi putut găsi un ținut mai bogat, mai fertil, cum

⁶ A. P. Lopuhin, o.c., p. 145.

⁷ Idem, o.c., p. 147.

⁸ Idem, *ibidem*.

era necesar pentru apariția și dezvoltarea primului om, care putea umbla gol și putea găsi mai ușor hrana necesară, deși Dumnezeu când l-a așezat pe om în rai i-a poruncit „ca să-l lucreze și să-l păzească” (Geneza 1, 15) și prin a cărui rugăciune aveau să treacă aceste riuri? Privind o hartă a „Vechiului Orient” ne putem da seama că în răsăritul Palestinei, între Marea Mediterană, Marea Caspică și golful Persic nu este o altă regiune mai fertilă decât Mesopotamia, care într-adevăr este și udată de râurile Tigru și Eufrat, împreună cu afluenții lor.

Dacă ne concentrăm atenția mai mult asupra acestor date, atunci ne putem da seama că raiul din Biblie nu poate fi căutat mai sigur decât pe valea râului Șat-el-Arab, la sud-est de vechiul și însemnatul oraș Basra, unde se află unul dintre locurile cele mai fermecătoare, așezat mai la nord de vărsarea acestui râu în golful Persic.

Pe această vale mănoasă, oamenii puteau trăi și fără haine, la aceasta favorizându-i clima foarte blândă, influențată și de apele golfului Persic. Pământul acesta atât de fertil, putea să-i dea omului aproape toate cele necesare traiului vieții, fără multă muncă, căci valea Șat-el-Arab are multe asemănări cu pământul Egiptului din valea Nilului, al cărui teren este acoperit (în unele perioade ale anului) cu aluviuni, un ml moale care primește semințele și fără plug, dând totuși naștere unui seceriș foarte bogat. Munca fiind ușoară, nu cere osteneală sau eforturi deosebite care provoacă „sudarea feții”.

Împrejurimile, în schimb, afară de partea dinspre nord, erau formate (ca și astăzi) din pustietăți dogoritoare, cu nisipuri și munți, unde omul cu greu poate pătrunde, lucrarea pământului devine mult mai grea și obositoare.

Numai această grădină din regiunea Edenului mesopotamian, denumită în Biblie rai, corespunde tuturor narațiunilor lui Moise din Geneză, lucru pe care l-a avut în vedere și traducerea grecească a Saptuagintei, care numește această localitate „paradis”, ceea ce înseamnă grădină sau parc.

Una dintre greutățile care a mai putut influența asupra delimitării acestui spațiu restrâns, se datorește, printre altele, și potopului, care prin aluviunile aduse, a schimbat întrucîtva cursul unor riuri și deci relieful Mesopotamiei antice.

Urmărind mai departe textul Genezei, ne putem da seama cum din acest rai așezat în Edenul din cîmpia Mesopotamiei, omenirea s-a răspîndit mai tirziu peste tot Pământul, cum se va răspîndi de altfel însuși neamul evreu. Ca o completare la textul din Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, cu privire la cele dovedite anterior, aducem în discuție și problema limbii considerată „primordială”, care ar sta la baza celorlalte limbi vorbite de specia umană.

S-a discutat foarte mult despre asemănarea care există între limbile diferitelor popoare europene și înrudirea lor cu limbile asiatice, în special cu limba persană și unele limbi și dialecte vorbite în India; iată motivul pentru care grupul întreg al acestor limbi a fost denumit indo-european.

Mulți lingviști s-au străduit să caute cu perseverență unde ar putea să fie patria, precum și poporul de la care ar proveni aceste limbi europeo-asiatice asemănătoare. În acest scop s-au studiat vechile inscripții, precum și manuscrisele sanscrite, ca și dialectele vorbite de populația din Asia Mică, ținut geografic care a fost considerat mult timp ca unul dintre centrele cele mai vechi ale culturii antice.

Monogeneza limbajului dacă s-ar putea dovedi, ca și principiul care stă la baza lui, ar duce în primul rând la o argumentare mai sigură a unității speciei umane și în al doilea rând, limbajul articulat și rațional fiind specific omului, dovedește în plus că nici o altă specie nu l-a putut folosi niciodată, așa cum susținea și Aristotel (în Poetica sa), că vorbirea este proprie omului și prin aceasta se deosebește de restul animalelor.

e) Potopul.

Despre potop mulți oameni își pun și acum întrebarea dacă a existat vreodată sau este numai un mit din credințele popoarelor antice, dar pe care îl aflăm descris și în Biblie, la Geneză capitolele 6—9. Aceste amintiri despre potop întipărite adânc în memoria omenirii s-au păstrat în tot decursul timpului, devenind o tradiție universală, întrucât a putut fi găsită într-o seamă de istorisiri ale vechilor popoare din cele mai îndepărtate țări. În toate aceste versiuni ale potopului se găsesc multe asemănări cu istorisirea pe care o avem în textul Bibliei.

Pe lângă descoperirile orale sau scrise referitoare la existența în trecut a potopului, știința contemporană mai aduce dovezi și din domeniul geologiei. Ceea ce se confirmă în Biblie despre existența potopului, se poate dovedi și prin săpăturile făcute nu numai de arheologi ci și de geologi în solul pământului.

Aceste descoperiri aduc un mare cîștig în sprijinul adevărurilor revelate din Biblie. Săpăturile făcute în anul 1929 și după aceea de echipele de arheologi în regiunea Mesopotamiei, au scos la iveală materialul documentar care stabilește că în trecutul mai îndepărtat al Pământului, un potop mare de ape a adus mîl și alte aluviuni, reușind să îngroape vechea cultură și civilizație la care au ajuns popoarele ce trăiau acum circa trei mii de ani, deci înainte de împăratul Darius, pe aceste meleaguri.

S-au făcut asemenea săpături în mai multe localități, săpături cu caracter geologico-arheologic, ajungînd pînă la o adîncime de cca 20 m, cu care ocazie au dat și de un strat de aluviuni, compus dintr-o amestecătură de pămînt galben, nisip și resturi vegetale. În acest strat de aluviuni de circa trei metri grosime, nu s-a descoperit nici o urmă de obiecte făcute de mîna omenească, chiar de cea mai primitivă formă. În schimb, pînă la acest strat, deci deasupra lui, s-au găsit diferite cioburi, cărbuni de lemn și cenușă, obiecte casnice, resturi de construcții etc. De asemenea și sub acest strat de aluviuni s-au găsit urme de viață omenească, dar acestea au fost mult deosebite de cele de deasupra. În ele s-au găsit și schelete de oameni și animale în poziții ceva asemănătoare cu cele des-

coperite în stratul de lavă și cenușă gros de 7—9 m. a orașelor Herculaneum și Pompei, distruse în urma erupției vulcanului Vezuviu din anul 79 d. Hr. Acest fapt dovedește că și această populație a fost luată prin surprindere, fugind grăbită, în dezordine.

Poziția și felul compozițional a acestor trei straturi de rocă, în săpăturile din Caldeia (1922—1934), l-au determinat pe dr. C. L. Woolley să afirme: „Trebuie să fi fost o dezlănțuire năpraznică, grozavă și definitivă, care a rupt continuarea istoriei anterioare...“⁹

O altă echipă arheologică de cercetători, condusă de prof. dr. S. Langdon de la Universitatea din Oxford, făcând săpături la cetatea Chiș, în sus pe Eufrat, a găsit de asemenea un strat de aluviuni gros de 1,65 m., în care de asemenea nu s-a găsit nici un rest de urme ale existenței umane.

Toate aceste săpături geologice și arheologice au adus o dovadă în plus despre existența, în trecutul îndepărtat, a unui potop pe aceste locuri de pe suprafața Pământului.

Potopul, pe lângă mișcările tectonice ale scoarței Pământului, este una dintre cauzele care poate fi luată în considerare la dispariția mai multor specii de animale ce atingeau mărimi gigantice (ca brontozaurul, stegosaurul, iguanodonul, dinotheriumul, ihtiozaurul, pterodactilul, mastodontul, etc.), care astăzi nu se mai găsesc, dar pot fi descoperite în straturile Pământului, prin săpături arheologice.

Deși s-au adus dovezi suficiente pentru existența potopului, totuși unele persoane ar putea să aibă o oarecare nedumerire sau îndoială socotind ca imposibilă realitatea unui potop universal. Dar o astfel de părere este nejustificată, atît timp cît se poate dovedi că potopul este posibil din punct de vedere hidrologic. Răspunsul la întrebarea dacă este posibil un potop general, poate fi dat pe două căi: un potop chiar general, poate fi provocat de ploi, așa cum s-a întîmplat pe timpul lui Noe (cum reiese din cartea Genezei 7, 4 și 12), căci în atmosfera Pământului și în special în nori, după calculul unor oameni de știință, se află în permanență o cantitate de apă, care dacă ar cădea toată odată, Pământul ar putea fi acoperit cu un strat de 7 metri de apă. „Naturalistul Argo (încă demult) a calculat, că pentru formarea norilor și susținerea lor anual se consumă atîta forță, cîtă abia ar putea fi echivalată, prin munca întregii omeniri prezente, în timp de 200.000 ani. Deci în aer plutesc adevărate mări de apă. Marile riuri și ape înainte de a uda Pământul au plutit în aer“¹⁰. La aceasta se poate adăuga — spre orientare — și constatarea că din suprafața totală a Pământului, care după calculele de astăzi este de 510.101.000 kmp, din ea, uscatul este numai de 26,2 la sută, iar apa 70,8 la sută și gheața 3 la sută¹¹.

⁹ Dr. C. Leonard Woolley, *Ur of Chaldees*, p. 22.

¹⁰ G. L. Muntean, o. c., p. 143.

¹¹ *Portretul Terrei în viziune inedită*, în rev. Magazin, nr. 1215 din 17 ianuarie 1981, pp. 4—5.

În al doilea rînd, un potop general poate fi provocat și de calotele de gheață care acoperă regiunile polare, în caz de schimbare a temperaturii de pe suprafața Pămîntului. „O mare parte a Antarcticii este înghețată de 25 milioane de ani. Platoșa de gheață continentală cu ghețarii din continuarea acesteia ocupă o suprafață de 15 milioane kmp. Acestei întinderi i se adaugă alți 10 milioane kmp de gheață marină”.

În Groenlanda, stratul de gheață e de 2.300 metri și s-a calculat că dacă numai acesta s-ar topi, nivelul mărilor și al oceanelor ar crește cu șapte metri. Ce s-ar întîmpla dacă s-ar topi toată gheața de la poli? Ce torente s-ar dezlănțui asupra Pămîntului, dar toate sînt staționate prin anumite legi ale Universului, date de Cel ce le-a creat și le conduce pe toate și nu se face nimic la întîmplare în lumea aceasta.

În finalul acestor considerații asupra unor teme sau locuri biblice, ne putem da seama că ceea ce secole la rînd unii oameni au tăgăduit, o parte din adevărurile consemnate în Biblie, cercetarea științifică a zilelor noastre, atît în domeniul exegezei biblice, cît și al științelor exacte, a reușit să le confirme ca veritabile adevăruri.

Ne-au interesat aceste probleme prin faptul că, pe temeiul textelor din Biblie, se reazemă întreaga doctrină revelată, prin care creștinismul devine o lege divină pentru toate neamurile Pămîntului ce aparțin speciei umane, născută din același strămoș comun Adam, odată cu care stă sau cade teza monogenismului biblic.

Această învățătură divină descoperită lumii prin Iisus Hristos și consemnată în Biblie sau păstrată în Sfînta Tradiție, poate să rodească din belșug în sufletul și conștiința credincioșilor, devenind o călăuză sigură spre cărările de lumină ale vieții.

OMUL — METAFORA LUMII

de : preot CEZAR STERPU

Prin 1926, Thomas Mann pleda cu ardoare pentru ideea unui umanism de gen și structură europeană. Aceeași pledoarie s-ar fi putut ține, deși în revers, în Bengali sau în orișicare altă localitate asiatică de către un Dasgupta, Vivekananda, Ghandi sau Tagore. Rădăcinile umanului se află în om, spunea cineva. Poate că nici nu există, în acest sens, *rădăcini* de „tip“ european sau asiatic. Și credem că bine este să fie așa. Că există acel augustinian „intimior intimo meo“ (mai intim decât intîmul meu), aceasta pare să fie realitatea cea mai adîncă a umanului care poate fi mai ușor sau mai dificil supusă unei verificări exhaustive.

Din toate acestea conștiința și-ar putea pricepe existența, devenirea și sensul. Conștiința ar putea nădăjdui să-și spună, într-o netrecătoare clipă, precum într-o vorbă a lui Rabindranath Tagore : „Voi întîlni într-o zi viața din mine“ !

Este viața *intimului* omenesc în universalitate.

Omul este metafora lumii, a întregii lumi. Omul, de pretutindeni, exprimă în sine și prin sine lumea cu simplul și complexul ei, cu tragicul și comicul ei dar, mai ales, o exprimă prin propria-i constituție psiho-somatică. În om, în fiecare om, universul, cum spune Eminescu, își face încercarea. Omul reprezintă la scară mică cosmosul iar „cosmosul este un om mare“ (D. Stăniloae).

Constituția umană, ca reflex al cosmosului este, în acest sens, „*imago mundi*“ și, de ce nu ? întrebarea lumii. Omul, zice Olivier Clement, este întrebarea la care numai Dumnezeu singur poate să dea răspuns. Ființa umană, în integritatea ei, comportă semnul interogativului în fața cosmosului și a existenței. Scinderea ei, așa după cum apare artistic redată în dramaturgia lui Pirandello sau, mai acut, în cea a lui Eugen Ionescu, este semnul evident al uitării și desprinderii de orice sens existențial.

În situația ontologică a scindării, întrebarea rămîne fără de răspuns.

Rămîne o permanentă întrebare, dar nu o permanentă căutare, pentru care conștiința este chemată să se angajeze.

Întrebările omului asupra a ceea ce este și asupra lui „cine sînt“ ? stagnează în embrionarul căutării atîta vreme cît sensul existenței pornește de la o limită (aceea a dorințelor egoiste și a preocupărilor pentru valorizarea neîntălmărită a imediatului, de pildă) și se oprește în alta (moartea ca final iminent și definitiv). Și, în cele din urmă, epicentrul

neliniștitor și bucuriilor noastre își află rostul în acea substanță prin care conștiința se vrea deasupra oricăror limite propuse de normativul biologicului, al imediatului existenței. Or, pe bună dreptate remarcă C. Noica, cunoașterea acestor limite echivalează cu depășirea lor. Astfel, substanța biruiește limitele. În ea și prin ea subzistă fiindul și sensul umanului. În ea și prin ea conștiința întilnește cuvîntul sau tăcerea profundă și plină de sens a acestuia. În lumea aceasta, spunea nu demult Eugen Ionescu într-un interviu, există două esențialități: iubirea și moartea. Dar iubirea poate birui moartea, conchidea el. *Substanța* biruiește limitele, adică moartea, am spune noi.

Adevărul că în om trăiește o nostalgie a unui „cîndva” ancestral care, fiind mereu reactualizat în structurile intime ale ființei umane prin conștient, propune conștiinței un dialog cu metafizicul, este afirmat, mai mult sau mai puțin, de toate credințele și ideile religioase și, sub o altă formă, îl afirmă psihanaliza. Freud și, mai profund, C. G. Jung aduc precizări esențiale.

Tocmai în acest neștiut în care sălășluiește nostalgia adîncului și înaltului nostru ființial și semantic, se află constituția metaforică a umanului. Acel *dincolo* (meta) purtător de sens etern vine să mărturisească, nostalgic, entelehia devenirii, epectaza sărbătorii din noi. Căci există o sărbătoare a lui *a fi*. Dar această sărbătoare este și metafora ființării noastre. Ea este sărbătoare atîta vreme cît *a fi*-ul, încleștat între ghearele scindării și ale unei oboseli organice, de care dă uneori dovadă, nu este calvar. Și este calvar în afara oricărui sens nelimitat. Aceasta este cea mai cruntă suferință a omului: lipsa de sens (D. Stăniloae).

Cercetările ar putea confirma oricînd realitatea faptului că în nici o altă viețuitoare de pe pămînt, în afară de om, nu se rostește semnul evident al unei conștiințe raționale, creatoare de valori și căutătoare de sens existențial. Însăși poziția verticală (s-a mai spus) a omului este un semn (în cele din urmă, un simbol) al căutării sale, al puterii sale interioare, al metafizicii și al metaforei gîndului său întrebător, uimit, analist, neliniștit, uneori pînă la angoasă, înalt.

Rămînînd la înțelesul aristotelic pe care îl comportă metafora putem pricepe că este vorba despre un transfer, despre un transport de și spre sens. Este vorba, mai altfel spus, despre transferul pe care conștiința este chemată a-l săvîrși întru sens, spre *dincolo* de ceea ce se vede, spre esențial. Omul este *purtător* de sens. În el sensul se petrece întrucît în el lumea (cosmosul) își întilnește rațiunile, modurile lui a fi: întrucît în om există un „intim mai intim decît intimul său”, un cu totul altceva (Das Ganz Anders) decît sine însuși. Dar spre *acesta* drumul este înfricoșător uneori: „Ce urcuș înfricoșător de la maimuță la om, de la om la Divinitate!” (Nikos Kazantzakis).

Căutarea sensului implică inevitabil conștiința morții care, poate paradoxal, revitalizează puterea de înțelegere și pătrunderea conștiinței

o face mai pătrunzătoare, mai adevărată spre o tot mai intimă esență a Realului. Acest adevăr este permanent susținut și argumentat de gândirea filocalică precum, în alte religii, anumite tehnici de concentrare urmăresc, prin adîncirea gîndului în sine însuși aflarea, prin conștientizarea morții, a valorii adevărate, a valorii supreme, a *Valorii*.

Iar adîncirea gîndului în sine însuși, cum spune Aristotel, este logica (*Metafizica* XII, 7 : 1072 b). „Pentru noi, esența valorii este *depășirea*... așa cum în concret toate sensurile substanțiale trebuie să se integreze pe toate dimensiunile” — este gîndul lui Camil Petrescu. Iar „valoarea e sensul *depășirii subiectivității*”, spune același.

Însă drumul conștiinței spre valoare, spre sens, spre adevăr este dificil. Întîmpină piedici, obstacole nebaneuite. Pînă la blagianul gînd al „frînelor transcendente”, apar o serie de alte „frîne” mai puțin metafizice.

Pînă a-și înțelege metafora existenței, omul parcurge etape care, prin structura lor, pot fi nuanțate etic și estetic între extaz și prăbușire interioară. Dar aceste etape semnifică preludiul altor etape, de ordin transcendental, așa cum le prezintă Blaga.

Cu toate acestea, metafora interioară a ființei umane descrie, prin volutele unei circumscrieri spre esență, sensul devenirii în desfășurarea ei entelehică. O primă etapă din rîndul primei categorii pomenite ar fi aceea a structuralismului strict individual, a refuzului deschiderii spre universal, spre înțelegerea de ansamblu. Astfel spus : faza dogmatismului miop.

Deschiderea spre universalitate presupune o transformare spre acel „Das Ganz Anders” al lui Rudolf Otto, presupune o înălțare și în același timp o adîncire spre și întru uman, spre și întru infinitatea umanului în care se află tînuită esența.

Ancorat prea adînc în concret, în imediatul biologic omul rămîne robul propriilor pasiuni, care mai devreme sau mai tîrziu, ucid interioritatea în care gîndul se poate cufunda spre a căuta sensuri. Închistat între granițele unor „principii”, mai mult sau mai puțin propuse anticipat, încătușat în propria-i „dreptate” care vrea să absolutizeze totul, spiritul se îmbolnăvește și, apoi, pe încetul, moare. Astfel, lumea este plină de cadavre vii. Angrenat permanent în problemele iluzorii ale neesențialului, ale facilului, omul vine să confirme validitatea a două pilde evanghelice. Cea dintîi redă episodul întîlnirii dintre Hristos și cele două surori ale lui Lazăr. Maria simbolizează esențialul existenței (prin contemplare și permanentă căutare a înțelegerii ultime), iar Marta este semnul praxisului, al înfăptuirii imediate, facile. A doua este pilda celui care își adună toate averile în hambare, crezînd astfel că și-a dobîndit și fericirea. Peste noapte însă Dumnezeu îi spune în vis : „Nebunule, în noaptea asta voi lua sufletul de lă tine ! Ce faci cu tot ce-ai adunat ?”. Dogmatismul miop ar putea să-și circumscrie îngustimile ariei sale de desfășurare între aceste două exemple existențiale.

Încercînd acum o sinteză asupra celor expuse, revenim, volens-nolens la gîndul morții. De-a lungul timpului toate credințele și ideile religioase au știut să privească cu luare aminte asupra acestei de a doua esențialități (Eugen Ionescu) care este moartea. Printr-o îndrăzneală a gîndului care poate părea extravagantă (dar nu este !), am putea spune că fără de moartea nu putem trăi. Ce s-ar întîmpla, se întreabă și ne întreabă părintele prof. Dumitru Stăniloae, dacă am trăi veșnic pe pămînt? Adevărat : ce s-ar întîmpla? Trebuie, oare, să se întîmple ceva? Dar cum nu avem cum ști *ce se va întîmpla*, nu ne rămîne decît aplecarea profundă a gîndului în simțire, în *acum*, în *aici* spre a putea trece, prin aceeași tainică alchimie a raționamentului și a simțirii superioare, în *dincolo* — acest *dincolo* care este proiecția aici-ului și a a fi-ului nostru...

Este proiecția fiindului existenței noastre în cadrul cosmosului. Dacă gîndul curat, bun, adînc aparține cuiva anume, atunci, pentru dogmatismul miop, s-ar naște cea mai esențială sursă de existență.

Dar gîndul aparține omului dintotdeauna și de pretutindeni. Gîndul este oaza și cîrmaciul cugetului, cuvîntului, faptei. Prin însăși structura sa intimă, ascunsă, omul poate tinde spre universal, poate să se debaraseze de lest, de povara (uneori organică) care îl încătușează de materie și-i hrănește comoditatea gîndirii cu umbrele proiectate în Peșteră.

Deși Goethe ne spune că Cineva a avut grijă să nu lase copacii să crească pînă la cer, Saint-Exupéry, cu aproape un secol mai tîrziu, aseamănă condiția creșterii interioare a omului cu arborele care se poate întîlni cu Cerul. În fapt, gînditorii pomeniți, vorbesc despre una și aceeași realitate. Primul privește creșterea de sus, din Cer, celălalt privește spre Cer. Iar Karl Jaspers spune : „La fel cum arborii înalți au rădăcini adînci, tot așa cine este om deplin își are temeiul în necondiționat. Cei ce nu sînt astfel par aidoma tufișurilor ce pot fi ușor de rădăcinate, transplantate și nivelate (...) căci nu prin simpla creștere, ci printr-un salt într-o nouă *dimensiune* își poate atinge omul temeiul său necondiționat“.

Nici mai mult nici mai puțin, în această reflecție, decît reactualizarea, în alți termeni, a pîldei celor două case din Evanghelia după Matei. Iată cum adevărul se repetă, vine dintru *începuturi* spre a se rosti din umbra unor veșminte diferite ca timp, ca spațiu geografic și nu în ultimă instanță, ca spiritualitate ce aparține unui anumit timp și loc, unui *hic et nunc* specific.

Adevărată rămîne și vorba, pomenită mai sus, a lui Augustin. Există, deci, un *intim mai intim* decît intimul în sine. Aceasta înseamnă o mereu aplecare a gîndului asupra lui însuși. O mereu închidere care se deschide — după spuse lui Noica. O introspecție în fața căreia Părinții filocalici nu se sfiesc să construiască filosofia cea mai profundă, mai adîncă, mai înaltă.

Gîndul adîncit în gînd, gîndește și mai mult, știe să asculte tăcerea. „Tăcînd înțelegi — spune Sf. Antonie cel Mare — și înțelegînd grăiești, căci în tăcere naște mintea cuvîntul“. Iar Goethe, în același adînc de gînd, dar într-o altă rostire : „Rămîi în tine însuți și vei fi mai puțin singur decît în lumea întreagă“. A rămîne în tine (mai bine : întru tine) este a-ți asculta tăcerea, adică metafora. Căci metafora, întotdeauna, înseamnă tăcere, rostire de taină, în esență, rostire a acelui augustinian *intimior intimio meo*...

În apele cugetului tăcerea este adîncul. Adîncul în care pasiunile se sting, cuvintele tac, contemplația, adică vederea lui Dumnezeu, își află răgaz să-și privească chipul. Și Saint-Exupéry exclamă : „voi scrie un imn tăcerii !“

Ar trebui, poate, să se scrie un tratat despre tăcere și gînd.

„REGULA“ SFÎNTULUI BENEDICT DE NURSIA, UN MODEL DE ORGANIZARE A VIEȚII MONAHALE ÎN APUS

de : diacon prof. TEODOR V. DAMȘA

Nepieritoarea operă, cunoscută sub numele de „Regula“ Sfîntului Benedict, reprezintă expresia unei sinteze a spiritualității creștine concretizată în exemplara organizare a vieții monahale de structură latină, prin folosirea totodată, cu multă înțelepciune, a întregii experiențe de viață duhovnicească acumulată în scrierile Părinților vechi răsăriteni, și mai ales în scrierile ascetice ale Sfîntului Vasile cel Mare, episcopul Cezareei Cappadociei, autorul „Rînduielilor“, mari și mici ale vieții mănăstirești din Orient, cu un secol și jumătate mai înainte, pentru care Benedict a avut osebîtă prețuire.

Cinstit atît în calendarul Bisericii răsăritene cît și în al celei apusene, Sfîntul Benedict a intrat în conștiința și cinstirea clerului și credincioșilor întregii Biserici prin viața și sfîrșitul său¹, în Răsărit pomenirea lui făcîndu-se la 14 martie, iar în Apus la 21 martie de către călugări și la 8 iulie de întreaga Biserică catolică². Sinaxarul³ consemnează pe scurt viața Sfîntului Benedict urmînd, pe cît se pare, în rezumat, datele și faptele lui minunate după descrierea vieții sale făcută de sfîntul Grigorie cel Mare în cartea a II-a a *Dialogurilor*⁴, așa cum i-a fost povestită și lui de către patru din discipolii și succesorii lui Benedict la conducerea mănăstirii, pe numele lor : Constantinus, Valentinianus, Symplicius și Honoratus, acesta din urmă fiind în momentul scrierii acestei biografii, în fruntea mănăstirii⁵, deci cu două generații mai tîrziu⁶.

Sfîntul Grigore redă viața lui Benedict în 38 de capitole așa cum ne este cunoscută din cărțile de specialitate sau diferite alte studii⁷.

¹ Teodor M. Popescu, pr. Teodor Bodogae și George Gh. Stănescu, *Istoria bisericească universală*, vol. I, București, 1956, p. 85.

² *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, tome II, Paris, 1960, p. 63.

³ Mineiul pe luna martie, ed. III, București, 1930.

⁴ Migne, P. L., t. LXVI, col. 126—204.

⁵ *Prolegomena. Vita S. Benedicti (Ex libro II Dialogorum S. Gregorii Magni excerpta)*, Migne P. L., t. LXVI, col. 126 B.

⁶ Berthold Altaner, *Précis de patrologie*, trad. M. Grandelaudon, Mulhouse, 1941, p. 410.

⁷ A se vedea, între alții : Hergenroether, *Histoire de l'Eglise*, II, trad. P. Belet, Paris — Lyon (f.a.), pp. 585—605 ; Charles Poulet, *Histoire de l'Eglise*, t. I, Paris, 1941, pp. 278—282 ; F. Cayré, *Patrologie et histoire de la Théologie*, t. II, 2-e éd., Paris, Tournai, Rome, 1933, pp. 227—229 ; Berthold Altaner, o.c., pp. 410—411 ; J. Besse, *Saint Benoît de Nursie*, în : *Dictionnaire de Théologie Catholique* par A. Vacant, E. Mangenot, E. Amann, t. II, 1, Paris, 1923, col. 709—717 ș. a.

Urmind șirul datelor aflate în aceste lucrări, *viața* Sfântului Benedict de Nursia poate fi schițată, în linii mari, destul de precis.

Născut pe la 480 la Nursia, în Umbria, dintr-o veche familie nobilă, bogată, care i-a dat o educație aleasă, tânărul Benedict este trimis la Roma pentru a-și desăvârși studiile. Aci însă mediul în care trăiește i se pare total nesănătos. Dezgustat de viciile secolului și de imoralitatea colegilor lui de studii, părăsește curînd Roma, pe la 495. Răspunzînd înclinației sale spre o viață singuratică, foarte tînăr încă, se retrage într-o peșteră din Sublacus, pe valea riului Araio, la patruzeci de mile de Roma, în apropiere de Tivoli, trăind o viață ascetică riguroasă. El petrece aici timp de trei ani, într-o singurătate completă, ajutat de un monah numit Roman, care îi procură alimentele necesare⁸. Experiența aceasta îi va revela că felul acesta de viață nu convenea și nu putea fi pe măsura unui mare număr de viețuitori. Descoperit de păstori din împrejurimi, el devine cunoscut în întregul ținut. Și precum odinioară solitarii Egiptului își căutau îndrumători spirituali, tot așa se îndreptau și spre el ucenici doritori de perfecțiune. Fiind chemat de călugării mănăstirii din Vicovarro (Vicum Varonis) la conducerea acesteia, el acceptă deși prevăzuse că nu se va putea acomoda cu viața indisciplinată a viețuitorilor. Nu întîrzie să-i părăsească, deoarece călugării nemulțumiți de severitatea lui, încearcă să-l otrăvească și astfel reintră în singurătate⁹. Sfințenia vieții lui atrăgea însă numeroase persoane doritoare să se formeze sub îndrumarea sa. Cele mai ilustre familii din Roma îi incredințau pe fiii lor. Pentru acești noi ucenici, înființează nu numai o chinovie pe care o conducea chiar el, ci încă douăsprezece mănăstiri în vecinătate, în care exercita un rol asemănător cu cel al unui superior. În 520 Benedict era deja în măsură să organizeze aceste mănăstiri de cîte doisprezece monahi, punînd în fruntea fiecăreia un conducător, ceea ce conferea fiecăreia din aceste mănăstiri autonomie. Componenta acestora era un ciudat amestec de rase și condiții : goții aspri și analfabeți, alături de romanii instruiți¹⁰. Benedict are acum ocazia să experimenteze și ce înseamnă rivalitatea clericală. Forțat de vexațiunile unui preot din vecinătate să părăsească acest loc, el, mereu pașnic, se îndepărtează și se îndreaptă spre sud, urmat de cîțiva însoțitori, oprindu-se la Monte Casino, unde se instalează în ruinele unui castel pe vîrfurile muntelui, în Campania, la jumătate drum între Roma și Neapole. Aci fondează în 529 mănăstirea cu acest nume, una dintre cele mai celebre mănăstiri ale creștinătății. Găsind aici doar un întins tufăriș și un templu închinat zeului Apollo, îi convertește pe păgînii din ținut, îndepărtează tufărișul, distruge templul și ridică în locul acestuia o capelă închinată Sfântului Martin. Alte mănăstiri se întemeiază curînd, unele din ele fiind mănăstiri de femei, care au fost conduse de sora Sfântului Benedict, Sfînta Scholastica, decedată cu puțin timp înainte a fratelui său. În capitolul

⁸ *Vita S. Benedicti, P. L.*, t. LVI, col. 128 C.

⁹ *Ibidem*, col. 134 C.

¹⁰ Ch. Poulet, *o.c.*, p. 279.

XXXVII din *Viața Sf. Benedict* se arată cum și-a pregătit sfârșitul anunțat cu șase zile mai înainte și venerația arătată de ucenicii săi ¹¹.

Cu privire la anul morții Sfântului Benedict biografii nu sînt întru totul de acord. Majoritatea celor ce s-au ocupat de viața lui stabilesc ca dată a morții anul 543. Așa o face de exemplu B. Heurtebize în studiul său asupra benedictinilor ¹². F. Cayré ¹³ pune moartea Sfântului Benedict în același an cu moartea surorii sale Scholastica, în 543: Scholastica moare în 10 februarie, Benedict în 21 martie. Hergenroether ¹⁴ dă aceeași dată de 543. La fel și J. Tixeront ¹⁵. În schimb P. Cabrol ¹⁶ dă ca an al morții 542, e adevărat că numai cu rezerva de probabilitate. O notă discordantă o face Althamer ¹⁷ care pune data morții în 547. Diferența față de ceilalți biografi e prea mare și, singulară, părerea acestuia nu are nici un fel de temei. Rămîne deci ca data cea mai sigură anul 543 asupra căruia au căzut de acord cei mai mulți istorici și patrologi.

Opera Sfântului Benedict. Din viața Sfântului Benedict de Nursia partea cea mai interesantă, cea mai importantă și demnă de admirație rămîne opera de organizare a vieții monahale din Biserica apuseană, așa cum rezultă din *Regula* ¹⁸ pe care a pus-o la temelie vieții monahale cenobitice din Apus.

Regula Sfântului Benedict scrisă între 523 și 526 ¹⁹, în vigoare încă după patrusprezece secole, este fructul spiritului roman practic, ordonat, care îi este caracteristic. Ea denotă o mare înțelepciune și o profundă cunoaștere a inimii omenești, prin prescrierile sale cele mai importante care duc la perfecțiunea evanghelică și la viața în comun, în același timp îndulcind severitatea orientalilor ²⁰.

Lucrarea este un monument impresionant compus dintr-un prolog și 73 de capitole ²¹.

Extensiunea îi este redusă, dar cită bogăție și gîndire practică, cită capacitate organizatorică, cită cunoaștere a sufletului uman și a vieții în genere nu cuprinde ea, cu urmări atît de însemnate în evoluția ulterioară a vieții monahale apusene și împlinirilor ei în procesul său de formare !

¹¹ Vita S. Benedicti, ibidem, col. 202.

¹² Travaux des Benedictins, în Dict. de Théologie Catholique, t. II, Paris, 1923, col. 602.

¹³ F. Cayré, o.c., p. 228.

¹⁴ Idem, o.c., p. 596.

¹⁵ Précis de Patrologie, 2-e éd. Paris, 1934, p. 470.

¹⁶ Bénédictins, în : Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie, t. II, 1, Paris, 1925, col. 644.

¹⁷ B. Althamer, o.c., p. 410.

¹⁸ S. P. Benedicti Regula, cum commentariis, în Migne, P. L., t. LXVI, col. 215—930.

¹⁹ Altaner, o.c., p. 411.

²⁰ Hergenroether, o.c., p. 599.

²¹ P. Cabrol, Bénédictins, în Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie, t. II, 1, Paris, 1925, col. 664.

Numai după o parcurgere atentă și redare fie și succintă a conținutului acestei admirabile lucrări, ne putem da seama de rolul ei considerabil în viața monahală din Biserica Apusului și de aportul ei la întărirea și perfecționarea trăirii unei vieți duhovnicești ordonate, „adaptate perfect nevoilor timpului”²².

Astfel, în Prolog, chiar de la început, autorul face apel duhovnicesc la principiul ascultării, adresându-se ucenicilor săi cu cuvintele: „Ascultă, fiule, învățăturile dascălului tău și apleacă urechea inimii tale; primește cu bucurie mustrarea părintelui tău binevoitor și împlinește-o cu hărnicie, ca să întorci la el osteneala, prin ascultarea de la care te-ai îndepărtat prin lenevia neascultării”. În continuare autorul arată că cel ce vrea să devină soldat al Domnului Hristos, renunțând la propriile-i dorinți, să se încingă cu cele mai strălucite arme ale ascultării și să nu întristeze vreodată prin faptele sale rele pe Domnul său. Folosind cu înțelepciune un număr de aproape douăzeci de texte scripturistice, în Prolog se conturează esența întregului edificiu alcătuit din cele 73 de capitole pe care le conține Regula sa atât de exemplară.

Primul capitol se ocupă despre felurile și viața monahilor — *De generibus et vita monachorum*. Sfântul Benedict împarte pe monahi în patru categorii: *cenobiții*, care duc viața în comun, într-o mănăstire, sub conducerea unui stareț, supunându-se unor reguli; *anahoreții* sau *eremiți* care trăiesc singuri, ajungând uneori, în lupta lor cu ispitele diavolului, la adevărate performanțe spirituale demne de toată atenția. A treia categorie o formează *sarabaiții*, care nu se supun nici unei reguli, n-au un îndrumător spiritual, nici un învățător, n-au un domiciliu stabil, ci rătăcesc din loc în loc. A patra categorie o formează *girovagii*, care colindă de la o mănăstire la alta, conduși de propriile lor pofte. Despre mizeria limbajului acestora „mai bine să taci decât să vorbești”, se exprimă Sfântul Benedict²³. Evident în atenția sa intră numai primele două categorii, pe celelalte numai amintindu-le, fără să-și declare aprobarea sau simpatia față de ele. În finalul capitolului spune că preocuparea sa, cu ajutorul Domnului, va fi numai categoria cenobiților, adică a călugărilor care viețuiesc în mănăstire.

De altfel restul categoriilor de monahi aveau să dispară destul de repede după stabilirea unei vieți monahale ordonate, atât în Răsărit cât și în Apus.

Capitolul II se ocupă de calitățile pe care trebuie să le aibă starețul unei mănăstiri — *qualis debeat esse abbas* — care se numește avvă, părinte. Toate calitățile pe care trebuie să le întrunească acesta decurg din texte scripturistice. Starețul trebuie să conducă cu echitate, fără să facă vreo deosebire între frați, fie că în viața lor anterioară au fost liberi sau sclavi, „pentru că în Hristos una sîntem” (I Corinteni 13) și toți purtăm greutatea slujbei ostășești în chip egal sub un singur Domn.

²² Herhenroether, o. c., p. 598.

²³ Migne, P. L., t. LXVI, col. 246 B.

Capitolul stabilește amănunțit cum să procedeze starețul în toate situațiile, cu fiecare dintre frați, ca un adevărat părinte ce este, îmbinând în chip fericit și înțelept autoritatea cu evlavie, muștrind, îndreptind cu bună-voință pe cei greșiți, socotindu-se întotdeauna un frate și un păstor răspunzător pentru fiecare oaie din turma încredințată lui.

Capitolul III se ocupă cu modul de convocare al fraților la sfat. „Ori de cite ori va fi de rezolvat vreo problemă mai importantă în mănăstire, starețul va convoca toată comunitatea, apoi va expune el însuși despre ce este vorba. După ce va fi ascultat părerea fraților, el va examina în sine problema și va face în sfârșit ceea ce va fi judecat că este cel mai de folos. Iar dacă noi am reglementat că toate trebuiesc a fi supuse dezbaterii consiliului, e pentru că adesea Domnul însuși descoperă celui mai tânăr ceea ce e mai bine de făcut. Frații își vor da părerea în toată umilința și supunerea și vor proceda în așa fel încît să nu aibă îndrăzneala de a susține cu aroganță punctul lor de vedere; dar va depinde de stareț de a lua partea pe care el o judecă cea mai salutară și toți vor trebui să se supună. Dar, tot așa cum e drept ca discipolii să asculte de învățător, trebuie ca și învățătorul să orînduiască toate lucrurile cu prevedere și cchitate”²⁴ Cit privește problemele de mai mică importanță pentru mersul mănăstirii, starețul va lua sfatul bătrînilor, după cum este scris: „Fă tot lucrul cu sfat, și după ce l-ai făcut, tu nu vei avea părere de rău”. (Ecleziastul 32)²⁵.

Dacă primele trei capitole se ocupă de probleme privind constituția vieții monahale de obște, capitolele IV—VII se ocupă de viața ascetică a monahilor. Astfel capitolul IV arată *Quae sint instrumenta bonorum operum* — adică mijloacele pentru a ajunge la săvîrșirea faptelor bune, un adevărat cod moral, în 72 de precepte scripturistice scurte, de o admirabilă înțelepciune și pietate creștină, o adevărată scară a virtuților pentru toți creștinii. Aceste precepte sînt destinate de Sfîntul Benedict viețuitorilor din mănăstire, zicînd despre ele: „Ecce haec sunt instrumenta spiritualis” care, împlinite zi și noapte, au ca scop să-l ridice pe om la răsplata promisă de Domnul celor ce-l iubesc pe El: *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae praeparavit Deus his qui diligunt eum*²⁶.

Capitolul V se ocupă de ascultare — *de obedientia*, ca o primă treaptă a umilinței, care se cere îndeplinită fără întîrziere: „Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora”. Autorul folosește în argumentarea acestei cerințe textele scripturistice referitoare la ascultare din Psalmul 17, Luca 10, Matei 7, Ioan 5, II Corinteni 9, combătînd murmurarea ca nefiind bineplăcută lui Dumnezeu și, de aceea, pedepsită.

²⁴ Ibidem, col. 287, AB.

²⁵ Ibidem, col. 288, B.

²⁶ Ibidem, col. 298.

Capitolul VI se ocupă cu regula tăcerii — *de taciturnitate*, fiind citați Psalmul 38, Proverbe 15. Arătându-se foloasele reculegerii în liniște, Sfântul Benedict recomandă tăcerea ca pe o virtute specială.

Capitolul VII se ocupă cu umilința — *de humilitate*, în care el distinge douăsprezece grade adaptate cu grijă vieții religioase, fiecare grad fiind dedus din texte scripturistice, încât această virtute, menită să-l însoțească pe monah în toate împrejurările, devine o sumă a virtuților.

De la capitolul VIII la capitolul XX, Regula stabilește în amănunțime viața de rugăciune a monahilor. Astfel capitolul VIII se ocupă de slujbele divine de noapte, iar capitolul IX precizează câți psalmi anume sînt de spus în orele de noapte. Capitolele X—XIII stabilesc în continuare în ce fel se face lauda de noapte pe timpul verii, cum se fac privegherile în zilele de duminică, în ce mod se desfășoară slujbele de dimineață și în ce fel în zilele private. Se stabilește apoi pe rînd cum se fac privegherile în zilele de naștere ale sfinților (cap. XIV), în ce timp se spune „aliluia” (cap. XV), cum se fac slujbele peste zi (cap. XVI), câți psalmi sînt a se cînta (roști) în aceste ore (cap. XVIII) și în ce ordine sînt de spus acești psalmi (cap. XVIII), apoi despre disciplina de a psalmodia (cap. XIX), precum și despre cuviința rostirii prediciei, — *de reverentia orationis*, făcîndu-se mai întîi semnul crucii.

După cum se poate observa, Sfântul Benedict a conceput timpul consacrat rugăciunii sub forma psalmilor în comun. El a avut grijă să reglementeze pînă în cele mai mici amănunte modul în care se fac aceste slujbe, căci ele ocupă un loc central în viața monahilor benedictini. Biserica romană s-a inspirat din ele mai tîrziu pentru a reglementa oficiul canonic al preoților²⁷.

Sfântul Benedict prevede și sancțiuni pentru cei ce se abat de la regulile stabilite. De la capitolul XXI pînă la capitolul XXX, Regula se ocupă detaliat de sancțiunile care se aplică, potrivit cu natura și gravitatea abaterii. Astfel capitolul XXI statornicește modul de alegere al membrilor consiliului duhovnicesc (*decani*) „secundum vitae meritum et sapientiae doctrinam”, precum și înlăturarea lor cînd se dovedesc a fi atinși de mîndrie (*superbia*), dacă nu se îndreaptă după două-trei muștrări. Capitolul XXII indică felul cum trebuie să doarmă monahii: „singuli per singula tecta”, adică singuri în pat, fiecare cu așternutul său, arătînd în amănunțime îmbrăcămintea cu care dorm, componența dormitoarelor, graba cu care să se răspundă la semnalul pentru slujba de noapte ș.a. Celelalte capitole se ocupă cu tot felul de probleme disciplinare: separarea vinovaților (cap. XXIII) și felul cum trebuie să se facă separarea (cap. XXIV), despre gravitatea vinovațiilor (cap. XXV), despre aceia care fără porunca starețului se separă singuri (cap. XXVI), în ce fel trebuie să arate solicitudine starețul față de cei separați (cap. XXVII), dacă trebuie reprimiți frații fugiți din mănăstire (cap. XXIX) și, în fine, regimul aplicat copiilor de vîrstă minoră, în ce fel să fie muștrați (cap. XXX).

²⁷ F. Cayré, o. c., p. 228.

Așadar, disciplina în mănăstire este menținută de stareț prin diferiți colaboratori ai săi, după prescripțiile Regulei. Acestea și cuprind de fapt un mic cod penal, remarcabil prin justetea și moderația sa, care măsoară pedepsele după gravitatea faptelor. Pedepsele aplicate delicvenților variază de la excomunicare (separarea de alți membri ai comunității și aplicarea loviturilor cu vergi), până la îndepărtarea din mănăstire. Nu e vorba de închisoare și nici un text al Regulei sau vreun caz din viața fondatorului nu lasă să se poată deduce că el i-ar fi acceptat folosirea²⁸.

De la capitolul XXXI la capitolul LVII, Regula se ocupă de modul de administrare a mănăstirii.

Una din cele mai importante funcții administrative o îndeplinește *economul (cellerarius monasterii)* ale cărui atribuțiuni și calități sînt definite în capitolul XXXI al Regulei. Acesta este ales de soborul mănăstirii și i se cer o serie de calități dintre cele mai alese : să fie înțelept, cu moravuri statornice, sobru, nelacom, neîngîmfat, neturbulent, nevătămător, nemolatic, necheltuitor, temător de Dumnezeu, să fie ca un părinte pentru întreaga adunare avînd grijă de toate și să nu facă nimic fără dispoziția starețului²⁹. Capitolul prevede pentru econom, în continuare, o serie de norme de comportare față de toți frații, față de infirmi, față de oaspeți, față de săraci, pe toți să-i mulțumească, nimeni să nu fie întristat în vreun fel în casa lui Dumnezeu, după regula : cele ce sînt de dat să fie date la timp și să ceară cele ce sînt de cerut.

Capitolul XXXII are în vedere uneltele de fier, lucrurile mănăstirii și buna lor gospodărire.

Foarte important ni se pare capitolul XXXIII care se ocupă de reglementarea amănunțită a bunurilor îngăduite să le aibă monahii — *Si quid debeant monachi proprium habere*. Regula are menirea de a stinge la monahi orice tendință de a avea sau a considera ceva ca al său. „Îndeosebi se impune înlăturarea completă a acestui viciu al proprietății din mănăstire, ca nu cumva cineva să aibă îndemnul de a da sau a primi ceva fără autorizația starețului, nici de a avea vreun lucru în proprietate particulară, absolut nimic : nici carte, nici policioare, nici condei, într-un cuvînt, nimic, pentru că nu este permis să aibă în posesie nici corpurile și nici voința proprie.. Monahii trebuie să aștepte de la părintele mănăstirii toate cele necesare, să nu fie permis de a avea vreun lucru pe care starețul să nu-l fi dat sau să nu-l fi îngăduit. Toate să fie comune tuturor precum e scris : *nimeni să nu cuteze să spună că ceva este al său* (Fapte 4). Dacă cineva va fi surprins dedîndu-se acestui viciu primejdios, va fi admonestat odată și încă o dată, dacă nu se va îndrepta, el va fi supus corecției“ (probabil corporale)³⁰.

Capitolul XXXIV stabilește dacă toți trebuie să primească cele necesare în mod egal, *si omnēs aequaliter debeant necessaria accipere*, sau

²⁸ P. Cabrol, o.c., col. 668.

²⁹ Migne, P. L., t. LXVI, col. 533—534 D.

³⁰ Idem, col. 551—552.

să primească după nevoile personale, fără a se produce murmure pentru aceasta. Legiuitorul opinează pentru acest din urmă fel.

La capitolul XXXV se reglementează obligația serviciului săptăminal la bucătărie pentru toți frații, cu excepția bolnavilor și a celor ocupați în probleme speciale ale mănăstirii, iar capitolul XXXVI se ocupă de grija care trebuie acordată fraților infirmi. Starețul va avea grijă ca aceștia să nu fie neglijăți în vreun fel de către economi sau de către ceilalți slujitori. De asemenea se prevede o grijă deosebită față de bătrâni și copii (cap. XXXVII) în sensul alimentării lor, prin o îndulcire a regimului. În capitolul următor este reglementat felul cum se fac citirile la masă, cine anume le face : nu toți la rînd, ci numai aceia care pot zidi pe auditori.

Capitolul XXXIX reglementează cantitatea de alimente, potrivit vârstei, stării sănătății, muncilor prestate, precum și excluderea cărnii din alimentația fraților, cu excepția celor slabi și bolnavi, iar capitolul următor stabilește cantitatea de băutură pe care o poate folosi monahul (*mensura potus*) și la ce oră se iau mesele, în funcție de anotimpuri. Se stabilește apoi regula tăcerii în timpul lucrului și după săvîrșirea lui, mai ales în orele de noapte, scurtele citiri după cină din viețile sfinților, cît și alte lecturi care zidesc pe auditori, după care capitolul XLIII—XLIV se ocupă de aceia care nu se grăbesc la slujbele dumnezeiești sau la masă și de pedepsele ce li se cuvin în caz de neîndreptare, reglementînd totodată și modul în care pot fi pedepsiți și intra în comuniune „cei care pentru greșeli grave sînt separați de la oratoriu și de la masă”, ce fel de cerințe au de satisfăcut aceștia și cît timp, pînă ce starețul hotărăște să le dea binecuvîntarea : destul (*sufficit*) ! Penitența aceasta constă în a sta la slujbe afară din oratoriu, nezicînd nimic, cu capul plecat în pămînt, prosternere la pămînt la ieșirea fraților din oratoriu. Aceasta pînă cînd starețul va socoti că este suficient. Treptat cel ce a ispășit penitența va fi reprimis în cor sau în rînduri. Pentru greșelile mai ușoare penitența constă în excluderea de la masă, dar cu participarea la oratoriu, pînă se ridică pedeapsa.

Capitolul XLV se ocupă de atitudinea pe care trebuie să o aibă monahii în timpul rostirii psalmilor și a răspunsurilor antifonice, care trebuie să fie una de umilință, de satisfacție pentru suflet, iar în continuare, Regula „îi are în vedere pe cei cu diferite oficii care greșesc în serviciul lor sau aduc prejudicii de orice natură, precum și modul de îndreptare în fața starețului sau a bătrînilor care pot ajuta la aducerea lucrurilor la normal” (cap. XLVI).

Nu este omisă nici grija pe care trebuie să o aibă starețul pentru anunțarea prin semnal a orelor de începerea serviciilor divine, a cîntărilor și citirilor pentru edificarea auditorilor și nici modul de desfășurare a muncii manuale zilnice. Timpul afectat muncii variază după epoci și este tot timpul liber între serviciile divine. În acest timp monahii lucrează pentru a fi sustrași de la orice păcat sau gînduri străine, după modelul părinților și apostolilor.

Capitolele XLIX și L reglementează apoi în amănunt viața monahilor pe timpul postului mare și pregătirea pentru așteptarea Paștelor printr-un ascetism riguros, ocupându-se de asemenea și de frații aflați la lucru departe de paraclis sau în călătorie și amintind obligația de a-și îndeplini îndatoririle spirituale la orele stabilite pentru acestea.

Capitolul LI analizează situațiile când frații, având sarcini să aducă vreun răspuns de undeva, nu pot rămâne în afara mănăstirii, chiar fiind rugați, dacă drumul de întoarcere se poate face în aceeași zi. Dacă fac altfel, sînt excomunicați, adică sancționați cu izolarea. În capitolul LII se precizează ce este paraclisul și care trebuie să fie comportarea fraților intrînd în paraclis. Capitolul LIII, ocupîndu-se de felul în care trebuie să primiți străinii și călătorii, recomandă ca aceștia să fie întîmpinați cu umilintă și dragoste, să se aibă grijă de toate cele necesare găzduirii lor, precum și de hrana sufletească, interzicîndu-se discuțiile cu străinii. Se interzice de asemenea ca monahul să primească scrisori sau cărți de literatură de la părinți sau alte persoane, fără aprobarea starețului. Aceasta pentru a rupe orice legătură cu lumea din afară și pentru a se respecta disciplina stabilită de Regulă (cap. LIV).

Capitolul LV reglementează pînă la amănunt obiectele de îmbrăcăminte și încălțăminte ale monahilor. Acest capitol este important pentru arheologia și istoria costumului³¹. Sfîntul Benedict enumeră diferitele veșminte ale călugărilor: gluga și tunica (*cuculla et tunica*), tunică purtată peste îmbrăcăminte, ciorapii și încălțăminte (pedules et caligas), femoralia (un fel de pantaloni); se prevăd chiar diferite piese pentru pat: *matta, sagum, lena et capitale* (rogojină, pătură, acoperitoare moale și perna la cap), apoi instrumentele necesare fiecărui călugăr: un cuțit, un condei pentru scris, un ac, o servietă, tăblițe și alte lucruri strict necesare.

Capitolul LVI stabilește regimul mesei pentru stareț. Acesta va lua masa întotdeauna cu oaspeții și peregrinii aflați în mănăstiri. În lipsa acestora, după cum va vrea, va chema un frate sau pe un bătrîn sau doi. Se reglementează de asemenea și ce fel de meserii se pot practica în atelierele mănăstirii, cum se pot valorifica acestea și deosebita grijă pentru ca monahii să nu cadă în avariție.

Începînd cu capitolul LVIII și pînă la capitolul LXVI, Regula se ocupă de diferitele aspecte ale primirii de novici în mănăstire, de probele prin care trebuie să treacă pînă la acceptarea definitivă în rîndul monahilor, trecerea lor gradată prin diferitele trepte de ascultare, observarea atentă a perseverenței în hotărîrea luată. După trecerea cu succes prin toate probele urmează actul solemn al primirii în rîndul monahilor, după o formulă în care se lasă libertatea candidatului de a accepta viața aceasta sau de a o respinge, pe baza unei cereri scrise cu mîna proprie sau semnată prin punerea mîinii pe altar deasupra cererii scrise de altul în

³¹ P. Cabrol, o.c., col. 668.

cazul neștiinței scrisului. Se arată apoi ce se întâmplă cu lucrurile aduse de acesta în mănăstire. Ele se dau săracilor sau se fac donație mănăstirii. Hainele se depun la magazie pentru cazul când acesta ar cădea pradă ispitei diavolului și ar fi alungat din mănăstire. Cererea de primire nu se restituie, ci rămâne în arhiva mănăstirii.

În ceea ce privește primirea fiilor minori, fie din părinți nobili fie ai celor săraci, aduși la mănăstire de către părinți, Regula prevede ca părinții să facă o cerere scrisă iar copilul pune mîna asupra ei pe altar. Astfel copilul este oferit mănăstirii. Cei nobili pot face milostenii sau dona mănăstirii bunurile lor, iar pentru cei săraci este suficientă cererea prin care este oferit copilul pentru ascultare.

Capitolul LX are o importanță deosebită, deoarece reglementează primirea preoților în viața monahală. Primirea lor se făcea destul de greu, *non quidem ei citius assentiatur*, numai după o stăruitoare rugămintă, iar după primire se bucurau de o cinstită deosebită, fiind și stînd imediat după stareț. La cererea acestuia puteau să binecuvînteze și să liturghisească, dar observînd în mod conștient și cu exemplară umilință regula și stabilitatea.

Primirea clericilor în mănăstire va căpăta cu timpul o importanță deosebită, căci ei vor deveni, la un moment dat, misionari și încreștinători ai unor popoare, folosiți de autoritatea supremă a Bisericii în acest scop³².

Capitolul LXI reglementează problema monahilor peregrini și modul în care trebuie să fie tratați. Dacă vin de departe și doresc să rămînă în mănăstire, adaptîndu-se obiceiului locului și nu dovedesc superficialitate, pot să rămînă cît doresc. Pe cei inadaptabili sau cu purtări rele starețul să-i trateze cu prudență. Cei ce vor să se stabilească, nu vor fi împiecleați s-o facă. Dacă sînt tineri și se dovedesc superficiali și vicioși pe timpul găzduirii, nu numai că nu vor fi asociați obștii mănăstirii, dar li se va spune chiar, în mod cinstit, să plece, ca nu cumva mizeria lor sufletească să vicieze și pe alții. „Starețul va avea grijă să nu primească monahi de la o mănăstire cunoscută fără consensul conducătorului celeia sau fără scrisoare la mînă, căci este scris: „Ceea ce ție nu vrei să ți se facă, să nu faci altuia” (Tobie 4).

Preoții și diaconii pe care starețul ar dori să-i aleagă dintre viețuitorii din mănăstire, socotiți demni și capabili să îndeplinească acest oficiu, se recomandă a nu fi mîndri și doritori de a fi în frunte, știind că ei sînt lideri în orice moment a fi supuși regulei. Ei trebuie să fie supuși regulei disciplinare, consilierilor și întîistătătorilor mănăstirii, altminteri pot fi socotiți răzvrătiți și judecați ca atare. Dacă nu se vor îndrepta după câteva observații, vor fi trimiși episcopului pentru justificare. Dacă și

³² Hergenroether, o. c., p. 601.

după aceea nu se vor îndrepta, după vădirea vinovăției vor fi îndepărtați din mănăstire, ca nesupuși regulei.

Capitolul LXIII stabilește ordinea care trebuie să domnească între frații mănăstirii. Starețul să nu tulbure în vreun fel turma prin vreo faptă contrară regulei, nici să facă vreun abuz de putere, ci permanent să cugete cele drepte, știind că prin toate actele sale are răspundere înaintea lui Dumnezeu. După ordinea stabilită să fie o pace și o comuniune în timpul psalmodierii și corului. Capitolul prevede în continuare o serie de reguli privind respectul datorat între frați, felul cum se cheamă între ei, nefiind permis a se chema unul pe altul pe nume. Tinerii să cinstească pe cei mai vîrstnici, vîrstnicii să iubească pe cei tineri, numindu-i frați, cei tineri să numească reverențios pe cei vîrstnici. Starețul, care este socotit locțiitorul lui Hristos, să fie numit *Dominus et Abbas*, domn și părinte, *non sua assumptione, sed honore et amore*³³. Oriunde s-ar întîlni, tinărul să ceară binecuvîntare celui mai vîrstnic, să cedeze disciplina în paraclis ca și la masă. Afară însă, sau oriunde, să fie păstrată o disciplină supravegheată, pînă la vîrsta înțelegerii.

Capitolul LXIV se ocupă de alegerea și instalarea starețului. Este unul dintre cele mai importante capitole ale Regulei, deoarece progresul mănăstirii, a vieții spirituale, depinde în cea mai mare măsură de vrednicia conducătorului. Prevederile înțelepte asupra modului alegerii starețului au înlăturat posibilitatea de a fi aleși oameni nevrednici, ceea ce a constituit tăria și prestigiul acestei instituții. Redăm integral, în traducere, textul capitolului. „În alegerea starețului se va ține regula constantă că acela trebuie să fie instalat care va fi ales printr-un comur acord, cu frică de Dumnezeu, de întreaga comunitate, sau numai de o parte, chiar mai puțin numeroasă dar condusă de o judecată mai înțeleaptă. Alegerea pentru această slujbă se va face după meritul vieții și după învățătura și înțelepciunea persoanei, chiar dacă cel ales ar avea ultimul rang în comunitate, dacă, din nefericire, s-ar ajunge ca întreaga comunitate, să aleagă în unanimitate o persoană pătașă viciilor lor, atunci aceste nereguli vor trebui să ajungă la cunoștința episcopului diecezei căreia aparține acel loc, sau a stareților și creștinilor din vecinătate pentru ca aceștia să împiedice complotul celor răi de a fi mai tari, hotărînd ei un administrator demn al casei lui Dumnezeu; să fie convinși că vor primi o bună răsplată, făcînd aceasta dintr-un motiv curat și din zel față de Dumnezeu. Ba chiar ar comite un păcat dacă s-ar arăta neglijenți în acest lucru.

„Starețul, odată instalat, va trebui să cugete fără încetare la sarcina pe care a primit-o și cine este acela căruia va da seamă de administrare sa. Să știe că el trebuie să fie mai degrabă *folositor* decît *stăpîn*. El trebuie să fie deci învățat în legea dumnezeiască, știind unde să pună cele vechi

³³ Cap. LXIII, col. 872 D.

și cele noi. să fie cast, sobru, indulgent, făcînd să prevaleze întotdeauna mila asupra judecății, ca să obțină el însuși un tratament asemănător. Să urască viciile, dar să iubească pe frați.

„Chiar în corecțiile date să lucreze cu prudență, cu teama că voină să curețe rugina, să nu spargă vasul. Să aibă înaintea ochilor întotdeauna propria sa slăbiciune, amintindu-și că nu trebuie să strivească trestia frîntă. Prin aceasta noi nu înțelegem că trebuie să lăsăm viciile să se întărească, dimpotrivă, trebuie să căutăm să le distrugem, dar cu prudență și cu dragoste, și după cum se va judeca potrivit fiecăruia; în aceeași măsură, starețul să se străduiască a fi mai mult iubit decît temut”³⁴. Restul capitolului se ocupă de grija starețului față de turma sa, el trebuind să cultive discreția în toate, să păstreze cu strictețe regula și să administreze bine cele încredințate, gîndind la cuvintele Domnului: „Amin zic vouă, peste toate avuțiile îl va pune pe el” (Matei 24, 47).

Un capitol la fel de important este cel referitor la alegerea membrilor consiliului mănăstiresc. Capitolul LXV tratînd această problemă, arată cît de serios lucru este alegerea colaboratorilor. „Se ajunge adesea — spune Sf. Benedict — că alegerea acestora dă ocazie unor scandaluri grave în mănăstiri. Se întîmplă ca unii, umflați de duhul rău al mîndriei, socotindu-se că sînt secunzii stareților, își asumă o stăpînire tiranică, întrețin scandaluri și fac disensiuni în comunitate, în special în acele locuri în care ajutorul starețului este ales de același episcop sau prin aceeași care l-au ales și pe stareț. E ușor de înțeles cît este de absurd ca chiar de la începutul numirii sale să i se dea acestuia prilej a fi cuprins de orgoliu, dîndu-i-se motiv de a crede că el este scos de sub puterea starețului său, deoarece a fost orînduit de același ins care l-a ales și pe el...”³⁵. De aceea noi socotim că pentru a menține pacea și dragostea, e necesar ca starețul să aibă în mîinile sale întreaga administrație a mănăstirii. Și, dacă se poate, după cum am stabilit mai sus, orice serviciu al mănăstirii să funcționeze prin consiliu, după dispozițiile date de stareț, pentru ca povara să fie împărțită între mai mulți și astfel nefiind singur, ajutorul de stareț n-ar avea ocazie să se îngîmfe. Și dacă totuși locul îl cere, sau dacă comunitatea îl cere, în mod rațional și cu umilință, starețul, cu sfatul fraților temători de Dumnezeu, va putea alege ca ajutor al său pe cel care-l va vrea. Ajutorul de stareț va executa cu respect tot ceea ce i se va porunci de către șeful său, nefăcînd nimic potrivnic voinței sau ordinului acestuia; căci precum este ridicat în frunte de ceilalți, tot astfel trebuie să fie stăruitor a observa preceptele Regulei”³⁶. În continuare se prevăd sancțiuni pentru repetatele abateri, pînă la scoaterea din funcție. Toate însă cu prudență și judecată dreaptă din partea starețului fără a-și lăsa sufletul cuprins de invidie sau zel prea aprins.

³⁴ Cap. LXIV, col. 876—882.

³⁵ Cap. LXV, col. 891 D.

³⁶ Ibidem, col. 892.

Capitolul LXVI se ocupă amănunțit de îndatoririle portarilor. Portarul trebuie să fie un bătrîn înțelept, în stare să primească și să dea un răspuns. Tot în acest capitol se precizează și cum trebuie organizată mănăstirea, cu toate cele necesare, precum apa, moară, grădină, pescărie, diferite meșteșuguri, încît acestea să poată fi exercitate în incinta mănăstirii, pentru ca monahii să nu vagabondeze în afara ei, spre a nu fi expuși unor sminteli sufletești. Această obligație va fi citită adeseori în comunitate, pentru ca frații să nu se poată scuza de necunoașterea ei.

De la capitolul LXVII la capitolul LXXIII sînt introduse de Sfîntul Benedict cîteva adăugiri și precizări, pentru ca Regula să fie cît mai completă. Nimic nu trebuie să scape prevederilor Regulii, pentru ca aceasta să poată fi monahului un îndreptar sigur pentru orice împrejurare. Așa bunăoară, capitolul LXVII precizează cum călătoresc frații, ce îndatoriri expuși unor sminteli sufletești. Această obligație va fi citită adeseori în reîntoarcere, cum să păstreze discreția despre cele văzute în mănăstire sau în afară și cum să nu facă nici un lucru, oricît de mic, fără aprobarea stareșului.

Capitolul LXVIII se ocupă de situațiile în care frații au de îndeplinit sarcini mai grele, cum să judece acestea cu bunăvoință și ascultare și cum tinerii trebuie să dovedească răbdare, să nu facă ceva din ambiție, sau din încercarea rezistenței sau din contrazicere, ci să asculte după sfatul superiorului, în dragoste și cu ajutorul Domnului.

Capitolul LXIX prevede și situația în care cineva ar putea îndrăzni să ia apărarea unor monahi vinovați, fie pentru că între ei și vinovați există o legătură de sînge, fie că din aceasta ar putea lua naștere ocazia unor scandaluri grave. Dacă s-ar încerca o astfel de trecere peste regulă, acela să fie aspru pedepsit.

Capitolul LXX oprește ca în mănăstire să se dea ocazie la prezumții și la pedepse nedrepte, la separare sau la lovire. Nimeni nu poate să pedepsească dacă nu i-a fost dată puterea de către șeful mănăstirii. Cei păcătoși vor fi dovediți în fața tuturor, ca ceilalți să aibă frică de a face asemenea fapte. Copii pînă la cincisprezece ani să păzească disciplina sub supravegherea tuturor și să fie cu grijă. Dar și aceasta cu măsură și rațiune. Peste această vîrstă, tinerii sînt supuși disciplinei generale stabilite.

În capitolul LXX se revine din nou asupra ascultării. Se cuvine ascultarea nu numai stareșului și ajutorului său și oricărui alt superior, ci tuturor monahilor, unii altora. Ascultarea se face cu dragoste și bunăvoință. Este calea prin care se ajunge la Dumnezeu. Abaterile sînt sancționate destul de sever, putînd ajunge pînă la alungarea din mănăstire.

Capitolul LXXII se ocupă de rîvna cea bună pe care trebuie s-o aibă monahii, *de zelo bono, quem debent habere monachi*. „După cum rîvna cea rea duce la amărăciune, care desparte de Dumnezeu, tot astfel zelul cel bun duce la Dumnezeu și la viața veșnică. Pe acesta deci să-l exercite cu dragoste fierbînte monahii“. Spre această cinste să se întrecă monahii. Să fie îngăduitori cu cei infirmi, fie trupește, fie sufletește, grăbindu-se

în ascultare în folosul acestora. Nimeni să nu socotească a-și fi folositor numai sieși, ci mult mai mult altora. Toate să le facă cu dragoste.

Ultimul capitol, al LXXIII-lea, lasă să se înțeleagă că nu întreaga observare a îndatoririlor este cuprinsă în această Regulă întocmită — *De eo quod omnis observatio justitiae in hac Regula constituta*. În afară de acestea, „sunt doctrinae sanctorum Patrum, quarum observatio perducit hominem ad celsitudinem perfectionis” — adică „mai sînt învățăturile Sfintilor Părinți, a căror observare duce pe om la înălțimea perfecțiunii. Care pagină sau cuvînt al autorității divine — spune în continuare sfintul Benedict — din Vechiul și Noul Testament nu este cea mai dreaptă normă a vieții omenești, sau care carte a Sfintilor și Părinților de pretutindenea nu răsună de îndemnul ca printr-o alergare dreaptă să ajungem la Creatorul nostru ? Nu numai năzuințele Părinților, și învățăturile lor, și viața lor, ci și Regula Sfintului Părintelui nostru Vasile, care ce sînt altceva decît instrumente ale virtuților pentru buna viețuire și ascultare a monahilor ? Pentru noi trîndavii și rău trăitorii și neglijenții este o rușine a neorînduiei. Prin urmare, oricine se grăbește spre patria cerească să împlinească, cu ajutorul lui Hristos, această mică Regulă descrisă a începutului ; și atunci, negreșit, vei ajunge, prin ocrotirea lui Dumnezeu, la culmile cele mai înalte ale învățăturilor și virtuților”³⁷.

Este locul să menționăm aci marea admirație și respectul pe care le avea Sfintul Benedict față de Sfintul Vasile, organizatorul vieții monahale din Cappadocia, regulile sale fiind acceptate și extinse apoi în întregul Orient creștin, dar care i-au servit drept model și Sfintului Benedict pentru întocmirea Regulei sale. „Regulile Sfintului Vasile, oricît de detaliate ar fi acestea, chiar prin forma lor de convorbire, de întrebări și răspunsuri, n-au preciziunea unui cod. Ele pun mai ales chestiunea de principii”³⁸.

Marele merit al Regulei Sfintului Benedict constă în capacitatea de a face din ea „un cod complet al vieții monastice și a obligațiilor ei”³⁹.

Într-adevăr, din această Regulă întocmită de Sfintul Benedict se pot desprinde foarte limpede cîteva observații demne de reținut.

Mai întîi, modul de organizare a mănăstirii. Ea este o mică republică. Starețul care guvernează comunitatea este ales și sarcina lui este permanentă. El organizează mănăstirea, distribuie serviciile, se ocupă de întrebuințarea timpului judicios împărțit între rugăciune, muncă și odihnă⁴⁰, de exercitarea virtuților religioase și creștine, de liturghie, de pedepsirea greșelilor, într-un cuvînt de tot ce intră în practicarea vieții religioase.

³⁷ Col. 929—930 AB.

³⁸ P. Allard, *Saint Basile*, în *Dict. de Théologie Catholique*, t. II, 1 Paris, 1923, col. 447.

³⁹ J. Besse, o. c., col. 710.

⁴⁰ Aproximativ șapte ore și jumătate de muncă pe zi, ceea ce ne duce cu gîndul să observăm că acest deziderat a fost atins de societatea modernă abia în zilele noastre și încă nu peste tot în lume.

El expune în același timp o învățătură spirituală înaltă și discretă. Mănăstirea sa e o școală a serviciului divin. Monahul intră aici pentru întreaga viață pe baza unui angajament solemn. Starețul este secondat de slujitori aleși de el : ajutorul de stareț, consiliul, economul, etc. Fiecare dintre ei conduce un serviciu al casei de care răspunde. Călugării sînt întotdeauna împreună la cor, la masă, la rugăciune, la dormitor, la muncă, formînd o familie foarte unită. Viața lor este austeră. Postesc o bună parte a anului. Îmbrăcămintea lor e simplă. Sărăcia lor e absolută. Fie studiînd, fie muncind manual, ei duc o viață duhovnicească foarte intensă. Greșelile lor publice sînt pedepsite cu o severitate milostivă. Psalmierile ocupă lungi ceasuri. Ele se prelungesc mai ales noaptea. Slujbele sînt orînduite riguros. Monahii, formați în mănăstire în practicarea tuturor virtuților religioase, devin capabili să servească pe Dumnezeu în lăuntrul și în afara mănăstirii. Autoritatea starețului luminată de circumstanțe și de aptitudinile personale ale supușilor, a știut să le menajeze în cadrul vieții organizării cenobitice sau pe cale de a se produce. Foarte judicioasă apare caracterizarea făcută de J. Besse acestei Reguli. „Există în Regula Sfîntului Benedict — zice el — două elemente, foarte amestecate întregul : primul se compune dintr-un ansamblu de principii asupra vieții monahale, constituția mănăstirii și funcționarea sa ; ele formează doctrina Sfîntului Benedict și sînt din toate timpurile. Al doilea se compune din reglementări precise, care sufăr, în mod necesar, influența indivizilor și a mediilor ; ele sînt prin natura lor caduce și condamnate la o evoluție, care va sfîrși numai odată cu viața monahală însăși”⁴¹. Autorul are în vedere, desigur, evoluția ulterioară a monahismului apusean.

Un aspect care trebuie subliniat este în legătură cu atenția acordată de Regulă cultivării minții și spiritului, cu alte cuvinte culturii. Pe lîngă munca manuală, monahii trebuiau să se instruiască, să studieze. Sfîntul Benedict spune : *certis temporibus occupari debent fratres in labore manum, certis iterum horis in lectione divina* . . . El fixează numărul de ore destinate lecturii operelor Părinților și a altor autori bisericești, cum rezultă din mai multe capitole, în special cap. LXXIII. Pe lîngă instrumentele necesare oricărui monah se mai află și un condei — *graphium* și tăblițe — *tabulae*. Se știe că în secolele următoare munca intelectuală va lua în mănăstiri un loc din ce în ce mai mare. În momentul cînd în mănăstiri au fost înființate școli, era natural ca studiul să capete o importanță mai mare asupra muncii manuale⁴². Despre aceste școli nu se face mențiune în mod explicit în Regulă. Totuși, din cîteva pasaje, pare evident că existența unui învățămînt, sub o formă oarecare, se subînțelege, pentru că monahii sînt îndrumați la studiul sfintelor cărți sau al Părinților, să citească cu voce tare la masă, să fie gata să îndeplinească anumite servicii în cor, ba chiar să primească sacerdoțiul (cap. XLII). Toate acestea presupun o cultură destul de avansată, care e primită în mănăstire. De altfel, în mănăstire se primeau și copii, cărora trebuia să li se facă

⁴¹ J. Besse, o. c. , col. 710.

⁴² P. Cabrol, o. c. , col. 666.

educație în mănăstire. Răspîndindu-se în întreg Occidentul, Regula Sfîntului Benedict a devenit exclusivă pînă în secolul XII și a servit de bază puternicei culturi monastice a evului mediu⁴³. De aceea, pe drept cuvînt, Sfîntul Benedict poate fi socotit inițiatorul și patronul culturii teologice în Apus, datorită mării influențe pe care a exercitat-o Regula sa în această parte a lumii. Foarte repede, după moartea sa, Regula s-a răspîndit în Italia, Gallia, Spania, Germania, Anglia, fiind sprijinită de regi, seniori feudali, papi și episcopi, înlocuindu-le pe cele anterioare încît începînd din secolul VIII și pînă în secolul XII, cînd își fac apariția noi concepții asupra vieții monahale (mai ales prin franciscani și dominicani), ea a dominat în exclusivitate, fără ca să înceteze și după aceea⁴⁴, căci intră, sub diverse forme, în constituțiile noilor ordini, care se înmulțesc în Apus după secolul XII.

Ceea ce a făcut soliditatea acestei instituții și durabilitatea ei a fost, desigur, perfectă ei organizare după principii ieșite dintr-un spirit clarvăzător și practic. Parcurgînd lucrarea, îți dai seama că autorul este un roman pătruns de spiritul de disciplină, de ordine, de moderație, de fermitate, de tact, dublat de o cunoaștere a inimii omenești, de știința conducerii oamenilor, predispus parcă să devină legislatorul monahismului occidental. Formula de guvernare a mănăstirii e greu de prins într-o noțiune curentă : absolută, reprezentativă, democratică sau monastică. Ea are cîte ceva din toate acestea. Prin puterile foarte întinse pe care le are, starețul se apropie de forma călugărească ; prin dreptul dat tuturor de a-și alege conducătorul, de a avea cuvînt în consiliu și de a fi eligibili pentru toate funcțiile, acest regim apare ca democratic ; bătrînii și consilierii au în același timp o autoritate specială (cap. III, XXXI) și reprezintă, într-o oarecare măsură, un element de conducere oligarhică. Regula, căreia trebuie să i se supună toți, în *omnibus omnes magistram sequantur regulam* (cap. III), poate fi considerată ca o chartă a unui regim constituțional. Această combinație armonioasă a diferitelor elemente formează o guvernare forte și paternală, temperată de intervenția consiliului, controlată, în ultimă analiză, de iubire și de frica de Dumnezeu, care trebuie să țină pe monahi în ascultare, pe stareț și pe slujitori în moderație și justiție. Acest apel la tribunalul lui Dumnezeu, indiferent de funcții, chiar cele mai umile este, se poate spune, una dintre caracteristicile Regulei⁴⁵.

Ca încheiere, putem spune, cu deplină convingere, că Sfîntul Benedict, prin Regula sa, cu urmări atît de fericite în viața monastică a Bisericii apusene, poate fi socotit pe bună dreptate, organizatorul exemplar al vieții de rugăciune, de muncă și de ascultare, și totodată părintele culturii teologice medievale apusene⁴⁶.

⁴³ Altaner, o. c., p. 411.

⁴⁴ P. Cabrol, o. c., col. 668.

⁴⁵ Ibidem, col. 666—667.

⁴⁶ Herhenroether, o. c., p. 600.

GIULGIUL DE LA TORINO

de : pr. prof. dr. MIRCEA BASARAB

De la sfârșitul secolului XIX, giulgiul adăpostit în catedrala din Torino și adorat ca pînza de în care a fost învelit și înmormîntat Iisus a trecut, prin interesul ce-l stîrnește și în domeniul cercetărilor științifice. Relicva, declarată de mulți ca cea mai prețioasă și care a atras pelerinii din toate colțurile lumii, a devenit din 1898, de la prima fotografiere, un obiect de studiu interesînd știința în cel mai înalt grad. Printre pelerinii și oamenii de știință care vin la Torino sau printre cei ce se apleacă cu interes științific asupra fotografiilor făcute giulgiului sînt medici vestiți, biochimști, renumiți criminaliști, specialiști recunoscuți în fizica nucleară, arheologi și istorici respectați, urmărind cu toții să smulgă prin cele mai avansate metode tehnice, pe care știința modernă le pune la dispoziție, cît mai multe din misterele ce înconjoară giulgiul din capitala Piemontului.

Pe măsură ce știința confirmă, atît cît îi este ei posibil, vechimea și autenticitatea istorică, giulgiul, mult contestat la început, a devenit un document de o imensă valoare. Metodele tehnice cele mai moderne care puteau aduce lumină asupra pînzei de la Torino, au fost aplicate, iar rezultatele acestor cercetări au adus răspunsuri uimitoare. Studiul științific al giulgiului confirmă datele oferite de sfintele Evanghelii în legătură cu patimile Domnului. Dar tocmai identitatea dintre relatările sfinților evangheliști și datele furnizate de giulgiu, la care se adaugă vechimea pînzei, probată cu argumente științifice irefutabile, obligă pe unii să manifeste încă o rezervă, determinată de teama de a nu greși, de a nu induce în eroare într-o problemă atît de importantă.

Preocupările manifestate în legătură cu giulgiul de la Torino sînt așa de numeroase încît s-a creat o adevărată disciplină numită sindonologie (de la cuvîntul ebraic sindon — prin care e desemnat giulgiul) ce grupează cercetările dedicate acestui subiect. Cercetătorii din acest domeniu, așa numiții sindonologi, se întrunesc la congrese, iar cardinalul Maurilio Fossati pune bazele, la sfârșitul anului 1959, unui Centru Internațional de Sindonologie la Torino. Revista „Sindon“ publică discuțiile și problemele de medicină legală, exegeză, istorie, biofizică și biochimie legate de giulgiu. Într-un cuvînt, o întreagă activitate științifică generată de dorința identificării chipului impregnat pe giulgiu, care secole de-a rîndul a fost adorat ca cea mai autentică reprezentare a lui Hristos. Adevărat sau fals? Aceasta este întrebarea pentru rezolvarea căreia diferiți oameni de știință își aduc contribuția în speranța găsirii răspunsului.

Istoricul giulgiului.

Dacă oamenii de știință, folosindu-se de metodele moderne de investigare a vechimii giulgiului au reușit să afirme că el provine din epoca Mântuitorului, istoricii nu pot, din lipsă de documente sau informații, să ne prezinte continuitatea istorică a giulgiului decît începînd din secolul XIV. Un mare mister domină epoca dinaintea apariției giulgiului la Lirey în Franța. Prin urmare, istoria autentică și neîntreruptă a giulgiului de la Torino datează doar de șase secole, iar pentru perioada premergătoare, istoria nu ne poate oferi decît date sau menționări aproximative.

Tot ceea ce cartea Noului Testament oferă despre giulgiul Mântuitorului se rezumă la referințele sfinților evangheliști (Matei 27, 59 ; Marcu 15, 46 ; Luca 23, 53 ; Ioan 19, 40), care amintesc doar în treacăt de giulgiul de în care a fost învelit trupul lui Iisus înainte de a fi coborît în mormînt, sau de prezența „giulgiurilor“ (Luca 24, 12 ; Ioan 20, 6—7) și a „maramei“ (Ioan 20, 6—7) ce au rămas ca argumente ale învierii în mormîntul gol. Desigur, ucenicii au strîns și păstrat cu grijă aceste relicve, dar istoria lor nu mai poate fi urmărită pas cu pas. O informație provenită de la istoricul Eusebiu al Cezareii (sec. IV) spune că giulgiul a fost adus în orașul Pella din Decapole. Braulion, episcop al Saragosei, în prima jumătate a secolului VI, spune că a vizitat locurile sfinte și amintește de prezența giulgiurilor Mântuitorului (MPL 80, 689—90). Episcopul franc Arculf vizitează în același secol Ierusalimul și vorbește de prezența unui giulgiu, considerat al Mântuitorului și care avea o lungime de cca. 2,5 m, mai scurt deci decît giulgiul păstrat la Torino. Despre existența giulgiului Mântuitorului la Ierusalim ne amintește și Beda Venerabilul (+735), iar Sf. Ioan Damaschin (+749) afirmă că în orașul sfînt, printre alte relicve, a văzut și giulgiul Mântuitorului (MPG 94, 1353). Dînd crezare acestor afirmații înseamnă că în secolul VIII, giulgiul era la Ierusalim unde putea fi adorat.

În secolul X se vorbește de prezența giulgiului la Constantinopol ca făcînd parte din tezaurul împăraților bizantini. Începînd cu secolul XII, referirile la giulgiul Mântuitorului sînt mai numeroase și mai precise. El este văzut în 1150 de un călător englez în orașul de pe malul Bosforului, iar în 1171, Manuel I Comnenul arată lui Amaury I, regele Ierusalimului în vizită la Constantinopol, giulgiul în care a fost învelit trupul Domnului. După informațiile din această epocă, giulgiul era arătat credincioșilor spre adorare.

Robert de Clary, unul din istoricii cruciadei a 4-a, amintește că în 1204 între relicvele capelei Sf. Maria din cartierul Vlacherne din Constantinopol se găsea giulgiul Mântuitorului, care era arătat vinerea credincioșilor de așa manieră încît se putea vedea chipul Mântuitorului. După cucerirea capitalei imperiului bizantin de către cruciați (1204), giulgiul dispare și nu mai știm nimic de el vreme de aproape 150 de ani. De fapt, cei ce s-au ocupat cu istoricul giulgiului pînă la această dată propun

diferite ipoteze ce nu sînt totdeauna susținute de mărturii istorice. După unii, giulgiul ar fi poposit și în Edessa sau ar fi identic cu ceea ce s-a numit mandylion-ul din Edessa, și de aici ar fi fost adus, în secolul X, în Bizanț, iar după alții, prețioasa relicvă ar fi poposit pe malul Bosforului adusă direct din Ierusalim.

Apariția giulgiului în 1353 la Lirey în Franța, adus de Geoffroy de Charny, determină pe istoricii giulgiului la noi ipoteze, care n-au la bază documente ce pot fi verificate din punct de vedere istoric. Încercările făcute în această direcție sînt ingenioase, se bazează pe unele deducții, dar nu pe documente. Speculațiile că însuși împăratul bizantin ar fi fost de acord cu transferul giulgiului în apus, pentru a fi pus la adăpost de păgîinii ce amenințau imperiul, n-au nici un tein istoric. Din contră, la 1204, data dispariției giulgiului din Constantinopol, orașul a fost cucerit și jefuit de cavalerii creștini porniți să elibereze locurile sfinte, și nu de păgîini. În ori ce caz, giulgiul rămîne în posesia familiei Charny pînă în 1453, cînd Margareta de Charny îl dăruiește familiei de Savoia, în proprietatea căreia rămîne pînă la moartea fostului rege al Italiei Umberto (1983) cînd, prin testament, giulgiul este lăsat Bisericii. De la Chambéry, casa de Savoia își mută reședința la Torino, iar giulgiul urmează în 1578 drumul stăpînilor, ale căror interese se îndreaptă spre Piemont. În felul acesta, giulgiul ajunge la Torino, intrînd în istorie sub numele de giulgiul de la Torino. Este adăpostit într-o capelă specială din catedrala San Giovanni, ce poartă numele de capela sfîntului Giugliu.

La Torino, giulgiul e venerat, dar arătarea lui credincioșilor este tot mai rară și ea a fost legată, de obicei de anumite aniversări din istoria casei de Savoia, care ajunge familia domnitoare în Italia. Giugliul a fost arătat însă cu un caracter particular și cu alte ocazii. În 1898, Secondo Pia ajunge să fotografieze giugliul, iar în 1931 acesta a fotografiat din nou, de data aceasta de un grup de fotografi profesioniști, conduși de Giuseppe Ernie. Fotografiile luate cu această ocazie au fost de o calitate tehnică remarcabilă și au stat la baza studiilor ulterioare dedicate giugliului. În 1933, cu ocazia anului sfînt declarat de papa Pius XII, giugliul este din nou expus pentru a fi venerat de credincioși și cu această ocazie s-au făcut noi studii și observații prețioase.

În timpul celui de al doilea război mondial, giugliul a fost ascuns în mănăstirea de la Monte Vergine unde, înainte de a fi readus la Torino (1946), a fost arătat în mod secret călugărilor mănăstirii. Tot de o expunere într-un cerc restrîns, de data aceasta cu interes științific, putem vorbi și de cea din 16-17 iunie 1969, cînd giugliul este arătat unei comisii științifice numită de cardinalul Pellegrino din Torino. Cu această ocazie se fac noi fotografii în alb-negru, în culori și cu lumină ultravioletă de către Giovanni Battista Judica-Cordiglia și se întreprind anumite analize științifice.

O nouă expunere a giugliului, de data aceasta pentru presă și televiziune are loc în 22-23 noiembrie 1972 cînd, prin intermediul televiziunii italiene, giugliul este arătat milioanei de telespectatori. Tot cu

În această ocazie, renumitul criminolog dr. Max Frei din Zürich ia câteva probe de polen de pe suprafața giulgiului, în timp ce o comisie științifică se ocupă cu luarea de eșantioane din pînza giulgiului pentru a fi supuse unor analize tehnice. Cercetările moderne permit într-o oarecare măsură stabilirea itinerariului giulgiului și natura petelor de sînge de pe suprafața pînzei. La Albuquerque în Noul Mexic (USA), comisia americană analizează giulgiul în 1977 și ajunge la concluzii surprinzătoare cu privire la natura imaginii „nefăcută de mîna omului” de pe giulgiu.

Încă o dată giulgiul a fost arătat la Torino între 28 august și 8 octombrie 1978 cu prilejul aniversării a 400 de ani de la aducerea giulgiului în capitala Piemontului.

De-a lungul timpului giulgiul a suferit unele deteriorări cauzate, în special de incendiul din 1532. Capela din Chambéry, unde se păstra giulgiul a luat foc, iar unul din pereții de argint ai cutiei ce adăpostea giulgiul împăturit a început să se topească. O picătură de argint incandescent a ajuns la unul din colțurile giulgiului provocînd arsuri, iar în altă parte se observă îngălbeniri provocate de temperatura ridicată din timpul incendiului. O mîna proniatoare a intervenit, încercînd să salveze prin apă ceea ce se mai putea salva. Urmele acestui incendiu ca și îmbibările cu apă se văd și astăzi la genunchi, la piept și deasupra capului. Cercetătorii vorbesc și de urmele unui alt incendiu, anterior celui amintit, precum și de semnele provocate de împăturirea pînzei și, de asemenea, de urmele bunelor intenții de restaurare, datorate clariselor de la Chambéry, după incendiul din 1532.

Ce reprezintă giulgiul de la Torino ?

Giulgiul este o bucată de pînză de în, lungă de 4,36 m și lată de 1,10 m, rulată astăzi pe un cilindru de lemn, ce se păstrează într-o cutie de argint cizelat, de formă paralelipipedică, lungă de 1,50 m și lată de 0,38 m. Pînza e un fel de serj, cu o țesătură compactă, regulată, atît în ceea ce privește urzeala cît și în ce privește bătătura. Suprafața giulgiului este de 4,8 mp și are o greutate de 1,123 kg.

Giulgiul de la Torino este un nemaiîntîlnit „mesaj iconografic”, cuprinzînd conturul și liniile principale ale unui om văzut din față și în continuare din spate. Cele două imagini sînt imprimate cap la cap, lăsînd să se înțeleagă că e vorba de o înhumare ebraică de la începutul erei noastre. Deci, o bucată de giulgiu pe care a fost depus trupul unui mort, iar cu partea care a rămas liberă s-a acoperit partea din față a corpului. În acest fel, avînd pînza desfăcută și întinsă se observă pe ea imprimată, cap la cap, partea din față și din spate a celui ce a fost înhumat. Acest giulgiu era apoi legat cu bandaje, care fixau mai bine pînza pe lîngă corp. Dar, la cazurile de urgență, din lipsă de timp sau la înhumare sumară se putea renunța la bandaje. Acesta pare să fie și cazul giulgiului de care ne ocupăm. Imprimarea feței omului de pe giulgiu pledează după unii specialiști pentru o legătură sau un șal, în

Imprimarea corpului pe giulgiu ; partea din față și cea din spate, așezate paralel.

care a fost învelit capul, care a contribuit la presarea giulgiului pe față, la presarea părului și, de asemenea, servea la ținerea închisă a gurii. Sînt în discuție deci, pe lângă existența giulgiului principal și existența unei marama sau a unui șal, în care a fost învelit capul și eventual a unor bandaje cu care au fost legate picioarele și mîinile.

Despre existența giulgiului vorbește Sf. Ioan (20, 6—7), amintind că „giulgiurile și marama” au rămas în mormîntul gol după înviere. Se pare că marama de care vorbește Sf. Ioan este „șalul” în care a fost învelit capul și care constituia o piesă aparte de giulgiuri, adică de giulgiul propriu zis și de legături sau bandaje. În Evul Mediu însă, sudarion (marama) a intrat în literatura religioasă pentru giulgiu și confuzia dintre sudarion și sindon (giulgiul propriu zis) s-a transmis pînă astăzi.

Giulgiul are imprimat pe pînză figura unui om a cărui analiză trădează lucruri impresionant de emoționante. Fața prezintă tumefieri, răni la frunte, în jurul capului, urme de flagelare pe spate și pe piept, răni pe umeri, la încheietura mîinilor, la genunchi, la laba picioarelor precum și o rană deschisă în partea dreaptă a toracelui, care nu provine însă din timpul cît omul era în viață. Chiar la o privire superficială asupra giul-

Imaginea feței imprimată pe giulgiu.

giulgiului apare evident că omul de pe giulgiu a fost condamnat la crucificare, iar înainte de execuție a suferit o flagelare. La o analiză mai atentă însă, cazul omului de pe giulgiul din Torino prezintă uimitoare și surprinzătoare identități cu istoria patimilor Domnului, ceea ce a făcut pe cei ce l-au văzut să afirme că avem în față giulgiul Mintuitorului.

Înainte de a trece la analiza chipului imprimat pe giulgiu vom prezenta câteva probe la care oamenii de știință au supus pînza giulgiului pentru a stabili vechimea acestui document unic.

Știința confirmă vechimea giulgiului

Am afirmat la început chiar că giulgiul a devenit un obiect de studiu științific, atrăgînd atenția și stîrnind interesul unor oameni de știință din domeniul biochimiei, biofizicii, medicinei, arheologiei, istoriei, care i-au consacrat timp și studii recunoscute în întreaga lume. Congresul al 2-lea de sindonologie de la Torino (7—8 octombrie 1978) a avut ca temă giulgiul și știința și a analizat în 18 comunicări tot ceea ce știința poate să spună pînă astăzi în legătură cu giulgiu.

a) — Fotografierea giulgiului

O primă confruntare a giulgiului cu știința a avut loc în anul 1898, cînd avocatul Secondo Pia a făcut primele fotografii ale giulgiului. Surpriza a fost mare cînd Pia și-a dat seama că imaginea de pe giulgiu reprezenta un negativ optic, care pe placa fotografică se transforma într-un pozitiv. Această senzație care constituia o surpriză din punct de vedere științific, n-a putut fi explicată satisfăcător pe cale științifică, dar constituia o dovadă a autenticității în sensul că imaginea de pe giulgiu nu era o pictură. A picta un negativ fără greșală este practic irealizabil, fără să ne mai întrebăm cu ce scop a fost făcut acest lucru.

În 1931 sint făcute noi fotografii cu aparate mai perfecționate și de data aceasta de o echipă de fotografi profesioniști condusă de Giuseppe Ernie. Cele 12 fotografii vor sta la baza studiilor ulterioare făcute asupra țesăturii, a petelor și umbrelor ce marcău conturul omului de pe giulgiu. Acestor fotografii le-au urmat apoi cele inițiate de cardinalul Pellegrino în 1969 și care au fost executate de către o echipă de oameni de știință. Pe fotografiile făcute în 1931 ca și pe cele din 1969 s-au întreprins numeroase studii științifice, care au dus la rezultate de-a dreptul surprinzătoare sau au confirmat rezultatele altor investigații științifice.

Dr. Ronald Lynn, împreună cu un grup de cercetători americani a supus fotografiile luate de G. Ernie și Judica — Gordiglia unei analize electronice și prin intermediul unui ordinator a descompus, după metoda aplicată la examinarea datelor trimise de sondele spațiale de pe Marte, imaginile giulgiului în micropuncte, care constituie tot atâtea surse de informații electronice pentru calculator și au putut obține pe această cale imagini extraordinare. Prin această metodă intensitatea imaginii era întărită și se putea restitui acesteia lumina pe care a avut-o la început. Analizele tehnice, folosite în 1976 de specialiștii de la laboratoarele NASA din Pasadena au transformat imaginile în cifre, care au fost furnizate unui calculator electronic, prin intermediul căruia s-au analizat și imaginile sondei spațiale Viking și s-au obținut imagini unice ale giulgiului. De asemenea, prin analiza electronică a firelor țesăturii, s-a stabilit și caracterul ei vechi, confirmând prin intermediul acestei tehnici superioare unele concluzii afirmate deja de probele istorice și arheologice.

b) — *Analiza țesăturii*

În 1973 au fost luate 17 eșantioane din giulgiu, din aproape toate regiunile lui și au fost oferite spre analiză. Profesorul Gilbert Raes de la Institutul pentru tehnologia textilă din Gent a cercetat patru din aceste probe, dintre care una conținea și fire din cusătura de pe marginea giulgiului. Rezultatul cercetării sale a dat la iveală faptul că pînza de în conținea urme de bumbac, specia *Gossypium herbaceum*. Această specie de bumbac este specifică Orientului Mijlociu, începînd cu secolul VII î.H. În Europa, în epoca ce ne interesează, nu se cultiva bumbacul, deci pînza nu poate fi de origine europeană. Profesorul Raes ajunge la convingerea că analiza detaliilor țesăturii, modelul, inul amestecat cu ușoare urme de bumbac ne duc la concluzia că pînza provine din Orientul Mijlociu și aparține epocii lui Hristos. Rezultatele profesorului Raes se adaugă la convingerile cercetătorilor americani de la Jet Propulsion Laboratory din Pasadena. Pentru vechimea de 2 000 de ani a pînzei opinează și egiptologul italian, profesorul S. Curto.

Nimeni n-ar fi putut să imite o țesătură de în din epoca Mîntuitorului cu absolut toate caracteristicile textile ale epocii și aceasta încă înainte de intrarea giulgiului în posesia casei de Savoia, dată de la care o falsificare este exclusă. Deci, datele analizelor tehnico-științifice și arheologice pledează pentru vechimea pînzei și a autenticității ei.

c) — *Proba polenului*

Tot în 1973 se permite dr. Max Frei, un om de știință elvețian și un versat criminolog, să culeagă fire de praf de pe giulgiu, pe care le-a analizat apoi cu microscopoe electronice și prin analiza palinologică. Rezultatele au fost comunicate în mai multe rânduri, începînd cu anul 1976, iar ultimele analize au fost confirmate de prof. Frei în noiembrie 1982. Sînt identificate cca 58 diferite polenuri de plante, 14 specii de plante ce cresc numai în spațiul Ierusalimului, 9 ce sînt tipice pentru Ierusalim și Urfa (Edessa), 6 care cresc numai în spațiul Urfei, 14 în regiunea Constantinopolului și 17 plante din Europa, regiunea Franței și Italiei. Analiza polenului găsit pe giulgiu ne vorbește de plante cu o vechime de pînă la 2000 de ani și de regiunile în care ele au crescut. Această probă științifică ne indică perioada de timp din care provine giulgiul, dar în același timp ne sugerează și itinerariul parcurs de giulgiu. Analiza polenului pare să întărească afirmațiile lui Ian Wilson, care consideră că giulgiul de la Torino și ceea ce istoria cunoaște sub numele de mandylion-ul din Edessa sînt unul și același lucru. În orice caz, profesorul Max Frei afirma încă din 1976, de la primele sale comunicări asupra analizei polenului că giulgiul nu poate fi un fals.

d) — *Analiza monezilor*

O copie a unei fotografii făcută de G. Ernie în 1931 este analizată de prof. Filas, iezuit din Chicago, împreună cu o echipă de specialiști de la NASA, cu ajutorul computerului, iar rezultatul la care s-a ajuns este senzațional. Pe ochiul drept s-a descoperit urma unui obiect rotund de mărimea și forma unei monezi. Acest lucru confirma obiceiul iudeu de a acoperi ochii mortului cu monezi sau cioburi pentru a nu vedea amănuntele ce-l înconjurau pe drumul spre ultimul locaș. S-a început deci studiul amănunțit al monezilor ce au acoperit ochii, pentru că s-au observat urme și la ochiul stîng. Tipul monedei de pe ochiul drept era destul de rar, care în anul 29 d.H. a fost preluat de Pilat, iar o analiză comparativă a inscripției de pe monedă cu colecțiile cunoscute au dus la concluzia că ea a fost în circulație între anii 29 și 32 d.H. .

Moneda de pe ochiul stîng a lăsat urme mult mai slabe, dar imaginile tridimensionale luate cu cele mai moderne aparate au dus la depistarea acestei monezi și la identificarea ei cu una lansată în cinstea Iuliei, mama împăratului Tiberiu și care a fost în circulație în Palestina începînd cu anul 29 d.H. Moneda purta o inscripție prescurtată ce indica numele împăratului Tiberiu. Prin proba oferită de monedele ce și-au lăsat urmele descoperite de analizele ultramoderne, giulgiul e și mai precis de localizat, și anume : perioada ultimă a activității pămîntești a Domnului nostru Iisus Hristos. Orice afirmație că giulgiul e un fals de proveniență mai tîrzie trebuie respinsă, ea fiind tăgăduită de proba monezilor.

e) — *Probele anatomice sau confruntarea datelor evanghelice cu cele oferite de giulgiu.*

Așa după cum am amintit deja, pe pinza giulgiului se găsește imprimat conturul și liniile principale ale corpului unui om care a fost înhumat după obiceiul ebraic de la începutul erei creștine. Urmele sînt vizibile cu ochiul liber și au fost întărite prin fotografiile ce s-au făcut și prin aplicarea diferitelor metode tehnice de studiu. Încă de la începutul secolului nostru, giulgiul a atras atenția oamenilor de știință, care au încercat, prin metode tehnice moderne, să smulgă tainele omului de pe giulgiu. Pe marginea fotografiilor ce s-au pus la dispoziția savanților s-au făcut studii, care urmăresc descifrarea mesajului transmis prin intermediul giulgiului. Vestiti medici legiști s-au aplecat cu pasiune asupra urmelor lăsate pe pînză și care ne-au descifrat istoria cutremurătoare a suferințelor acestui om. Întii s-au studiat urmele de pe giulgiu și apoi ele au fost comparate cu datele furnizate de Evangheliile despre patimile Mîntuitorului, trăgîndu-se concluziile de rigoare. Dr. Vignon, dr. D. Willis, dr. R. Bucklin, Ar. Anthony Sava, dr. Judica-Cordiglia, pentru a nu aminti decît cîteva nume, au analizat aspectele medicale și medico-legale ale urmelor pînzei. Numeroasele rănii de pe trupul omului de pe giulgiu pledează pentru o crucificare, înaintea căreia, celui condamnat i s-a aplicat și o flagelare.

Rănile capului

La cap s-au constatat urme de sînge și rănii în jurul frunții, în regiunea parieto-temporală și în zona occipitală. În regiunea feții, dr. David Willis constată urmele a șapte rănii: tumefacția sprîncenelor, pleoape dreaptă ruptă, o umflătură sub ochiul drept, o altă umflătură a nasului, o rană în obrazul drept, o tumefacție a obrazului stîng, precum și o umflătură pe partea stîngă a bărbiei. Rănirea nasului și rana de pe obrazul drept sînt aproape în linie dreaptă, lăsînd să se întrevadă concluzia că ea reprezintă urma unei lovituri cu un corp tare, probabil un baston. Cei ce au studiat această urmă consideră că cel ce a lovit era un stîngaci și stătea în partea dreaptă a celui ce a primit lovitura.

În istoria patimilor, Sf. Ioan (18, 22) menționează că în timpul cît Iisus era în fața arhiereului Anna, unul dintre slujitorii ce erau de față, nemulțumit de răspunsul dat de Iisus arhiereului, „a dat o palmă lui Iisus, zicînd: „Așa răspunzi tu arhiereului?”. De asemenea și ceilalți evangheliști (Matei 26, 67; Marcu 14, 65; Luca 22, 63—64) ne istorisesc interogatoriul lui Iisus în fața sinedrului și din relatările lor aflăm că Domnul a fost scuipat și lovit în față cu pumnii și cu palmele. Tot din sfintele Evangheliile aflăm că în pretoriu Iisus a fost bătut peste cap cu o trestie (Matei 27, 30; Marcu 15, 19; Ioan 19, 2), încît din toate aceste lovituri tumefierile și rănile lăsate pe față sînt absolut normale.

Tot în regiunea capului se observă pe giulgiu sîngerări, atingeri ale pielii reprezentînd rănii mici, provenite de la obiecte ascuțite, înconjurînd

capul ca o cască. Specialiștii au ajuns la convingerea, în urma studiului urmelor lăsate pe giulgiu, că omul a purtat o coroană de spini, care i-a învelit capul asemenea unei căști. Rănile provocate erau mici, dar profunde și sîngerau, încît urmele de sînge apar mai evidente pe giulgiu în partea din spate a capului. Rănile au fost lăsate de spini, care cresc în Palestina și care sînt cunoscuți sub numele de „xiphus spina Christi“.

Sfintele Evanghelii (Matei 27, 29; Marcu 15, 17; Ioan 19, 2) ne amintesc că soldații, după ce Pilat le-a dat pe Iisus să fie biciuit, i-au împletit o cunună de spini pe care l-au pus-o pe cap. Nici aici nu există o discrepanță între datele oferite de giulgiu și cele din Noul Testament ci, din contră, urmele imprimate pe pînza giulgiului reușesc să ne ajute să vedem în coroana de spini a Mîntuitorului o adevărată cască ce-l acoperea capul.

Flagelarea

Cei ce s-au aplecat asupra Giulgiului, studiind imprimările și urmele lăsate pe pînza acestuia, au ajuns la convingerea că omul înhumat a suferit o teribilă flagelare în manieră romană. După obiceiul iudeu, flagelarea era limitată la 39 de lovituri, în timp ce obiceiul roman nu cunoștea această limită. Urmele lăsate, între 90 și 120, au dat specialiștilor convingerea că flagelarea s-a făcut cu „flagrum taxillatum“ de către două persoane, care stăteau de o parte și de alta a celui condamnat și loveau alternativ. Instrumentul sau biciul cu care loveau era confecționat din piele și după urmele lăsate la capătul curelelor erau prevăzute bile metalice. Arheologia ne ajută în această direcție, explicîndu-ne că e vorba de așa numitul „flagrum plumbatae“. Tot urmele de pe giulgiu ne lasă să deducem că unul din instrumente era terminat, în loc de bile metalice, prin oscioare. Cei doi călăi loveau alternativ, din două părți, încît lovirile li se încrucișau, lăsînd urme pe întreg corpul, dar mai ales pe spate și pe piept, excepție făcînd regiunea inimii pentru a nu provoca moartea, înainte de vreme, a celui condamnat. Istoria ne amintește că acest gen de pedeapsă era aplicat doar sclavilor și necetățenilor romani. Deci, omul de pe giulgiu nu era cetățean roman și a fost condamnat la o pedeapsă și o moarte înjositoare.

Relatările sfinților evangheliști (Matei 27, 26; Marcu 15, 15; Luca 23, 22; Ioan 19, 1) ne spun că Pilat, înainte de a trimite pe Iisus la moarte, l-a dat ca să fie biciuit. Urmele lăsate pe giulgiu ne introduc însă în amănuntele biciuirii, mărturisind cruzimea de care erau capabili romanii în astfel de împrejurări. Sfintele Evanghelii sînt completate în acest domeniu de detaliile ce se desprind de pe giulgiu și atunci apare clar de ce Iisus n-a mai fost în măsură să-și ducă crucea. După o flagelare ca cea despre care mărturisește giulgiul era normal să fie căutat cineva (Simon Cirineul), care să poarte crucea, pentru că cel ce a fost biciuit și adus pînă aproape de pragul morții nu mai putea face față și acestui efort.

În privința formei crucii, giulgiul furnizează date care contrazic iconografia tradițională. Crucea nu era de formă latină, așa cum o avem astăzi, ci era în formă de T, „*crux commisa*” sau „*patibulata*”. Condamnații la o astfel de moarte nu-și purtau decît partea de sus a crucii (*patibulum*), partea verticală fiind fixată în pămînt la locul condamnării. Partea orizontală (*patibulum*) era lungă de cca 165 cm, în funcție de înălțimea celui condamnat și putea să aibe o greutate de aproximativ 65 kg, reprezentînd deci o sarcină destul de grea, chiar și pentru un om care n-a fost, în prealabil, supus unei torturi fizice și morale.

Pentru genul acesta de cruce, ca și pentru faptul că n-a fost purtată decît partea orizontală a crucii, pledează urmele și rănile pe care omul de pe giulgiu le are pe umeri. Judica-Cordiglia, unul dintre renumiții sindonologi, studiînd giulgiul ajunge la concluzia că omul poartă pe umeri contuzii mari dreptunghiulare și jupuliri provenite de la purtarea unui obiect de o greutate destul de mare, care i-a rănit suprafața umerilor. Același specialist merge cu precizările mai departe, susținînd că obiectul a putut avea o grosime de aproximativ 14 cm, iar prin greutatea și mobilitatea lui a produs răni pe o piele și așa rănită de flagelarea nemiloasă ce a precedat drumul crucii. Datele oferite de giulgiu și cunoștințele furnizate de istorie și arheologie au permis să se tragă concluzia că aceste răni au fost cauzate de purtarea părții superioare a crucii și nu de întreaga cruce care ar fi lăsat altfel de urme pe umerii și corpul celui condamnat.

Giulgiul a oferit specialistului milanez Judica-Cordiglia cîteva detalii în legătură cu genunchii omului. În special genunchiul drept poartă leziuni, care au provenit în urma uneia sau a mai multor căzături. Pe drumul crucii, omul silit să-și ducă crucea și istovit de procesul și flagelarea ce au precedat actul final, a căzut și în astfel de împrejurări i s-au putut agrava și rănile de pe umeri. De aceste detalii însă Scriptura nu ne spune nimic, ele sînt deducții pe care oamenii de știință le-au cules din studiul giulgiului și care completează, fără să contrazică, datele transmise de sfinții evangheliști. În fond, evangheliștii n-au avut intenția de a reda toate amănuntele procesului sau de a ne informa asupra tuturor suferințelor pe care Iisus le-a suportat înainte de a fi crucificat. Ei menționează doar că după ce a fost biciuit, în drum spre locul crucificării Golgota, Simon Cirineul, care se întorcea de la țarină, a fost silit să-ducă crucea (Matei 27, 32 ; Marcu 15, 20—21 ; Luca 23, 26). După detaliile dezvăluite de urmele de pe giulgiu, care ne permit să ne facem o imagine asupra istovirii lui Iisus și care confirmă ceea ce ne transmite tradiția despre căderile Domnului pe drumul crucii, apare clară intervenția celor însărcinați cu execuția de a găsi pe cineva, care să poarte crucea.

În privința atîrnării corpului pe cruce, giulgiul ca și unele studii medicale recente contrazic canoanele iconografiei. Omul de pe giulgiu avut cuiele bătute în încheietura mîinii și nu așa cum arată iconografia în palme. Dr. Barbet a demonstrat că baterea cuielei în palme nu putea susține corpul celui condamnat, pe cînd înfigerea lor în încheietura mîinii se făcea și ușor și garanta susținerea greutății corpului. În acest loc însă

cului atingea un nerv, care a făcut ca degetul mare să fie tras în palmă și în felul acesta se explică și absența urmelor degetului mare de pe giulgiu.

Unii specialiști susțin apoi că picioarele au fost prinse unul peste altul cu un singur cui (dr. Barbet, dr. Vignon, Geremia dalla Nova). Piciorul stîng ar fi fost prins peste cel drept și prin această curbare a piciorului el apare pe giulgiu mai scurt. Judica-Cordiglia consideră însă că picioarele au fost prinse paralel, fiecare cu cîte un cui, stîngul fiind împins un pic în sus pentru a avea loc pe stîlpul vertical și de aici imaginea de pe giulgiu, unde piciorul stîng este mai scurt.

Crucificarea se făcea la sol, pe bara orizontală (patibulum) și apoi aceasta era ridicată împreună cu trupul condamnatului și prinsă de cea verticală, după care urma fixarea picioarelor pe bara verticală. Între deschiderea brațelor pe cruce și bara verticală a crucii se creaa un unghi de 65 grade și în această poziție, cel crucificat putea, cu eforturi, să respire prelungindu-i-se chinurile pînă cînd murea prin asfixiere. Zdrobirea picioarelor condamnatului grăbea moartea, pentru că acesta ne mai avînd punctul de sprijin în picioare nu mai putea respira, atîrnînd doar în miini și murea prin asfixiere.

Giulgiul păstrează urmele unei răni între coastele 5 și 6 și despre care specialiștii spun că e rana lăsată de o lance. Ne amintim de relatările Sf. Ioan (19, 34) care spune că unul din ostași a împuns cu sulița „coasta Lui și îndată a ieșit sînge și apă“, constatînd astfel moartea. Dr. Barbet consideră că lovitura s-a dat aproape orizontal, deci crucea n-ar fi fost prea înaltă, iar cel ce a dat lovitura a putut fi călare. Sulița a pătruns printre coastele amintite în plămînul drept prin care a trecut pînă în auriculul drept. În urma studiilor făcute pe cadavre s-a ajuns la concluzia că auriculul drept legat în sus de vena cavă superioară, iar în partea de jos de vena cavă inferioară, conține totdeauna sînge lichid. Aceste concluzii sînt confirmate și de alți specialiști. Printre aceștia, profesorul Judica-Cordiglia consideră că pe giulgiu avem urme de sînge, care a curs în două momente diferite: la înțeparea cu sulița și atunci cînd a fost coborît de pe cruce și a fost pregătit pentru a fi depus în mormînt.

În ceea ce privește apa ce a curs împreună cu sîngele din „coasta“ celui răstignit și de care amintește Sf. Ioan, specialiștii consideră că provine din inflamațiile datorate traumatismelor toracice survenite în urma flagelării. Profesorul Judica-Cordiglia este de părere că lovitura suliței a fost dată la scurt timp după decesul celui condamnat.

Multă vreme nu s-a putut afirma pe bază de dovezi științifice existența reală a singelui sau a altor substanțe ce se găsesc în sînge pe giulgiul din Torino dar, este adevărat, nu s-a putut afirma nici faptul că ar fi vorba de o fraudă efectuată printr-o vopsea ori altă metodă artificială. S-a considerat că temperatura ridicată din timpul incendiului din 1532 ar fi putut juca un rol hotărîtor în absența probelor urmărite. În ultimii ani însă, cercetătorii italieni, prin metoda fluorescență a anticorplilor, au dovedit existența urmelor de sînge pe giulgiu, iar în 1981 s-a ajuns atît de departe încît s-a afirmat că sîngele celui răstignit face parte din rupa AB. Deci, giulgiul a trecut cu brio și această probă.

Ultimele cercetări, care au permis oamenilor de știință reconstrucția tridimensională a corpului de pe giulgiu, au dus la convingerea că cel crucificat a avut o înălțime de 1,80 cm, a cântărit aproximativ 80 kg. că a fost înzestrat cu un corp puternic, bine proporționat și cu trăsături regulate.

Știința modernă a rezolvat multe din problemele puse în legătură cu giulgiul de la Torino, dar ea a rămas încă datoare la unele întrebări. Rămâne încă inexplicabilă apariția chipului pe pînza de in, care e o imprimare la suprafața pînzei. Este cert astăzi că imaginea este o reproducere a unui corp tridimensional, dar impregnarea chipului celui răstignit rămîne o taină, o minune. Știința recunoaște faptul că chipul de pe giulgiu nu este făcut de mîna omenească, iar savanții în încercările lor de a rezolva problema nu exclud ipoteza că imaginea ar fi putut fi cauzată de o sursă puternică de lumină și căldură, iradiind din interior spre exterior. O lumină asemănătoare celei de la schimbarea la față, prezentă în iconografie ca însoțind învierea Domnului, ar fi putut după unii cauza imprimarea chipului pe giulgiu. Cei ce oferă astfel de soluții sînt convinși că giulgiul de la Torino este giulgiul în care a fost învelit și înmormîntat Mintuitorul. De această părere sînt mulți dintre cercetătorii giulgiului, oameni de știință și teologi, dar Biserica, devenită din 1983 proprietara giulgiului, nu s-a pronunțat încă oficial. Atitudinea ei, ca și cea a papei și a multor teologi este una plină de prudență. Ceea ce știm sigur este faptul că giulgiul provine din epoca Mintuitorului, că el nu este un fals, reproducerea lui pe pînză prin mijloace artistice fiind exclusă. Giulgiul reproduce imaginea unui condamnat la moarte prin crucificare iar amănuntele morții și cauza sînt de o impresionantă concordanță cu ceea ce știm despre patimile Domnului, fapt ce a făcut pe mulți să numească giulgiul „a cincea Evanghelie”. Știința ne mai spune că impregnarea chipului pe pînza de in nu-i făcută de mîna omului. Ea se oprește aici, la concret, la ceea ce poate ea examina din punct de vedere științific, dar ea nu poate da răspunsul că acesta este giulgiul lui Hristos. Lumea așteaptă acest răspuns oficial din partea Bisericii, iar Biserica întîrzie din motive ușor de înțeles.

Credința și datele furnizate pînă acum despre giulgiu ne spun că sîntem în fața unei minuni pe care trebuie să o acceptăm ca atare și care ne conduce la convingerea că acest giulgiu, de a cărui autenticitate și vechime istorică mărturisește știința, poate fi giulgiul lui Iisus. Teamă că ar fi prea frumos ca să fie adevărat sau dorința noastră nestăpînită după noi dovezi ne îndeamnă ca și pe Sf. Apostol Toma să ne îndoim, ne face să cerem mereu dovada palpabilă care să confirme ca și în cazul Apostolului, minunea, deși un giulgiu asemănător istoria n-a mai cunoscut.

Apostolul apostrofat pentru necredința lui devine mărturisitorul dumnezeirii lui Iisus. Pentru omul modern însă, îndoiala pare să fie foarte folositoare. Da. Pînă la un moment dat îndoiala care te face să cauți, să argumentezi e folositoare dar, împinsă prea departe și de durată, devine necredință. Chipul imprimat pe pînză este al lui Iisus, iar știința exclud

faptul că la imprimarea lui omul ar fi putut juca un rol oarecare. Mărturia acestui giulgiu, datat de știință din epoca lui Iisus, coincide în mod armonios cu ceea ce ni s-a transmis prin revelația păstrată în Evangheliile sfintelor patimi. Să nu fie acest lucru suficient ?

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Pierre Carnac, *Saint Suaire de Turin. La science dit : „Oui !“*
Collection : „Connaissance de l' Etrange“, 1979.
- Paul de Gail, *Histoire religieuse du linceul du Christ. De Jérusalem à Turin*, Éditions France-Empire, Paris 1974.
- Werner Bulst, *Das Grabtuch von Turin. Zugang zum historischen Jesus ? — Der neue Stand der Forschung*, 1978.
- Ian Wilson, *Eine Spur von Jesus. Herkunft und Echtheit des Turiner Grabtuch*, Freiburg i.Br., 1980.
- Robert K. Wilcox, *Das Turiner Grabtuch. Ein Beweis für die Auferstehung Jesu*. 3. Auflage, Düsseldorf, 1984.
- Oswald Scheuermann, *Das Tuch. Neueste Forschungsergebnisse zum Turiner Grabtuch*, 2. Auflage, Regensburg 1983.
- Markus Zehetbauer, *Jesus ? Die Ergebnisse der Grabtuchforschung*, München, 1986.
- Renzo Baschera, *La Santa Sindone e i suoi segreti*.
- G. Judica-Cordiglia, *L' uomo della sindone e il Gesu dei Vangeli*, Pelizza, Chieri, 1975.

SFÎNTUL GRIGORIE AL NISEI : COMENTAR LA PSALMUL 6 DESPRE ZIUA A OPTA *

Cei care înaintează „din putere în putere” și care, după frumoasa expresie a proorocului : „și-au pus suișuri în inimile lor”¹, când le vine un gând bun, aceia se lasă călăuziți de el spre unul și mai înalt, prin care sufletul se ridică spre piscuri și mai sublime. Și așa „tinzînd mereu spre cele dinainte”², omul niciodată nu părăsește urcușul spre bine. El este mereu călăuzit de gânduri înalte, spre o înțelegere din ce în ce mai desăvîrșită. Spunîndu-vă acestea, fraților, am avut în vedere psalmul al 6-lea, observînd înșiruirea strictă a ideilor, cum după cea care urmează mai înainte, ni se înfățișează cuvîntul despre ziua a opta. Voi însă cunoașteți taina zilei a opta. Căci nu se cade ca gîndirea unora să se lase înșelată de concepțiile rătăcite ale iudeilor, care coboară măreția tainică a zilei a opta, legînd-o de părțile rușinoase ale trupului nostru, dîndu-ne să înțelegem că, prin ziua a opta ar trebui să vedem doar rînduiala tăierii împrejur și a curățirii de după lehzuzie, precum și alte lucruri de acest fel.

* Ca să folosim modul de exprimare al regretatului Jean Gribomont (*Exploration dans les homilietres de l'Orient*, în „Revista di Storia e Letteratura Religiosa”, Firenze 1979), în „stufărișul literaturii omiletice”, această omilie a Sfîntului Grigorie al Nisei ocupă un loc central prin claritatea cu care caută să susțină superioritatea doctrinei și spiritualității creștine față de interpretarea de care dau dovadă iudaismul și curentele necreștine ale secolului IV. În această privință ea poate sta alături de omiliile pascale ale Sfîntului Ioan Hrisostom publicate în seria „Sources chrétiennes”, nr. 187, Paris 1972, sau de alte predici de genul acesta, indiferent de conținutul, de autenticitatea și de limba în care au apărut.

Omilia de față are ca temă semnificația creștină a botezului în locul tăierii împrejur. La acestea, întrucît Sf. Grigorie are mereu în gînd ideea progresului moral și al creșterii în virtute, psalmul 6 oferă o ocazie tipică de interiorizare a vieții creștine. Privit prin optica Sf. Grigorie „suișul” sau „urcușul” moral n-au margini așa cum ne-a spus-o în cele mai multe scrisori ale sale, îndeosebi în „Viața lui Moise”.

Expresia „fraților”, așa cum o întîlnim în primele rînduri ale omiliei acesteia, e o dovadă că ea a fost rostită în fața credincioșilor, probabil după anul 380.

Cele mai vechi manuscrise care cuprind și scrierea aceasta sînt din sec. X. Traducerea s-a făcut după ediția critică a lui Mac Donough : „*Gregorii Nysseni Opera*”, vol. V, Leiden 1962, pp. 187—193.

¹ Psalmul 83, 6—8.

² Filipeni 3, 14 — idee dezvoltată cu măiestrie în scrierea „Despre viața lui Moise”.

Noi însă, fiind învățați de marele Pavel că „legea este duhovnicească”³, de aceea chiar dacă recunoaștem că o astfel de rânduială s-a dat și că ea prevedea atât tăierea împrejur pentru partea bărbătească, cât și jertfa de curățire pentru femeie, totuși noi nu respingem legea, dar nici nu credem că ea ar avea un înțeles atât de înjositor, încât într-adevăr în ziua a opta să se facă adevărata tăiere împrejur și încă printr-o piatră ascuțită ca sabia.

Trebuie să înțelegem din capul locului că acea piatră, care taie necurăția, nu este altceva decât Hristos însuși, căci numai El poate fi Cuvîntul adevărului. Or atunci în faptele vieții nu mai e vorba de nici o scurgere murdară, întrucît viața omenească s-a preschimbat în ceva mai dumnezeiesc.

Iar pentru ca tuturor să le apară mai limpede ce anume se înțelege prin acestea, îmi voi expune cuvîntul cu mai multă claritate, așa cum mă voi pricepe eu.

La cea dintîi facere a lumii durata acestei vieți a fost încheiată într-o săptămîină. Căci facerea lumii a fost începută în prima zi, iar în ziua a șaptea ea a luat sfîrșit. Căci zice : „a fost ziua întîii”⁴, cea în care Dumnezeu a făcut cele dintîi lucrări. Și tot astfel și în ziua a doua au fost făcute alte lucrări și în continuare, pînă în ziua a șasea, au fost făcute toate cîte sînt. Iar ziua a șaptea, în care s-a sfîrșit opera de creație a încheiat timpul care trecuse pentru zidirea lumii. Deci s-a făcut așa încît nu s-a mai ivit alt cer, în afară de cel care a fost creat și nici nu s-a mai adăugat nimic la părțile lumii care au fost create atunci la început. Ci zidirea a rămas statornică ei însăși, rămînînd la măsurile ei, fără să crească sau să se micșoreze. Așa că nici nu există altfel de numărătoare a timpului, decît cea întrebuintată pentru facerea lumii, că întregul timp a fost limitat la un număr de șapte zile. Și de aceea, cînd măsurăm vremea, avînd ziua ca unitate de măsură, începem de la prima zi a săptămîinii și încheiem numărul cu cea de a șaptea, apoi ne întoarcem iarăși la prima zi măsurînd tot intervalul de timp cu un nou ciclu de cîte șapte.

Aceasta vom face-o pînă cînd, după ce va înceta scurgerea timpului și se vor opri mișcările din lume, precum zice Apostolul⁵, vor veni cele care niciodată nu se mai clătesc, care nu se vor mai schimba și nu vor mai trece niciodată, rămînînd zidirea în veacurile următoare mereu la fel, în starea în care a fost. Va fi zidirea, în care se va face adevărata tăiere împrejur a firii omenești prin care nu se mai preferă viața cea după trup, ci se dobîndește adevărata curățire, care o scoate din întinarea ei cea reală. Iar întinarea omului este păcatul, după cum stă scris : „În păcate m-a născut mama mea”⁶. Cel ce ne-a curățit de păcatele noastre, ne va curăți atunci desăvîrșit, scoțînd din firea lucrurilor existente tot ce este

³ Romani 7, 14.

⁴ Cf. Facerea 1, 5.

⁵ I. Corinteni 7 ; cf. Ioan 1, 16—17.

⁶ Psalmul 50, 7.

pătat cu sînge necurat și nelegiuit. Și atunci vom primi legea zilei a opta, lege curățitoare și bună, fiindcă după încetarea vremii de acum, care se socotește cu săptămîna se va înstăpîni ziua a opta, ca una care urmează după a șaptea. Căci de aceea se numește cea de a opta zi fiindcă va veni după ziua a șaptea.

Iar a opta zi nu va fi urmată de alta ; căci va fi continuu o singură zi și nici cînd nu va mai veni noaptea, care desparte zilele una de alta prin întunericul ei. Căci un alt soare va produce această zi, un soare care va străluci din sine lumina cea adevărată. Acest soare, după ce ne va răsări odată, nu va mai apune în veac, după cum zice Apostolul⁷, ci îmbrățișînd toate cu puterea luminii lui, va produce neconținută și necurmată lumină pentru cei vrednici. Și pe aceia care se împărtășesc din lumina lui, îi va face alți sori, după cum zice cuvîntul din Evanghelie : „Atunci dreptii vor străluci ca soarele“⁸.

Deci fiindcă în psalmul precedent a fost vorba de moștenire (Ps. 5, 11), iar moștenirea este rezervată celor vrednici de ziua a opta, tot în această zi se va face și judecata dreaptă a lui Dumnezeu, care va da fiecăruia plata după vrednicie. De aceea, pe bun drept, a unit proorocul cuvîntul despre pocăință cu amintirea celei a opta zi. Căci, amintindu-și de înfricoșătoarea judecată a lui Hristos⁹, cine nu se cutremură în conștiința lui și nu va fi cuprins de frică și de neliniște chiar dacă s-ar întimpla ca viața aceluia să nu fie din cele mai rele ? Dar, gîndindu-se la asprimea judecății la care vor fi aduse spre cercetare pînă și cele mai mărunte scăpări din vedere, încremenește în așteptarea unor lucruri groaznice, neștiind ce-i va aduce sfîrșitul judecății. De aceea, cu gîndul îndreptat mereu spre acele pedepse îngrozitoare, spre acea gheenă, spre acel foc nestîns și spre viermele neadormit al conștiinței, care roade sufletul cu dinții rușinii, își sporește durerile prin amintirea vieții netrebnice pe care a dus-o pînă atunci.

Din clipa aceea omul va începe să se roage lui Dumnezeu, cerîndu-l să nu-l urgisească cu totul, iar din pricina miniei dumnezeiești nici să nu-l supună la o pedeapsă mai mare decît îi sînt greșelile. Căci pe bună dreptate celor osîndiți la pedeapsa acelor chinuri îngrozitoare, sentința ar putea părea pornită din minie și din furie și de aceea încă de aici, de pe pămînt, ca și cum s-ar și afla deja de pe acum în chinuri, omul imită strigătele celor ajunși la munci, întrucît cei nelegiuiți, pe bună dreptate se vîd pedepsiți astfel cu furie și cu minie. De aceea se și spune : nu aștept să primesc mustrarea celor osîndiți la biciuiri îngrozitoare din cauza urgiei aceleia, ci voi lua-o înainte mărturisind că pe bună dreptate a trebuit să cadă peste mine o astfel de urgie. Durerea lucrează astfel asupra celor pe care-i lovește, întrucît descoperă nelegiuirile lor ascunse, chiar dacă ei n-ar vrea-o. De altfel tocmai acest lucru îl face în noi și

⁷ II Corinteni 4, 4.

⁸ Matei 13, 43.

⁹ Cf. Matei 5, 12—28.

liberul arbitru cînd noi ne lovim și ne pedepsim pe noi înșine, prin pocăință și ne mărturisim în public păcatul cel ascuns în tainițele inimii. Deci, după ce a zis că „Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerți”¹⁰, de aceea e de înțeles de ce psalmistul recurge la milă, punînd pricina răului nu atît pe seama liberului arbitru, cît pe cea a neputinței firii : „În păcate m-am născut, vindecă-mă cu mila Ta”. Căci din pricina neputinței am căzut, ajuns la patimă.

Dar care este neputința ? „Oasele mi-au ieșit din din încheieturi și s-au desfăcut din legăturile lor”. Iar oase numește gîndurile cele înțelepte, care sînt sprijin sufletului. „Vindecă-mă Doamne că s-au tulburat oasele mele” (Psalm 6, 2). Și cuvîntul explică acest citat enigmatic, adăugînd : „Și sufletul meu s-a tulburat foarte” (Psalm 6, 3). De ce, zice zăbovești să mă vindec, Doamne ? Pînă cînd nu-Ți vei revărsa mila Ta ? Nu vezi că viața omenească se sfîrșește repede ? Apuc-o deci, înainte de a-mi da eu sfîrșitul zilelor că nu cumva să mă găsească moartea și atunci toată grija vindecării rămîne zadarnică. Fiindcă după moarte nu va mai fi nimeni care să-mi poată vindeca, prin pomenirea lui Dumnezeu, boala produsă de păcat. Căci pe pămînt mărturisirea păcatelor are putere, dar în iad așa ceva nu mai e cu putință. Pe urmă, ca și cînd cineva i-ar zice omului dar cum chemi mila ca să te vindec de păcatele tale ? În ce fel vei face pe Dumnezeu să se milostivească spre tine ? Omul răspunde în felul următor : „Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda” (Psalm 6, 6). Pentru ce ? Fiindcă zic : „Tulburatu-s-a de întristare ochiul meu”¹¹, de aceea sînt ca un om bătrîn și putred, fiindcă mîna vrăjmașilor mei m-a înconjurat umplîndu-mi sufletul de amărăciune și de putreziciune.

Iar dacă mînia singură aduce atîta frică celui care a căzut în minie, cu atît mai mult se cuvine să cadă de la nădejdea cea mîntuitoare cei ce n-au îngăduit în viața lor numai patimile care se nasc din minie, ci și pe toate cîte le lucrează pofta și lăcomia și mîndria și infumurarea și pizma, precum și întreaga ceată a celorlalte păcate omenești.

De aceea psalmistul adresîndu-se dușmanilor de tot felul zice : „Depărtați-vă de la mine toți cei ce lucrează fărădelegea”¹². Iar în cuvîntul următor își exprimă nădejdea lui cea bună în îndreptarea care ni se face prin pocăință. Căci numai decît Ți oferă lui Dumnezeu cuvinte despre pocăință, ajungînd la înțelegerea bunăvoinței lui Dumnezeu față de om. Psalmistul vestește bunăvoința și strigă dăruirea ei zicînd : „Auzit-a Domnul glasul cererii mele, Domnul rugăciunea mea a primit-o”¹³.

Deci pentru ca binele să rămînă un bun statornic cîștigat prin pocăință și viața să nu mai aibă nevoie de o a doua pocăință, psalmistul se roagă ca vrăjmașii să se întoarcă plini de rușine. Cel ce a fost făcut de rușine, din pricina faptelor lui rele, se poate folosi de rușine ca de un

¹⁰ Psalmul 6, 1.

¹¹ Psalmul 6, 7.

¹² Psalmul 6, 8.

¹³ Psalmul 6, 9.

educator, spre a nu se mai poticni din pricina păcatelor. El se va îndrepta de rele în cealaltă parte a vieții.

Iată, așadar, care este rînduiala urcușului spre bine. Psalmul al patrulea a despărțit binele nematerialnic de cel legat de trup și de poftelă carni. Psalmul al cincilea a cerut moștenirea bunătăților nemateriale. Psalmul al șaselea a arătat vremea din care dreptii vor primi moștenirea, pomenind ziua a opta. La rîndul ei, ziua a opta a descoperit frica de judecată, iar judecata ne-a sfătuit să o luăm înaintea pedepselor îngrozitoare, prin pocăință, pentru păcatele noastre. Apoi, pocăința care a fost oferită lui Dumnezeu după rînduiala Cuvîntului lui Dumnezeu, ne binevestește cîștigul pe care îl aduce ea, zicînd că a auzit Domnul glasul celui care cu lacrimi s-a întors spre El. După ce a fost oferită pocăința pentru ca să rămînă binele neschimbat în noi, prorocul se roagă pentru pieirea gîndurilor vrăjmașe prin rușine. Căci nu se poate să piară altfel gîndul vrăjmaș și nelegiuît, decît dacă rușinea îl face să piară. Și rușinea pentru cei care au trăit rău este o prăpastie săpată în adînc, întrucît ea desparte ca un zid păcatul de omul care se rușinează. Așadar să zicem și noi „să se rușineze și să se tulbure foarte toți vrăjmașii mei”¹⁴. Vrăjmașii sînt casnicii care ies din inimă și spurcă pe om¹⁵. De la aceștia să ne întoarcem repede cu rușine.

A Lui să fie mărirea în veci, Amin.

Traducere : pr. prof. dr. TEODOR BODOGAE

AFRAAT PERSANUL : DESPRE SMERENIE, RUGĂCIUNE ȘI POST

Smerenia este prețioasă și în toată bună vremea ea ușurează de orice neliniște pe cei care i se apropie. Prin ea se întrupează integritatea, prin ea află har credinciosul. Mărturiile Scripturii despre binefacerile smereniei sînt multe. Smeritul se ferește de tot răul, privirea celui smerit reflectează bunătatea inimii lui, smeritul vorbește, dar glasul lui nu se aude. Cel smerit se pleacă dar inima lui se ridică din lumea relativității spre zările desăvîrșirii. Cu ochii săi privește pe pămînt, dar căutarea sa se îndreaptă spre cele de sus. El cugetă la legile lui Dumnezeu, căci de la El nădăjduiește ajutorul care-i poate veni. Omul nu poate sluji la doi domni. Cel îngîmfat nu este ce cel smerit, nici bogatul ca săracul. Faptele celor smeriți strălucesc ca un far luminos și lumina lor se revarsă peste ei. Ei înaintează și merg pe calea cea îngustă și intră pe poarta care duce la Dumnezeu.

¹⁴ Psalmul 6, 10.

¹⁵ Cf. Matei 10, 36.

El cugetă și se poartă ca un strein în lumea aceasta, căci cetatea pe care o rivnește este în ceruri, acolo unde îngerii văd pururea fața tatălui nostru. Numele lor este înscris în „cartea vieții“. Ei șterg totdeauna urmele păcatelor pentru ca numele lor să rămână înscris în „cartea vieții“. Ei iubesc încercările trecătoare, ca să fie îndepărtați de chinurile veșnice. Ei trăiesc în pace cu toată lumea. Cei smeriți sînt fiii Celui Preaînalt și frații lui Hristos, Acela care a venit la noi în condiții de smerenie.

Adevărații creștini vestesc smerenia și își zic: „Dacă cineva te lovește pe obrazul drept, întinde-i și pe cel stîng. Dacă cineva te silește, să mergi cu el o milă, du-te două, dacă-ți i-a haina, întinde-i și cămașa. Omul nu poate sluji la doi domni.“ Mindria nu se potrivește cu smerenia, nici temeritatea cu supunerea. Cel care acceptă să fie orgolios acum, va fi temperat în viața care va veni. Bogatul care s-a îmbrăcat în purpură și care s-a înălțat și glorificat, cînd ajunge dincolo cade în prăpastie. Acolo cel bun e pus în fața celui rău, cel luminos în fața celui întunecat, cel iubitor de pace în fața celui războinic. Păcătosul n-ar îndrăzni să se ridice în fața celui bun și cei întunecați o iau la fugă cînd văd lumina.

Așa, prietene dragă, cine se vedește îngimfat, e pe urmele celui rău. Rar se îndură bogatul de cei nenorociți, nici cei exaltați de oamenii măsurati în cuget și faptă. Da prietene, iubește smerenia, care-i tare ca fierul. Pomii sînt prețuiți după rodul lor, iar omul după faptele sale. Adu-ți aminte ce spune Mîntuitorul: „Omul bun din vistieria cea bună a inimii sale scoate cele bune, pe cînd omul cel rău din vistieria cea rea a inimii sale scoate cele rele. Căci din prisosul inimii sale grăiește gura lui“. (Luca 6, 45). Așa că „orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele“ (Matei 7, 17).

În pom sînt multe fructe, e destul să guști unul ca să-i cunoști valoarea. Așa și omul smerit, cînd se apropie de un om rău el știe cît prețuiește. Prietene! Iubește smerenia care te lustruiește, te face îngăduitor, bun, blînd. Smerenia este și un izvor al păcii. Toți oamenii vrednici de respect sînt smeriți, modești și prudenți.

Hristos a fost superb și măreț, dar s-a smerit. „El însuși s-a supus Celui care i-a supus lui toate“ (I Corinteni 15, 28). Fii deci smerit ca omul pe care-l iubește Dumnezeu.

Rădăcinile smereniei sînt înfipite în pămînt, dar rodul ei se culege în cer. Cel care iubește pomul cu astfel de roade, va fi fericit, el se va odihni cu dreptii, acolo unde se odihnește Dumnezeu.

Omul smerit nu-și leagă inima de lumea aceasta, unde totul e zidit pe nisip. Lumea afacerilor nu dăinuiește. Goi am intrat în lume, goi vom pleca. Cei care au bogății aici le lasă. Cei care-și construiesc palate se desprind de ele întocmai ca cei care nu au nimic. Cei care și-au luat femeile lasă prin moarte, care este o lege a firii. Cei care se ostenesc să-și dubleze capitalul, îl lasă altora, cînd pășesc pe drumul de unde nu mai este întoarcere.

Nu e nimic mai durabil decît smerenia împreună cu credința în Dumnezeu.

Mulți oameni se consideră grozavi, dar ei sînt o nimica toată în fața veșniciei. Să mulțumim lui Dumnezeu care ne poate întări ca să purtăm cu vrednicie jugul vieții și să putem avea nădejdea în făgăduința Celui ce a zis : „Bine slugă bună și credincioasă . . .“.

Inima curată este o rugăciune mult mai aleasă decît o predică rostită cu glas tare, Dumnezeu aude glasul faptelor bune și al unei inimi curate.

Și acum, dragă prietene, dă-mi inima și înțelepciunea ta și ascultă-mă vorbindu-ți despre puterea unei rugăciuni curate și ai să vezi cum străbunii noștri drepi de altădată au devenit oameni reprezentativi prin rugăciunile lor către Dumnezeu, și cum pentru ei rugăciunea a fost o jertfă curată adusă lui Dumnezeu.

Căci prin rugăciune s-au obținut de la Dumnezeu succese care depășesc puterile omului. Rugăciunea a fost puterea care a mîntuit de potop, ea a tămăduit sterilitatea, prin ea s-au dobîndit victorii, ea a descoperit taine, ea are o putere considerabilă cum este și puterea postului curat. Dovadă : Avel, Avraam, Isaac, Iacob, Moise, David și apoi Mîntuitorul prin învățăturile Sale despre rugăciune : „Rugați-vă în taină, Cel care este nevăzut vede în ascuns și-ți va răsplăti“ !

De ce zice Mîntuitorul să ne rugăm în taină ? Rugați-vă voi în inima voastră, adică în templul unde este Iisus Hristos : „Nu știți oare că voi sînteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi“ ? Și El va intra în omul tău cel dinlăuntru, cită vreme este închisă ușa, adică gura. Dumnezeu știe înaintea de a cere care este trebuința voastră.

Mîntuitorul ne-a mai spus încă o altă vorbă : „Acolo unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu sînt și Eu de față“ (Matei 18, 20). Adică, tu nu ești singur ci Dumnezeu e cu tine. Iertarea e preludiul unei adevărate rugăciuni. Înainte de a te ruga gîndește-te poate ai vre-o greșală. Rugăciunea e bună cînd faptele sînt frumoase, rugăciunea mijlocește iertare cînd ea este curată, rugăciunea e tare cînd e pătrunsă de puterea lui Dumnezeu, rugăciunea e primită cînd ea este convinsă. Rugăciunea este prețuită cînd ea este neîntreruptă : „Roagă-te neîncetat“, spune Evanghelistul Luca (18, 1) adică, trăiește în convingerea dependenței de Dumnezeu. „Dacă ne-am fi judecat noi pe noi înșine, nu am mai fi judecați“ (I Corinteni 11, 31). „Faceți dreptate orfanului, ajutați pe văduvă“, au înțelesul că nu te poți apropia de Dumnezeu cu miinile pătate de sînge. Sacrificiile au fost abolite. Locul lor l-a luat rugăciunea. Iubește rugăciunea curată și apoi deschide sufletul la cererea ta. Postul curat este iubit de Dumnezeu. El e considerat o comoară în cer. El este o armă împotriva celui rău. Postul a fost totdeauna folositor pentru cei care au postit cu adevărat.

Postul nu constă numai în piine și apă, ci sînt multe moduri de a posti. Desigur dacă cineva e flămînd și se abține de la piine, postește ; dar este un post și al aceluia care-și păstrează curat trupul, care este flămînd și nu mîncîncă, care este însetat și nu bea. E un post cînd îți pui lacăt la gură, pentru a nu grăi cuvinte deșarte, pentru că nu ceea ce intră în gură spurcă, ci ceea ce iese ; e un post cînd te reții de la o reacție împotriva celui care te-a supărat. Adevăratul post este reținerea de la faptele rele.

Între mijloacele religioase, morale și igienice care slujesc desăvârșirii credinciosului, postul ocupă un loc covârșitor. Hristos a arătat necesitatea postului, a celui particular sau public. Există și un post al gândurilor. Din cuvintele Mântuitorului : „Aceste rele nu ies decît cu post și rugăciune“, rezultă că starea celui care postește îl apropie de Cel care ne-a învățat. Postul constituie pentru noi un triumf împotriva antagonismului, de aceea Hristos ne-a poruncit : „Priveghiați și vă rugați, ca să nu cădeți în ispită, căci duhul este osîrditor, dar trupul neputincios“ (Matei 26, 41). Prin puterea unui post curat noi ajungem la adevărata saturație și odihnă. Pentru a nu intra în controversă cu cei care practicau un post material în anumite zile, credinciosul nu-și îngăduie o problemă a zilelor ci se mulțumește a urma postul după exemplul lui Iisus.

Traducere : pr. prof. dr. NICOLAE NEAGA

DIN ACTIVITATEA „PUBLICĂ” A ISTORICULUI DR. ION SÎRBU

de : prot. dr. MARCU BANESCU

Despre lucrarea sa „*Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*”, Ion Sîrbu zicea că este „un studiu care ar trebui să aibă chemarea a limpezi, în cercuri cât mai largi, vederea politică și să ajute să ne cunoaștem cu toții și mai bine starea și rostul în lume, chiar trebuințele”¹.

Autorul este conștient că lucrarea sa îndeplinește o funcție politică în condițiile de viață ale poporului român din acea vreme. „Oprindu-se asupra figurii eroului de la Călugăreni, I. Sîrbu oferea bănătenilor, pe care i-a iubit și în mijlocul cărora a găsit tăria de a învinge piedicile, perspectivele împlinirii gândului de unitate românească. Prin *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, el aducea omagiul Banatului și, totodată, adeziunea lui la fapta lui Mihai ce avea să triumfe în 1918 prin marile sacrificii ale generației sale”².

Sentimentul unei vocații politice l-a nutrit Ion Sîrbu din perioada studenției sale la Viena, sentiment, dealtfel, comun generației sale de intelectuali. Pentru românii din șubreda monarhie a „pajurei cu două capete”, veacul XX se vestea cu înnoiri iscate din prea plinul durerilor. Această vocație este conștiința istorică a epocii. Ea stimula energiile națiunilor robite și le canaliza spre realizări epocale. Deținătorii latifundiilor, posesorii titlurilor nobiliare, aveau în exclusivitate și puterea politică, dar în pofida lor se ridicau forțele crescînde ale mulțimii (de toate națiile), îndelung și temeinic pregătite de elementele progresiste, odrăslite din sânul lor.

De la erudiții profesori vienezi I. Sîrbu a avut ce învăța. Vederile și sentimentele studentului român însă s-au identificat cu cele ale profesorilor săi numai sub raport „tehnic”, metodologic. El și-a format gândirea istorică în climatul riguros științific de la Universitatea veneză, fulguit de idei iluministe, dar în alcătuirea sa intelectuală se fundamentau idealurile ridicate revoluționar de Eftimie Murgu, cel care a crescut, a visat și a suspinat, ca și el, în luncile Rudăriei. Studentul Ion Sîrbu avea

¹ Prefața la volumul II, partea I, 1907, pag. V.

² Ștefan Ștefănescu, „Către cititor” la „*Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*”, ediția Damaschin Mîoc, Facla, Timișoara, 1976, p. 13.

convingerea că trebuie ridicată capacitatea intelectuală a neamului său la nivelul neamurilor culte și civilizate, aspirație care transpare și din atitudinile „eroilor” săi — Matei Basarab și Mihai Viteazul.

Luîndu-și bacalaureatul la liceul românesc din Brașov cu „distingție”, tînărul Ion Sirbu solicită, în iulie 1886, o bursă de la Societatea „Transilvania” din București. Cu elanul și generozitatea vîrstei, are temeritatea a formula, în cereri, un veritabil „crez politic”³. În primul an de studii însă nu primește bursa solicitată. Este refuzat și de administrația fundației Gojdu, la care încă apelase doi ani la rînd. Cu banii primiți de la tatăl său și cu speranța că-și va putea asigura existența singur (ipse dixit), pleacă la Iena și se înscrie la facultatea de istorie și filosofie. După primul an de studii, trece la Viena și se adresează din nou Societății „Transilvania” din București, solicitînd bursa „Al. Papiu Ilarian” (intemeietorul societății), alături de alți treizeci concurenți. Demnă de reținut este declarația sa că ar putea studia la oricare universitate din Europa centrală în limbile : germană, maghiară, franceză, italiană sau engleză. Asemenea merită subliniată declarația sa că ar reveni în Banat după terminarea studiilor „pentru a lua inițiativa și a dezvolta în continuu o energică activitate politică între frații și părinții subjugăți”, căci viața politică „de azi se mărginește la strigăte de suferință prin jurnale” și el este decis a curma această „indolență a românilor din Transilvania și Banat”. Insistă să i se acorde bursa căci, fără acest sprijin, este silit să-și întrerupă studiile. La cerere anexează actele necesare. Printre acestea pare ciudat „certificatul de calicie”³. Cu privire la aplicarea cunoștințelor dobîndite în partea locului, el scrie : „Mărturisesc aici că suprema mea dorință este de a rămîne în patria mea natală, prin urmare nu numai că iau îndatorirea impusă, ci-i dau și înzecite forțe prin plăcerea cu care o însoțesc”. La cerere mai adaugă unele atestate de la profesorii pe care i-a ascultat în

³ Correspondența lui I. Sirbu cu „Transilvania” este publicată de Ion Ionașcu (*I. Slavici și I. Sirbu, studenți la Viena*) în „Studii de istorie a Banatului”, Universitatea din Timișoara, vol. II, 1970, pp. 173—198.

³ Este necesar să precizăm că starea materială a părinților nu era atît de precară ca să merite calificativul „calicie” (sărăcie extremă). Este un termen folosit în acea vreme chiar și pentru o „stare mijlocie”, față de cei avuți și față de exigențele vieții în centrele universitare. Adevărul este că familia Sirbu, din comunionul 182, după sistemul grăniceresc, avea gospodărie mare, pămînt, oi și vite mari, și se număra între gospodăriile fruntașe din comună, dar... bani nu avea. Preotul Iacob Sirbu, tatăl istoricului, era om harnic, muncea alături de țărani, dar, ca și ei, nu putea valorifica nimic. Avea sesie parohială (aproximativ 32 jug. pămînt) și cîteva „lanțe” proprietate personală, avea traiul asigurat, dar nu vindea nimic din rodul pămîntului; Valea Almăjului configurează, în ansamblu, o imensă cetate naturală, cu multe particularități în evoluția ei istorică. Romantică și „inexpugnabilă” prin izolarea ei, „Țara Almăjului”, cu seculare tradiții de viață liberă, țară de cîntec și basme, departe de orașe, dar neuitată de organele fiscalului și de oastea împăratului, n-a fost săracă. Almăjenii își aveau traiul asigurat, aveau portul lor și o industrie casnică dezvoltată, dar banii li făceau greu. Ca ei era preotul Iacob Sirbu. Salarul (congrua) și „cultul” (contribuția credincioșilor, pe vremea studenției lui Ion Sirbu, cîte 4 coroane anual de fiecare „fum”) abia îi asigura dările. Mai avea și... zestrea pentru cele trei fete rămase fără școală.

anul universitar respectiv în Iena. În continuare, tânărul student român își expune „ideile” care, crede el, îl îndreptățesc la stipendiul solicitat. „Nu zic că astăzi nu ar exista la noi deloc o viață politică, dar zic că valoarea ei este aproape zero. Ea se mărginește la strigăte de suferință prin jurnale, pe care tot noi le citim, și la asigurările zilnice la adresa maghiarilor că nu ne vor maghiariza... Ai noștri se mărginesc prea mult la vorbe și la credința în mîntuire. Din stele mîntuire?... Sper că-mi voi găsi tovarăși de luptă...” Era tânăr și elanul îi sugera gânduri revoluționare. „Programa” sa se baza pe luminarea poporului de la sate, astfel ca acesta să cunoască „drepturile”, dar și „tendențele dușmănoase”, prin scrieri de tot felul care „să fie citite în comun de întreagă poporațiunea unui sat”, și prin grai viu, călătorii multe „prin românim”, formarea comitetelor de țărani, unirea naționalităților pentru o acțiune comună...” „La aceste puncte, scrie Sirbu, a adăus profesorul meu de istorie, vestitul veteran dr. O. Lorenz, la care am ascultat două semestre veacul 18 și 19 — istorie politică — din care am profitat foarte mult pentru scopul meu — zic, a adăus: ținerea presei străine în curent zilnic cu suferințele noastre și cu activitatea noastră, precum și năzuința de a demasca în presa străină cât mai mult...”.

Sigur, în programul politic al tânărului student în anul I nu aflăm lucruri inedite, nici încheiate într-un sistem de gândire politică, dar surprindem atitudini temerare și progresiste, hotărîri mari, pentru starea sa socială.

Nicide data aceasta nu i se acordă bursa (1887) și el e silit să rămînă „acasă”, dar continuă să ceară stipendii de la București. În sfîrșit, la 3 septembrie 1889, i se acordă un ajutor de 1600 lei aur. În 4 septembrie 1889, Al. Lupașcu, vicepreședinte și casier al Societății Transilvania, îi comunică acordarea bursei pentru completarea studiilor literare la Universitatea din Viena, cu condiția de „a prezenta un act autentificat de Tribunalul Ilfov, secția notariat, prin care se obligă ca după terminarea studiilor să se reîntoarcă în Banat în interesul culturii și învățaturii poporului român, în caz contrar se obligă a restitui societății suma de 1600 lei. Se va înțelege cu G. Misail asupra modului facerii actului. Bursa o va primi în rate. La această comunicare Ion Sirbu răspunde că „se obligă” ca la terminarea studiilor să revină în Banat. Dacă va călca această obligație și, scrie el, „nu mi-aș consacra toată activitatea intelectuală pentru cultura românilor din patria natală”, Societatea „Transilvania” are dreptul a-l urmări pentru suma de 1600 lei, această obligație avînd „caracterul unei sentințe judecătorești definitive și executorie, spre a se încasa de la mine fără citație, fără somație...”.

În iulie 1890, Ion Sirbu obține absolutoriu și se înscrie la doctorat în semestrul de iarnă.

În decembrie același an, solicită prelungirea stipendiului și pentru semestrul de vară 1891 și, în puls, un ajutor de 200 lei pentru teză și trei sute lei pentru taxe, considerînd că aceasta este ultima sa cerere pentru bursă. Societatea „Transilvania” îi acordă stipendiul (800 lei) pînă în

octombrie 1891. Mulțumind, în una din scrisorile sale, I. Sirbu scrie: „Este cunoscut că eu am intenția a mă destina vieții publice, politice... Scopul meu nu e numai a mă face dascăl de școală... Pentru ca să-mi completez studiile în sensul trebuincios vieții publice, văd că mi-ar fi de mare folos... să urmez vreun an cursurile (unele din ele) la „Școala liberă de științe politice“ din Paris... Mergînd la Paris aş avea ocazie a asculta și la Universitate unele cursuri... pentru a-mi completa vederile unilaterale nemțești“.

Așadar, abia trecut de anii adolescenței, Ion Sirbu se pregătea pentru „viața și activitatea publică“, după propria sa expresie. Dacă ar fi avut o altă stare materială, poate s-ar fi avîntat ca un vultur cu aripile încă moi și neîmplinite în tumultul vieții politice, sărac însă, dar demn, s-a retras la Rudăria cu cîteva „cufere“ de cărți și documente, pentru a-și redacta teza de doctorat. N-a ajuns la „Școala de științe politice“ din Paris, dar a beneficiat de o altă școală, mai apropiată de inima și conștiința sa. În mijlocul unui popor păstrător de datini, harnic și rîvnitor de dreptate, fulgerat, cu cîteva decenii în urmă, de glasul celui ridicat din sînul lui, Efta, fiul lui Simu și Cumbria Murgu, zelosul student respiră aerul ozonat al munților și duhul înaintașilor săi. Și aici avea ce învăța. „În Banat au fost cele mai intense răscoale țărănești pentru alungarea feudalilor, precum și o dîrză opoziție la înrolarea în armata revoluționară străină. Țăranii bănățeni au primit cu entuziasm și au răspuns la chemarea lui Murgu și N. Bojincă de a forma o armată populară... În dieta din Budapesta, Comitatul Caraș a fost singurul comitat care a trimis numai deputați români“⁴. Și cu alte cîteva decenii mai înainte, almăjenii refuză „statul militar“ înfruntîndu-l chiar pe împărat, cum ne spune cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg.

În această perioadă de intensă activitate istorică, Ion Sirbu se apropie și de „mișcarea politică și culturală pornită de „Tribuna“ în 1884, fiind considerat ca făcînd parte din „prima generație tribunistă“⁵. Ion Sirbu era în clasele superioare la „Gimnaziul mare public român de confesiune ortodoxă orientală“ din Brașov cînd își lua avînt „Tribuna“ sibiană, care adoptase, ca orientare politică generală, lupta alături de popor și pentru popor. Acestui deziderat Sirbu i-a rămas fidel toată viața.

Dar îndrumătorul său nemijlocit în viața politică, în perioada studenției, a fost generalul Traian Doda, pe care Sirbu îl vizita totdeauna cînd trecea prin Caransebeș între anii 1887—1895, cum rezultă din manuscrisul rămas de la Petra Sirbu⁶. De la Traian Doda, coborîtor și el dintr-o familie „rudăreană“, a învățat Sirbu ținuta demnă și corectă în luptele politice. După moartea sa (4/16 iulie 1895), generalul Traian Doda devenise, în

⁴ I. D. Suci, în „Orizont“, Timișoara, nr. 24/1978, p. 8.

⁵ D. Vatamaniuc, *Prefață* la vol. Valeriu Braniște, *Oameni, lapte, întîmplări*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 11.

⁶ Marcu Bănescu, *Strămoșii istoricului dr. Ion Sirbu*, în „Mitropolia Banatului“, nr. 1—3/1981.

acest colț de țară, (fosta „Graniță” bănățeană), simbol și măsură a valorilor umane⁷.

Cu deplină convingere, I. Sirbu se integrează în „mișcarea petiționară” care culminează cu „acțiunea memorandistă” („Memorand al românilor din Transilvania și Ungaria”, 1892). În 1892, doctorandul Ion Sirbu participă „ca delegat al grănicerilor almăjeni, la Memorandum-ul de la Viena”⁸. La acțiunea de solidarizare a opiniei publice din țară și din străinătate, susținută cu energie de „Liga culturală” din București, cu memorandiștii trimiși în fața instanței de judecată la Cluj, au contribuit și studenții români din Austro-Ungaria⁹. Între miile de români adunați la Cluj, în timpul procesului (1894), au fost foarte mulți studenți. Între aceștia se afla și doctorandul Ion Sirbu, îngrijorat de „procesul națiunii române”.

În perioada cît a stat la Rudăria (1890—1899), alcătuiindu-și teza de doctorat (*Politica externă a lui Matei Basarab*) și adunînd material documentar pentru noua lucrare (*Mihai Viteazul*), Ion Sirbu a evitat intrarea în viața politică. Asistă (fără mandat) la Conferința națională de la Sibiu (1892), cînd s-a hotărît înaintarea „Memorandului”, sprijinește acțiunile Partidului Național Român, dar nu rîvnește un mandat de deputat. Acceptă însă alegerea sa în corporațiile bisericești care, de fapt, sînt considerate „mici parlamente ale românilor”, fiindcă în sînul lor se puneau în dezbatere problemele majore ale neamului. Este ales deputat eparhial (1897—1902), deputat congresual (mitropolitan) al cercului Bozovici (1897—1902) și al cercului Prigor (1903—1905). De asemenea acceptă să reprezinte comuna sa în Adunarea generală (Reprezentanța) a celor 94 unități comunale, constituite în „Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean nr. 13”, întemeiată sub îndrumarea generalului Traian Doda, care a fost și primul ei președinte între anii 1879—1892.

După un deceniu de muncă, I. Sirbu își susține teza de doctorat (1899) la Viena, tratînd politica externă a lui Matei Basarab. Lucrarea, elogiată de erudiții profesori vienezi, (magna cum laude), este tipărită, în limba germană, la Leipzig (1899). Presa de specialitate din Europa și din România a primit lucrarea cu elogii și cu îndreptățită mîndrie patriotică au primit-o studenții români de la universitățile europene, cum ne spunea un contemporan vrednic de încredere, Aurel Moacă, pe atunci student la Graz, apoi consilier la episcopia Caransebeșului timp de 35 de ani (1904—1939).

Se întoarce la Rudăria cu senzația unei descătușări, eliberat din rigiditatea formelor de viață citadină¹⁰. Dar, după efemera senzație de descătușare, întors la Rudăria, tinjește din nou după viața capitalei. Desigur, nu

⁷ Marcu Bănescu, *Granița bănățeană și Unirea din 1918*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 10—12/1978, p. 598.

⁸ Ștefan Ștefănescu, o.c., p. 7.

⁹ Cf. V. Netea și C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Ed. Junimea, Iași, 1978, p. 103.

¹⁰ O scrisoare a lui I. Sirbu către părinți (1899).

plăcerile ieftine, mic burgheze, îl ispitesc, ci mediul universitar, bibliotecile, arhivele. Viena răsfringe în luxul și minunățiile ei secole întregi de istorie, în care este cuprins și o parte din destinul poporului nostru. Viena este pentru Ion Sirbu nu numai un oraș al „luminilor“, al artei și culturii, ci este, în aceeași măsură, un oraș al comorilor ascunse sub colb și uitare, un oraș al documentelor ieșite din cancelariile coroanei habsburgice sau adunate din Europa feudală.

Cu sprijinul academcianului Grigore Tocilescu, Ion Sirbu beneficiază de un ajutor de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București și-și continuă cercetările referitoare la Mihai Viteazul, în marile și bogatele arhive din Viena. Cu materialul cules la Viena se îndreaptă spre București, cu dorința de a-și completa cercetările cu documentația internă și de a căuta un editor pentru întiiul său volum din noua lucrare. În București intră sărac și modest, aflînd sprijin tot la Grigore Tocilescu, care-i găsește un post pentru a-și asigura existența. Dar el nu se stabilește (temporar) în capitala României numai cu dorința de a studia și tipări cărți. Este stăpînit, ca atîția alți români ardeleni și bănățeni, de dorința de a se înrola în „mișcarea românească“, pentru împlinirea marelui ideal național-unirea. În București n-a ocupat posturi mari dar, oricum, era în relații cu cărturarii și istoricii vremii. Partidele și fracțiunile politice și lupta lor pentru „puterea internă“ nu l-au ispitit. În această perioadă gîndurile lui se îndreaptă spre ... parlamentul maghiar.

Una din convingerile istoricului Ion Sirbu a fost aceasta că trebuie întărit „frontul (român) parlamentar“, că în „forul suprem“, cu rezonanță în Europa, alături de reprezentanții celorlalte naționalități asuprite, se poate rosti răsplat un crez sub semnul justiției imanente. Unii oameni se zbat pentru aur, alții pentru ranguri și stări. Tinerii cărturari români se zbat, se expun și suferă pentru dreptate. În această categorie se plasează și Ion Sirbu. Patriotismul său nu este afișat programatic. El este manifestarea discretă a unei reacții temperamentale la condițiile existențiale, o atitudine corectă și demnă.

Ion Sirbu se decide să participe la luptele politice într-o perioadă foarte agitată. Naționalitățile subjugate din marele imperiu habsburgic ajunseseră la maturitate politică, la „conștiință“. Acțiunile lor sînt mai bine organizate, dar și reacțiunea este mai puternică.

După primirea premiului (12 000 lei de la Academia Română), Ion Sirbu acceptă să condideze pentru „ciclul parlamentar 1906—1910“, cu „program naționalist“. Almăjenii, în Adunarea populară din 16 aprilie 1906, ținută în Bozovici, după ce au ascultat discursurile rostite de preotul Dimitrie Bogoevici din Bănia și dr. Samuil Vlădoane, avocat în Bozovici, au propus candidatura istoricului dr. Ion Sirbu, din partea Partidului Național Român¹¹. Asemenea adunări au fost organizate și în alte centre electorale (Mehadia, Teregoava, Mehadica, Domașnea, Caransebeș, etc.), pronunțîndu-se toate pentru candidarea lui Sirbu. Grănicerii au reînviat

¹¹ Cf. „Drapelul“, nr. 58 din 25 mai 1906.

zilele de glorie ale generalului Traian Doda, se spunea într-un manifest tipărit în Caransebeș și răspândit în acest cerc electoral. Se părea că Sirbu este susținut cu entuziasm în fosta „graniță”. El însuși publică în „Poporul român” din Budapesta un manifest către „alegătorii dietali naționaliști ai cercului Caransebeș”. Văzînd „însuflețirea nemaipomenită a poporului”, mărturisește el ¹², a cheltuit, în acțiunea de lămurire a poporului, cu prilejul alegerilor dietale, jumătate din premiul primit de la Academia Română. Este necesar să precizăm că în rîndurile alegătorilor români se crease o stare confuză prin faptul că guvernul pusese candidații de naționalitate română (dar cu program guvernamental), în toate cercurile electorale, opunîndu-i candidaților naționaliști. În cercul electoral Caransebeș, guvernul candidase pe Constantin Burdia ¹³. Românii cunoșteau mașinațiile guvernului în alegeri. Știau că trebuie să lupte pe două fronturi, ca în alegerile din 1848, avînd să înfrunte candidații guvernului și pe candidații democraților burghezi ¹⁴. Prin acest sistem politic și administrativ se făcea „imposibilă participarea naționalităților la viața constituțională și la lupta parlamentară onorabilă”, cum constata Al. Mocioni. Coliziunea între cele două forțe, adică între oligarhia agresivă și popoarele subjugate devenea din ce în ce mai accentuată.

În perioada de „criză parlamentară” în Ungaria (1905—1906), Comitetul executiv al Partidului Național Român convoacă Conferința națională de la Sibiu (ianuarie 1905). Problema fundamentală pusă în dezbatere era refacerea solidarității partidului și atitudinea față de alegerile dietale în perspectivă. Conferința decide „abandonare politicii de pasivitate” și „întrearea în activitate pe întreaga linie” ¹⁵. Respectînd principiile fundamentale din 1881, Conferința națională cere „lege electorală pe baza sufragiului universal și arondarea cercurilor cu număr egal al alegătorilor, votare secretă, înaintea unei comisii ambulante, reprezentarea minorităților în parlament...” ¹⁶. Un apel către alegătorii români, printre altele, spunea: „Ca să ne cîștigăm drepturi, trebuie să ne folosim și să ne știm folosi de cele pe care le avem. Cum va fi purtarea d-voastră în alegeri, așa vor fi deputații, și cum vor fi deputații, așa se vor făuri legile... Puterea e în mîinile d-voastră...” Dar... „și de astădată alegerile pentru dietă s-au făcut conform obiceiurilor țării, prin corumpere, mituire, terorizare și ame-

¹² *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*, „Prefață”, vol. II, partea I, p. 1.

¹³ Caransebeșan, născut la 7 sept. 1861. A studiat dreptul la Budapesta. A fost șef de poliție și primar al orașului Caransebeș, președinte al Comunității de Avere (1904—1910), deputat dietal (1906—1918) și consilier aulic. Un om activ pe teren economic și cultural. A făcut multe lucruri bune, dar a nemulțumit „grănicerii” prin concepția și orientarea sa politică. S-a situat în afara curentului naționalist, ba chiar a militat împotriva lui. Convins că numai servind cu fidelitate partidele conduse de magnați poate obține anumite drepturi pentru poporul pe care-l reprezenta, Burdia s-a înstrăinat de idealurile poporului, de lupta sa pentru unire și independență națională. De aceea Ion Sirbu scria, referindu-se la C. Burdia, în prefața vol. II din *Istoria lui Mihai Viteazul*: Cercul electoral Caransebeș „de la generalul Doda încoace, se află căzut în mîinile celor mai răi și foarte puternici dușmani”.

¹⁴ Cf. I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*... p. 117.

¹⁵ T. V. Păcățian, *Cartea de Aur*, vol. VIII, p. 168.

¹⁶ *Idem*, o.c., p. 170.

nințare, în cercurile în care au pus candidați proprii românii¹⁷. Organele puterii de stat folosesc toate mijloacele pentru a scoate în alegeri candidații guvernamentali și a înlătura candidații naționaliști. „Imixtiunea aparatului de stat în alegeri era bine cunoscută în viața publică a Ungariei dualiste“¹⁸.

Dar să revenim la alegerile din 1906. După o lungă perioadă de agitații și căutări de soluții (după demisiile guvernelor Tisza și Fejérváry) urmează un „guvern de coaliție“, în frunte cu Wekerle Sándor (8 aprilie 1906). Se fixează alegerile între 29 aprilie și 8 mai 1906. Românii pun candidați în toate cercurile electorale cu majoritate românească. Președintele guvernului Wekerle, încercînd „o apropiere“ față de români, le promise că nu vor fi împiedicați să intre în parlament că, în fine, alegerile se vor face fără zgomot și fără supărări. În realitate s-a procedat ca și la alegerile precedente de care am amintit. Totuși au fost aleși 14 deputați naționaliști și 3 deputați români încadrați în partidul constituțional de sub șefia contelui Andrassy Gyula. Între aceștia a fost și Constantin Burdia, ales în Caransebeș, în pofida lui Ion Sirbu.

Cu aproape două decenii în urmă, în ciclul parlamentar 1887—1892, în „cetatea grănicerilor“ nu pătrunsese corupția, și generalul Traian Doda a fost singurul candidat român, cu program naționalist, care a obținut mandatul de deputat. Dar acum...

Grănicerii, care reprezentau în cercul Caransebeș marea majoritate a alegătorilor, nu s-au lăsat amăgiți nici de promisiunile lui Burdia, nici intimidati de amenințările autorităților de stat și au votat cu candidatul lor (dr. Ion Sirbu). Alte forțe „oculte“ au schimbat rezultatul. Împotriva lui Ion Sirbu, ca și altădată împotriva lui Traian Doda sau a protopopului Mihail Popovici al Mehadiiei, se urzește o aprigă acțiune de defăimare. Românii sînt acuzați de trădare. Au urmat proteste, polemici în presă, s-au tipărit broșuri de acuzare și apărare, foi volante, cîntece populare. (Unul din astfel de cîntece, dedicat „candidatului de deputat național român“ dr. Ion Sirbu, tipărit pe foi volante în Caransebeș, s-a cîntat „pe aria Deșteaptă-te române“ pînă în anul 1918). Dar rezultatul nu se mai putea schimba.

Deși nu reușesc să obțină mandatul în parlament, românii au considerat voturile obținute de Sirbu (2071) ca un mare succes, care „a sfărîmat pasivitatea politică a Graniței“¹⁹. „Grănicerii s-au dus pe jos la Caransebeș, prin frig și vreme rea, cu bucatele în traistă... susținînd cu mare entuziasm candidatura lui dr. Ion Sirbu“²⁰.

Parlamentarii români au formulat temerare proteste față de abuzurile săvîrșite de organele puterii de stat în alegeri. Ceea ce este mai ciudat este faptul că ministrul de interne, contele Andrassy Gyula, răspunzînd la

¹⁷ Idem. o.c., p. 174.

¹⁸ George Cipăianu, *Vincentiu Babeș*, Timișoara, 1980, p. 99.

¹⁹ Dr. Cornel Corneanu, „Luceafărul“, anul VII, 1941, p. 23.

²⁰ Idem, o.c., p. 35.

interpelarea deputatului Coriolan Brediceanu, afirmă că „jandarmii și pretorii” au intervenit numai pentru menținerea ordinii, pentru împiedicarea terorismului exercitat de deputații naționaliști. Sigur că nici el nu a crezut în ceea ce spune. La astfel de afirmații C. Brediceanu răspunde că „niciodată nu s-a auzit și nu s-a spus că deputații români terorizează”²¹.

Dr. Ion Sirbu publică în „Drapelul” (supliment) nr. 58/1906, pp. 5—6, unele din necazurile sale în alegerile din acest an. Arată împrejurările în care a primit propunerea de a candida și afirmă că, deși s-a terminat printr-o înfrângere, alegerea a însemnat „trezirea la nouă viață națională a celui mai mare cerc electoral românesc”. Cu toată mihnirea care i-a fulgerat inima, își încurajează alegătorii, însuflindu-le încredere în viitor. În „Poporul român” din Budapesta, adresându-se grănicerilor, le spune: „Să nu vă descurajați! Voi n-ați pierdut în alegeri... ați fost furați”!

Așa s-a încheiat înfrângerea a dr. Ion Sirbu de a intra în arena politică a vremii. A resimțit această înfrângere până la sfârșitul vieții, dar istoricul încerca să vadă lucrurile în perspectiva viitorului, dincolo de efemer, în permanentele idealului național.

Personal află consolare în... biblioteca sa din Rudăria. Termină volumul II, partea I, din *Istoria lui Mihai Viteazul* (perioada 1598—1599), pe care-l tipărește în 1907. Se înscrie la Facultatea teologică din Cernăuți (deși avea 42 de ani). După moartea tatălui său (1908), își completează studiile teologice (anul II și III) la Institutul teologic din Arad, se hirotonește (1910) și se retrage, pentru toată viața, ca preot la Rudăria²².

Zbor cu aripa frântă

Perioada aceasta din biografia sa o putem numi „claustrarea de la Rudăria”. Sensibil la frământările celor mulți, cu care era în strâns contact, I. Sirbu s-a angajat cu toate forțele sale în mișcarea națională, apărând drepturile alor săi și militând pentru realizarea statului unitar român²³.

Deși activitatea sa politică, de la data claustrării, este lipsită de spectaculozitate, este o activitate „minoră”, prestată în desăvârșit anonim, privită mai cu atenție în contextul vremii, atunci și aci, „la mraginea seminției române”, cum zicea Iosif Vulcan, activitatea sa ne apare în alte dimensiuni.

Știrile privitoare la politica internațională ajungeau greu în Valea Almăjului. Prin reprezentanții guvernărilor ajungeau aci denaturate, falsificate. Pe căi lăaturalnice, pe „scurtături” sau prin „vama cucului” ajungeau înflorite, mistificate. Realitatea plutea incert între spaime și speranțe. Spaimele oligarhiei și speranțele popoarelor asuprite... Aici, în Valea Almăjului, numai dr. Sirbu era în stare să aleagă între adevăr și minciună, între realitate și aparență ei. Perspicacității istoricului nu-i scăpau ascunsele înțelesuri pe care le implica anumite știri. Vigilența celor

²¹ T. V. Păcățian, o.c., vol. VIII, p. 653.

²² Cf. Marcu Bănescu, *Istoricul dr. Ion Sirbu*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 1—3/1980, pp. 111—124.

²³ Ștefan Ștefănescu, o.c., p. 7.

ce apăreau cu obstinație așezări cu temelii șubreze, roase de vreme, nu putea opri nici măcar presa, pe care o aveau în mână, să publice unele informații referitoare la accentuarea luptelor pentru eliberarea socială și națională, despre întruniri, demonstrații și greve muncitorești, în raport direct cu deruta armatelor imperiale. Dacă presa vremii întârzia sau falsifica știrile, ele se purtau cu uimitoare iuteală de la om la om. Și almăjenii mergeau la el, la „domnul doctor“ ca la o autoritate. În casa sa intrau tot felul de știri și pe toate căile. Mamele și soțiile ostașilor îi aduc scrisori să le citească și lămurească. Ostașii care se întorc de pe front, răniți sau în concedii, trec pe la „doctorul din Rudăria“. Știri și interpretări distorsionate, în casa sa se adunau, se decantau și ieșeau în proporțiile lor apropiate de realitate.

Dar dr. Sirbu era supravegheat. Ochi vrăjmași, ochi de vânzători, pîn-deau întrările și ieșirile din casa sa și toate erau îndată cunoscute la Bozovici și mai departe. „Oameni slabi de inger“, îmi spunea un bătrîn, martor al cumplitelor întimplări. „Străini și vameși“, îmi spunea altul, din cei pe care am avut prilejul să-i ascult. „Ce-o fi cu noi?“ întrebau rudărenii coborîți cu oile de la munte, (erau numai bătrîni și copii, căci feciorii zdraveni erau în război). „Cînd o fi rău, atunci o fi bine!“ răs-pundea sibilinic dr. Sirbu. „Rău pentru asupritori, bine pentru robi“, tălmăceau oierii cu înțelepciunea lor nativă.

Preotul Irimia Borchescu din Prilipeți ne spunea: „Avea dr. Sirbu o vorbă pe care ne-o spunea mereu, de cînd a început războiul: Noi ne vom uni cu Țara“.

Aștepta și el, Ion Sirbu, ca oricare român, eliberarea națională, dar astepta și propria-i eliberare din „claustrarea“ la care singur s-a supus. „O să-mi iau și eu zborul!“, zicea către cei mai apropiați ai săi.

După intrarea României în război, numeroși intelectuali, muncitori și țărani români din Ardeal și Banat au fost ridicați și deportați. Cei lăsați liberi au fost puși sub observație. Zvonurile erau, desigur, mai înspăimîntătoare decît faptele. Mulți au fugit de la vatra lor. Sirbu a rămas între ai săi, cu domiciliul obligatoriu în Rudăria. Ar fi putut pleca la Viena, așa cum procedaseră alții. Viena era, poate, singurul oraș unde ar fi aflat oarecare siguranță. El a rămas însă între ai săi, conștient de rolul său istoric. Și-a îngropat cărțile și manuscrisele în pămînt (în grădina unui vecin), pentru a le feri de furia jandarmilor, și si-a continuat munca de susținere a echilibrului moral în colțul său de țară.

Ion Sirbu refuză să subscrie „actul de loialitate“ cerut de contele Tisza. Reprezentantul aristocrației maghiare spera ca, prin declarațiile de fidelitate față de guvern, să eludeze cererile insistente ale românilor, sprijinite „din afară“, cu privire la anumite concesii (autonomia Transilvaniei, ministru român în guvern, amnistie largă, sistarea proceselor de presă, etc.). Actul de fidelitate a fost semnat de unii membri ai partidului național, de unii preoți și demnitari eclesiastici. (Contele Tisza ceruse și un „manifest“ al românilor din Ungaria împotriva Antantei, în timp ce urzea monstruoase procese de spionaj, pentru a compromite fruntașii poporului român). Ion Sirbu se situează pe poziția

intransigenței naționale, reprezentată de un V. Braniște, V. Goldis, ș. a.²⁴. El refuză semnarea acestui act declarînd: „Prefer să mor în temniță decît să-mi pătez numele și să-mi înmormîntez un ideal pentru care m-am zbuciumat atîta”²⁵. Atitudinea sa nu are numai o semnificație negativă față de „apelul” contelui Tisza, ci este un act de conștiință politică. Alături de alți mulți luptători netimorați, Sirbu pledează pentru continuarea și intensificarea luptei, țintind cu orice preț unirea tuturor românilor, reproșînd „inertția” politicianilor și împărtășind dorința maselor populare.

În zorii încă tulburi

În acele zile fulgerate de mesajul istoric, Ion Sirbu se smulge din starea de claustrat, se agită, se zbuciumă, trăiește intens emoțiile din prezenta marilor prefaceri. Conștient de misiunea pe care trebuie s-o aibă un preot român în astfel de momente, se angajează plenar în acțiunea de constientizare a maselor, chemate să participe activ la făurirea propriului destin. În acel colț de țară, izolat și uitat, în acea „cetate naturală, glorioasă și tristă”, Sirbu devine un factor hotărîtor. Situația era, peste tot, critică. Deși aici, în Almăj, într-o masă compactă de români, elementele teroriste, șovine, se mișcau mai greu, fiind ușor reprimite de gărzile noastre naționale, totuși nesiguranța involbura înimile almăjenilor. Era necesară intervenția hotărîită, clarvăzătoare, a unui om care să poată aprecia caracterul evenimentelor în furtunoasa lor desfășurare. Meticulos și drept, Sirbu înțelege că poporul român a fost împilat de către clasa stăpînitoare a națiunii maghiare, împotriva căreia trebuie acționat și nu împotriva națiunii maghiare, oprimată și ea de aceeași clasă dominantă, realitate care se reflectă în manifestările Consiliului Național Român din acele zile.

În fostul confiniu militar bănățean (Valea Dunării, Valea Almăjului, dinastie habsburgică, se arată dispus să acorde popoarelor din monarhie o largă autonomie. Este însă prea tîrziu. Popoarele oprimate nu mai cerșesc dreptul la existență liberă. Ele și-l impun, dar mai aveau să înfrunte opoziția disperată a oligarhiei maghiare, condusă, atunci, de Wekerle, și să lupte împotriva promisiunilor fătarnice ale celor care mai credeau în supraviețuirea monarhiei. Lupta aprigă din acea perioadă, consemnată în cronica veacului sub genericul „deșteptarea națională”, culminează cu „revoluția” din toamna anului 1918.

În fostul confiniu militar bănățean (Valea Dunării, Valea Almăjului, Craina, Valea Timișului și a Bistrei) situația prezenta cîteva particularități. Grănicerii au fost beneficiarii anumitelor privilegii. Spre ei și spre ofițerii ridicați din sînul lor, se îndreaptă momelile aristocrației.

²⁴ Cf. Miron Constantinescu, *Actul unirii în desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 364.

²⁵ Foale volantă „Oameni de seamă din Graniță”, redactată de C. Buracu, Caransebeș, 1919.

ar ofițerii români, loiali și bravi pe toate fronturile, nu și-au uitat eamul și aspirațiile. Nu s-au depărtat de popor.

În această ambianță, dr. Ion Sîrbu desfășoară cea mai frumoasă și odnică activitate politică. Participă la adunări populare, rostește cuvântări inflăcărâte la Bozovici, la Mehadia, la Caransebeș, la Timișoara și Arad. Este în permanente legături cu Consiliul Național Central (cu sediul mutat de la Budapesta la Arad). Participă la înființarea consiliilor de gardzilor naționale, la lucrările pregătitoare pentru Adunarea Națională de la Alba-Iulia. Toate acestea, adică adunările populare și de constituire a consiliilor naționale au fost fericite ocazii de manifestare maselor populare pentru unirea cu România.

Locuitorii Rudăriei îl deleagă la „Adunarea Mare” de la Caransebeș, cu următoarea scrisoare: „Subsemnații, membrii ai Sfatului Național din Rudăria, adevărim că am ales, în Adunarea Mare a poporului, ținută astăzi sub cerul liber, în fața și cu concursul delegațiunii Sfatului Național din Caransebeș, sub povătuirea delegatului profesor Irecu, ca delegat care să reprezinte comuna noastră în Adunarea Mare se va ține la Caransebeș în 14/27 noiembrie crt., pe dl. dr. Ion Sîrbu, arohul comunei noastre și administrator protopopesc, totodată președintele Sfatului nostru Național”. Rudăria la 12/25 noiembrie 1918 (semnăturile)²⁶.

Adunarea populară de la Caransebeș (14/27 noiembrie) îi conferă credințianul” pentru Marea Adunare de la Alba-Iulia.

Pentru el, freamătul, fierberea anului 1918 are efect de gong, ajundu-l să revină în timp și în epocă. Demiurcul propriului destin se întoarce în lume, bruscindu-și nefireasca urzeală, reșăsindu-și, temerari sigur, profilul în orașul în care voievodul lui îndrăgît anticipase unirea cea Mare.

Încă din vara acestui an, istoricul Ion Sîrbu se manifestă și pe plan internațional. „În vara anului 1918, G. Moroianu a fost trimis în Anglia în calitate de atașat al Ministerului de externe pentru chestiunile referitoare la teritoriile românești din Austro-Ungaria”²⁷. La solicitarea lui Allan Leeper, secretarul lui Lloyd George, Moroianu întocmeste un raport asupra situației și revendicărilor României. Secretarul lui Lloyd George răspunde la acest memoriu că „el este extrem de bine întocmit și va fi excepțional de folositor pentru diplomația engleză în cadrul conferinței de pace”. „În lunile următoare au poposit la Londra și alți exponenți ai spiritului Ligii: O. Goga, Sever Bocu, Avram Imbroane, Ion Sîrbu”²⁸.

Despre „misiunile diplomatice” ale istoricului Sîrbu la Paris și Londra, vorbește și Petra, soră-sa²⁹. Este sigur că Ion Sîrbu a contribuit la alcătuirea raportului prezentat de Moroianu, înainte de Adunarea de la Alba-Iulia.

²⁶ Apud L. Smeu, *Contribuții la istoria Almajului*, București, 1977, p. 135.

²⁷ V. Netea și C. Gh. Marinescu, o.c., p. 308.

²⁸ Idem, o.c., p. 311.

²⁹ Mitropolia Banatului, nr. 1—3/1981.

Ziua cea mare

În dimineața zilei de 30 noiembrie 1918, cu tren special din Caransebeș, au plecat delegații din „Graniță” la Alba-Iulia. Almăjenii îl aveau în frunte pe Ion Sirbu, caransebeșeni pe protopopul Andrei Ghidiu. În gări, bănățenii coborau din tren și jucau „Hora unirii”³⁰. Seara au ajuns la destinație. În aceeași seară, delegații bănățeni au participat la o „consfătuire”, aderînd cu entuziasm la hotărîrea generală: „unirea fără condiții cu Țara”. A vorbit dr. Ion Sirbu, dînd toate lămuririle. Despre această consfătuire, un martor (harnic condeier) ne spune: „În ajunul zilei de 1 decembrie 1918, după masa de seară, am luat și eu parte la consfătuirea bănățenilor ținută în sala restaurantului „Hungaria”, prezidată de dr. Aurel Cosma, președintele Consiliului Național Român din Timișoara... S-au rostit numeroase discursuri cu o vervă și elocință la un înalt nivel de argumentare pentru apărarea cauzei românilor bănățeni, care cereau să fie respectate de aliați drepturile asupra acestei provincii... Cel mai magistral discurs l-a ținut în această privință savantul dr. Ion Sirbu din Rudăria”³¹.

După votarea unirii, Sirbu, a rămas în Sibiu „să acționeze în continuare în fruntea bănățenilor, aflați pe lîngă Consiliul Dirigent... A susținut de aici, din Sibiu, prin scris, prin conferințe, cauza unirii Banatului cu patria mamă, în spiritul principiilor democratice proclamate prin actul Unirii”³². A luat poziție față de „eventualele încercări de aranjamente și tranzacții locale și regionale”, adică contra „proclamării republicii bănățene”³³ (o manevră a guvernului pentru a paraliza unirea cu România).

La 1 ianuarie 1919, inițiază adunarea bănățenilor „priebegi” (rămase în Sibiu), care votează o moțiune și un memoriu în problema Banatului pe care, a doua zi, le-a predat generalului francez Henri Mathia Berthelot. În trecere prin Sibiu, ca să fie înaintate Conferinței de pace de la Paris. Ion Sirbu, care a redactat acest memoriu, „a rostit, cu prilejul predării lui, și o cuvîntare documentată în limba franceză”³⁴. În memoriu, printre altele, se spunea: „Banatul numai ca unitate geografică și politică se poate dezvolta și prospera; sfîșiat în două va deveni Alsacie-Lorenă a Orientului”. Solicită generalului Berthelot să intervină pentru trimiterea trupelor de ocupație franceze³⁵.

S-a înapoiat la Rudăria după introducerea administrației românești.

Fulgerați de zvonuri diversioniste, în perioada făuririi unității naționale, bănățenii, la inițiativa „Ligii bănățene”, organizează adunări

³⁰ Cf. dr. Nicolae Table, în „Orizont” nr. 48/1978, p. 4.

³¹ Dr. Aurel Cosma, *Amintiri și mărturii de la Unirea din Alba-Iulia*, în „Mitropolia Banatului”, nr. 10—12/1978, p. 647.

³² Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, Timișoara, 1977, p. 169.

³³ I. D. Suciu, *Banatul și unirea din 1918*, în „Studii”, nr. 6, t. 21, 1968, p. 1092.

³⁴ Aurel Cosma, o.c., p. 169.

³⁵ I. D. Suciu, o.c., p. 1101.

populare, votează moțiuni și memorii. Astfel în ziua de 10 iunie 1919, re loc adunarea de la Lugoj, amintind grandioasa adunare din 15 iunie 1848 condusă de Eftimie Murgu. Pe istoricul „Cîmp al libertății” din ugoj, 70 000 de glasuri cer integritatea Banatului și incorporarea la omânia Mare. De la Dunăre, din Valea Cernii, a Timișului și a Bistrei, e la Oravița și din Almăj, de la Bocșa și de la Reșița, de pe Mureș și eghei, și din marea pustă a Banatului, impresionante valuri de români e scurg spre Lugoj. O impresie deosebită fac „grănicerii” în frunte cu eneralul Cena „daco-romanul”. Almăjenii sînt grupați, și de data ceasta, în jurul lui Ion Sirbu. Adunarea este condusă de protopopul r. George Popoviciu, istoric și înflăcărat naționalist. Șirul vorbitorilor încheie dr. Ion Sirbu, care citește și moțiunea.

În ziua de 15 iunie 1919, se organizează o mare adunare la Bozovici, a care participă peste 5 000 de almăjeni. Ion Sirbu vorbește, redactează l prezintă moțiunea.

La 10 august 1919, se ține adunarea populară de la Timișoara, pre- idată de același protopop dr. George Popoviciu. Și aici Ion Sirbu pre- intă. În discursul său, schița unei istorii a Banatului, de la intrarea upelor romane în Dacia pînă în 1918. Tot el citește moțiunea ³⁶.

Înarmată cu mulțimea moțiunilor votate de adunările populare, are aveau valoare de acte de autodeterminare în sensul dreptului in- ernațional public, o delegație aleasă de „Liga bănățeană” a plecat la ucurești și apoi la Paris, ca să prezinte Conferinței de pace un memoriu ine documentat despre drepturile poporului nostru asupra teritoriului ocuit de românii bănățeni. Din delegație a făcut parte și dr. Ion Sirbu, npreună cu profesor dr. Iosif Popovici, dr. Avram Imbroane și profesor onstantin Nedelcu. Documentația a făcut-o Ion Sirbu. ³⁷ „Cunoștințele istorice ale marelui învățat de la Rudăria au servit nu numai la întoc- irea documentației diferitelor memorii, ci au fost folosite și la în- ormarea delegației române la Conferință” ³⁸. „Ca specialist, I. Sirbu vea să slujească, prin știința sa, cauzei naționale la Conferința de pace e la Paris din 1919” ³⁹.

Alte împliniri și ... dezamăgiri

Întors de la Paris, Ion Sirbu este ales deputat al circumscripției alea Almăjului, în primul parlament constituant al României. Candi- ase ca independent — fără partid.

În acele zile de criză economică, almăjenii, izolați și uitați în cetatea” lor, fără mijloace de comunicație, își îndreaptă speranțele pre deputatul lor în parlamentul României. Și deputatul nu-i dezamă- este. El, reintrînd în politică, după concepția vremii, se simte obligat

³⁶ Cf. A. Cosma, o.c., p. 170.

³⁷ Idem, *Amintiri* ... p. 633.

³⁸ Idem, *ibidem*.

³⁹ Ștefan Ștefănescu, o.c., p. 7.

să aprovizioneze Almăjul cu „de toate”. Face deplasări la București, la Iași, la Galați, bate la toate ușile și procură: bumbac, sare, petrol, porumb. Personal, în această perioadă (1919—1920), trece cu trăsura din sat în sat și supraveghează distribuirea corectă a petrolului, a bumbacului. Nici un deputat, în următoarele două decenii, n-a manifestat atâtea griji și n-a realizat atâtea pentru alegătorii săi, în condiții extrem de grele, ca deputatul Ion Sirbu. Dar... zbaterea istoricului, în acele zile de criză economică, cu vizibil aspect filantropic și patriotic, a fost răstălmăcită cu malonestitate de „adversarii” săi politici, de data acea sta conaționali. În zilele libertății naționale, partidele politice, și fracțiunile în devenire au spart și destrămat solidaritatea militantă a românilor din provinciile alipite. Sirbu nu avea încredere în aceste partide care, în atmosfera încărcată de sechelele războiului, căutau doar căpățuiala, cum zicea el însuși într-un manifest către alegători. În fruntea lor, a partidelor, se agitau mai ales profitorii, îmbogățiții de război. Patria, credea istoricul Sirbu, își caută echilibrul în mersul înainte după o creștere prea rapidă, și mai spera în îndreptarea lucrurilor, dar deocamdată, se ținea departe de partidele și grupările apărute după război, care porniseră la o propagandă politică (electorală) lipsită de scrupul moral. Astfel de politicieni, ridicați după război, vedeau în dr. Ion Sirbu un obstacol greu de trecut. În vederea viitoarelor alegeri parlamentare, aceștia au dezlănțuit împotriva lui Sirbu o campanie de defălmare, cunoscută numai în viața politică dintre cele două războaie mondiale. Au tipărit foi volante, au scris bilețele, pe care le strecurau pe sub porțile cetățenilor chemați la vot, au rostit cuvântări în adunări publice... În toate se afirma că dr. Sirbu „face speculă” cu porumb cu petrol, sau bumbac, poreclindu-l „popa bumbac”. Sirbu, ca și în alte împrejurări, știindu-se corect, nu se apăra. „Nu avea fire de combatant politic, ci de savant”⁴⁰. Adversarii îi exploatau tăcerea. Dar dincolo de patimi și interese meschine, un lucru apare cert: dr. Ion Sirbu sărac a intrat în lume și a părăsit-o sărac.

Aceasta toți almăjenii o știu...

Și totuși, la proximele alegeri parlamentare, Ion Sirbu pierde mandatul de deputat în parlamentul României. Ca și în 1906, el nu „pierde voturile”. Acestea îi sînt „furate”.

În această perioadă, unul din politicienii almăjeni (I. Conciatu) „deschide” proces penal împotriva lui Ion Sirbu, acuzîndu-l că si însușit banii almăjenilor pentru bumbac, petrol, etc. Almăjenii, întrunit la 1 noiembrie 1919 în Bozovici, protestează împotriva acțiunii de calomnie pornită de „un vîntură țară”⁴¹, iar ancheta ordonată de instanța de judecată îl află nevinovat pe Ion Sirbu.

⁴⁰ A. Cosma, o.c., p. 171.

⁴¹ Cf. Foia volantă, tipărită la „Drapelul”, Lugoj, sennată de țărani, preoți învățători, avocați, funcționari, comercianți, studenți, din toate ătele almăjene.

Este adevărat că el a fost nevoit să vîndă pămîntul moștenit de la ărinți, pentru a achita suma de aproximativ 500.000 „coroane” (pentru etrol, bumbac), sumă ce i s-a furat în Lugoj, cînd a participat la aduarea populară din 10 iunie, despre care am amintit. Geamantanul în care se aflau banii conținea și unele manuscrise⁴². Acesta a fost ciștigul istoricului dr. Ion Sirbu în urma multelor sale osteneli.

La alegerile din februarie 1922 Sirbu candidează ca „independent”. și desfășoară olimpiu „programul electoral”, într-o atmosferă sărbătoarească, pe care poetul și istoriograful Grigore Popiți (1900—1980) e-o prezintă în imagini patetice: „... Ion Sirbu era candidat de deputat. Poporul în haine de sărbătoare îl aștepta să vină la Pătaș. În tunte cu steagul tricolor, păstrat în trecut ca steag bisericesc, și cu araful Cojocștilor care intonează „Pe-al nostru steag” atît de cunoscut de îndrăgit de toată suflarea românească, s-a format un convoi impresionant, îndreptîndu-se spre satul vecin, Borloveni, de unde trebuia să osească cel așteptat. În curînd bărbații din convoi au început și ei cînte: „Pe-al nostru steag e scris unire...” apoi „Deșteaptă-te române din somnul cel de moarte”. Fieri fierbinți au cutremurat inimile și au străbătut trupurile. Unii au uitat că nu e nuntă și au început să huiue... Pe Ion Sirbu, istoricul lui Mihai Vodă Viteazul și al lui Matei Basarab, îl cunoștea și-l iubea toată lumea... Ne oprim pe podul ce desparte Pătașul de Borloveni. Privesc de pe pod și mă minunez de cită mulțime ne urma. De unde s-au adunat atîția? Un val al Nergăului își ncetinește mersul sub pod și-mi dă răspuns: „S-au adunat printre ei azvrătiții, care-n lung sir de veacuri și-au dorit libertatea și și-au at viața pentru ea...” Borlovenii se apropie de pod în frunte cu Ion Sirbu. Noi îl așteptăm în mijlocul podului. Moment solemn. Steagul e apleacă în fața lui. El, emoționat, cum nu l-am văzut niciodată, priește steagul, barba îi tremură, începe să lăcrimeze, mărturisind: Acum iă cunun și eu. Noi îl privim intens, întrebători. Ne-a înțeles și a adaos u altă voce: „Mă cunun cu națiunea!”⁴³.

În ziua votării, rudărenii au plecat la votare (la Bănia) cu drapelele n frunte, ovaționînd pe dr. Ion Sirbu. Rezultatul alegerii: nici un vot pentru dr. Ion Sirbu. Conciatu (din partidul „la putere”) a „cules” oate voturile. Votanții au fost consternați. A rămas, mulți ani după legeri, o vorbă de duh a „crisnicului” din Rudăria (I. Otiman). Cînd a comunicat rezultatul, el ar fi exclamat: „Unde-i votu meu? Or fi ost toți falși, dar eu jur c-am votat cu dr. Sirbu”.

Petra, sora istoricului, afirmă că „bătăușii satului” în cîrdășie cu andarmii au furat voturile exprimate pentru Sirbu și au introdus în rnă altele în favoarea contra-candidatului. Practici cunoscute!

⁴² Cf. manuscrisul semnat de Petra Sirbu, în posesia scriitorului Petru Creția, acurești.

⁴³ Grigore Popiți, *Pe cărările tinereții*, Timișoara, 1979, pp. 73—74.

Indignat, Ion Sirbu scrie un memoriu adresat regelui, în luna martie 1922, cu puține zile înainte de moarte⁴⁴.

Dr. Ion Sirbu nu ne-a lăsat prea multe mărturisiri despre sine, despre metodele de lucru, despre crezul său politic. Între puținele confesiuni scrise, (prefața la cărțile sale, câteva cereri adresate unor instituții culturale sau forurilor eclesiastice), consider prețios acest memoriu — ultima sa confesiune.

Conceput îndată după alegerile de deputați pentru cameră și senat, memoriul a fost prezentat regelui la 15/28 martie 1922 (în ziua de 17/30 martie s-a îmbolnăvit grav de febră tifoidă și s-a întors la Rudăria. A fost ultimul său drum la București). A solicitat audiență la rege pentru a-i preda personal memoriul, dar a fost refuzat. L-a predat cum spune Petra, la „Casa regală”. (De fapt el se deplasase la București cu noi cereri pentru aprovizionarea almăjenilor cu bumbac).

În memoriul amintit aflăm unele idei interesante și indicații asupra orientării sale politice. „Trăind între țărani, și aceștia sînt Țara, scrie el, le cunosc bine sufletul și le simt durerile. Sînt deprins prin meserie a privi lucrurile cu obiectivitatea istoricului fără nici o prejudecată... Sînt dintre cei ce știu că nu noi, la Alba-Iulia, am făcut Unirea, această a făcut-o jertfa bravilor fii ai Vechiului Regat român... Noi i-am dat forma cerută de vreme”. După ce arată munca sa la Paris, își exprimă consternarea văzînd luptele dintre partidele politice... Referindu-se la ultimele alegeri, scrie că „turneul electoral”, în calitate de „candidat independent”, l-a făcut „în condiții excelente”, spunînd alegătorilor „că nu mai e timp de ceartă între partide” și că ele „trebuie, cu puterile unite, să zidească Țara pe temelia dreptății sociale și a omeniei, urmărind pe cei ce și-au bătut joc de ea și au jefuit banul public”. Ceră „guvern de coaliție”. Acuză autoritățile locale, arătînd că la secția de votare Bănia „au furat urna și au înlocuit voturile exprimate pentru Ion Sirbu cu voturi în favoarea candidatului guvernului. Asemenea lucruri s-au petrecut și la alte secții de votare”. La memoriu anexează protestul citorva sute de alegători împotriva nelegiuirilor, cerînd în validarea alegerii în circumscripția electorală Bozovici și alt guvern care să facă alegeri „libere”.

Sigur, nu i s-a dat nici o satisfacție. Și lucrurile nu s-au îndreptat. Dimpotrivă...

Poate ar mai trebui să amintim aici și de încercarea sa de a candida la președenția Comunității de Avere din Caransebeș. Comunitatea de Avere a fostului regiment confinar româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș, a fost, ani de-a rîndul, „cîmp de luptă națională”. Din numeroase documente, procese, sentințe, rezultă că „grănicerismul” era identic cu „naționalismul românesc”⁴⁵.

⁴⁴ Memoriul se află în colecția Petru Creția.

⁴⁵ Cf. dr. A. Marchescu, *Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere, Caransebeș*, 1941, p. 398.

Dr. Ion Sirbu, reprezentind timp de două decenii comuna Rudăria, Adunarea Generală (sau „Reprezentanța” formată din delegații celor 14 comune grănicerești), s-a situat în grupul naționalist, pe linia trasată de Traian Doda, în luptă înverșunată cu „oportuniștii” (guvernamentali). În două rânduri (1904 și 1918) Sirbu și-a pus candidatura la președinția acestei Comunități, dar... nici aici nu a reușit.

Ion Sirbu și-a dat obștescul sfârșit după un șir de înfringeri, în cariera bisericească și în viața politică. În ultimele sale clipe de luciditate și-a adus aminte și a vorbit, în prezența a doi preoți, despre protopopul Mihail Popovici, înaintașul său la scaunul protopopesc al Mehadiiei. În același mediu, dar pe alte coordonate, încercase și venerabilul protopop multe înfringeri. Gustase și el din cupa amărăciunilor, dar înfringerile lui nu sînt lipsite de patos și amărăciunea lui a fost împărtășită de ai săi. Înfringerile lui Sirbu sînt „sumbre și fără ecou”.

Aceasta este marea dramă a istoricului care avusese, în tinerețe, viziunea unei construcții monumentale, dominată de o viziune istorică originală, propulsînd prin documentare și eminente generalizări, marea povestire a Mihail Viteazul sub arcu istoriei universale.

Ion Sirbu rămîne în conștiința Banatului, dincolo de înfringeri, un omptător neînfricat, dar loial, fără șovinism, pentru unitatea poporului român.

SABIN DRĂGOI ȘI MUZICA SA RELIGIOASĂ

de : dr. AUREL COSMA

Ori de cîte ori se aud clopotele catedralei din Timișoara, e muzica lui Sabin Drăgoi care umple văzduhul. El a compus pentru aceste clopote acordurile care să armonizeze într-o gamă de tonuri melodioase chemările la evlavioase înălțări sufletești. După indicațiile lui s-a făcut aliajul cînd clopotele au fost topite, ca sunetele lor să se archestreze într-o simfonie de sublime glasuri metalice. Aceleași clopote au vestit și moartea acestui mare compozitor bănățean care a decedat la București în ultima zi a anului 1968, la puțin timp după moartea lui Tiberiu Brediceanu, cealaltă mîndrie muzicală a Banatului. Dar tot prin muzica acestor clopote Sabin Drăgoi va trăi mai departe în conștiința generațiilor viitoare.

Ca prieten și colaborator în diverse acțiuni culturale, petrecînd cu Sabin Drăgoi multe zile și nenumărate ore de intime confesiuni spirituale și de reciprocă împărtășire a gîndurilor, am ajuns să-i pătrund liniile sufletului în care am deslușit profunda sa credință religioasă și un sentiment de totală dăruire puterii divine. În momente de inspi-

rație, cînd îi umblau degetele pe claviatura pianului și compunea armonii religioase, îmi repeta că o tainică șoaptă lăuntrică îl îndemna să-l caute pe Dumnezeu prin muzică. De aceea creațiile sale sînt parca melodii angelice. Marea sa operă religioasă este mărturisirea crezului ce-l purta în gînd și inimă. Lumina credinței creștine ce-i ardea în suflă se aprinsese în el încă din anii copilăriei și ea nu s-a stins niciodată. De mic a crescut în mediul bisericesc pornind din strănă pe calea învățaturii și a rămas atașat Bisericii strămoșești pînă la sfîrșit.

Tatăl său Vasile Drăgoi a fost cîntăreț de strănă în parohia Seliște mai bine de șase decenii. De la el s-a inițiat muzicianul de mai tîrziu în străvechile glasuri ale octoihului, de la el a moștenit dragostea și interesul pentru muzica religioasă. Nu intrase încă la școală cînd ajunsă să cunoască melodii ce se cîntau la slujbe, iar liturghia lui N. Ștefan pe două voci o știa din memorie. Atașamentul său față de Biserică iluminat calea activității de viitor și l-a predestinat să devină unul din cei mai mari și fecunzi compozitori religioși.

Fiu de țaran care își cîștiga din greu existența cu plugăritul, Sabin Drăgoi, născut la 6 iunie 1894 (stil vechi) în comuna Seliște din județul Arad, și-a petrecut copilăria sub streășina bisericii unde se familiarizase cu muzica vocală a slujbelor religioase și pe holdele cu spicuri de grâu, însoțind-o pe mama sa Floarea P. Cojan la muncile agricole a fost răsăfatul sătenilor, care l-au îndrăgit pentru vocea sa frumoasă și pentru duioasele tonuri cu care le cînta melodiile populare învățate de la ei. În ambianța vieții de la țară și în mijlocul poporului a descoperit comoara ascunsă de veacuri a folclorului muzical românesc din care și-a agonisit mai tîrziu inepuizabile resurse de inspirație și de compoziție. Iar la sărbătorile Crăciunului era printre colindătorii satului, învățînd cu predilecție de la cei mai vîrstnici aceste melodii străbune care l-au captivat și l-au fermecat. Din colinde și-a format ulterior zestrea cea mai prețioasă cu care și-a dăruit muzicii vocația și talentul. Motivele melodice ale acestor colinde l-au obsedat aproape în toate creațiile sale, mai ales în cele de factură religioasă. Din fragedă copilărie, fără să-și dea seama, a cules din sufletul poporului vibrații și simțiri care l-au sensibilizat. S-au infiltrat și în sufletul său durerile și bucuriile exprimate prin cînt de țărani care moșteniseră de la strămoșilor doinele și celelalte melodii mai vesele. Cînd a ajuns să compună muzică, Sabin Drăgoi a smuls din straturile adînci și tainice ale trăirilor sale lăuntrice, din doinele de tînguire și din cîntecele de speranțe auzite încă de copil, evocările vieții zbuciumate ale poporului obidit și sărac, ale iobagilor de altădată dornici de libertate și de dreptate. În muzica sa e oglindită viața poporului român și trecutul său de vitregă existență sub dominațiile străinilor care l-au subjugat și l-au exploatat.

Un capriciu al destinului l-a dus la școala primară din comuna Petriș, unde învățămîntul elementar de șase ani l-a terminat în 1906. Între timp, dragostea și interesul pentru muzică l-au apropiat de învățătorul Alexandru Andron, de la care a primit cele dintîi noțiuni de

nstruire și de dirijare fără să cunoască notele. La îndemnul acestuia l-a înscris apoi la școala medie din Arad, unica posibilitate de pe vremea aceea de a-și urma studiile. Remarcându-se cu vocea sa clară și plăcută de „alto“, a fost chemat să facă parte din corul bisericii romano-catolice, unde a început să cunoască opere religioase ale muzicii apulene. Dar contactul permanent cu mediul rural de acasă nu l-a întrerupt. În vacanțele școlare se ducea la câmp cu vitele și cita din fluier, cel dintâi instrument muzical pe care l-a învățat. Se ducea pe la bătrâni să audă cîntece din popor pe care le repeta la fluier și le învăța, adunînd în memorie un bogat repertoriu de folclor muzical.

Dorința lui era de a-și continua studiile. Tatăl său însă era lipsit de mijloace materiale și nu-l mai putea trimite la școală. Tot la stăruința dascălului Alexandru Andron care își dăduse seama de talentul promițător al fiului de cîntăreț bisericesc, Sabin Drăgoi s-a înscris ca elev particular la pedagogia din Arad. Pînă atunci el umbla pe căi empirice să deslușească tainele muzicii și prin dibuiri personale să dezlege problemele ei care i se păreau de nepătruns. Dar iată că deodată s-a găsit pe un drum de orientare didactică.

A început o perioadă nouă de viață care a fost decisivă pentru cariera și viitorul său artistic. Atunci s-au deschis pentru el perspectivele unui adevărat învățămînt muzical. La Arad profesorul Matei Moldai constatînd că elevul său Sabin Drăgoi prezenta calități superioare și un talent deosebit pentru muzică, s-a ocupat în special de el și i-a dat lecții gratuite de muzică vocală și instrumentală, de vioară, pian și orgă, dar mai ales în domeniul studiilor de armonie și solfegiu, de contrapunct și fugă. A început să studieze operele marilor compozitori, ca de exemplu Bach, Haendel, Mozart și Beethoven, îndeosebi muzica lor religioasă. Dar l-au atras și compozițiile lui Haydn, Tchaikovsky și Liszt. Nu avea decît 16 ani cînd la propunerea profesorului său a compus prima lucrare muzicală, un marș funebru premiat de direcțiunea școlii. În același timp s-a interesat și de compozitorii români, studiîndu-le creațiile muzicale, mai ales ale lui Ciprian Populescu, Iacob Mureșanu, Gavriil Muzicescu, George Dima, Ioan Vidu și Tiberiu Brediceanu. A căutat să analizeze și să compare muzica religioasă apuseană cu cea românească. Din comparația lor i-a venit ideea și i s-a accentuat dorința de a promova muzica românească la un nivel de cultură înaltă prin valorificarea imenselor și minunatele progrese anonime și colective, străvechi și fără vîrstă, ale folclorului popular. În 1911, la un concert simfonic de la Arad, auzind pentru prima dată rapsodia lui George Enescu, s-a însuflețit și mai mult la gîndul că se puteau realiza mari opere simfonice românești și compoziții de inspirație etnică, folosindu-se motive din vasta rezervă a folclorului nostru.

În 1912 a terminat pedagogia și a primit diploma de învățător. Refuzînd postul ce i se oferea, el a rămas în satul său natal, dorind să armonizeze în formă cultă tot materialul folcloric pe care intenționa să-l adune de la bătrînii cîntăreți.

Anii milităriei și ai primului război mondial i-au răsturnat socotelele. Timp de 7 ani a purtat uniforma, la început austro-ungară, apoi de voluntar în armata română. Izbucnirea războiului în vara anului 1914 l-a găsit încorporat, făcându-și stagiul militar la școala de ofițeri. Pe frontul rusec a căzut apoi prizonier și a fost dus în lagărul din Tașkent. În captivitatea din Turkestan și-a continuat activitatea muzicală. A format un cor din prizonierii de naționalitate română aflați în lagăr. Și-a achiziționat o vioară și un pian, precum și numeroase note muzicale. Iar cu colegii săi ofițeri cehi proveniți din armata austro-ungară aduși și ei ca prizonieri de război în lagărul din Tașkent, toți iubitori și cunoscători de muzică, a organizat cvartete și concerte, cîntînd cu ei opere din repertoriul clasic. Timpul petrecut aici a avut o înfrîngătoare hotărîtoare asupra orientării muzicale a lui Sabin Drăgoi. În primul rînd a luat contact și a aprofundat la fața locului muzica rusă și în special cea ortodoxă, care a lăsat în sufletul său urme adînci. Iar în al doilea rînd, împrietenirea și colaborarea cu muzicienii cehi, l-au îndrumat în direcția studierii compozitorilor Anton Dvorak și Frederic Smetana, trezind în el dorința de a-și urma studiile muzicale cu mari maeștri cehi.

Evenimentele politice și militare s-au precipitat aducînd schimbări radicale în desfășurarea războiului. În vara anului 1916 România a intrat în acțiune alături de aliați, iar curentul în favoarea dreptului de autodeterminare al popoarelor a dat posibilitate prizonierilor de război de naționalitate română, proveniți din armata monarhiei austro-ungare, să-și afirme în mod liber voința și să hotărască singuri asupra destinului lor. Ei s-au declarat deci pentru unirea tuturor românilor într-un stat național și s-au înrolat ca voluntari în armata română luptînd în continuare pentru eliberarea provinciilor românești de sub stăpînirea străină. Astfel a intrat și Sabin Drăgoi ca voluntar în armata română și a ajuns la Iași, unde a urmat în 1919 conservatorul. După înfăptuirea unității de stat, s-a înscris la conservatorul din Cluj, înființat din încredințarea Consiliului Dirigent al Transilvaniei de către Tiberiu Brediceanu. Noul conservator român a fost organizat la Cluj sub direcția compozitorului George Dima. Aici a venit Sabin Drăgoi în anii 1919 și 1920 să urmeze învățămîntul muzical, îndeosebi armonia și compoziția. Dar interesul pentru muzica cehă mobilizîndu-i dorința, încă de pe vremea cînd era la Tașkent, l-a purtat în noua republică cehoslovacă, unde la conservatorul din Praga timp de doi ani și-a dezvoltat săvîrșit studiile cu cei mai renumiți profesori. S-a perfecționat în armonie, compoziție și contrapunct, conferindu-i-se în 1922 diploma de „magistru compozitor”. Întors acasă, a început să armonizeze motive de folclor și să strîngă melodii populare cu gîndul să le salveze de la dispariție. Idealul său era însă orientarea muzicii românești sub direcție noi pe drumul valorificării folclorului și al folosirii lui ca bază de studii și ca izvor de inspirație. A fost apoi numit ca profesor de

muzică la școala normală din Deva, de unde a venit la conservatorul din Timișoara, mai întâi ca profesor de compoziție, apoi ca director, stînd în fruntea acestei instituții municipale mai bine de două decenii.

În timpul cînd a funcționat la Deva, Sabin Drăgoi a cutreerat satele din Hunedoara și stînele de ciobani, adunînd de pretutindeni loine și cîntece populare. Acest material bogat de folclor românesc a început să-l prelucreze și să-l armonizeze. În fundul sufletului său însă ardea neconținut flacăra credinței și dorința de a compune muzică religioasă, folosindu-se în acest scop de motive folclorice care să dea o notă specific etnică melodiilor sale destinate slujbelor bisericești. A simțit nevoia unei noi orientări în muzica religioasă. În jurul lui Sabin Drăgoi s-au adunat cadre didactice și talente promițătoare din înăra generație bănățeană, care au devenit mai târziu o pleiadă de compozitori și dirijori români cu reputație națională.

Sabin Drăgoi era un om modest, dar conștient de valoarea și puterea talentului său. Avea o fire blîndă și tăcută, puțin comunicativă. În schimb avea un suflet generos. În lungul anilor de amicală colaborare am ajuns să-i cunosc caracterul frumos și sentimentele sale românești. L-am văzut și l-am asistat în orele de lucru cînd îmi făcea confidențe despre planurile sale de a pune bazele unui învățămînt muzical românesc de factură cultă și de proveniență folclorică. Îmi vorbea cu în-suflețită pasiune despre intenția ce-l stăpînea de a valorifica în compoziții culte melodii și motive din străvechile colinde de sublimă și impresionantă polifonie. Peste tot pe unde a umblat, a înregistrat în primul rînd colinde, pe care le-a utilizat ulterior în oratorii și opere.

După părerea lui Sabin Drăgoi colindele erau de origine păgînă, deci foarte vechi și de identitate antică. Într-o conferință ținută la radio a precizat că „ele au servit la mărirea fastului diferitelor servicii sacre, precum ne indică rămășițele din text, la serbările diferitelor zeități și a anotimpurilor, la serbările fenomenelor naturii și la însoțirea diferitelor îndeletniciri în legătură cu viața și ocupația lor. Numai părinții creștinismului le-au îndrumat și concentrat înspre serbarea Crăciunului. Totuși, mai sînt și azi colinide de Sf. Andrei, Anul Nou, Sf. Vasile, Bobotează, Florii, Paști, Sf. Gheorghe, Rusalii, sărbători care poate coincid cu un praznic păgîn corespunzător. Bocetele și cîntecele de nuntă au aceeași menire și în zilele noastre, și neavînd origine și întrebuințare sacră, au suferit mici schimbări și influențe în decursul seacurilor. Aceste melodii, foarte multe la număr, sînt tot atîtea monuamente indestructibile ale vieții noastre sufletești bătrînă de cîteva milenii, care au rezistat vitregiei timpurilor de care am avut parte. Generațiile s-au perindat, sufletul cu manifestările lui a perpetuat neînterupt ca și timpul cu care-și măsoară viața fără de început și sfîrșit. Ele datează din timpul culturii greco-romane, eventual anterior acesteia și chiar pe plaiurile actualei noastre așezări mai întinsă spre sud. Ceea ce ne îndreptățește a crede și a afirma că și pe atunci eram

tot aici. Un fapt e cert; muzica nu a venit aici cu romanii. Ea era aici împreună cu alte arte, cu credința, cultura localnicilor... Romanii au transplatat-o de aici. Aceasta ar fi deci prima cucerire romană în domeniul artei muzicale de la popoarele care viețuiau în peninsula balcanică. Totodată și prima expansiune a muzicii de aici, care a cucerit pe cuceritori" (textul integral al conferinței ținută în ziua de 14 martie 1938 la radio București, a fost publicat în revista „Luceafărul” din Timișoara, septembrie 1938).

Am stăruit asupra colindelor, întrucît ele formează punctul de plecare și conținutul muzical al compozițiilor lui Sabin Drăgoi, introducînd astfel în opera sa elemente religioase. Din bogata sa culegere, Drăgoi a publicat o colecție de 303 colinde stilizate și armonizate cu păstrarea motivelor originale, lucrare care a fost premiată de Academia Română.

Colindele au fost utilizate și de Tiberiu Brediceanu în compozițiile sale, ca de pildă în „Seara mare” reprezentată pe scenele operelor din Cluj și București, dar urmașul său Sabin Drăgoi a făcut din motivele de colindă expresii melodioase ale gândirii sale muzicale. În opera „Năpasta” și în oratoriul „Constantin Brîncoveanu” găsim destule cantilene din folclorul străvechilor noastre colinde. Mai ales acest oratoriu compus după tipicul ortodox și construit din fragmente de acalîst, este un scenariu de operă muzicală care își desfășoară acțiunea într-un decor bisericesc.

Oratoriul închinat gloriei vieții de martir creștin al lui Constantin Brîncoveanu este o compoziție de slujbă religioasă în care muzica vocală este combinată și acompaniată de cea instrumentală. Opera română din București și-a deschis stagiunea în seara de vineri 25 octombrie 1935 cu acest oratoriu, direcția muzicală aparținîndu-i lui Ionel Perlea. Rolul principal al ieromonahului a fost interpretat de basul George Folescu, al celor trei călugări de George Ștefanovici, H. Shilton și C. Teodorian, iar al celor două călugărițe de Maria Snejina și Alexandra Grozea. Figura lui Constantin Brîncoveanu nu apărea pe scenă, ci era evocată prin muzică și versuri, precum și prin decorul succesiv al celor șase tablouri.

Toată acțiunea se petrece prin urmare într-un decor bisericesc, iar personajele care apar pe scenă sau cîntă în altar fără să fie văzute oficiază o liturghie dramatizată. Sînt preoți, călugări, maici, îngeri care iau parte la glorificarea lui Constantin Brîncoveanu prin melodii inspirate din străvechile colinde și din motive de folclor. Atmosfera tainică și muzica religioasă de stil ortodox sînt impresionante. Uvertura operei are un conținut de divertisment sacru, un preludiu liturgic urmat în cadrul tablourilor următoare de șase condace și de tot atîtea fericiți, ca în textele acatistelor, completate de închinările îngerilor și de corurile de colinde. Ecteniile cîntate de ieromonah cu o voce de bas zguduitor asigură unitatea de acțiune și legătura dintre scene.

Ceea ce a creat Sabin Drăgoi cu această operă religioasă de mari proporții este un gen de muzică nouă specifică spiritualității și concepției sale, care poate fi așezată alături de grandioasele oratorii ale lui Händel, Bach și Beethoven. Dar spre deosebire de aceștia, compozitorul nostru s-a inspirat direct din imensa sursă a folclorului român și din ritualul ortodox al slujbelor divine, transpunând pe scenă atmosfera înălțătoare a liturghiei dramatizate cu tot cadrul ei bisericesc. Corurile de colinde, cîntecele ploase ale călugărițelor, închinările ingerilor și divertismentele religioase, compuse și armonizate pe suportul credințelor străbune, formează un complex de imnuri care glorifică prin expresii de „fericiri”, după modelul textelor de „bucură-te” din acatist, viața de martir creștin a lui Constantin Brîncoveanu cu desfășurarea ei dramatică și cu finalul ei tragic.

Sentimentul religios l-a îndemnat pe Sabin Drăgoi să creeze o serie de alte compoziții de gen ortodox, atât pentru muzică vocală, cît și instrumentală, sau combinată. Printre acestea: *Prohodul Mintuitorului* pentru cor mixt; *Lăudați*, o cantată pentru cor mixt și instrumente de alamă; *Acestea zice Domnul*, antifon, pentru voce, violoncel și pian; *Liturghia în mi minor*, pentru cor de bărbați; *Liturghia populară*, a Sfîntului Ioan Gură de Aur, pentru cor de bărbați; *Procesiune la Constantin Brîncoveanu*; *Divertisment sacru* și *Liturghia solemnă*, pentru cor mixt.

Problema corurilor pentru liturghii l-a preocupat în mod deosebit pe Sabin Drăgoi. În Banat erau răspîndite atunci liturghiile compuse pentru coruri mixte de Gavriil Muzicescu de la Iași și de George Dima de la Sibiu. Primul era un adept al compoziției inspirate din folclorul românesc, iar al doilea un susținător al disciplinei clasice după regulile academice. Sabin Drăgoi cunoștea bine aceste coruri. El se gîndea însă la o compoziție de liturghie pentru cor bărbătesc, întrucît și-a dat seama că în bisericile noastre rurale mai ușor se puteau forma și instrui astfel de coruri. Sabin Drăgoi a optat pentru formula corului bărbătesc. Primele două liturghii le-a compus în acest sens. Ulterior însă, după ce a înființat și a dirijat un mare cor mixt la Timișoara cu elemente vocale de vădită valoare artistică, s-a hotărît să realizeze o liturghie solemnă, care să fie cîntată la catedralele și bisericile mai mari, unde se pot forma coruri mixte. Această liturghie a avut la timpul său un puternic răsunet. Ea a fost cîntată în premieră la sărbătoarea Floriilor din anul 1937 de către corul lui Drăgoi dirijat de elevul și urmașul său profesorul Lucian Surlașiu, cînd s-a oficiat slujba de duminică în biserica Sf. Maria din Timișoara-Iosefin.

În general, muzicienii contemporani cu Sabin Drăgoi, și în frunte cu el, s-au orientat în direcția culegerii folclorului. Cînd am pus în 1932 la Timișoara bazele Institutului Social Banat-Crișana din inițiativa militantului și scriitorului sociolog dr. Cornel Groșoreanu, împreună cu oamenii de condei și de muzică, precum și a tineretului însușit de atunci, l-am avut în mijlocul nostru și pe Sabin Drăgoi. Am pornit cu

el la drum în rodnică noastră muncă de cercetări monografice. Un important popas am făcut în comuna Belinț din județul Timiș, unde în vara anului 1934 Sabin Drăgoi a cules 90 de colinde, dintre care cea mai mare parte cu conținut biblic-religios, ca de exemplu: originea și organizarea raiului, judecata și izgonirea din rai a lui Adam, apoi cei trei crai de la răsărit, nașterea Mintuitorului, Sf. Ioan și botezul, calvarul Mintuitorului, Sf. Petru și părinții săi, originea și cearta florilor sfinte, etc.

Activitatea de folclorist a lui Sabin Drăgoi a fost prodigioasă. Personal a cules peste trei mii de melodii populare din diversele părți ale Banatului, Aradului și Hunedoarei. Ca urmaș al lui Ioan Vidu și Tiberiu Brediceanu, pe acest câmp de activitate a strîngerii, selecționării, stilizării și armonizării folclorului muzical, Sabin Drăgoi este alături de celălalt bănățean Béla Bartók, amîndoi scoțînd la iveală și valorificînd artistic creațiile noastre populare. Printre culegerile lui Sabin Drăgoi pe care le-a prelucrat și le-a armonizat, putem aminti: 300 de melodii din județul Arad și Hunedoara, 303 colinde premiate de Academia Română, 122 cîntece din Valea Almăjului, 30 melodii din comuna Maidan de lîngă Oravița și 90 colinde din Belinț.

N-am amintit aici decît lucrările de la începutul activității de compozitor, pentru a ilustra preocupările și orientările muzicale ale lui Sabin Drăgoi. Creațiile sale sînt multiple, variate și din toate domeniile. El a înaintat pe calea afirmării sale cu două premii George Enescu și anume cu un cvartet de coarde în re minor pentru muzică de cameră, pentru care a obținut în 1922 premiul II Enescu, și cu o suită de dansuri populare, distinsă în 1924 cu premiul I Enescu.

Sabin Drăgoi a iubit copiii și a compus muzică și pentru ei. Printre aceste lucrări se pot enumera și: Imnul copilului, Alintare, Miniatură pentru pian, 21 cîntece populare și cîntece pentru copii. Un caiet cu 28 de doine și un altul cu 25 de doine a fost scris de Sabin Drăgoi pentru cei mici. Colaborarea cu profesoara Alma Ionescu-Cornea a exercitat o utilă înfrîurire asupra lui Sabin Drăgoi, amîndoi orientîndu-se cu o deosebită atenție în direcția educației muzicale a copiilor.

În compozițiile pentru orchestră, talentul muzical al lui Sabin Drăgoi s-a afirmat în plenitudinea lui. Atingînd o altitudine de înaltă și unanimă apreciere și admirație din partea marelui public, personalitatea sa robustă și geniul său creator atît de viguros și tumultuos, a dăruit literaturii noastre muzicale o mulțime de opere. El a compus pentru orchestră o „Suită română”, apoi pe lîngă muzica simfonică religioasă și cîteva lucrări de mari proporții, cum au fost „Divertismentul rustic” (1926) și „Poemul neamului” (1938).

Am lăsat la urmă cel mai important rod al muncii de creație a lui Sabin Drăgoi: compozițiile sale de operă. În mintea sa se înfiripase deja ideea și în sufletul său vibra deja muzica celei dintîi opere românești. S-a inspirat din nuvela „Năpasta” scrisă de Ion Luca Caragiale. El însuși și-a redactat libretul acestei drame muzicale. La pianul din biroul său de director de la conservator stătea ore întregi și compunea

muzica pentru opera „Năpasta”. Ne invita apoi să-i ascultăm fragmentele pe măsură ce le compunea. Uneori îl ruga în asistența cercului nostru de prieteni, de părintele Traian Golumba, care avea o voce de bariton excepțional de clară, frumoasă și sonoră, să-i cînte după notele sale manuscrise și cu acompaniamentul său de pian, pentru a-și da seama de efectul produs. Așa s-a născut în 1927 prima operă românească.

Sabin Drăgoi a fost primul român care a compus și o operă comică, avînd tematică și muzică românească. Această compoziție de operă i-a fost inspirată de o altă năvelă a lui Ion Luca Caragiale cu titlul: „Chir Ianulea”. Ea a fost montată și jucată în premieră pe scena operei din Timisoara, fiind compusă în 1937. Sabin Drăgoi a mai compus în fine alte două opere: „Horia” în 1945 și „Păcală” în 1956.

În ultimii ani ai vieții, Sabin Drăgoi a lucrat în colaborare cu soția sa Sidonia Varna Drăgoi, muziciană și ea, la compoziția unei noi opere inspirate de nuvela „Păcat” a lui Ion Luca Caragiale. Această operă intitulată „Mitu Boeru”, cu libret scris de soția sa, nu a putut fi terminată.

Nu am aprofundat în aceste evocări decît muzica religioasă a lui Sabin Drăgoi, amintind doar tangențial celelalte lucrări. Gîndirea lui muzicală a evoluat, iar creațiile sale au început să fie orientate spre un realism tot mai accentuat. El n-a fost niciodată un romantic ca predecesorii săi, pe care i-a respectat. Sabin Drăgoi avea o personalitate proprie. Potențialul său de creație era sinteza trăirii muzicale de două ori milenară a poporului român. În compozițiile sale își cînta poporul, și cînta durerile și bucuriile. Cînd a fost chemat la București să îndeplinească funcții de conducere și de răspundere Sabin Drăgoi a continuat să se simtă legat de Banatul lui drag, pe care nu l-a putut uita și de care nu s-a despărțit sufletește niciodată.

În toamna anului 1940, cînd opera din Cluj s-a mutat la Timisoara, Sabin Drăgoi a fost numit directorul ei. A funcționat în acest post concomitent cu cel de director al conservatorului pînă la plecarea sa la București. A fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar între anii 1950—1966 a fost director al Institutului de etnografie și folclor al Academiei. A funcționat și ca profesor la conservatorul din Capitală, iar Societatea compozitorilor și apoi Uniunea compozitorilor l-au ales ca vicepresedinte. Pentru meritele pe teren muzical a fost distins cu titluri, ordine și medalii.

Sabin Drăgoi a murit la București în ziua de 31 decembrie 1968, iar sicriul său a fost depus în cavoul din cimitirul Belu al Uniunii compozitorilor. Încă în anii de la începutul carierii sale și-a compus un requiem intitulat: „Memento mori” sau „Orațiune funeabră la groapa mea”, dar compoziția aceasta n-a fost cîntată, întrucît nimeni nu știa de existența ei sau nu-și mai aducea aminte de ea.

Pentru noi toți Sabin Drăgoi n-a murit. Amintirea și muzica lui vor trăi și se vor perpetua din generație în generație.

AMINTIRILE UNUI DASCĂL DE TEOLOGIE

de : prot. prof. dr. ZENO MUNTEANU

Intr-un număr anterior al revistei „Altarul Banatului” (nr. 3—4 martie—aprilie 1990, pp. 88—102) am evocat figura unor foști profesori de la Academia teologică din Caransebeș. Încerc să continui referindu-mă la alți ostenitori ai acestui așezământ bisericesc din părțile Banatului care a jucat un rol important nu numai în ce privește pregătirea multor serii de slujitori ai altarului, dar și în propagarea culturii, în menținerea unei treze conștiințe naționale.

1. Protopop prof. dr. Ștefan Pop
(16 martie 1866 — 12 ianuarie 1947)

S-a născut în satul Dobrești, județul Timiș la 16 martie 1866, din familie preoțească.

Liceul l-a terminat la Beiuș, în anul 1884. Teologia a studiat-o la Budapesta între anii 1884—1888 ca bursier al fondului religios catolic regnicolar, în seminarul central catolic.

A urmat două semestre la Facultatea de Drept și Științe de Stat din Budapesta și a fost promovat doctor în dreptul canonic în anul 1900. A fost hirotonit preot în Lugoj la uniți, în 27 decembrie 1901, iar protopop a fost hirotesit la 31 mai 1913.

A funcționat la greco-catolici, în eparhia Lugoj, până în 1923 în comuna Izvin, județul Timiș, când anumite glasuri lăuntrice, anumite șoapte ale adîncului l-au chemat pe fostul preot greco-catolic spre strana dreaptă.

La ortodocși a fost numit paroh în Recaș, județul Timiș. De aici l-a chemat în toamna anului 1924 răposatul episcop dr. Iosif Tr. Badescu la Institutul nostru teologic ca profesor. Aveam atunci puțini profesori la Teologie. România Mare îi risipise iar părintele Pop venise bucuros ca să se dăruiască grelei și nobilei misiuni a dăscăliei. Cu actul Ven. Consiliul Eparhial din 26 septembrie 1924 a fost numit profesor titular provizoriu iar în anul 1925 profesor definitiv. Tot în același an a fost numit spiritual al Institutului teologic. A mai fost încredințat cu slujbele de misionar și președinte al Consistoriului Eparhial. A servit la catedră cu conștiinciozitate până în 1 octombrie 1937, când a fost pensionat pentru limită de vîrstă.

La Institut a propus la început Teologia dogmatică, Apologetica, Istoria Bisericii universale și Istoria Bisericii române. Mai tirziu rămînea numai la studiul istoriei. Ca profesor a fost conștiincios și adevărat părinte sufletesc al studenților, dîndu-le cu dragoste sfaturi și informații, mai ales cu caracter istoric și literar. Pasiunea lui era istoria, dar se ocupa și cu celelalte discipline teologice, căci avea cunoștințe

enciclopedice. Atît ca profesor cît şi ca preot a dezvoltat o remarcabilă activitate literară. Pentru aceste merite în anul 1924 a fost decorat cu Răsplata muncii pentru Biserică clasa I, iar Societatea culturală „Astra” din Sibiu l-a numit membru corespondent în secţia de istorie şi etnografie în anul 1912.

Dintre lucrări amintesc : 1. La Unirea Bisericii româneşti, Timişoara 1903 ; 2. Toleranţa bisericească la îngroparea ortodocşilor Timişoara, 1907 ; 3. Primii gramatici bănăţeni vechi, 1924 ; 4. Frămîntări româneşti în jurul scaunului episcopesc de la Arad, 1929 ; 5. La trecutul Diecezei Caransebeşului, în : Calendarul românului pe anul 1933.

A mai colaborat la diferite reviste bisericeşti ortodoxe şi greco-catolice, scriind diferite studii şi articole în „Foaia Diecezană”, „Biserica şi Şcoala”, „Cultura creştină” etc.

În cartea sa „Frămîntări româneşti în jurul scaunului episcopesc de la Arad”, profesorul dr. Ştefan Pop face o strălucită confesiune de credinţă ortodoxă, care reprezintă totodată şi motivul trecerii de la greco-catolici. „Istoria Ortodoxiei, îmbinată şi combinată cu trecutul românilor, cu viaţa lor de azi şi de mîine, te leagă sînt şi indisolubil de Sfîntul Sinod ortodox, oriental, naţional, autocefal, din metropola Patriei. În afară de graniţele acestei Meca ortodoxe şi româneşti, nu se află adevăr de mîntuire şi odihnă sufletească... nu-i fericire integrală românească.

„Aşa l-au înţeles acum o sută de ani în urmă înaintaşii noştri ungureni, cînd adică au început procesul nostru pentru a-şi desîrbiza Ortodoxia naţională, aşa trebuie să înţeleagă azi, la plinirea vremii şi după o rătăcire de două veacuri şi mai bine, bănăţenii şi ardelenii noştri uniţi, de a-şi descatoliciza ierarhia lor şi să revină la făgaşul tradiţionalei noastre Ortodoxii româneşti. E ceasul al doisprezecelea” (pag. II) şi continuă : „Aceste consideraţiuni şi altele asemenea lor, nu mai puțin cititul şi scrisul meu asupra istoriei vechi şi nouă a frămîntărilor Bisericii noastre, m-au determinat să mă sustrag de sub ierarhia dizidentă a românilor greco-catolici şi să mă supun cîrmuirii apostoleşti a eparhiei Aradului, pe a căreia vatră canonică mă aflu acuma” (pag. II).

„În sfîrşit, continuă Ştefan Pop, a trebuit să rup legăturile cu stăpînirea Bisericii greco-catolice române, şi pentru faptul că ea azi nu e mai greco-catolică, ci catolică, exohen latino-catolică” (pag. IV).

În anul 1947 profesorul dr. Ştefan Pop îşi oferă biblioteca sa Consiliului Eparhial în schimbul dreptului de a locui în casa eparhiei din strada Poştei atît el cît şi membrii familiei sale cît sînt în viaţă. Consiliul Eparhial a însărcinat doi profesori de la Academia teologică să cerceteze valoarea cărţilor. Aceştia au recomandat să efectueze schimbul. Cu cîteva luni înaintea decesului părintelui profesor dr. Ştefan Pop, biblioteca e transportată la birourile Consiliului Eparhial. Acesta predă cărţile în folosinţa bibliotecii Academiei noastre, iar după desfiinţarea

acesteia în luna august 1948 e cedată bibliotecii Seminarului teologic. Cărțile cuprind studii teologice în limba latină și în limba maghiară. În limba română are cărți de istorie, literatură, reviste bisericești ortodoxe și greco-catolice.

La înmormântarea părintelui profesor dr. Ștefan Pop a luat parte întreg personalul școlii, profesori, și studenți. În numele profesoriilor am vorbit eu scoțind în evidență meritele defunctului pe teren bisericesc, cultural și școlar.

2. Protodiacon profesor Ioan David (16 ianuarie 1900—3 martie 1967)

S-a născut la 16 ianuarie 1900 în Panciova, Iugoslavia. Liceul l-a urmat la Timișoara, iar Institutul teologic la Caransebeș. S-a înscris apoi la Facultatea de litere din București, secția filologie clasică. Licența și-o ia cu „magna cum lauda” și e propus de consiliul profesoral al Facultății să primească bursă pentru a studia în străinătate.

În urma sfatului părintesc al episcopului dr. Iosif Tr. Badescu, s-a înscris în anul 1925 la Facultatea teologică din Cernăuți unde a obținut „absolutoriul”.

În 1926 s-a hirotonit diacon celib, după care a plecat la Strasbourg. Apoi s-a înscris la Facultatea teologică protestantă și timp de doi ani s-a specializat în cunoașterea limbilor orientale (ebraică, arabă, siriană) evidențiindu-se printre studenții care audiau aceste cursuri. E de remarcat că a studiat pe banii proprii, fără vreun ajutor, căci bursa promisă lui de Facultatea de litere s-a dat pînă la urmă altuia.

Reîntors în 1928, a fost numit profesor titular provizor la Academia teologică din Caransebeș. Ca profesor a fost foarte activ. A trăit numai pentru școală. A desfășurat o remarcabilă activitate extra școlară în calitate de președinte al Societății de lectură a studenților prin misiunile religioase ce le întreprindea cu studenții teologi pînă și prin satele cele mai îndepărtate.

Trebuie să amintesc că părintele protodiacon David s-a ostenit foarte mult cu strîngerea fondului necesar pentru ridicarea unui monument fostului director al Institutului teologic și pedagogic, protosinghelul dr. Iosif Iuliu Olariu. În acest scop a contribuit însuși cu sume însemnate. A aranjat serbări în cadrul Societății de lectură animînd pe foștii studenți ai directorului Olariu și pe intelectualii orașului. Dintre aceste serbări amintesc pe cele ținute la Obreja în 25 decembrie 1933 și Lugoj la 30 ianuarie 1934. Banii încasați au augmentat fondul menit ridicării monumentului. Ambele serbări au fost foarte reușite, cu program artistic bogat în cadrul căruia protodiaconul profesor Ioan David și-a dezvoltat conferința despre eruditul teolog bănățean dr. Iosif Iuliu Olariu.

A fost membru de onoare al Societății corale „Doina” din Turnu Severin și al Reuniunii de Cîntări din Caransebeș.

Ca diacon a fost foarte zelos, fiind foarte apreciat de Prea Sfințitul Episcop dr. Iosif Tr. Badescu și de arhiereul vicar dr. Filaret Musta, care l-au distins cu titlul de protodiacon.

La înființarea Școlii de Cîntăreți bisericești în anul 1931 a fost încredințat cu agendele de director.

A colaborat la „Foaia Diecezană” scriind mai multe articole, dintre care amintesc: „Scrisori din Apus”, „Cedrii Libanului” etc. Tot aici și-a publicat studiul „De unitate ecclesiae”, operă patristică datorată Sfințului Ciprian episcopul Cartaginei.

Din nefericire pentru Academia noastră și sfînta Biserică, funcționează aici numai cîțiva ani, căci în urma unei boli grave de nervi, în octombrie 1938 e silit să se pensioneze, neputînd astfel să-și valorifice știința acumulată cu atîta zel în anii de școală.

În 5 februarie 1967 cînd cel care a fost protodiaconul și profesorul Ioan David a pornit pe drumul de la care nu mai este întoarcere, autoritatea noastră bisericească, apreciînd munca depusă ca profesor și protodiacon, m-a însărcinat să parentez pe cel adormit scoțînd în evidență meritele sale multiple.

Pentru dragostea ce i-a purtat, P. On. Părinte dr. Marcu Bănescu s-a îngrijit și i-a ridicat o cruce la mormînt și prin purtarea de grijă a sa i-a îngădit mormîntul lăsînd în sarcina elevilor seminariști să-l îngrijească în viitor.

3. Profesorul Constantin Vladu (19 iulie 1903—21 octombrie 1971)

S-a născut la 19 iulie 1903 în comuna Ieșelnița, azi în județul Mehedinți, din părinții preot-învățător Constantin și Maria Vladu. Școala civilă a făcut-o la Orșova. Fiind crescut la Școala pedagogică confesională din Caransebeș, o dragoste fierbinte îl leagă de sfînta Biserică. De aceea după absolvirea acestei școli, intră în Institutul teologic din Caransebeș pe care îl termină în anul 1926 supunîndu-se examenului de calificare preotească.

Se înscrie în același an la Academia regală de muzică din București pe care o termină în anul 1928.

În 4 august 1928 a fost numit profesor de Tipic și Cîntare bisericească la Academia teologică din Caransebeș cu titlu provizoriu. Timp de 6 ani a propus Muzica vocală și instrumentală.

A înființat și condus corul catedral din anul 1924 pînă în 1936. Ca profesor a fost foarte activ căutînd să învețe studenții cîntarea noastră specifică bănățeană cum ne-a lăsat-o cucuzelul Banatului, profesorul Gheorghe Petrescu.

A desfășurat o remarcabilă activitate extrașcolară. În calitate de dirijor al corului catedral a străbătut în lung și în lat comunele noastre bănățene, unde a reînviat simțămîntul religios prin melodia cîntărilor noastre bisericești.

S-a distins și ca autor de manuale, foarte apreciate de preoți pentru caracterul lor practic. Așa amintesc: Antologhionul sau Florile alese de cîntări bisericești, Manualul de Tipic pentru serviciile Postului Mare și Curs de Tipic preoțesc, un molitfelnic prescurtat. Păcat că s-au epuizat de mult aceste manuale care sînt solicitate și azi de preoți.

Tot în calitate de profesor, la serbările școlare s-a îngrijit de partea artistică a programului. La ședințele festive ale Academiei teologice și de sărbătorile Crăciunului a dat foarte reușite concerte religioase.

A fost membru de onoare al Societății corale „Doina” din Turnu Severin, al Reuniunii de Cîntări din loc și membru în comitetul „Asociației Corurilor și Fanfarelor din Banat”.

La înființarea Școlii de cîntăreți bisericești în anul 1931, a predat alături de ceilalți profesori în mod gratuit Cîntarea bisericească, Tipicul și Muzica vocală și instrumentală. Din anul 1938—48 este încredințat și cu funcția de director al Școlii de Cîntăreți bisericești. A colaborat la „Foaia Diecezană” scriind articole referitoare la Tipicul bisericesc. De asemenea a colaborat la revistele noastre bisericești „Altarul Banatului” și „Mitropolia Banatului”. A scris un studiu despre cîntarea noastră bănățeană arătînd originea ei românească și nu sîrbească cum le place unora să afirme.

Pentru a nu se pierde comoara noastră de cîntări bisericești, a fost instituită o comisie de specialiști între care un rol important l-a avut profesorul C. Vladu fixînd pe note melodia celor 8 glasuri care se cîntă duminica la sfintele slujbe.

Autoritatea noastră bisericească apreciînd meritele lui culturale l-a ales membru în Adunarea Eparhială și Consiliul Eparhial. După desființarea Academiei teologice în anul 1948 a funcționat la Școala de cîntăreți bisericești transformată în 1955 în Seminar teologic unde a propus Cîntarea bisericească și Tipicul. S-a pensionat la 1 septembrie 1969. A răposat în 21 octombrie 1971 în spitalul militar din Timișoara. În aceeași zi a fost transportat la Caransebeș și corpul nelnsufletit al răposatului a fost depus în biserica Sfîntul Ioan Botezătorul din cimitir.

În 24 octombrie duminică, s-a săvîrșit sfînta liturghie la care au servit profesorii Seminarului teologic, iar elevii au dat răspunsurile, corul fiind dirijat de părintele director Ioan Teodorovici. După sfînta liturghie s-a săvîrșit panahida. Răspunsurile și alte cîntări religioase au fost executate de corul catedral.

În cadrul panahidei am rostit în numele corpului profesoral și al elevilor un panegiric iar reprezentantul Mitropoliei a scos în evidență meritele defunctului.

Inhumarea a avut loc în comuna natală Ieșelnița în 25 octombrie 1971.

DE UNDE VINE NUMELE ORAȘULUI ARAD

de : pr. prof. dr. ATANASIE NEGOIȚA

Cine deschide un atlas al lumii antice, numaidecît zărește pe coasta siriană a Mării Mediterane, înscrisă cu litere mai proeminente, localitatea Arvad, astăzi numită de către localnicii arabi Ruad. Ea se află în partea răsăriteană a Mării Mediterane, în dreptul insulei Cipru, deci ceva mai sus de orașul sirian Tripoli, și anume, la revărsarea în mare a râului Nahr-el Kelb. Cînd Orientul Mijlociu s-a elenizat, după expansiunea grecească sub Alexandru cel Mare, numele cetății Arvad a devenit Arad¹.

Existența acestei cetăți se află menționată de literatura antică, începînd cu mileniul al doilea înainte de Hristos². După cum o descrie renumitul geograf al antichității Strabo³, această așezare omenească se află pe o stîncă ridicată în mijlocul valurilor, adică se află înghesuită pe o insuliță în suprafață numai de 800×500 m. Cu toată mica ei întindere, cetatea Arad s-a bucurat în vechime de o mare prosperitate, fiind depășită numai de cetățile-stătulețe binecunoscute Tir și Sidon⁴.

Insula Arad avea avantajul de a fi alimentată cu apă potabilă nu numai din cisternele ei interioare și din fîntînile de pe țărmul continental, dar lucru curios, ea era alimentată și de un izvor de apă dulce, pe care-l descoperiseră locuitorii în plină mare și care le procura apa de băut în timp de război⁵.

Locuitorii cetății Arad, la început, au fost independenți și chiar au avut regii lor proprii, ca de altfel mai toate cetățile feniciene de pe coastă. Inscriptiile cuneiforme aflate în aceste părți, ne dau numele multora din acești regi⁶. Prin secolul al IV-lea î. d. Hr., ei sînt supuși

¹ În literatura semită numele este Arvad, dar în cea grecească e trecut cu numele de Arados (cf. *Septuaginta*, traducerea grecească a Bibliei, făcută în sec. III î. Hr.), iar în cea latină cu numele de Aradon (cf. *Vulgata*, traducerea latină a Bibliei).

² A. T. Olmstead, *History of Palestine and Syria*, New York, 1931, p. 137; Philip K. Hitti, *The Near East in History*, Princeton, 1960, p. 90; F. Vigouroux, articolul „Arad” în *Dictionnaire de la Bible*, vol. I, (Paris, 1912) col. 870.

³ Strabo, XVI, 11, 14.

⁴ După Biblie, cetatea Arad a fost înființată de strămoșul Chanaan (Facerea 10, 18; I Cronici 1, 16). Prosperitatea ei se datorează comerțului, căci fenicienii au fost cei mai renumiți neguțători din vechime. Profetul Ezechiel (27, 8—11) laudă abilitatea marinarilor din Aradul Siriei. Același lucru îl face și Strabo (XVI, 11, 14). Chiar și astăzi matoșii și scafandrii din Ruad (actualul Arad) sînt considerați ca cei mai buni din Siria (cf. G. Ebers și H. Guthe, *Palästina*, vol. II, Stuttgart, 1864, p. 42, apud. F. Vigouroux, art. citat, p. 871).

⁵ Strabo, XVI, 11, 13; Lucretiu, VI, 888; Pliniu, *Historia Naturalis*, II, 103; V, 31.

⁶ E. Schrader, *Die Keilinschriften und das Alte Testament*, ed. 2-a 1883, pp. 104—105.

cetății Tir, iar când Fenicia intră sub stăpînirea imperiului persan cetatea Arad împărtășește soarta comună a Orientului Mijlociu și de aci înainte ea va fi stăpînită cînd de lagizii din Siria, cînd de ptolomeii din Egipt, pînă ce imperiul roman va instaura în aceste ținuturi așa numita **pax romana** ⁷.

Peripeziile prin care a trecut Orientul Mijlociu ne sînt bine cunoscute, așa încît nu mai insistăm asupra lor ⁸. Fenicia fiind așezată în calea ce leagă Asia de Africa, se înțelege că a avut mult de suferit de pe urma nenumăratelor expediții ale imperiilor din vechime și anume: babilonean, asirian, persan către Egipt și, viceversa, a imperiului egiptean către răsăritul asiatic. După aceea, vine expediția lui Alexandru cel Mare, ce are drept rezultat elenizarea întregului Orient Mijlociu și în fine se instaurează stăpînirea romană.

Cetatea Arad a rezistat tuturor vitregiilor vremurilor și ea a durat pînă în secolul al VII-lea al erei noastre, cînd a fost asediată și dărîmată de către Moavia, locotenentul califului Omar. Pe ruinele ei a luat ființă actuala localitate arabă **Ruad** ⁹.

După cum știm, în secolul al II-lea înainte de Hristos romanii pun piciorul pentru prima dată, pe coasta Asiei Mici, iar cu un secol mai tîrziu, adică exact în anul 64 înainte de Hristos, Siria a fost prefăcută în provincie romană. Ca să apere granițele imperiului în părțile răsăritene, Roma a adus în Siria legiunile necesare. Din descrierea războiului dintre evrei și romani (66—71 d. Hr.) de către cunoscutul Flavius Iosef, aflăm că au fost aduse în Palestina și puse sub comanda generalului roman Vespasian — împăratul de mai tîrziu — trei legiuni: două din Siria și una din Egipt. Din Siria veneau legiunile a V-a macedonică și a X-a fretensis, iar din Egipt venea legiunea a XV-a ¹⁰, în afară de cohortele aflate deja în Palestina. Alături de legiunile romane, a luptat în acest război cu iudeii și armata autohtonă palestiniană a regelui Agripa, supus Romei ¹¹.

După cum se știe efectivele acestor legiuni și cohorte romane erau completate, după eliberarea veteranilor, cu elemente autohtone, fidele sceptrului Romei ¹². În modul acesta au intrat în legiunile romane sau au constituit cohorte speciale, autohtonii din Siria, Egipt și întregul Orientul Mijlociu. Astfel în legiunea a V-a macedonică, ce se afla mai bine de un secol în Siria, trebuie să fi pătruns un mare număr de feni-

⁷ D. Baramki, *Phoenicia and the Phoenicians*, Beirut, 1961, p. 63; C. Autran, *Phéniciens*, Paris, Geuthner, 1920; G. Contenau, *La civilisation phénicienne*, Paris, Payot, 1928; H. Schmökel, *Geschichte des alten Vorderasien* (Handbuch der Orientalistik, II, 3) Leiden 1957, p. 290 sq.; S. Moscatti, *The World of Phoenicians* (History of Civilisation), London, 1968, pp. 8—29.

⁸ D. G. Fisher, *The Middle East*, ed. 3-a, London, 1956; R. H. Hall, *Ancient History of the Near East*, ed. 8-a, New York, 1952; Ph. K. Hitti, *Lebanon in History*, New York, 1957.

⁹ F. Vigouroux, *artic. citat*, col. 872.

¹⁰ *Bellum Judaicum*, III, 1, 1, 8; III, IV, 2, 65.

¹¹ *Bellum Judaicum*, III, V, 2, 68.

¹² N. D. Mașkin, *Principatul lui Augustus*, București, 1954, pp. 444—49.

cienii, dacă pînă în timpul cuceririi Daciei nu va fi fost chiar complet compusă din sirieni.

La începutul anului 105 d. Hr., împăratul Traian transformă Nabatea în provincie romană¹³. După cum se știe, poporul nabateenilor, de origine arabă, se întinsese în partea de nord a Peninsulei Arabice, din Mesopotamia pînă aproape în Egipt, reușind să înființeze un adevărat imperiu, în secolele II și I î. d. Hr., cu capitala în renumita cetate Petra (Sela). Acest popor n-a fost interesant fiindcă a reușit să subjuge alte popoare, ci fiindcă a lăsat lumii una din cele mai remarcabile culturi umane¹⁴. Tehnica și mai ales arta acestui minunat popor, cunoscut abia astăzi, în urma descoperirilor arheologice, ar merita o studiere specială.

După ce a terminat cu nabateenii, nu însă cu părții, împăratul Traian s-a îndreptat către Dacia, tot în 105 d. Hr. Cunoaștem tragedia strămoșilor noștri: Dacia a fost transformată în provincie romană, ca și Nabatea de care am amintit.

Pentru paza frontierei de nord a noii provincii romane, Traian și după el și împărații care i-au succedat, au adus aci legiunile și cohorțele necesare apărării și menținerii ordinii. Cunoaștem sigur că au fost aduse, în Dacia, legiunile a V-a macedonica și a XIII-a germana și poate încă alte cohorte.

În legiunea a V-a macedonica, ce stătuse pe pămînt sirian mai bine de un secol, dacă nu și mai mult, se aflau mulți fenicieni. După terminarea serviciului miliar, potrivit obiceiului roman de a coloniza pe veterani, coloniștii sirieni s-au așezat pe malul râului Mureș, din cîmpia Transilvaniei. Grupul sirian se va fi așezat aci, lângă Mureș, căci el găsea în zonă o apă curgătoare, ce le aducea aminte de Nahr-el-Kelb din Siria și de acolo le va fi venit și gîndul să dea așezării lor numele cetății din Siria, adică numele de Arad.

Se mai poate ca veteranii colonizați în Dacia să fi venit în părțile Aradului de astăzi atrași și de vreo așezare neguțătorească siriană, stabilită aci mai de vreme. Se știe că fenicienii erau mari comercianți. În alergarea lor după cîștig, mergeau în toate părțile lumii. Desigur că unii se vor fi îndreptat și spre ținuturile dacilor, unde aflaseră că se găsește și se prelucrează aurul Munților Apuseni. „O inscripție aflată în Dacia amintește de doi neguțători, Aurelius Alexander și Flavius, sirieni, care fac o dedicație lui Jupiter Optimus Maximus Dolichenus,

¹³ Ph. K. Hitti, *The Near East in History*, Princeton, 1960, pp. 122, 146.

¹⁴ „Priviți în general, nabateenii trebuie să fie numărați printre cele mai strălucite popoare care au apărut pe scena lumii. Venind din stepile pustiei (arabice) celei înfricoșătoare, repede s-au ridicat la treapta de mare putere, bogăție și faimă. Dar parcă și irai repede au căzut în întunericul din care ieșiseră. În timpul pe care l-au avut la îndemînă, nabateenii au dat lumii realizări nebănuite de mari și utile. Ei erau gata ca într-o noapte să construiască orașe mărețe, care să rămînă mostre grăitoare de ce poate realiza mina omenască, cînd voințe să înfăptuiască. Nabateenii au fost constructori neîntrecuți, au fost comercianți de mari proporții, au fost ingineri și tehnicieni de mare potențial și de fină perspectivă. Ruinele pe care ni le-au lăsat, arată cu prisosință marea strălucire la care ajunseseră...”. Nelson Glueck, *The other side of the Jordan*, New Haven, 1940, p. 200.

aşadar din Doliche, oraş în provincia Comagene din Siria. O altă inscripţie ne arată că exista în Dacia şi cultul lui **Sol Hierabulos**, adică al soarelui sfânt, ce era adorat în Palmira, oraş mare în Siria. Ea va fi fost adusă de neguţători, fie de soldaţii corpului de trupă din acea localitate, care îşi avea reşedinţa la noi în ţară. Tot în Dacia fuseseră trimise şi alte trupe din Orientul Mijlociu, cum de exemplu cohortele de iturei (Iturea era un ținut între sudul Siriei şi nordul Palestinei) ¹⁵.

Oricum sirienii aflaţi pe solul ţării noastre au dat aşezării de pe Mureş numele de Arad, numele cetăţii siriene de pe malul Mării Mediterane, cetate scumpă lor căci le amintea de zilele copilăriei şi tinereţii.

Poate să replice cineva: dacă numele oraşului Arad este aşa de vechi, de ce nu se află menţionat în documentele vremii ¹⁶ sau în renumita Tabula Peutingeriană, cum se află alte oraşe ca Apulum, Napoca, Drobeta, Potaissa etc.? Nu se află menţionată localitatea Arad, după cum nu se află menţionate nici sutele de sate dacice, ce existau pe tot întinsul Transilvaniei. La început, Aradul trebuie să fi fost o aşezare mică şi fără importanţă. Ca toate celelalte sate din Dacia Traiană, el va fi suportat vitregia vremurilor şi cu timpul, în decursul secolelor, a depăşit alte localităţi vecine, devenind oraşul Arad de astăzi.

ACTIVITATEA ISTORIOGRAFICĂ A LUI VASILE MANGRA

de: prof. IOAN MIRCEA BOGDAN

O personalitate care se remarcă la hotarul dintre cele două secole, dar mai ales în epoca acţiunii memorandiste (1892—1894), a fost Vincentiu Vasile Mangra. Pentru activitatea sa desfăşurată în domeniul istoriei a fost ales, în anul 1909, ca membru al celui mai înalt for ştiinţific, românesc, Academia Română, alegere care venea ca o cinstire şi o răsplată a meritelor recunoscute pentru activitatea de aproape trei decenii pusă în slujba istoriografiei naţionale.

Născut pe meleaguri bihorene, în satul Sălişte — Săldăbagiu (azi Soldobagiu Mic) la 25 mai 1850, Vincentiu Mangra face şcoala primară în satul natal şi la şcoala maghiră din Ginta. Apoi urmează liceele din Beiuş şi Oradea, iar cu începerea anului şcolar 1869/70, se înscrie la Seminarul teologic din Arad. După ce îşi ia „absolutoriuul”, pleacă la Oradea şi studiază la Academia de Drept.

Încă de pe băncile Institutului teologic, el dă dovadă de aptitudini ştiinţifice şi publicistice, devenind colaborator şi apoi redactor al re-

¹⁵ C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, ed. 3-a, Bucureşti, 1938, p. 115.

¹⁶ Geograful Ptolomeu.

vistei „Speranța” (1869—1872). Mai tirziu, el are un rol important în editarea revistei „Lumina” (1872—1875).

Abia atinge vârsta de 25 ani și este promovat la o catedră a Seminarului teologic arădean, devenind din 1878 profesor titular¹.

În cursul anului 1877 obține aprobarea oficială pentru editarea revistei „Biserica și Școala” (1877—1948), la care a funcționat, mai întâi, ca redactor (1877—1878 și 1900), iar apoi colaborator permanent².

O activitate culturală importantă a desfășurat Vasile Mangra în cadrul „Asociației Naționale Arădene” începând cu anul 1880. În acest an Vasile Mangra este ales bibliotecar al Astei arădene³.

Răspunzând dorinței episcopului Ioan Mețianu, în anul 1879 intră în clerul monahal, ca ieromonah, luându-și numele de Vasile⁴.

Activitatea didactică și publicistică pierde însă tot mai mult teren în dauna activității pe terenul luptei naționale, unde tânărul Vasile Mangra se impune ca un militant intransigent. De altfel, încă în anul 1877 el figurează printre donatorii arădeni în favoarea răniților armatei române⁵.

Interzicerea partidului românesc din comitatul Arad (1875), retragerea unei părți din vechii luptători și chiar dezertarea unora a necesitat refacerea cadrelor organizatorice naționale. Această activitate primește noi dimensiuni odată cu crearea PNR-ului unic (1881). În pleiada noilor militanți, apar alături de cei cîțiva luptători arădeni mai vechi, ca Mircea V. Stănescu, și tinerii Nicolae Oncu, Ioan Suciu, Vasile Mangra, ș. a. Mangra a și participat la Conferința națională de la Sibiu (1881), unde a fost ales membru al comisiei ce a autentificat procesul verbal al conferinței⁶.

În anii următori, Vasile Mangra este ales în comitetul de conducere al organizației politice românești din comitatul arădean și-n 1884 candidează, cu „program național” (al P. N. R.-ului) în cercul electoral de osășel (azi parte a comunei Gurahont)⁷.

Vasile Mangra se aliază de la început (1884) politicii tribuniste, devenind corespondent și mandatar al ziarului sibian pentru comitatul

¹ Arhiva Bibliotecii Mitropoliei din Sibiu, *Fond Mangra*, nr. 683 (în continuare A. B. M. S.); T. Botis, *Istoria Școlii normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, pp. 657; T. Neș, *Oameni din Blhor, 1848—1918*, Oradea, 1937, pp. 473—475.

² B. Farkas, E. Glück, *Speranța (1869—1872). Index de revistă*, Arad, 1970; E. Glück — N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului de independență*, Arad, 1977, p. 211 (în continuare E. Glück, N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului...*).

³ E. Glück — N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului...* p. 262.

⁴ Arhiva mănăstirii Hodoș-Bodrog, *Registrul călugărilor primiți în mănăstire*, r. 21/1879.

⁵ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului...* p. 224.

⁶ A. Caciara, E. Glück, *Aradul și mișcarea memorandistă*, vol. III, Arad, 1976, p. 7.

⁷ *Ibidem*, p. 16, 40.

arădean, colectînd abonamente și contribuind la difuzarea cărților românești⁸.

Începînd cu deceniul al nouălea al secolului trecut, Vasile Mangra este nelipsit de la toate acțiunile românești ca de exemplu: crearea comitetului local pentru sărbătorirea activității ziaristice a lui George Barițiu sau acțiunile arădene legate de procesul generalului Traian Doda⁹.

Apogeul activității sale în Arad începe odată cu declanșarea acțiunii memorandiste. Din scrisoarea dr. I. T. Mera din Șiria, adresată conducerii P. N. R.-ului din Sibiu, aflăm că întreaga acțiune de organizare în comitatul Arad i s-a încredințat lui Vasile Mangra¹⁰. Astfel, Mangra are un merit deosebit în faptul că, în rîndul celor 300 de membri ai delegației memorandiste, au fost prezenți la Viena aproximativ 36 de arădeni, între care desigur și profesorul Vasile Mangra¹¹.

La Viena nu s-a mulțumit doar cu un rol pasiv, ci a contribuit și la pregătirea reușitei acțiunii¹².

Revenit la Arad, Mangra este nevoit să înfrunte atacurile huliganice îndreptate împotriva sa și a colaboratorilor săi mai apropiați. Aceste acțiuni puse la cale de cercurile reacționare locale ce s-au soldat cu atacarea clădirii Institutului teologic-pedagogic, au fost cîrmate de poziția „amenințătoare” a multimei românilor din suburbiile Aradului și din jurul orașului, care erau gata să vină în ajutorul conducătorilor lor¹³.

Măsurile luate de guvernul maghiar au constrins Consistoriul ortodox român arădean ca să-l suspende din funcția de profesor, dar i-a lăsat o parte din competențele sale. În această grea situație e nevoit Vasile Mangra să rămînă timp de șapte ani (1893—1899)¹⁴. Lucrurile iau o altă întorsătură odată cu înscăunarea episcopului Iosif Goldiș (1899—1902), care-n convenția încheiată cu reprezentanții P. N. R.-ului și-a luat angajamentul de a-l reabilita și a-l promova pe Vasile Mangra într-un post mai înalt, care să nu necesite însă o confirmare din partea autorităților guvernamentale.

Anii care au urmat suspendării sale de la catedră, s-au dovedit a fi cei mai fructuoși în activitatea lui politică și științifică. Astfel, el este unul dintre convocatorii și organizatorii adunării naționale de la Sibiu (28. XI. 1894)¹⁵, adunare ce a confirmat adeziunea maselor românești

⁸ E. Glück, G. Neamtu, D. Vatamaniuc, *Studii și documente privind activitatea lui Ioan Slavici*, Arad, 1975, vol. I pp. 59—60, 69, 65, 75—76, 88, 89; vol. II, pp. 2, 7, 9.

⁹ *Ibidem*, vol. I, pp. 69—72; vol. II, p. 34; A. Caciora, E. Glück *op. cit.* pp. 57—70.

¹⁰ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea memorandistă*, vol. II, Arad, 1976, p. 96 (în continuare E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea... I*).

¹¹ *Idem*, *Aradul și mișcarea memorandistă*, vol. I, Arad, 1974, pp. 13—14 (în continuare E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea... I*).

¹² A. B. M. S. *Fond Mangra*, nr. 183.

¹³ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea... I*, p. 21 (anexe documentare).

¹⁴ A. B. M. S. *Fond Mangra*, nr. 192, 519; cf. și T. Neș, *op. cit.*, p. 477.

¹⁵ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea... I*, pp. 67—71.

ță de programul național și comitetul P. N. R. -ului. Tot el este cel care are un rol important în organizarea și ținerea Congresului naționalităților, în vara lui 1895, la Budapesta, fiind cooptat în comisia comună aleasă de congres¹⁶.

Vasile Mangra are o contribuție de seamă și la editarea ziarului "Tribuna poporului" mai întâi la Orăștie (1897) și apoi la Arad prin ținerea unor fonduri bănești necesare, de la București¹⁷.

El a jucat un rol conducător și în cadrul clubului național arădean, care pășise, începînd cu anul 1895, pe făgașul unui puternic activism politic, la nivel de comună și comitat¹⁸.

De fapt, conducătorii arădeni au decis începutul activismului din inițiativa lui Mangra, prin candidarea memorandiștilor în alegerile comitatense din 1895. El însuși candidează la Săvîrșin și Șiria, fiind ales în congreagația comitatensă, alături de alți memorandiști¹⁹.

În urma reabilitării sale de către episcopul Iosif Goldiș, în anul 1900, Vasile Mangra este numit, pentru scurt timp, redactor al revistei "Biserica și Școala", iar apoi, în cursul aceluiași an, este ales vicar și președinte al Consiliului ortodox de la Oradea, rămînînd în această funcție pînă-n 1916²⁰.

În 1902, protosinghelul V. Mangra este ales episcop al Aradului, dar guvernul maghiar nu a admis înscăunarea acestui militant „oțelit”. Astfel Mangra este silit să se mulțumească cu funcția de vicar și președinte al Consiliului ortodox român din Oradea²¹.

Printre realizările sale pe meleagurile bihorene, se numără și consolidarea învățămîntului confesional român în acest comitat. El a obținut un însemnat ajutor pe seama așezămintelor românești culturale și a ridicat o serie de clădiri școlare, asigurînd cadre calificate pe seama lor. Aceasta pare deosebit de important, dacă ținem seama de prezența guvernelor reacționare maghiare exercitate asupra comitatului bihorean.

Datorită activității sale de cercetare istorică, este ales în cel mai înalt for științific românesc — Academia Română — în anul 1909, ca membru ordinar. Cu această ocazie G. Tocilescu, care a citit expunerea pe care s-a întemeiat secțiunea istorică ca să propună alegerea lui V.

¹⁶ M. Timbus, A. Caciora, *Izvoare noi despre Congresul naționalităților asuprite în Austro-Ungaria* (Budapesta, aug. 1895), în: „Ziridava”, Arad, 1979, vol. XI, p. 385—86.

¹⁷ E. Glück, *Un omagiu adus activității lui Ioan Russu Șirianu. Foaia comemorativă din 1909*, în rev. „Ziridava”, Arad, 1975, col. V, pp. 82—83; R. Ciorogariu, „Peranția” (1869), „Lumina” (1872), „Biserica și Școala” (1877), „Tribuna” (1884—1912), f. I., 1934, p. 43.

¹⁸ N. Roșuț, *Documente privind activitatea clubului național comitatens din Arad* (1895—1904), în rev. „Ziridava”, Arad, 1976, vol. VI, p. 361.

¹⁹ E. Glück, N. Roșuț, *Aradul și mișcarea...* I, pp. 72—73.

²⁰ N. Roșuț, *op. cit.*, pp. 361—369.

²¹ T. Botiș, *op. cit.*, p. 658; T. Neș, *op. cit.*, p. 376, 482; cf. și *Protocolul Sinodului arădean*, 1902 (12. VI. 2. XI) p. 22.

o pagină de istorie națională a românilor ardeleni în secolul al XVII-lea depășind strict genul biografic cu iz de hagiografie. El relevă în paginile lucrării o idee de importanță majoră pentru istoria bisericii române și anume, că instituția mitropoliei ortodoxe a românilor ardeleni nu trebuie să se lege de locul ori reședința mitropolitului. Deși și această lucrare suferă, într-o oarecare măsură, de pe urma polemicii ce-o poartă cu învățatul blăjean A. Bunea, cit și de pe urma utilizării unor izvoare mai puțin filtrate critic, totuși monografia scrisă de Mangra rămâne o lucrare de referință în privința vieții și activității mitropolitului Sava Brancovici.

Istoric realist, Mangra nu contestă activitatea istorică a lui A. Bunea, ci doar îi reproșează acceptarea de bună a rapoartelor tendențioase maghiaro-calvine din perioada lui Appaffy și concluzia greșită la care ajunge, utilizând aceste rapoarte, privind pe mitropolitul ardelean Sava Brancovici. „Nu vreau să trag la îndoială vrednicile și meritele domnului Bunea pe cîmpul cercetărilor istorice” scria V. Mangra, dar „cu regret” arată că-n cazul mitropolitului Sava Brancovici denaturează faptele istorice și trage concluzii „arbitrare și false”³².

În studiul „Roma și biserica Românilor”³³, Vasile Mangra analizează prozelitismul catolic pe care l-a avut de suportat, de-a lungul secolelor Biserica ortodoxă a românilor din Ungaria și Transilvania. Categorisind „unirea” ca „adevărată tocmeală cu catolicii transilvăneni” și un „act curat politic” din partea românilor ce-au acceptat trecerea la greco-catolicism, Mangra relevă că în schimbul „cîtorva concesii” românilor trecuți la confesiunea Romei și-au pierdut independența lor ca „religionari de rit oriental”. În încheiere, combătînd unele păreri „unilatiste” care cereau „unirea” tuturor românilor ardeleni într-o Biserică supusă Romei, V. Mangra ținea să precizeze că Roma nu apără interesele naționale românești și că deci Biserica unică a românilor trebuie să rămînă tot cea străbună, ortodoxă. Adaugă, că românii sînt toți uniți cu Roma, dar nu cu cea a Papilor, ci cu Roma Caesarilor și că „românii cei cu bun simț vor respinge și combate cu energie asemenea tendințe periculoase”. Ca și concluzie finală, Mangra subliniază faptul că „Biserica ortodoxă este națională și independentă în România, cit și în Austro-Ungaria”, și că „românii resping deopotrivă, orice ingerință și jurisdicție străină în afacerile bisericii și vor respinge mai cu seamă impunerea jurisdicțiunii unui șef de drept divin și cu pretențiunea de reprezentant infailibil a toată Biserica”³⁴.

Scriind studiul „Episcopia Aradului”³⁵, V. Mangra face prima încercare de a creiona critic istoria eparhiei arădene. Acest studiu bine

³² *Ibidem*, p. 1.

³³ *Idem*, *Roma și Biserica românilor*, în „Biserica și Școala”, Arad, VII (1883) nr. 20, pp. 171—172; nr. 21, pp. 180—181; nr. 22, pp. 187—189; nr. 23, pp. 197—199; nr. 24, pp. 203—204 și nr. 25, pp. 211—214.

³⁴ *Ibidem*, nr. 25, pp. 213—214.

³⁵ *Idem*, *Episcopia Aradului*, în: „Biserica și Școala” Arad, XXVIII (1904) nr. 12, pp. 93—97.

documentat și-a păstrat probitatea adevărului istoric și certa sa valoare științifică, de-a lungul timpului, pînă astăzi.

În acest material, Mangra relevă două idei de o deosebită importanță pentru istoria episcopatului din Cimpia Aradului, ideea „continuității neîntrerupte” a episcopiei arădene de-a lungul veacurilor și ideea „caracterului românesc” al ierarhiei superioare bisericești de pe Mureșul inferior și Crișuri, de la începuturile ei (sec. XIV—XV). Datorită nivelului cercetărilor istorice din vremea sa, cit și a utilizării unor izvoare neselecționate totdeauna cu destul discernămint critic, autorul face și unele erori (spre exemplu, argumentarea că episcopul Sava Brancovici al Ineuului-Ienopolei (1605—1627) a fost și mitropolit al Aradului, ori confundarea Ienopolei din Partium cu cea din Hertegovina). Cu toate aceste limite, studiul rămîne un material istoric de certă valoare științifică pentru istoria bisericească arădeană și a zonelor învecinate.

V. Mangra s-a preocupat și de studierea istoricului „mănăstirilor orientale” (ortodoxe) ale românilor din Ungaria și Transilvania³⁶, oprindu-se mai mult asupra mănăstirilor Hodoș-Bodrog³⁷, relevînd faptul că „ori cit de vitregă e istoria pentru noi”, românii — „poporul cel mai vechi în creștinism” (dintre popoarele sud-est europene — n. n.) — și-a organizat „ierarhia lor națională” încă de la primele secole creștine și „au avut Bisericele lor naționale”.

Cu aceeași dăruire a ilustrat Vasile Mangra și istoria culturală românească, prin mai multe studii și o lucrare, pe care le-a tratat în lumina unei bogate informații.

În acest domeniu el a vădit capacitatea de a selecta elementul caracteristic. Se părea că nimic nu-i scapă, că orice urmă de istorie culturală merită să-și găsească locul în istoria națională. Aceste urme culturale ale străbunilor au fost în bună parte valorificate, prin publicarea unor studii de istorie culturală dar, așa cum mărturisește Mangra însuși, într-unul din aceste studii³⁸, era „mulțumit de a fi tras atențiunea bărbatilor de știință asupra unei cărți de peste 320 ani, foarte prețioasă pentru istoria limbii și literaturii naționale”.

Lucrarea „Cercetări literare-istorice” cuprinde de fapt două studii publicate anterior, „revăzute și completate”, publicate într-un volum, în „speranța” că face „un mic serviciu istoriei noastre literare” după cum ne mărturisește chiar autorul³⁹. Prima parte a lucrării, cuprinde studiul „Psaltirea diaconului Coresi” și este de fapt o contribuție a autorului la bibliografia românească veche, căci pînă la el despre

³⁶ Idem, *Mănăstirile orientale în Ungaria*, în : „Biserica și Școala”, Arad, II (1878), nr. 9, pp. 65—66.

³⁷ Idem, *Agitațiile sîrbilor pentru mănăstirea Hodoș-Bodrog*, în : „Biserica și Școala”, Arad, I (1877), nr. 37, pp. 290—291 și nr. 39, p. 310; Idem, *Cum stăm cu mănăstirile*, în : „Biserica și Școala”, Arad, II (1878), nr. 7, pp. 49—50.

³⁸ Idem, *Cercetări literare-istorice*, București, 1896, p. 10.

³⁹ *Ibidem*, p. 29.

această tipăritură coresiană (Psaltirea românească — 1570) nu se ştia nimic.

În partea a doua a lucrării este publicat studiul „Rolul diecilor din Moldova în cultura românilor din Transilvania în secolul al XVII-lea, în care autorul aduce la lumină o problemă importantă a relaţiilor ardelenilor cu fraţii lor moldoveni: schimburile culturale, ai căror mesageri erau dascăli şi dieci, despre care V. A. Urechia scria că „... mai ales în sec. al XVII-lea, sînt pionii cei mai activi ai limbii române... umili şi necunoscuţi soldaţi ai triumfului limbii române”⁴⁰.

Descriind manuscrisele descoperite şi pe autorii lor, Mangra arată că nu a avut ca scop „să facă studiu de filologie asupra acestor monumente vechi ale literaturii”, ci să arate „numai valoarea şi însemnătatea lor pentru limbă şi istorie”.

Relevînd unitatea spirituală a românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor, Mangra scria: „Dascăli moldoveni aduc şi răspîndesc din ţara lor cunoştinţa de carte şi scrisoare la fraţii de dincoace de munţi, încă şi cărţi bisericeşti, manuscrise, care ei le copiază aici, după trebuinţe pe seama bisericilor”⁴¹.

Publicînd şi o serie de studii⁴² despre manuscrisele şi tipăriturile româneşti descoperite, Mangra îşi aduce contribuţia la îmbogăţirea tezaurului naţional, la cunoaşterea lui, dar şi a ariei de răspîndire a acestor realizări ale spiritualităţii româneşti medievale din spaţiul intra şi extra carpatic.

Folosind o bogată informaţie, el pune în circulaţie istorică creaţii ale geniului cultural al românilor din zona de vest a ţării, pe care le prezintă foarte judicios, din punct de vedere al cercetării ştiinţifice, făcînd şi aprecieri juste asupra valorii lor.

Vasile Mangra a scris şi cîteva studii de omagiere a unor personalităţi româneşti, dar şi europene. Astfel, în articolul „Moise Nicoară”⁴³, el omagiază pe cel care a fost „o figură măreaţă din trecutul neamului românesc, un mare învăţat: filosof, jurist, lingvist etc. şi mai presus: mare român şi martir naţional”. Este un studiu bine documentat care analizează personalitatea şi activitatea acestui „mare bărbat al neamului românesc”. De altfel, Vasile Mangra avea în plan studierea şi publicarea tuturor manuscriselor lui Moise Nicoară şi acest plan a fost apreciat de C. Litzica nu numai ca: „o lucrare de dreptate şi pietate faţă de un mare, dar nefericit suflet, ci şi o lucrare de mult interes şi reală valoare”⁴⁴.

⁴⁰ Ibidem, p. 24.

⁴¹ Ibidem, p. 23.

⁴² Idem, *Cartea care să chiamă „Răspunsul împotriva catehismului calvinesc...”*, în: „Biserica şi Şcoala”, Arad, XXVII (1903), nr. 12, pp. 165—166; Idem, *Două manuscrise din secolul XVII—XVIII*, în: „Biserica şi Şcoala”, Arad, XXIX (1905), nr. 31, pp. 265—267; nr. 32, pp. 279—281 şi nr. 33, pp. 291—292.

⁴³ Idem, *Moise Nicoară*, în: „Tribuna”, Arad, XI (1907), nr. 283, pp. 19—20; XII (1908), nr. 1, pp. 2—4; nr. 2, p. 2.

⁴⁴ Cf. „Convorbiri literare”, Iaşi, XLI (1907), p. 1166.

Cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea marelui arhiepiscop Andrei Șaguna, Vasile Mangra scrie un studiu omagial: „Șaguna ca organizator constituțional” în volumul aniversar editat de Consistoriul mitropolitan de la Sibiu⁴⁵. În acest studiu, scris pe baza unui bogat material informațional, Mangra relevă activitatea marelui arhiepiscop ardelen pentru restaurarea mitropoliei ortodoxe a românilor transilvăneni și aportul lui la organizarea canonică a mitropoliei restaurate. În finalul studiului, elogiind amintirea de pie memorie a lui Șaguna și activitatea sa pe tărîmul dreptului bisericesc ortodox, V. Mangra scrie că: „Șaguna a prevăzut evoluțiunea societății moderne” și de aceea a socotit că e necesar așezarea mitropoliei restaurate pe baze „constituționale”.

Cu ocazia morții lui Louis Adolphe Thiers, cunoscut om politic și istoric francez, V. Mangra publică în revista pe care o conducea, un cuvînt omagial despre cel dispărut⁴⁶. Creionînd, pe scurt, viața și activitatea cunoscutului om politic și istoric francez, în încheiere, Mangra îndeamnă pe toți românii să deplîngă pierderea „Franciei”, subliniind legăturile de sînge dintre cele două națiuni surori.

3. Această incursiune în opera istorică a lui V. Mangra ne poate ușura desigur considerațiile unei posibile concepții istorice.

Istoric reprezentativ al istoriografiei tradiționale ardelen de la finea secolului al XIX-lea și începutul celui următor, el s-a integrat în constelația cărturărească transilvăneană care a participat cu dăruire la pregătirea și realizarea statului unitar român (1. XII. 1918).

Desigur și în activitatea științifică a lui Mangra, alături de multă lumină, stăruie, firesc și umbre datorate epocii pe care a traversat-o și concepției istorice împărtășite. V. Mangra nu este o excepție, el se integrează alături de alți istorici ardeleni, care pe lingă grăunțele de aur semănat, a risipit și multe idei, evident, în dezacord cu spiritul științific. Dar opera lui așa cum a fost creată, la o examinare atentă, critică, își dovedește rezistența în confruntarea cu timpul. Opera lui poartă amprenta istoriografiei ardelen tradiționale, cu calități, dar și cu limite. El însuși mărturisește că a scris în spiritul unor iluștrii naștași ai Școlii Ardelen. „Convingerea mea este că istoria Bisericii române din Transilvania se poate construi numai pe temelia bine așezată de S. Clain și P. Maior”⁴⁷.

Istoric de bună formație, un om cu temeinică cultură, cu orizont filozofic larg, dar firește împovărat de tendințele confesionale, datorate structurii sale intelectuale, V. Mangra a fost un om al timpului său angajat în mișcarea de eliberare națională, în frământările atît de contradictorii ale sfîrșitului veacului al XIX-lea și începutul veacului al

⁴⁵ Cf. *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenarului a nașterii lui*, Sibiu, 1909, pp. 435—453.

⁴⁶ V. Mangra, *Louis Adolphe Thiers*, în: „Biserica și Școala”, Arad, I (1877), nr. 32, p. 249.

⁴⁷ *Idem*, *Sava Il Brancovici*, în: „Biserica și Școala”, Arad, XXX (1906), nr. 43, p. 66.

XX-lea, pe care le-a trăit cu neistovită dăruire până-n jurul anului 1900 mai ales. În deplină concordanță cu concepția lui istorică, Mangra s-a dedicat istoriei de adâncime pe care a opus-o istoriei de suprafață. Chiar pe terenul cercetărilor principale de istorie bisericească, el rămâne constant credincios liniei de conduită pe care o subliniem. Lucrările și studiile sale consacrate acestei probleme, subliniază ideea unei Biserici-factor de unitate în evul mediu și rolul pe care cadrul instituțional al acesteia l-a avut mai târziu, în epoca modernă, în afirmarea politică națională.

V. Mangra este și un istoric al scrisului românesc, precum și un priceput căutător de urme de cultură națională și de valorificare a lor, de punere în circuitul informației cultural-istorice.

El este un istoric inclinat spre explicația istorică, dominat de ideea factorilor istorici determinanți, în care cel religios este copleșit de seria factorilor prioritari de natură materială.

Se desprinde din opera lui istorică încrederea pe care a nutrit-o în triumful ideii naționale și în capacitatea românilor de a fi creatorii propriei lor deveniri istorice. Prin activitatea sa în domeniul istoriei culturale, a legăturilor cu Academia Română, Mangra a devenit unul din constructorii mărețului edificiu al unității noastre culturale. Toate aceste preocupări i-au fost răsplătite în anul 1909 prin alegerea ca membru activ în cadrul celui mai înalt for cultural al neamului românesc: Academia Română.

NICOLAE BUTARIU (1844—1890)

LUPTĂTOR PENTRU DREPTURILE ROMÂNILOR ZĂRÂNDENI

de: GHEORGHE ȚÂRCUS

Între anii 1861 și 1876, data reorganizării sale sub conducerea românească și a desființării sale definitive¹, fostul comitat Zărand a fost socotit pe bună dreptate „o mică republică românească”, sau „Dacia mică”², deoarece, fiind condus de o pleiadă de patrioți români luminați, în frunte cu comitele Ioan Pipoș, vicecomitele Iosif Hodoș, Amos Frincu, Sigismund Borlea, etc., în tot acest răstimp a fost „cel mai dinamic comitat românesc”³.

¹ Pentru evoluția teritorială a fostului comitat Zărand, a se vedea V. Meruțiu, *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluție teritorială*, Cluj, 1929, p. 163.

² Traian Mager, *Ținutul Hălmeagului*, vol. III, Arad, 1937, pp. 44 și 48.

³ Vasile Netea, *Munții Apuseni, muzeu istoric și pantheon al poporului român*, Ed. Sport-turism, București, 1977, p. 184.

Între personalitățile ce s-au evidențiat în lupta pentru afirmarea românească a Zărandului, se numără, chiar dacă n-a îndeplinit vre-o funcției în administrația comitatului și preotul Nicolae Butariu din Bodești, comuna Hălmagiu, azi în județul Arad, implicat în cele mai de seamă evenimente petrecute în acea epocă de luptă febrilă pentru egală îndreptățire a populației românești.

Nicolae Butariu s-a născut în Bodești în anul 1844 și, după cele 4 clase „normale” făcute la Hălmagiu⁴, el a absolvit „Preparandia” și seminarul teologic din Arad⁵, fiind apoi preot și învățător în satul natal, iar din 1871 a îndeplinit și funcția onorifică de inspector școlar al circumscripției Vidra, azi com. Virfurile jud. Arad, în semn de recunoaștere a meritelor sale în lupta pentru ridicarea culturală a poporului zărandean⁶.

În scurta sa viață — a trăit numai 46 de ani, — Nicolae Butariu a fost angajat cu toate puterile și cu un avînt de nedescris în marile acțiuni întreprinse de intelectualitatea zărandeană pentru afirmarea drepturilor românilor pentru ridicarea lor culturală, politică și economică. Astfel, timp de peste două decenii, prin biblioteca sa bine înzestrată pentru acea vreme, el a îndeplinit funcția unei adevărate instituții publice de răspîndire a cunoștințelor de cultură națională și de istorie, multe din cărțile sale ajungînd, după moartea sa, în colecțiile Academiei române din București, pentru că Nicolae Butariu era un bibliofil, înjghebînd o frumoasă colecție de cărți de toate soiurile și vechi manuscrise, mai ales bisericești. El era abonat la toate periodicele timpului, astfel încît la el veneau să împrumute cărți și reviste toți preoții și învățătorii din regiune⁷.

În aceste condiții, nu este de mirare că una din preocupările sale, curînd după instaurarea ca paroh la Bodești, a fost ridicarea unei școli în satul natal. Școala, dărimată din păcate în anul 1980, a fost inaugurată în anul 1868, „prin îndemnul preotului Nicolae Butariu”, după cum se poate citi și azi pe grînda de stejar, de pe frontispiciul școlii, aflată în păstrarea bisericii din Bodești. Inscripția, concepută desigur de inimosul preot, sfîrșește cu cuvintele: „**Se viedie natiunea romana**”, adică să vieze, să trăiască, națiunea română. Atunci însă cînd, după înlăturarea conducerii române a comitatului, reîncepeau măsurile de oprimare a românilor, bodeștenii au acoperit cu o scîndură inscripția, care a fost înlăturată numai în toamna anului 1918, cînd cei din părțile Hălmagiului luau puterea în mîinile lor⁸. Strădania lui Nicolae Butariu de a

⁴ Tr. Mager, o.c., p. 117.

⁵ Teodor Botiș, *Istoria Școalei normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ort. român din Arad*, Arad, 1922, pp. 456 și 699. N. Butariu a absolvit Preparandia în anul școlar 1861—1862, iar Institutul teologic în anul 1864—1865.

⁶ Tr. Mager, o.c., p. 120. De asemenea: Vasile Popeangă, *Aradul centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867—1918)* Ed. Facla, Timișoara, 1978, p. 69.

⁷ Tr. Mager, o.c., p. 118.

⁸ *Ibidem*, p. 119.

înființa o școală la Bodești, se așeza astfel pe linia generală a luptei românilor de dincoace de Carpați pentru ridicarea culturală a acestora, mai ales prin înființarea de școli. Iar în părțile Hălmagiului ele lipseau cu deosebire, ceea ce făcea pe inimosul inspector școlar al cercului Hălmagiu, Petru Moldovan, sprijinit, după 1861, de vicecomitele Amos Frîncu, să stăruie din răspuțeri pentru înființarea de școli în **ținutul Hălmagiului**⁹. Starea proastă a rețelei de școli din zonă era subliniată de altfel cu mult înainte, atunci când la 2 august 1785 protopopul Hălmagiului, Arsenie Popovici, se adresa episcopului de la Arad, Petru Popovici, cerînd să se trimită acolo dascăl pentru școală deoarece: „oamenii sînt săraci și ei ar vrea să fie cu învățătură, iară neputința sărăciei nu-i îngăduie”¹⁰, subliniind astfel într-o meșteșugită exprimare ideea că ridicarea poporului nu este posibilă decît prin știință de carte.

Anul 1869 a fost însă anul în care Nicolae Butariu, modestul preot din Bodești, avea să-și înscrie numele pentru totdeauna în istoria Zărandului.

Astfel, după ce în 2 septembrie a acelui an devine membru al „Asociației naționale arădene pentru cultura poporului român”, primînd diploma nr. 231, semnată de Ioan Popovici Deseanu ca președinte al sedinței direcționale¹¹, în aceeași lună, la 10 septembrie, Nicolae Butariu ia cuvîntul la Iosășel lîngă Gurahonț, la marea serbare ocazionată de înhumarea osemintelor lui Ioan Buteanu. Cuvîntarea sa, reproducă într-o formă atenuată de „Federațiunea”, pentru a nu stîrni prea mult minia autorităților, a reprezentat un puternic act de acuzare împotriva exploatării economice, politice și sociale a poporului român. Prof. Silviu Dragomir, descriînd emoționanta serbare, arată că după cuvintele rostite de Dionisie Pășcuțiu din Arad, Popa Balint, Mircea B. Stănescu și Ioniță Bădescu, preotul Nicolae Butariu din Bodești a expus cu avînt principiile pentru care au luptat românii din Transilvania, sfîrșind cu un inflăcărat apel: „deci fraților români. Ioan Buteanu a luptat pentru dreptate, libertate, egalitate. El a căzut. Să începem și de acolo, să nu încetăm, între barierele legii, a susține lupta, a reclama dreptatea, egalitatea, libertatea. Arma cuvîntului este arma noastră la care nu vom renunța niciodată și dacă această armă a noastră nu va avea rezultatul dorit, o vom lăsa fiilor noștri. Astfel blăstămul lor nu ne va urmări”¹².

Manifestarea publică a lui Butariu nu a rămas fără urmări, astfel că după serbare a fost inițiată o anchetă împotriva sa, sub acuzarea că ar fi atîțat poporul împotriva națiunii maghiare, dublată de o campanie

⁹ V. Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea 1821—1867*, Arad, 1979, pp. 100—137.

¹⁰ Ed. I. Găvănescu, *Mărturii românești din Eparhia Aradului în veacul al XVIII-lea* Ed. Diecezana, Arad, 1940, p. 81 și planșa II.

¹¹ Tr. Mager, o.c., pag. 121.

¹² Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu prefectul Zărandului în anii 1848—49*, Ed. Casei Școalelor, București, 1928, p. 83.

de presă între cele două tabere și de schimbări de corespondență între comitatele Arad și Zărand și chiar cu guvernul¹³.

Astfel, între alte șicane și percheziții, la 23 noiembrie 1869, Angyal Lajos, procuror regal la Baia de Criș, se adresează vicecomitelui Amos Frincu și, acuzînd pe Nicolae Butariu că la 10 sept. 1869 a ținut un „discurs instigator”, cere delegarea pretorului și a juratului de la Hălmașiu să procedeze la interogarea aceluia. Se mai cere interogarea și a următorilor: „Secula, avocat, Tallos Constantin, jurat, Moga Ioan, comerciant din Hălmașiu, Brinduş, avocat, Popa Teodor, Papp Ladislau, pretor, **Balint Simion, protopop, Axente Sever, Avram Iancu, Horgia, casier, Papp Grațian, jurat**” (subl. ns.)¹⁴. Am subliniat numele lui Avram Iancu, Simion Balint și Axente Sever, pentru a evidenția importanța pe care o acordau autoritățile cazului de la Iosășel, unde a fost prezent într-adevăr și Avram Iancu, iar Popa Balint, după cum am arătat mai sus, a și luat cuvîntul.

Dar, nu mult după evenimentele de la Iosășel, autoritățile au găsit și un alt prilej să se răfuiască cu Butariu. Anume la 28 oct. 1869 dirigințele poștei din Hălmașiu, Szabo Dénés, aduce la cunoștința preturii că Nicolae Butariu a primit în ziarele la care era abonat **două proclamațiuni revoluționare**, numite de autorul sesizării „fluturași”¹⁵. Iar din raportul lui Angyal Ludovic, procurorul regal din Baia de Criș, același care ceruse ancheta și pentru cele petrecute la Iosășel, reiese că proclamațiile erau semnate cu numele „Horia”¹⁶.

Comitele suprem Haller, ce înlocuia din 1867 pe Ioan Pipoș, ordonă cercetări, în cadrul cărora s-au făcut percheziții la domiciliul lui Nicolae Butariu, pentru a se găsi eventual și alte materiale, dar rezultatul a fost negativ. Chiar proclamațiunile incriminate fuseseră de altfel predate de Butariu solgabirăului din Hălmașiu¹⁷, fiind de presupus că poșta a sesizat organele administrației.

În cadrul anchetei, căreia i s-a dat o amploare deosebită, au fost audiați un număr de 24 persoane, fruntași români din Hălmașiu și Baia de Criș, ceea ce rezultă și din directivele comitelui suprem, care dispuneau să se stabilească dacă s-au difuzat proclamațiuni și în alte localități din comitat și care a fost efectul acestora. Dispoziții în acest sens s-au dat tuturor preturilor din comitat.

Cazul a fost dezbătut și în paginile revistei „Familia” care dezvăluie și alte detalii. Se arată anume că proclamațiile au fost primite într-o

¹³ Teodor V. Păcățean, *Cartea de aur*, vol. V, Sibiu, 1909, p. 226. De asemenea: Tr. Mager, o.c., p. 121.

¹⁴ Arh. St. Arad, în viitor ASA, fond Prefectura jud. Arad, actele comitatului Zărand, nr. 2499/1869, filele 1—2. De asemenea: Andrei Caciora și Nicolae Roșuț, *Aradul în lupta pentru elibetare socială și națională. Documente*, vol. I, Arad, 1978, pp. 129—131.

¹⁵ A. S. A., Fond Comitat Zărand, acte comitatense, dos. 2355/1869.

¹⁶ *Ibidem*, fila 8.

¹⁷ Teodor V. Păcățean, *Ibidem*, p. 227.

„foaie” italiană, că asemenea publicații au fost primite și la poșta din Baia de Criș, și că, întrucât caracterul literelor respectivelor publicații este asemănător cu acela ale ziarului „Federațiunea”, s-a făcut des-sint de așteptat tulburări din cauza manifestărilor respective¹⁹.

Raportul final privind cele de mai sus semnat de vicecomitele Amos Frincu, care, desigur pentru a minimaliza gravitatea cazului, arată că acestea nu aveau un caracter instigator, ci mai mult „jurnalistic” și că trebuie să fie opera unor tineri ce studiază în străinătate. Vicecomitele nu uită să facă precizarea că vestea primirii proclamațiilor s-a răspândit în întreg comitatul, dar că populația este liniștită și calmă și că nu sînt de așteptat tulburări din cauza manifestărilor respective²⁰.

Represaliile organizate în cazul Butariu și agitația făcută de administrație din acest caz, nu au rămas fără urmări. Astfel, toate acestea au făcut obiectul unei dezbateri speciale a „adunării municipale” a comitatului Zărand, care, în ședința sa din 6—7 dec. 1869, la propunerea vicecomitelui Amos Frincu, a decis să se trimită guvernului de la Budapesta un protest împotriva încercării autorităților de a explica nemulțumirile populației românești prin pretense instigațiuni, arătîndu-se în schimb adevăratele cauze ale acestor nemulțumiri.

Iar protestul, formulat de Sever Secula, subliniind că cuvîntarea de la Iosășel a lui N. Butariu, ca și primirea unor proclamațiuni, nu pot fi interpretate ca acte ostile statului, arată că sînt într-adevăr nemulțumiri în sinul populației românești, dar acestea sînt determinate de tratament discriminator la care este supusă mai ales în ce privește chestiunea naționalităților: „...că dacă sînt nemulțumiri și neîndestulări în popor, acelea provin cu totul din alte cauze...”. Asuprirea națională și chestiunea unirii Ardealului cu Ungaria sînt arătate apoi în memoriu drept principale cauze ale nemulțumirii poporului²⁰.

Portretul lui Nicolae Butariu nu ar fi însă complet fără a menționa și sprijinul său entuziast pentru înființarea teatrului românesc din „România de dincoace de Carpați”, după propria sa exprimare. Cum este cunoscut, în numerele 29 și 30/1869 Iosif Vulcan publică în „Familia” un vibrant apel adresat românilor de dincoace de Carpați, cu titlul „Să fondăm teatrul național”, în care, după ce subliniază rolul teatrului în ridicarea culturală a popoarelor, invită pe toată lumea să-și spună părerea în ce privește înființarea unui teatru românesc. Drept urmare, în nr. 35/31 aug./12 sept. 1869 din „Familia”, apare articolul semnat de I. Lapedatu, intitulat „Reuniunile literare și cestiunea teatrală”, în care,

¹⁹ *Familia*, nr. 45 din 9/21 nov. 1869, p. 538.

²⁰ A. S. A., Fond Comitat Zărand, acte comitatense, dos. 2355/1869.

²⁰ T. V. Păcățian, o.c., pp. 227—230. Adresa este reprodusă parțial și de Tr. Mager, o.c., p. 62.

Cu privire la alte proclamațiuni, tipărite la București și răspindite în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, tot prin oficiile poștale, în anul 1885, a se vedea: Gelu Neamtu, „Proclamația Predentei române” din 1885 — la Deva, în „Sargeția”, vol. VI, Deva, 1969, p. 127.

ăspunzînd apelului lui Iosif Vulcan, autorul sprijinește cu căldură inițiativa acestuia.

La apelul din „Familia” răspunde și Nicolae Butariu, iar răspunsul său, publicat de Iosif Vulcan în nr. 38 din 21 septembrie/3 octombrie 1869, sub titlul „La fondarea unui teatru național”, reprezintă o vibrantă chemare adresată tuturor pentru sprijinirea „nobilei idee” de a se înființa un teatru „în România de dincoace de Carpați”, deoarece pentru imosul preot din Bodești Transilvania nu era, încă în anul 1869, decît ceea ce avea să devină în 1918, adică o parte a României întregite²¹. În partea finală a scrisorii sale, N. Butariu, face un cald apel adresat tuturor românilor să sprijinească inițiativa teatrului național: „Veniți să ne facem fiecare datoria, să înălțăm dulcea noastră națiune, care de secole stă ingenunchiată înaintea progresului altor națiuni, veniți s-o șezăm la locul ce-i compete în concertul popoarelor, la locul unde era dinioară”²².

Articolul lui Nicolae Butariu a fost ulterior evocat oridecîte ori a fost prilejul. Astfel, în „Familia” nr. 40/5/17 octombrie 1869, G. Crăciunescu, în articolul „**Ecou din Banatul Timișan la fondarea unui teatru național**”, scrie textual: „Eu încă zic, cu părintele Butariu, că n-avem timp de pierdut”. Iar atunci cînd în 15/28 august 1904 Societatea pentru fond de teatru român își ținea adunarea generală la Brad, în conferința înută de prof. dr. P. Oprea, directorul gimnaziului din Brad, se sublinia cu tărie interesul arătat la timpul său de zărîndeni pentru înființarea unui teatru național, între care citează pe dr. Iosif Hodoș, președintele constituintei din Deva de la 4 și 5 octombrie 1870, precum și pe preotul Nicolae Butariu²³. Articolul imosului preot este citat deasemenea și în principalele lucrări privind istoria teatrului românesc²⁴, ceea ce subliniază importanța sa pentru propășirea și dezvoltarea acestuia.

Viața lui Nicolae Butariu avea să se curme însă fără de vreme. Astfel, după nesfîrșite șicane, persecuții, interogatorii, etc., în decembrie 1874 este închis la Baia de Criș, după cum singur a însemnat pe o carte de predici de Petru Maior, primită chiar în închisoare. La pagina ce cuprindea predica pentru sărbătoarea Sf. Nicolae — 6 decembrie, ziua monasticii sale, — N. Butariu a scris următoarele în ortografia vremii: „Suvenire. Întru adevăr trista și dorerosă este și va fi pentru mine ziua de 6 Decembrie 1874, care înca a înmulțit dillele suferințelor mele, flandume în arest incuisionalu la comitatu. Oh! eu plangu acum! și nu știu de voi mai ride în aceasta viața? Preotulu din Bodesci, Nicolae Butariu”²⁵.

²¹ V. Netea, o. c., p. 184.

²² V. anexa.

²³ Dr. Pavel Oprea, *Gimnaziul din Brad și teatrul român*, Brașov, 1905, p. 25, extras din *Anuarul VIII* al Soc. pentru fond de teatru român.

²⁴ Ștefan Mărcuș, *Thalia română, Contribuție la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile ungurene*, 1945, p. 206; Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, vol. II, 1987 și urm.

²⁵ Tr. Mager, o. c., pp. 64 și 123.

El a încetat din viață la 20 octombrie 1890, în vîrstă de numai 46 de ani și e înmormîntat în cimitîrul bisericii din Bodești, iar pe crucea sa se poate citi încă inscripția : „Aci se odihnesc osamintele preotului Nicolae Butariu, rep. în etate de 46 ani, anul 1890, october 20. Fie tierina ușora”²⁶.

Numele său va rămîne însă pentru totdeauna în istoria Zărandului ca unul ce și-a închinat întreaga viață luptei pentru drepturile poporului român. El a avut convingerea nestrămutată, după cum o spune singur într-o însemnare făcută în 25 ianuarie 1870 pe o pagină a Antologionului, că : „Numai faptele maretie nationale sunt eterne”²⁷.

²⁶ *Ibidem*, p. 118.

²⁷ *Ibidem*, p. 124.

OMUL ȘI PROVIDENȚA LUI DUMNEZEU

Fusese o iarnă grea, neobișnuit de grea, cu ninsori multe cu geruri spre și prea puțin soare. Multe case fuseseră îngropate sub zăpadă, uși de-a rîndul, că oamenii cu anevole mai puteau deschide o ușă să vadă cum stau vitele în grajduri sau să mai afle vreo veste. Ningeă; iarăși ningeă. O ninsoare care venea în rafale pe care vîntul le purta pe o jucărie în mîinile unui uriaș. Se părea că văzduhul, poate însuși aerul, se topește în draperiile reci de zăpadă care cădeau fără încetare. Cum iarna nu se grăbea să plece și nici să-și schimbe chipul oamenii ici nu mai gîndeau la primăvară, știind-o prea îndepărtată.

Tocmai într-o zi ca aceasta, profesorul fusese nevoit să plece acasă, într-un sat de pe apa Argeșului. Singurul drum spre sat trecea pe lângă pădure și lumea vorbea de multe întîmplări ce se petrecuseră acolo la Sălcioara unde lupii își aveau o adevărată vatră.

În drumul său, profesorul nu era singur; îl mai însoțeau vreo patru bărbați, tot unul și unul, dar frica rămînea tot frică: fiara e fiară și una puterea ei și alta a omului. Cînd de la o vreme o ceață picloasă a prins a se întinde, vremea li s-a părut și mai dușmănoasă, pricină ca oamenii să meargă și mai strînși și să fie mai cu luare aminte.

— Cîinoasă vreme, rupse unul tăcerea.

— O avea Tatăl ceresc grijă și de noi, răspunse cel mai în vîrstă. Doamne, nu ne lăsa!

— Nădejdea e la Cel de Sus, adăugă la rîndul său cel mai tînăr; e așteaptă copiii acasă.

Profesorul asculta tăcut crîmpeii de vorbă ce se înfiripase între cei doi, gîndindu-se la vorbele acelea pe care le rostiseră cei doi și care i se păruseră nepotrivite: ce rost avea Dumnezeu în drumul lor? Cum adică, Dumnezeu să-i apere de lupi?

Și așa, vorbind de una și de alta, înfruntînd și ceața și ninsoarea au trezit în marginea satului, teferi, și sănătoși, pricină pentru care el mai bătrîn, făcînd semnul crucii, rosti:

— Mulțumescu-Ți Ție Doamne pentru mila Ta...

... O săptămînă mai tîrziu profesorul îmi vorbea despre întîmplarea aceasta și sfîrși prin a mă întreba:

— Ce zici de asta? Eu, unul, nu văd ce ar fi căutat Dumnezeu într-o împrejurare ca asta.

Am zîmbit, l-am poftit să se așeze mai aproape de mine și i-am spus:

— Dacă Dumnezeu este în toate și peste tot, iată că a fost și în drumul vostru, în ziua aceea. Nu te îndoii de vorba mea: o vatră de lupi e un loc cu primejdii. Fiara e fiară: e iute, șireată și îndrăzneată mai ales dacă e flămîndă. Doar tu singur mi-ai spus că acolo multe necazuri au fost... și n-o să-mi spui acumă că ai fi vrut să-ți iasă lupii înainte ca să vezi ce face Dumnezeu.

— Doamne ferește, s-a apărât el. Fii sigur, n-aveam chef nici să aud urletul, nu să-i văd înaintea ochilor. Însă nu văd ce ar fi căutat Dumnezeu într-o treabă ca asta.

— Nu vezi, pentru că tu nu vrei să-L vezi pe Dumnezeu nicăieri. Ți-am vorbit despre prezența lui Dumnezeu în toate, așa cum îl vede religia, teologia. Și ți-am vorbit despre Dumnezeu în toate și în credința poporului nostru și L-am găsit că El se află în tot și peste tot și am văzut că și omul și lupul sînt integrați în ordinea creștină cu acel destin pe care i l-a hotărît Sfîntul de Sus.

— Cum vine asta?

— Vine bine. În om există credința că în noaptea Sfîntului Andrei lupului i se pecetluiește sorocul: pe cine să mănînce în iarna aceea sau cine să-l omoare pe el. Un soroc de care nu poate scăpa. Dar iată că s-a întîmplat ca într-o iarnă lupului i-a fost hotărît să mănînce calul pîntenog al unui român. A auzit omul ce necaz îl paște și nu s-a de bătut: a înnegrit picioarele calului și lupul n-a mai avut ce mînce. Supărat, lupul s-a dus la Dumnezeu și s-a plîns:

— Văzuși, Doamne ce mi-a făcut stăpînul calului sorocit mie?

— Văzuși...

— Apoi, dreptate este asta? Acuma, ce fac eu?

— N-o fi dreptate, așa că mănîncă-l și tu pe om.

Și lupul așa a făcut; l-a mîncat pe stăpîn în locul calului ca să nă strice rînduiala firii pe care a făcut-o Dumnezeu. E o împlinire cosmică a unor rînduiri care nu-i aparțin omului, ci numai le simte deasupra lui așa cum simte imensitatea lui Dumnezeu.

— Folclor, mituri și povești, prietene, a zis el neîncercător.

— Știu, povești, dar în ele găsesc un adevăr pe care nu-l pot tăgădui. Și adevărul este acesta: Dumnezeu este în toate și peste tot. Această prezență a lui Dumnezeu îmi amintește de întrebarea pe care un ziarist i-a pus-o unui mare gînditor al vremii noastre:

— Așadar, Dumnezeu este peste tot. Dacă, din întîmplare, v-a întîlnit cu El, ce I-ați spune?

— Doamne, de ce ai lăsat ca existența Ta să fie lipsită de evidență atîta timp?

— Deci, nu e nevoie să-L vedem pe Dumnezeu în carne și oase, așa cum vedem o stea sau o apă, ci să-L simțim; să-L simțim în noi și dincolo de noi, așa cum spunea Goethe: „Și omul și natura și cerul și pămîntul sînt opera lui Dumnezeu; în El trăim, în El ne mișcăm, în El sîntem. De altfel ți-aș mai cere ceva.

— Ce vrei să știi sau ce vrei să faci?

— Stai de vorbă cu prietenii tăi, profesori, medici sau chimiști și întreabă-i pe toți același lucru : Cum s-a născut acest univers ? Care este originea vieții pe pământ ? Când a avut loc lupta de la Tapae sau cea de la Rovine ? Care e puterea atomului și definiția timpului ? Care e ultima teorie în filosofie și ce e omul ? Întreabă-i, cumpănește bine răspunsurile ce ți-au dat și dacă nu te-au trimis de mult la diavol, vei avea vreme să le judeci cultura pe care o au și să înțelegi de ce acești oameni refuză să creadă în existența lui Dumnezeu și de ce sînt mai aproape de neant și nu de adevăr. Și dacă ei nu ți-au întors spatele și nu și-au bătut joc de tine și dacă tu mai ai răbdare cere-le să-ți spună „Tatăl nostru”. Ei bine află că acești oameni te vor dezamăgi cu știința lor — căci au citi mult și au uitat tot — dar te vor încînta cu mărturisirea lor că încă nu au uitat rugăciunea care le-a umplut copilăria, într-un fel încă rămînînd legați de Dumnezeu. Și dacă în tine se mai găsește o fărîmă de sinceritate, scoate-ți pălăria, asemenea lui Newton și strigă : În lături, materie ! Numele tău e himeră ; pleacă-te și închină-te Dumnezeului care le-a făcut. Să recunoaștem, prietene, Newton avea dreptate.

— Și totuși, nu văd, de ce Dumnezeu s-ar amesteca în tot ce face omul, dacă ar putea și în toate, a stăruit el cu aceeași îndărătnicie. Atunci am luat cartea lui Camille Flammarion și am deschis-o la pagina aceea asupra căreia eu însumi revenisem de cîteva ori și i-am cerut să citească cu voce tare acel pasaj despre care vorbește cu multă pietate și poezie ... E vorba de o seară pe care a petrecut-o pe coasta de apus a Franței prins de frumusețea locului ce l-a făcut să mediteze asupra prezenței lui Dumnezeu în toate : „... Întreaga natură se cufunda într-o tăcere profundă. Nori de purpură și de aur zburau către culcușul împăratesc și-i ascunseră cele din urmă licăriri. Amurgul serii cobora din ceruri. Valurile ațipiseră, căci vîntul care le mîna spre țărmuri se potolise. Gîngăniile înaripate se liniștiseră și în văzduh se aprinse luceafărul de seară.

O ! necunoscut misterios, strigai eu. O ! mare Ființă, Ființă nemărginită ! Ce sîntem noi și ce ești Tu, dacă opera ți este așa de măreață ? Sărmane mituri omenști care cred că Te cunosc ! O ! Dumnezeule, Dumnezeule ! Cît sîntem noi de mici ! Cît de mare ești Tu ! Cine a cutezat să-ți pună un nume înția oară ? Cine a fost trufașul care a pretins pentru prima dată că Te-a definit ? O ! Dumnezeule, Dumnezeule, Nemărginire sublimă și necunoscută ! Și ce nume trebuie să dăm celor ce Te-au tăgăduit, celor care nu cred în Tine, celor ce trăiesc în afară de gîndirea Ta, celor ce n-au simțit niciodată prezența Ta ? O ! Te iubesc, Te iubesc ! Ființă pe care nici un cuvînt omenesc nu Te poate numi, Te iubesc, dar sînt așa de mic că nu știu dacă mă auzi.

Mă auzi, Ziditorule ? Tu care dai florilor frumusețea și parfumul Tău, în timp ce universul întreg se închină smerit la picioarele Tale ! Numai omul — pe care Tu l-ai înzestrat cu un suflet nemuritor — trăia străin de aceste frumuseți, străin și nepăsător neluînd seama la frumusețea și armonia universală. În sinul căreia ar fi trebuit să-și găsească ericirea și gloria...”

— Ce pot spune?, a zis el impresionat de cele citite. Sublim... sublimă mărturisire de credință.

I-am cerut să încerce și el, să caute să vadă aceleași cauze și aceleași mistere în natură, schimbându-și crezul ce avea spre a găsi fărîma de liniște de care avea nevoie. Nu putem rămîne orbi pînă la sfîrșitul vieții.

— E drept ce spui, prietene, omul nu poate rămîne orb toată viața, a întărit el gîndul ce-l rostisem și am continuat:

— Cum știi, sîntem martorii unor schimbări pe care omul nu le-a cunoscut în trecut. Atîtea crezuri au fost înlăturate și atîtea iluzii spulberate. Asistăm, poate, la cel mai dureros proces de destrămare a lumii. Da, să dărimi o lume dacă e nevoie, dar ce pui în loc, ce ridici din temelie? O altă lume, firește. Dar ce fel de lume? Una fără credință, fără Dumnezeu? O lume fără sfinți și fără paradis, căci omul n-are nevoie nici de Dumnezeu și nici de credință. Trăim o vreme de înlocuire a valorilor etice cu cele materiale, o dezintegrare din absolutul divin, o adevărată criză spirituală și un nou cult: cultul pentru vremurile tehnicii, crezul în atotputernicia minții. Știi tu ce a însemnat asta?

— Spune tu; s-ar putea să nu fie ceea ce socotesc eu.

— A însemnat, nici mai mult nici mai puțin, drama veacului nostru, destrămarea omului și se pare că el nici nu-și dă seama de această schimbare. Prins în propriile sale mreje, furat de sclipirea de fals diamant al acestor cuceriri i-a dăruit materiei totul și chiar propriul său suflet. O nefericită inspirație l-a făcut să creadă că ea îi va aduce fericirea și drama sufletului a devenit și mai cuplîtă, mai sfișietoare.

— O dramă pe care n-a trăit-o de unul singur, ci în complicitate cu atîția din semenii săi...

— Cu atît mai dureros, prietene, căci iată a venit vremea și omul s-a trezit și castelele de marmură și sticlă au devenit ruini și moloz și materia și-a pierdut splendoarea și a rămas cu ochii pironiți privind la propria sa destrămare. Mîndria de a fi fost tatăl atîtor ninuni s-a stins într-o clipă și tot într-o clipă a murit și admirația pentru materia în care crezuse. De ce am uita că părintele dinamitei s-a bucura numai o clipă de geniul materiei lui cenușii ca apoi să regrete tot resul vieții minunea descoperită. Și ca să poată muri împăcat și-a lăsat averea pentru niște țeluri pe care mai înainte nu le întrezărise... o răzbunare tîrzie a omului de spirit împotriva materiei.

— Roadele evoluției, prietene, a socotit profesorul. Și pînă la un punct una din minunile veacului.

— Se poate și așa, dar să nu uităm că nu sîntem numai materie ci și spirit și spiritul ne cere să ne întoarcem la paradoxul pe care l-am pierdut și pentru care simțim chemarea nostalgică către lumea din care și-a luat plămada. Aceasta înseamnă întoarcerea la credință, întoarcerea la Dumnezeu și reintegrarea lui în ordinea spirituală a lumii. Aceasta înseamnă a avea un ideal și acest ideal nu poate fi decît moral. Și el ne cere numai atît: dragoste pentru semenul nostru și credință în Dumnezeu.

— Știu eu ce să zic? Socotești că omul care nu crede în acest Dumnezeu nu poate trăi sau că n-are dreptul să trăiască?

— Nu, prietene, eu n-am zis nici una, nici alta. Dar cred că e vremea să-mi răspunzi și tu acelei nedumeriri despre care ți-am mai vorbit și altădată.

— Întreabă-mă.

— Cum se face că materialismul — începînd cu Democrit — n-a dat lumii un mare erou spiritual, un mare legislator sau un mare om de știință. De ce masa de atomi, carbon și oxigen — care pentru tine sînt aceiași și la om și la maimuță — nu are aceeași putere de concentrare de gîndire? De ce unul e idiot, iar altul ne uimește cu gîndirea sau cu arta lui? De ce toți marii bărbați ai lumii, oameni de stat, comandanți de oaste, poeți și artiști, înțelepți și învățători au crezut în Dumnezeu? Dacă vrei îți aduc numele a o mie de oameni care, repet, au fost cu totul deosebiți de semenii lor. Nu, prietene, nu e cu puțință ca o minciună să străbată atîtea veacuri și să înșele milioane de oameni. Dumnezeu există și El e cauză a vieții, cauză a lumii, finalitate a omului.

Flammarion avea dreptate să rostească la moartea unui prieten al său acest adevăr: „Dacă acest mormînt este ultimul scop al existenței și ultima rațiune a tot ce există, atunci creațiunea este fără sens, iar universul infinit, cu toți sorii și planetele sale, cu toate viețuitoarele și cu toate nădejdele sale este mai puțin conform scopului decît cea mai neînsemnată acțiune a ciinelui sau a furnicii; acțiunile acestor viețuitori tot ar avea un scop, pe cînd natura, în totalitatea ei n-ar avea nici unul. .“

A zîmbit profesorul și, sincer în gîndurile sale, a răspuns:

— Nu mi-aș permite să contrazic pe Flammarion. Îi respect crezul, dar ia aminte, acest crez nu este și al meu. Poate că, cu vremea, voi crede altceva, nu știu.

— Firește, profesore, am reluat eu, nu-mi fac iluzia că te-am convins eu că deasupra noastră este un Dumnezeu, cum nu te-au convins nici oamenii aceia cu care ai trecut pe lîngă vatra lupilor de care mi-ai vorbit. Dacă toate acestea cîte ți-am spus nu te-au schimbat cu nimic, atunci cred că tu ești asemenea luminării pe care noi creștinii o punem la căpătiul celui mort: luminează, dar nu-l trezește la viață pe cel mort.

A zîmbit acela pentru vorba ce am rostit și a căutat să-mi răspundă în același fel:

— Deocamdată văd numai flacăra care arde; mîine, s-ar putea, să-i înțeleg și simbolul și rostul... Oameni ca mine au nevoie și de timp ca să creadă, nu numai de dovezi.

Poate că profesorul avea dreptate, așa că i-am încuviințat spusele, rostind cu bună nădejde:

— Cert, poate că într-o bună zi vei fi altul; și tu, prietene, ai nevoie de această schimbare: fii sigur, vremea va dovedi că nu ne-am înșelat nici unul, nici altul...

Preot EMANUEL COPĂCEANU

AM FOST ȘI EU ÎN TEMNIȚELE COMUNISTE (III)

Ah, de cîte ori aveam să mai aud cuvîntul „așteaptă” în temniță și oriunde în închisoare. Făcea parte din vocabularul cel mai des folosit de personalul de serviciu, de pază și ocrotire și nu se tocea defel! Iar reacțiile la auzul lui erau aceleași: ca-n premieră. Un avocat pledant, arestat, a vrut să se spînzure după vreo două-trei „așteaptă!” E drept că nu prea avea cu ce, mai eram și noi pe-acolo, dar la nevoie și la disperare se descurcă omul! — „Scoate-mă din criză”, mi-a zis la un moment dat. Iar eu i-am răspuns calm: „așteaptă!” A explodat în rîs curat și i-a trecut. Era un om deștept provenit dintr-o familie de intelectuali din Turnu-Măgurele. S-a dovedit că avea și umor și mi-a povestit cum a intrat el în partid ca un timpit în 1945. Pe urmă cum l-au hulit rudele, apoi l-au îndrăgit iar în 1948 la verificări un tovarăș de nădejde, os muncitoresc, l-a făcut „credul” și el murea de ciudă. Mă tot întreba că dacă i-ar da un săpun bun securistului de la ușă, acesta i-ar duce un bilețel acasă? Abia l-am convins să nu încerce. Iar la prînz cînd se-auzeau castronașele, nea Silvică se agita că doar, doar ne dă și-o drojdie mică înainte. Aici avea cel mai mare haz al naivității avocătești din epoca de groază și procese înscenate pe care l-am înțîlnit. Devenea tandru și visător cînd își amintea de un nepoțel al lui care i se urca pe grumaz și cum o să se ducă ei amîndoi la plimbare, în libertate, la bufetul din colț și la restaurantul „Poiana”.

— Să știți că nu mai pot aștepta mult...

— Te milogești ca un pensionar-hodorog. Se fola de colo pînă colo și nu-i cădea bine treaba asta. Nu știa că e o așa mare problemă ieșitul pe-afară sus la anchetă.

— Dacă e greu pentru dumneavoastră, vreau să spun, dacă vă creez greutăți cu chestia asta... renunț, mă abțin, mă rog, și jos e o problemă...

— Și, de ce zici c-ai strigat de pe Ciucaș sau pe unde dracu te-ai mai cocoțat în tabără: „Mă, Ardealule, ești al nostru!”, ce, nu e al nostru?!

— Este și nu este! Arde pe deal!

— Ce vorbești? Cine vă dădea vouă dreptul să judecați deciziile politice ale conducerii de partid și de stat!?

— Nimeni, se-nțelege, da' nu erau venite de la noi citire, ci din trăfunduri, reacțiile noastre vreau să spun. Și dumneavoastră dacă vă analizați bine trebuie să recunoașteți, cel puțin în sinea dumneavoastră, că e vorba de o anomalie. Și nici măcar nu erau, nu sînt, că sînt în vigoare, decizii de pe aici. Așa se șoptește de către românii perspicace, informați și curajoși. Pînă la urmă nici lor, fraților maghiari, R. A. M.-ul i-o să le miroasă bine : sau ca-ntr-un ocol silvic sau ca-ntr-o rezervație naturală, ceva care aduce chiar a ghetou ! M-am oprit. El scia de zor.

— Să știi că am consemnat chestia asta cu anomalia, mi-a plăcut a nebulie. Sper s-o recunoști, să ți-o recunoști și să iscălești. Te văd cu curajos.

— N-am încotro.

— Inteligent răspuns dacă vrei să ieși întreg de-aici. Pînă-acum e bine dacă ne înțelegem și în privința organizației și a membrilor ei. ți garantez clementă la proces și drepturi în arest.

La ora aceea n-aveam nici cea mai vagă idee, nici o adiere, nici o fărîmă de cunoștințe despre încadrări pe bază de articole din Codul Penal : crimă de uneltire împotriva ordinii sociale, delict de uneltire împotriva ordinii sociale, etc. N-am deschis niciodată un Cod Penal și nici n-am fost vreodată în vreun tribunal. În tribunal aveam să ajung (încă și militar), prea bine că tot nu făcusem eu nici o zi din armată. Codul Penal nu l-am deschis nici pînă-n ziua de azi. Am oroare. Nu vreau s-o impun nimănui. E oroarea mea. M-am mulțumit cu ce am învățat de la deținuți cu pregătire juridică. Ei știau și de unde vine și pe cine calchiază și cum se aplică după 1947—1948, ba chiar după 1944—1945. Dacă aș fi știut cît de cît articolele „la modă” din Codul Penal în vigoare și-ncă ce vigoare cu canale și strîmtorare mare pe tot cuprinsul țării și pentru toate categoriile sociale m-aș fi apărut și mai acerb de încadrarea : organizație. Pe care cum îi prindea și-i priponea pe rînd, una-două, îi făceau : organizație și le-aplicau art. 209 aliniatul 1, litera a : crimă de uneltire împotriva ordinii sociale. Așa am auzit ulterior ; nici dosarul 626/1960 nu ni l-au lăsat să-l vedem cum se obișnuiește ; ba, eu nu l-am văzut decît pe dinafară și-am semnat că l-am citit terorizat de doi tineri anchetatori din București. Peste zece ani, cum îi plăcea dînsului să proorocească descărcîndu-se de maliție, aveam să mă lovesc, la procesul reabilitării, cu toată teama și sila ce mă zguduiau pînă-n rărunchi, iarăși de ele, de încadrări : articole, puncte, aliniate schimbări de încadrări, tribunal, sedință, sentință, hotărîre, dosar, toată procedura cu avocatul care mai prinsese glas conform vremurilor într-un fel mai dezghețate !

— Cine-i Ion Sîrbu ?

— Un coleg de-al nostru.

— A ! e de-al vostru !

— E poet.

— N-am citit nimic de el.

— Nu-l publică nimeni, îl publică pe Ilie Constantin.

— Care nu-i de-al vostru.
 — Asta nu mai știu, cert este că și cu publicatul ăsta e un mister.
 — Venea la cinaclu?
 — Cine?
 — Ion Sîrbu.
 — Venea, sigur că venea. A fost și la muncă, vai, voluntară la Mogoșoaia, la mămăligă cu dade și furt din avutul obștesc, i-a prins pe bucătari, de fapt pe bucătărese conduse de bucătari mai mari, cum doseau carnea de la cantină și-o duceau și pe filieră... De față cu noi i-a prins, cum se spune, în flagrant delict!

— Și ce le-a făcut?!

— Nimic. Impunitate în drumul spre comunism, visul de aur al omenirii; expresia aparține unui pipotos din brigada de control. Eu doar am reținut-o. Și Sîrbu avea umor, poate din cauză că nu știa să învânte... Cert este că a făcut o glumă rară. În timp ce eu, Alain Herșcovici și Serghei Celac, înotam, ultimul mare vînător și pescar, pentru care căutam scoici ca să le prepare el seara, știa să gătească și pui de baltă numai că mîncarea asta nu prea intra-n românașii studenți sau studențe, majoritatea copii de țărani sau proveniți din familii modeste mai puțin rafinate. Ion Sîrbu, îmbrăcat ca și cînd se ferea de razele soarelui să nu facă insolație, trecînd pe mal și-a pus mîinile-n sold și-a zis privindu-ne în lac:

— Ia uite chiaburii cum știu să-noate!

— Ți de-al vostru sau nu?

— E, de-al cui să fie!?

— Nu fi obraznic. Eu am și consemnat. Mai sînt doi, de Iisus Hristos nu ne legăm încă. Vorba ceea: unul pentru toți, toți pentru unul sau mai exact, în cazul vostru, învățătorul și ucenicii lui... Sau: „o turmă și-un păstor!“ valabilitate generală — lărgită!

Aveau ce-aveau cu teza asta evanghelică pe care o defilau mereu, ostentativ și parcă în deridere încît nu știu ce să mai cred!

— Dragostea dintii și părăsirea Domnului de către ucenici!

— De unde știți?

— De la el, de la Marius. Era tare-n Biblie, n-am ce zice. S-a apucat la un examen de an și cu profesorul Paul Cornea. A și găsit cu cine să se contrazică pe teme biblice, mai bine se hărțuiau cu folcloristul Mitu Grossu sau cu sfîntul catolic Edgar Papu. Hîm?

— Doamne, pe toate și pe toți le știți și-i cunoașteți mai bine ca mine.

— Eu ți-am spus, te-am avertizat, te-am pus în gardă, ce mai vrei!? Dacă mai aflăm de la tine e și mai bine. Asta e, vrem să aflăm de la tine, noi știm...

— Vreau pe afară!

— Mai du-te dracului de instinctual, credeam că e ceva de capul tău și cînd colo faci pe tine! Stai acolo și suferă, o să vină ăștia (și făcu semn spre ușă), după miros și-o să te ducă jos! M-ai dezamăgit.

Spune-mi, cum v-a ales? Dacă tot ești în stare să-ți dai viața pentru prietenul tău! Mărturisește.

— Nu știu, întrebați-l pe el!

— Deci recunoști că te-a ales.

— Recunosc că îl iubeam, îl admiram și-i împărtășeam ideile. Era un student ieșit din comun. Avea puterea convingerii oamenilor. Avea har, domnule.

— Drept pentru care te-a trimis în misiune.

— Poftim?

Mă trăzni cu biluța aceea sau ineluș drept în frunte.

— Te-am miruit și-am să te fac să-ți muști minile, să-ți rozi unghiile și să scrișnești din dinți zi și noapte pînă ce îmi vei mărturisi totul ca la carte, ca la Cartea Cărilor: „la lege și la mărturie!”

— Mă chinuiți degeaba: n-am ce să vă spun. Nici acum, stîrnit de dumneavoastră și analizîndu-mă cum ziceți, nu găsesc altceva decît iubire de țară și literatură. Și nici nu ne-am ascuns cum pretindeți dumneavoastră, — îl văzui că se-ncruntă — dacă-mi permiteți, făceam totul firesc, așa cu dezinvoltură, mă rog, poate nu găsesc cuvîntul în împrejurările date, în situația în care mă aflu, oricum o clipă nu m-am gîndit că eu comit o ilegalitate. Altfel, vă dați seama că n-aș fi fost atît de naiv!

— E, de-ar ști omul ce-ar păți dinainte s-ar feri! Și pe urmă entuziasmul tineresc, exaltarea care nu ține cont de nimic pe lumea asta! Un pas mai aveai și v-ai fi bucurat de moarte, v-ai fi jertfit cu plăcere ca să învingeți: ca legionarii... noroc cu noi c-am intervenit la timp. Mai bine spune-mi ce s-a-ntîmplat cu tine după discuția pe care ai avut-o cu Marius în fața Bibliotecii Centrale Universitare cînd trebuia, cînd urma, poftim, conform unei înțelegeri precedente să veniți amîndoi la Cluj. De ce n-a mai vrut să vină? Simțise ceva? Doar v-ai întîlnit ca să mergeți să vă luați bilete de la Agenția de Voiaj. Tu te lăudaseși că ai cunoștințe la Cluj printre studenți și el, șmecherul, a vrut să scoată castanele din foc cu mina ta de naiv. Tu ai zis!

— Mi-a lăsat un gust amar și-am venit la Cluj.

— Cu îndrumările Învățătorului, cu autoritatea și puterile acordate de dînsul întru izbîndă. Mai și sperați să scoateți o revistă. Hai, dă-i drumu': Ce-ai făcut la Cluj?

— Mai nimic, m-am întîlnit cu Monica. M-am dus pe la Florești, pe la soldatul Nicolae N. și i-am dus un codru de cozonac. Pierdere de timp și dragoste platonice. A!, da, m-am întîlnit și cu Tiță Mateescu, așa de florile mărilor!

— Da' cu Ion Radu din Balș, student la Medicină de ce nu te-ai întîlnit?

— El mă privea nu știu cum, credea că sînt cam nebun cu ungerii... Avea un singur scop: să termine Medicina și să cîștige un ban. De, ce să-i faci, mai sînt și români de-ăștia. O să ajungă doctor precis.

— Și bine face.

— Chiar și-n comunism ?

— Mai e pînă acolo. Da' să știi că nu mi-ai spus tot. Cînd te-ai întors la București și te-au primit colegii din „cenaclu” te-ai lăudat altfel.

— Nu știți cum e omul ? ! Eu, pe deasupra, sînt și român din Oltenia. Zîmbi a rîde !

— E. atunci spune-mi cu ce te-ai lăudat.

I-am spus. Erau niște minciuni sfruntate. Poate așa cum ar fi trebuit să fie ! Le-a consemnat pe toate și mi-a dat declarația s-o semnez. Citeam și murmuram. Era îngrozitor. Mă afundasem ușor, lent, într-o mocirlă prigonitoare ca-ntr-un lac de nămol din care oricît aș fi strigat după ajutor nimeni nu mai putea să mă salveze. În preajmă nu se afla decît el : Murărețu Constantin, anchetator penal care-și savura reușita, izbînda sa profesională ca un cățeluș căruia i s-a servit o masă copioasă. Poate că nici nu-mi dădeam seama în ce necaz juridic m-am băgat și, mai ales, ce urmări artăgeau după ele declarațiile mele. N-am regretat niciodată, nici atunci, nici acum. Erau atît de setoși după fapte, ca să-și justifice existența, că-ți era mai mare dragu' să-i vezi cum se bucură de răul pe care ți-l pregătesc în virtutea declarațiilor semnate de tine, de bieții reținuți ... Semănau cu niște băutori de sînge din filmele de groază. Un neamț schiop, croitor din Pojorîta, județul Suceava, plecat la Hanovra și repatriat după 1954—'55 pe care l-am cunoscut în arest mi-a spus că în declarațiile lui nu e sigur dacă sînt trei cuvinte adevărate în afară de ... numele ... prenumele și cum a reușit să se repatrieze că nu mai putea de dorul doinelor pe care le auzea la radio. Îl făcuseră spion și el era un om obișnuit care circula, cu cîrje și-o șapcă de-un verde cazon, prin vagoane de tren marfar între Pojorîta și București ca să-și dobîndească (redobîndească) dreptul asupra casei sale în care se instalase conducerea gospodăriei colective. Dacă protesta, se contrazicea cu ei sau cerea pur și simplu eliberarea sa ca să plece în Germania să nu se mai întoarcă niciodată i se răspundea stas și imperturbabil de la anchetatorul lui obișnuit și permanent ca Murărețu al meu pînă la șeful Securității, generalul sau colonelul plin Weiss cu care avusese cîntecul și onoarea să se vadă de două sau de trei ori „Ești un caz special” ! sau : „Eu n-am nici în clin nici în mîncă, mă, cu Comitetul (vostre) Român pentru Repatriere”. Bietul om : Walter Klein n-avea un picior dinainte de război, în schimb avea o familie : soție și trei fete la Hanovra pe str. Zigeleiweg, nr. 3. Începuse și el să creadă că e un caz deosebit : „Ce bine am făcut că nu mi-am adus și familia, eram cu toții pe-aici ; știți, noi am plecat cu acte în ordine după război, înainte de naționalizare. Ce se-ntîmplă aici nu-mi vine să cred deși sînt de trei ani închis și nu mă judecă nimeni ! Sînt o mare iscoadă vest-germană. Puteam să mor fără să fiu în cunoștință de cauză” !

Cînd am semnat declarația am văzut cu mirare că sîntem în 3 ianuarie 1960. Deci dormisem înfășat în palton și bătut indirect la tălpi două zile și două nopți. Nu se poate. Incredibil.

— Ce, nu-ți convine ceva?

— Am semnat.

— Te văd nedumerit!

— Timpul.

— O să te mai întâlnești cu el de-acum și cu gândirea. O să ai timp berechet să te gîndești la gîndire, vorba lui... hm, îmi scapă...

— Tudor Arghezi

— Ei, da, și-asta ține coaja tare, ba vinde flori în piață, cireșe, nărțișoare: da' se dă el pe brazdă...

Am ris atât de tare că omul-nou-anchetator a crezut c-am înnebunit. A chemat urgent karaliul și i-a poruncit:

— Du-l mai întii la toaletă că face pe el de ris, dar nu de frică! Apoi către mine: „Vezi că Anul Nou nu s-a terminat. Mai avem de urcă, nu glumă. Și vezi cum te comporți pe jos c-am auzit că ești ruminte doar cînd dormi. Servus!”

E, asta-i bună! S-a mirat și karaliul care tocmai îmi aplica legătorea pe ochi. Regăteanul meu anchetator ori n-avea noțiunea cuvîntului în traducere, nu salut, ori era prea mulțumit de ceea ce semnasem. Și una și alta dacă ar fi fost, și erau, tot suna a o intimitate stranie care-l înuimise pe plutonier.

Am ajuns la priciul meu neșoptit, neîmboldit, paznicul acesta-înșoptitor era un om ursuz și taciturn. Cum m-a dezlegat la ochi m-am repezit să-mi aștern culcușul, paltonul meu cel bleumarin-negru proveenit întors dintr-un palton al tatii, atîrna ca o piele de animal jupuit, întinsă pe băț. Tocmai cînd să mă cuibăresc mi s-a bătut zdravăn, zgomotos în ușă și o voce dură, poruncitoare m-a întrebat:

— Hei, ce faci, domne-acolo?!

— Vreau să mă întind puțin, să zac...

— Nu mai spune, da' ai dreptu', cine ți-a dat ție dreptul să stai ciua-n pat?

— Dreptu'? Mi se pare ceva firesc, sînt frînt de oboseală.

— Pe mine nu mă interesează, la mine nu scrie nimic, trebuie să ceri, poate-ți dădeau.

— Cui să cer?

— Sus, anchetatorului dumitale.

— Păi, pînă azi-dimineață nu mi-a spus nimeni nimic în privința asta!

— Te privește, stai în picioare, te plimbi sau stai pe marginea patului — accentuă și el patului — în șezut.

Deci asta era. Extraordinar. Îmi picura în inimă convingerea, care avea să fie întărită de cazuri concrete-vii, că nimeni nu putea rezista unui astfel de regulament-tratament de reclusiune asiatică. L-am văzut pe domnul Boroș, un bărbat-bine, român falnic, cu nume maghiarizat de 42 de ani, din Cluj, adormind cu mîinile agățate de patul de sus, perfect în picioare ca un cal de rasă care mai are mult pînă acasă și n-a lăsat stăpînul în drum la han și fără traista de ovăz după gît. Pe

marele spion Samuel Brown, agent între est și vest, figură athletică, bine instruită fizic și psihic, prăbușindu-se ca un sac de cartofi de pe marginea patului atunci, când, datorită unei greșeli săvârșite la anchetă și se luase, zicea el, temporar, dreptul la pat și regimul alimentar, lăsându-l ulcerul să se facă bine cu arpacaș după teoria, verificată în practică, a karaliilor de la vizetă. Și cîți alții pe care i-am întîlnit în beciurile Securității anilor '60, de-acum-trecut, care cedau doborîți de somn mai abilitați ca de foame! La Malmaison, în București, un rabi venerabil, pe nume Safron, a avut o replică excelentă în dialog cu paznicul de temniță, urmîndu-l răspuns îmbibat cu umor evreiesc tradițional:

— Alo, domnu, ce faci acolo? de ce stai întins pe pat?

Paturile erau aici ca niște jgheaburi de beton făcute cu ciment și lipite-n zid de-a dreapta și de-a stînga celulei, în fund masa, din același material, în formă de T și fixate-n peretele spre care trebuia să te-ntorci cu fața la deschiderea ușii.

— Mă simt atras spre dormitor!

— Attras, neatras sau respins, aveți dreptu'?

— Ce fel de drept, vă rog frumos?!

— Dreptul la pat!

— Drept la pat? N-am auzit. Ce trebuie să fac?

— Să faceți o cerere cînd mergeți la anchetă.

— Cerere? De ce să fac cerere? Nu-i nimic, stau și fără cerere!

Nu mai știu cum s-a-ncheiat dialogul dintre rabi și karaliu. Pușcăriiașii-politici printre care m-am aflat cîțiva ani de zile și nopți conchideau că rabi a învins. Cum, necum l-a biruit pe karaliu cu cuvîntul.

La ora cînd paznicul meu mă dădea jos de pe prici, n-aveam de unde ști toată istoria asta de un sadism inedit: culcarea la ora 22, scularea la 5, în rest scurtul program de toaletă de dimineață și de seară, masa de prînz care era ceva mai respectată, adică nu ne mai grăbeau ca la program cu celebrele cuvinte: „moale mișcarea”, ne lăsau ceva mai de voie și pe urmă să te tot plimbi în cușcă și să te gîndești pe săturate la... cai verzi pe pereți! Cum mi-am dat seama imediat că nu e vorba de-o glumă a temnicerului, începusem să capăt experiență bine simțită pe pielea mea, m-am apucat serios de... gîndire. Mai întîi m-am gîndit cum să evaderez. Mi se părea ceva imposibil de înfăptuit. Și totuși majoritatea încarcerărilor cu asta încep. Cei mai lucizi și calculați își făuresc planuri bine puse la punct, structurate și cronometrate la secundă și foarte puțini chiar încearcă, le pun în aplicare. Cît am stat la Cluj am auzit despre un astfel de vis cristalizat și trecut în acțiune. Eroul era un anume profesor Volcinski, așa l-am recepționat, așa-transcriu, o celebritate locală, închis bineînțeles pentru că era prea deștept și, evident, deranja. Unii ziceau că îl interpretase altfel pe Marx decît oficial și aceasta ar fi adus prejudicii marxismului mai ales că opinia fusese exprimată în fața studenților. Și de aici să te ții anchetă! În situația asta, profesorul și-a construit un plan, l-a „repetat” în toate chipurile, n-a șovăit, s-a considerat pregătit și puternic să-l ducă pînă la capăt și a așteptat momentul potrivit. Gînd și realitate,

Intr-o zi, spre seară, cînd rămăsese singur în celulă s-a cerut urgent e-afară. Nu se obișnuia. Existau olițe de colț acoperite sau neacoperite pe care închișii le foloseau între orele de program. Este adevărat că numai pentru treaba mică! Pentru cealaltă greu puteai convinge un araliu să te scoată la toaletă. Profesorul l-a convins. Se spunea că se unoșteau din libertate. S-ar putea, în orașe din țară fie ele chiar mari um e Clujul, mulți se cunosc, se salută, se vizitează, se respectă. Profesorul era vestit, era doctor, în filosofie, ce-i drept și, în Ardeal cînd ici: „eu mi-s doctor!”, era ceva, nu de ici de colo. Cert este că i-a deschis și s-a fript. Pînă să se dumirească de necesitatea doctorului, acesta l-a și imobilizat, i-a luat doar o parte din îmbrăcăminte din care au lipsea cureaua ca să-i țină mijlocul, a ieșit pe coridor, a închis ușa la loc și..., vai de cei ce nu vor să fie răzbunați. Marele profesor nu i-a respectat întru totul planul, n-a vrut să rămînă egoist, că egoismul năcină și distruge lumea... și în altruismul lui, de-altfel înălțător, s-a apucat și-a deschis toate celulele de pe coridor de-o parte și de alta. Spre surprinderea lui, spre stupefacția enormă care-l cuprîndea: nu eșea, n-a ieșit nimeni, absolut nici un încarcerat nu l-a urmat sau n-a luat-o la sănătoasa pe cont propriu. Profesorul se zice c-a exclamat: „Aceasta este de fapt pata noastră în istorie“! după care și-a urmat planul dinainte stabilit. Prea tîrziu. Pe zidul înalt dinspre bulevard a fost împușcat în picioare, reîncarcerat și condamnat pe viață.

De ce să evaderez? Fără-ndoială că aveam de ce. Dar, unde? Nu era oată țara o imensă închisoare?!

Narcis D., inginer hidrolog, închis pentru tentativă de trecere clandestină a frontierei, a încercat, la București, de două ori: o dată chiar din incinta Ministerului de Interne, dintr-un birou unde fusese lăsat singur intenționat, anchetatorul ieșind, lăsînd ușa deschisă și scutindu-se că vine imediat. Neastîmpăratului Narcis, înalt și frumos ca un viking, ochi albaștri, părul ondulat aproape creț, figură de grec din primele triburi arhetipal istorice, băiat de general din Craiova, auit i-a rebuit. S-a ridicat, a pășit pragul ușii și-a purces firesc în stradă, saluînd respectuos santinela care aproape că i-a dat onorul! Pînă să se mobilizeze, chiar și cei care puseseră la cale evadarea cu pricina, după cum s-a convins Narcis după aceea, bașca cei care-l văzuseră ieșind din minister ca un rentier, românul temerar ajunsese pe Calea Victoriei și era foarte aproape de o reușită care ar fi făcut să cadă niște capete deoarece urmăritorii cu greu îl mai puteau identifica, recunoaște în fapt, în mulțime... Uitase însă un amănunt semnificativ care-i trecu prin mințile unui sublocotenent-civil, copoi-securist: nu avea șireturi la pantofi. Și l-au luat și l-au condamnat pentru tentativă de evadare, căci cu cealaltă nu-l putuseră dovedi. Iar a doua oară la „Uranus“ eram de ață, la spălător și closet. Băgase de seamă că o fereastră înclinată dă spre stradă pe unde treceau tramvaiele. Nu-mi spusese nimic înainte în celulă în afară de povestea-adevărată de mai sus de la minister, bine-nțeleles nu cum am redat-o eu aici pe scurt, ci detaliat, cu lux de amă-

nunte, colorat, cu suspens și mare satisfacție, susținând chiar că și-a da seama că-i întinseseră o cursă pe care cu un cui n-o putuse evita și s-ar fi putut ascunde pentru ani de zile numai ca să-i înnebunească! Era pornit împotriva lor pînă la a-și pune viața în pericol. Se pregătise să fugă în Congo prin Iugoslavia sau prin Turcia. Mai încercase o dată să se întorsese singur. A doua oară a fost turnat. I-au găsit la percheziție toată recuzita pînă și „labele” de gîscă și de ciine pentru graniță pe pămînt de care dăduseră pe teren și pentru prima oară, dar nu erau suficiente probe pentru tribunal. Era un roman iar el era obsedat de ideea evadării. Al doilea n-aveam să mai întîlnesc așa ca Narcis D.

Eram numai doi, paznicul nu se mai simțea, se iscaseră și niște aburi în acel subsol cu dușuri. Nici nu știu cînd s-a-mbrăcat sau, poate nici nu se dezbrăcase, m-am pomenit cu el că mă pupă și mă roagă să mă pun capră lingă fereastră, dacă aceea putea fi numită așa. Zise că pentru el: „dacă-mi trage capul vine și trupul după el!” Apoi pentru mine:

— Numeri pîn' la 50 și ncepi să strigi, să te vaiți ca să ieși basma curată, altfel te vor stilci în bătaie; asta dacă nu vrei să mă urmezi te-aș putea ajuta după ce ajung sus, hai. Tu ești nepotul lui Tudor Vladimirescu și-al lui Popa Șapcă, io sînt al lui Ștefan Mailat, românul din Făgăraș.

— Da sînt în pielea goală!

— Bine, încerci cu altul, e un fleac cu blazon, mă cauți la adresa știută pe Nicolae Goleescu, îți găsesc servicii pe șantier în Deltă. Am și-o insulă acolo cu numele iubitei mele: Mariana. Știam povestea. S-a urcat pe mine și dus a fost. Unde? Ne-au confruntat după trei zile nici cîl ai număra pîn' la 30.

— Îl recunoști?

— Da!

— Și tu, mă?!

— Da!

Ne-am întors unul într-o parte, altul în alta fiecare cu însoțitorul său și de-atunci nu l-am mai văzut, nici n-am mai auzit nimic de el. Poate trăiește și azi pe undeva pe vreun continent... Îmi spusese că are un frate medic dermatolog în București, dar nu m-am ostenit să-l caut, nu mi-a dat inima ghies și nu m-am învrednicit să-l regăsesc. deși ținusem și țin foarte mult la Narcis-evadatul și transfugul și frumosul. Un tip nordic ratat, ca urmașii dacilor liberi din Transilvania.

De ce să evadez? Fără-ndoială că aveam de ce. Dar, unde? Iar pentru mine plecarea din țară era sinonimă cu o sinucidere din lașitate, să-mi fie cu iertare și cu scuze chiar dacă m-aș fi simțit... geniu! Trebuia să mă gîndesc la altceva. Să mă adaptez... Și după ce-am epuizat de „recitat” toate poeziile pe care le știam pe dinafară, m-am apucat să „scriu” un roman intitulat, provizoriu, „Casa noastră”. Nu știam atunci că tocmai casa noastră de la Balș, casa Diaconeștilor, ramura lui Taica Dumitru construită prima oară pe la 1826, eroina cărții, aveam s-o înstrăinez chiar

eu, autorul, după moartea părinților mei, dar și grație socialismului victorios de prin anii '70—80. Atunci, în pușcărie, gîndeam altfel: retrospectiv și în perspectivă. Aproape visam în cel mai dulce și mai pur stil romantic. Încă nu-l citisem pe Dostoievski. Era un român original, valah, fără dedublări și călca puțin pe intimitatea cu pămîntul a țaranului român. Jaful moral săvîrșit de profesorii de socialism științific și desăvîrșit de securiștii apărători ai cuceririlor revoluționare, începuse să-și facă efectul. Oricum îmi pare rău că „l-am pierdut“! Barem pentru plăcerea de-a mai sta o dată de vorbă cu personajele pe care le născoceam într-o înclăcălă genealogică cel puțin de la ridicarea lui Tudor din Valdimiri pînă la pacostea anilor de mare dramatism, 1944—1948. Aici mă opream. Atunci le-a stat ceasul românilor (exceptînd vreo două-trei zvîcniri), pentru o jumătate de secol! Și ce dragi îmi erau, doar sînt carne din carnea lor și sînge din sîngele lor.

Cel mai ciudat era că o visam îngrozitor de des pe mama. Eu l-am iubit și-l mai iubesc și-acum, el fiind din 1977, în veșnicie, în „țara iubirii veșnice“, mai mult pe tata. Și o visam în cele mai năstrușnice ipostaze, situații și întîmplări dramatice. Îi făceam cadouri, ne plimbam printre morți, venea la școală să mă scape de coșmaruri cu matematica (vis în vis) și, culmea-culmilor, în scene erotice, ceea ce îmi lăsa un gust amar, de plumb și vitriol pentru zile-n șir. Cum nu aveam cu cine să mă sfătuiesc în privința asta, nu-l citisem încă pe Freud și nu mă puteam duce la cineva care tîlmăcește și răstălmăcește cu file vise, mă chinuiam în propriile mele interpretări care-mi dădeau fiori de suferință sufletească. O dată se făcea că i-am cumpărat niște pantofi și-o geantă din banii mei cîștigați, proveniți de fapt dintr-un premiu literar. Cu flori și cu un înscris pe-o bucată de hîrtie în care îi aminteam cum mi-a trimis ea într-un plic tîmîloară de pe mormîntul bunicii, din cimitir, de-un Paște ca să văd c-a venit primăvara la Balș, la țară îi dădeam cadoul, îi puneam în brațe darurile, obiectele acelea noi-nouțe și ea nu se bucura. Plîngea și se căina: „Maică, mai bine, cu banii ăștia, îți făceai un palton al tău ca să nu mai umbli cu ăla a-lu' tato-ntors că se cunoaște!“.

M-am trezit și eu plîngeam și m-am jurat ca din primul meu salariu, cînd va fi, să-i cumpăr ceva mării cu adevărat. Nu m-am ținut de cuvînt decît după ce m-am însurat, prin nevastă-mea. Constanța, care ținea foarte mult la părinții mei, mai ales tot la tata și era foarte atentă cu ei ori de cîte ori ne duceam pe la „Casa noastră“.

Deocamdată nu-mi dăduseră altă „garsonieră“ și dormitul pe prici era ca o echilibristică pe un pod sau punte suspendată deasupra unui rîu învolburat. Tot timpul aveam senzația că acu-acu, cad din pat! Cum voi fi dormit în primele nopți? În neștire, doborît de oboseală și de chelfă-neală... Orice gînd luminos, optimist de cea mai pură esență românească, nu rusească adică, în termeni populari: „Ce-o fi, o fi, trece și asta, noi să fim sănătoși!“ îmi era barat de ultimele sau penultimele cuvinte ale anchetatorului: „Vezi că Anul Nou nu s-a terminat!“ La ce să mă mai gîndesc?

Așa că a început o noapte cruntă, incomparabilă cu noaptea de Anul Nou, deoarece aceasta nu știam când se sfârșește și cum se sfârșește, poate chiar cu trecerea în veșnicie fără de mormînt ! O zbatere ca moartea spirituală, răsplată a unor fărâdelegi pe care nu le săvîrșeam într-o singurătate păcătoasă, înrăită, patetică !

În fond ce-o fi vrut Marius Dumitrașcu de la noi ? ! Și de ce am crezut în el ? Patria era în noi, o iubeam și luptam oricum pentru fericirea ei. Simțeam dragoste și devotament pentru patrie și pentru poporul care o popula pentru că ne-am născut în această patrie moștenită și făceam parte implicit din poporul ei. Nimic mai simplu. El vroia să fim oricînd gata de luptă și de jertfă pentru interesele patriei și nu oricum. Contesta noțiunile sau conceptele de patriotism socialist, de umanism socialist etc., întorcîndu-se la Platon și fără să recunoască existența unei patrii a socialismului ! Nu toți se simțeau etern legați de locul de origine într-o patrie dată în care s-au trezit la viață !

Se făcuse ziua, fusesem la program fără prea mare succes, eram mereu criticat de un karaliu borșos care mă reeduca, între alții, cu toții mă cicăleau că nu mi-am aranjat stomacul : „se vede de la o poștă, zicea el, că n-ai făcut armata, la cei care-au făcut-o merge strună !“ Am constatat, însă la spălător fără să mă văd în oglindă, geam sau altceva lucios, avuseseră grijă să facă să dispară tot ceea ce ar fi putut să reflecte imaginea pe-acolo, pe la subsol, că îmi crescuse barba. Nu mă rădeam de prea mult timp, avusesem probleme doar cu mustața care mijea și nu-i plăcea profesoarei de fizică de la Liceul „Frații Buzești“ din Craiova, pînă cînd m-a învățat Maica mare ce să fac : să-i dau foc cu chibritul cu mare atenție la flamă să n-ajungă la piele, zis și făcut și-am mai amînat bărbieritul vreo 2—3 ani buni. Însotitorul meu credincios și devotat partidului și revoluției, bine plătit, bine hrănit observă amănuntul și rosti ca pentru el : „Trebuie să raportezi, dacă-l ducem chiar azi, sus la anchetă ? !“ N-am priceput nimic, tot socoteam zilele și nopțile și nu-mi ieșeau. L-am întrebat și nu mi-a răspuns. Ba ziceam că sînt în ziua a șasea, ba într-a șaptea, de la începutul anului, obsesia mea, dar și a anchetatorului. Era de serviciu băiatul acela care-mi veghiase dormitul pe prici după ineale și care mă-ncurca acum rău de tot deși făceam legătura cu faptul că semnasem pe 3 ianuarie 1960 o declarație a lui Murărețu Constantin, mă rog, a mea scrisă de el, dar se putea să mă fi mințit și uite așa îmi ieșeau zilele multe : chiar a opta sau a noua. Nu după mult timp de la venirea de la program, într-o dimineață aveam să mă dumiresc. Karaliul cel burtos se schimbase, dar lăsase vorbă, raportase tot cum se va vedea.

Au venit și m-au „umflat“ doi : unul de-a dreapta, altul de-a stînga și m-au dus-condus pe coridor și mai la subsol. De cum am intrat într-un soi de cămăruță am simțit o ușoară ironie din partea celui de al treilea care se afla acolo și care vorbea stricat românește, cu binecunoscutul accent pe prima silabă a cuvîntului : „... tocmai binie să îl raghem de Sfintu' Ioan...“ „Sîfist“ a sîfist un al patrulea pe care nu-l vedeam nicicum ! Deci eram pe 7 ianuarie și omul-frizer nu era altul decît

celebru Székely despre care aveam să aud atâtea năzdrăvăanii — puse pe seama lui — cînd mă vor băga cu oameni în „cameră“! Am luat loc rumuşel pe-un scaun şi m-am văzut, culmea, într-un ciob mare de oglindă. Uimitor. Adevărul din oglindă eram eu. Nu imaginea, ci realitatea. Prezentul. Domnul Székely îşi dădea pe îndelete briciul pe curea, o fişie ată de piele de viţel întinsă arc între două capete de lemn bine meşterit şi lustruit în formă de paranteză iar eu mă uitam nesăţios în oglindă. dar nu ca Narcis, ci ca Prometeu, ca ideea de Prometeu care şi-ar fi văzut încaia ciuguliţi de corbi. În mitologie un vultur. Parcă mă trecuseră printr-o sită sau mă mascaseră cu o pîlă de ceaţă de la suferinţă şi eram tot atît de palid-cenuşiu ca Marius Dumitraşcu. Pe româneşte, în bună tradiţie ortodoxă: parcă-mi luaseră pînza de pe ochi. Un portret demn, nu mă laud, nu exagerez, demn de pana unui Oscar Wilde.

Vestitul bărbier al arestului preventiv din Cluj îşi isprăvisese treaba şi-mi dădea ocol acordîndu-mi cîte un bobîrnac pe la ceafă, peste ureche sau de glumă sau, de ce nu, de drag! Deodată mă prinse cu mîna stîngă pe păr şi mă forţă să privesc tîntă în oglindă, capul îmi era uşor lăsat pe spate, beregata întinsă... Atunci am zărit în oglindă, pentru o clipă: firşitul! L-aş fi preferat, nu din lăşitate ci ca pe al eroului strămoşilor şi strămoşul eroilor: regele Decebal, să mi-l fac singur şi în spiritul faptelor unor vestiţi militari din ramură cealaltă a strămoşilor romani. Dar aşa? Trizerul trase briciul de-a curmezişul gîtului în văzul meu. Am tremurat? Am tresărit? Am zvicnit? Nu mai ştiu. Székely rîdea într-un anumit fel şi l-ar fi învidiat chiar şi Mefisto dacă s-ar fi aflat prin preajmă. Ceilalţi, cîţi se mai găseau pe-aproape, nu s-au amuzat prea tare. Dacă am constatat că nu curge sînge mi-am revenit treptat-treptat în risul acadat al exterminatorului de profesie care-şi socotea pesemne şi „isprava“ asta tot o virtute şi privea, rînjind, briciul întors pe dos în oglindă. Mă răisem, trebuie să recunosc, o clipă unică de groază şi inimă albastră, cum se spune. Existenţialism? Experienţă limită? Poate. După mine: crudă realitate. Aceşti virtuoşi ai arestărilor împreună cu cei de sus ai „justiţiei“ imanente striveau mii de oameni de ani de zile, îi nimiceau pas cu pas şi ceas cu ceas fără ca cineva să se alarmeze, să ia vreo atitudine şi unde. Îmi veniră în minte, în drum, drumul spre celulă, tam-nesam, învingele unui celebru personaj din literatura universală pe care nu şiam unde îl întîlnisem: „Ticălosul de om se obişnuieşte cu toate!“ Da, ce vină am? De ce trebuie să mă obişnuiesc cu toate mizeriile astea, nici măcar nu sînt „criminal de război“ sau „politician veros!“ sau fost... Invidie? Egoism? Ce-o mai fi şi-asta, Doamne! Ce gînd îmi satanizează decada şi de ce? Nu-mi ajunge c-am fost totuşi şi eu un student mîndru pe mine, oricum, la modul general un om mîndru, da' nu m-am socotit mai presus de alţii şi nici nu m-am izolat de oameni. Singura vină să rămînă faptul că sînt român în ţara mea şi m-am exprimat ca atare? Am cutezat? Potul e posibil în materie de vină, în România, după război, dar cine o va decide? E foarte important. Tot oamenii lor, îmbrăcaţi în robă?! Ei

n-aveau mamă, n-aveau tată, ci o singură „mamă“ : Securitatea iar cin dădea-n ei dădea-n pământ.

O nouă întâlnire cu anchetatorul meu : Murărețu Constantin, eu fiind acum ras, tuns și frezat, — gigea —, cum a zis el când m-a văzut intrînd ușă, m-a pus în situația unui periplu, itinerar universitar cu reconstituiri — pe baze a ceea ce știa el amănunțit — „documentar“ și a ceea ce în aminteam, — a unor fapte și întâmplări dintre cele mai năstrușnice cărora li se căuta un sens „politic“ — dușmănos, spre a deveni piesă de dosar cap de acuzare... A reluat întâmplarea cu : de ce am cîntat Marsilieza pe stradă, ce, la noi mai e tiranie ?, de ce am recitat și cîntat „Hora Unirii“ nu sîntem strîns uniți ; nu mai vorbesc de „Deșteaptă-te române !“ care scotea din minți ; apoi scene și dialoguri de pe la seminarii de literatură română sau universală : de ce am afirmat, în amfiteatrul III, la Rectorat, cum îi spuneam noi, studenții că romanul „Pe Donul liniștit“ n-are sfîrșit de realism — socialist, cine mai era de față și iarăși și iarăși obsesia lor de cîte ori s-a întîlnit *organizația* ! și ce a pus la cale în legătură cu Ardealul și celelalte... și celelalte de pe la reuniuni tovarășești pe care le mai auzisem : ca-ntr-un coșmar din care nu mă mai puteam trezi.

— Cine e Mihai Bratu ?

— Un coleg de la fără frecvență.

— Nu era de-al vostru ? adică de-al nostru ?

— Nu știu. Mi-era simpatic, un tip isteț. Scria epigrame, pare-mi-se

— Și tu ai fost la fără frecvență.

— Da, în anul I, am luat note bune, am făcut cerere, mi s-a aprobat la decant și-am trecut la zi.

— Fără pile ?

— Poftim ?

— N-a intervenit nimeni pentru tine, un unchi, o mătușă, vreun intermediar plătit, etc. !

— Nu, sigur nu. Poate vreo rudă din proprie inițiativă, dar nu mi-a spus nimic.

— Te-ai trezit așa la zi peste noapte.

— Da, mi-a plăcut să lupt cînd vroiam ceva.

— De fata șoferului lu' Iorgu Iordan, știi ceva, știi cum a intrat în facultate la fără frecvență și-apoi la zi ? !

— Nu, nu știu nimic.

— Sigur ? ! Întreba și se mira cu o mină expresivă, ca de cîine dresat să adulmece prada.

— Absolut.

— Să se facă așa ?

— Da, să se facă !

— Dar de madam Vlad Cornelia ? !

— Ea a fost de la bun început la zi.

— Și venea cu mașina neagră la școală.

— Habar n-am, nu știu să fi venit cu mașina neagră la Facultate, dacă mă gîndesc bine parcă am zărit-o o dată, era îmbrăcată în negru...

(Mult mai tirziu aveam să aflu că soțul Corneliiei V. lucra, pe vremea aceea, în preajma lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și că a murit prematur, probabil de cancer... N-a insistat).

— Să revenim, zice, la oile noastre. Bratu venea la cenaclu? Poftim? (Adică a vrut să spună că mi-a făcut o concesie nemaipomenind de „organizație“).

— Venea rar și pe la Facultate...

— Ia mai du-te... — și pronunță cuvîntul neaș românesc — de derbedeu, eu te întreb una și tu îmi răspunzi alta. Crezi că ne jucăm aici de-a ancheta, eu fiind prietenul tău de la poker? Hm! Și-mi trimise un „mesaj“ — biluță-inel drept într-un dinte din față, același... dinte, un dinte care coace din două în două săptămîni, sau din două în două zile; pare un fapt divers dacă nu adaugi la recludiune durerea fizică de urcat pe pereți fără nici o intervenție stomatologică civilizată. Pînă la urmă m-am hotărît: eram la „Uranus“ în București cu Răducanu Neda și medicul uman Radian C. Nicolae în aceeași „cameră“ și am descoperit că se poate extrage un fir de ață dintr-un soi de saltea cazonă; fir de ață? lucru rar și supravegheat vigilant, tare le mai era frică să nu se sinucidă oamenii, preferau să-i chinuiască așa sine die și necondamnați. Amîndoi m-au încurajat la faptă, încă doctorul m-a sfătuit să nu scuipe singele după ce-l dau afară, ci să-l înghit că e singele meu și n-are rost să pierd singe în condițiile în care sîntem. M-am pus pe treabă: am introdus un ochete de ață spre rădăcina dintelui cu smalțul spart de Murărețu și care se mișca, se clătina ca o mîrgică am legat sfoara de marginea de fier a patului și domnul Radian m-a „speriat“, a sărit, am țipat și pînă să se deschidă ușa și să-ntoarcem fața la perete înghițisem de vreo două-trei ori iar dintele cu legătoare cu tot ajunsese în oala de la colț. Ce ușurat am supraviețuit de-atunci în colo. Și nici nu i-am mai dat de furcă celebrului medic de la „Uranus“, Marcel Kahun, care mă văzuse de vreo 2—3 ori degeaba!

— Așa deci, reluă tot el văzîndu-mă abătut, omul roșu (aluzie la părul ondulat și roșcat al lui Bratu) și cu strungăreață-n față ca de fluierici, era de la Sibiu. Bine s-a mai gîndit Marius, încet-încet cuprindeai Ardealul. Nu prea mi-e clar ce i-a dat să facă studentului Bratu, vrei să mă ajuți puțin?

— Vă jur că habar n-am, oricît aș vrea să vă ajut!

Începu, spre surprinderea mea totală, să fredoneze cîntecul: „Habar n-ai tu... / Cum te alint în gîndul meu / Și cum mă mint, mă mint mereu / Că mă iubești mereu“ (...) Pardon, zice, și tu în loc de ultimul mereu!

Mă dumirii, însă, imediat că nu era nebun și, mai ales, nu era întîmplător. Acest cîntec fusese cîntat de Monica C. în tabăra studentască de la Vălenii de Munte; mi-l cîntase mie și culminase cu interpretarea lui pe „scena“ focului de tabără de adio sau la revedere pentru mulți dintre noi.

— Hai, zice, acum că ne-am destins : să recapitulăm. Deci făceați parte din același ceneclu, mai mult sau mai puțin oficial și sinteți și acum, mă rog, deși v-a cam răspîndit viața, niște ceneclști distinși și naționaliști : Marius A. Dumitrașcu, Diaconu I. Ioan, Sirbu Ion, Nicolae Nicolae și Miha Bratu, pomenește-i Doamne zise, și adăugă : nu vă știu intențiile la toți, am o lipsă, da' consider că ordinea e bună, ca să nu-i spun ierarhia ... Ai ceva împotriva ? Te abții ? Pronunț bine ? Fac joc de cuvinte ? !

N-am răspuns. Am pus capul pe masă și-am așteptat declarația aceea pe care-o compunea tot timpul cît ședeam de vorbă. Nu mi-o aducea și pace ! Adăstam degeaba. Îl aud și-acum :

— Mai ai o șansă. O șansă mare, grasă, care numai pe tine te privește ...

Am ridicat capul și l-am privit țintă-n ochi, dar tot n-am scos o vorbă. Îi jucau ochii-n fundul capului ca la un mic drăcușor din poveste ... sau ca la o jivină sălbatică în admirația pradei !

— Dacă ne spui unde e cartea, scapi ușor. A trecut ea cămila prin urechile acului, darmite Diaconu I. Ioan printr-un proces politic.

— Cămila ?

— Hai, dă-i drumu și-ai cuvîntul meu de onoare că s-aranjează treaba : dreptu' la pat în arest, două-trei țigări pe zi, chiar dacă nu ești fumător prinde bine, poate și „regim“ alimentar, cum crezi c-o să rezști, cel puțin pîn' la proces sau, poate, cine știe, evităm chiar și procesu' și scapi necondamnat, adică fără tinichea de coadă la dosar. Ascultă-mă pe mine că-ți vreau binele.

— Am spus ce s-a-ntîmplat cu cartea aceea. M-am tot dat cu capu' de pereți să-mi aduc mai bine, mai exact aminte și nu s-a arătat nimic.

— Te-ai dat cu capu' de pereți ?

— Vorba vine !

— Aha ! Deci s-o lăsăm baltă.

— Da.

— Ai să te căiești ca nimeni altul.

— Nu cred.

— Verbul *a crede* e bun pentru cei care merg la biserică.

— Mă rog !

— Rugați-vă că tot nu se aude. Sinteți vocea care strigă în deșert.

— Ardealul nu a fost și nu va fi niciodată un deșert. Așa că nimic nu e zadarnic.

— Deci semnezi.

— Da. Fără carte.

— Fără. Eu doar te-am întrebat, n-am dat cu parul !

— Nu, nuuu !

După alte și alte anchete la cataramă și la ineluș sau biluță (cred că avea și unul și altul și le folosea după toane și de la caz la caz), l-au adus și pe Marius la Cluj și-au mai stors și de la el cite ceva de mă înnebuneau cu amănunte și „asociații“ între fel de fel de nimicuri adunate separat, pe care realmente nu puteam depista sau nu-mi puteam închipui de unde

le culeg cu ațita sîrg și mister, după obositoare, epuizante anchete zeflemitoare.

Între timp sau în acest timp venise și tata de la Balș prin Clujul românesc, îl căuta pe Tiță Mateescu din Robănești și mă căutau acum pe mine prin Someș, tata tînguindu-se că mă vor fi ciopîrțit și m-au aruncat pe fundul riului ăstuia... pe care, din dragoste de patrie, curată și înăscută, nu îndrăznea să-i spună: *blestemat!* Săracu tata, ce bucurie mare-i mai făcusem și eu, unicul copil, de Anul Nou! El îmi atrăsese atenția, în înțelepciunea lui, încă din vară, cînd, după o scaldă la Olteț mă jucasem pe plajă dincolo de pod cu o liotă de bălșeni de... elită: studenți sau viitori studenți: Ion Radu, Măriuța Preoteasa, Mara și Nati Diaconu (care nu erau rude cu mine) Sorin Mărculescu, Gigi Pora, ai lui Stanciu, poate, și Dumnezeu știe cîți alții. Tata mi-a zis la întoarcerea spre casă, mă strigase la masă: *să știi Ionele Tată, că vrăjmașul se află printre voi!* Proorocie pe care io n-am luat-o în seamă rîzînd... ca la proces, spre sfîrșitul anului 1960, să mă trezesc cu trei martori citați, din Balș: Măriuța Preoteasa și Ion Radu, Mărculescu o-ntinsese peste mări și țări. Săracu' tata se afla în sala aceea a Tribunalului Militar de la Negru Vodă unde ne aduseseră cu duba...

O viață de om am stat în temniță?! Nu visez. Sîntem în decembrie 1989 și se aud împușcături dese, sacadate, răspunsuri la rafale, taburi, răzlețe și parcă fără adresă: cîteva gloanțe au izbit în geamuri pe la dormitor unde stau întins în pat, unul a intrat în baie, sînt ca niște vrăbii sărăcite de libertate! Mi s-a sfîrșit condamnarea? Trăiesc. Noi sîntem sfîrșitul și-nceputul... Au trecut 30 de ani. E iar Anul Nou! Plinirea vremii. Și pașii aceștia pe care-i aud în stradă în noaptea asta sfîntă parcă întorc istoria pe dos sau fac o ruptură cu trecutul și-l privesc în ochi căutînd lumina Adevărului. Trecutul fiind Eu. Adevărul din Ajunul Anului Nou... cînd a încetat asuprirea și umilirea nației române în propria-i vatră.

IOAN ION DIACONU

DOLIUL PATRIARHIEI ECUMENICE

Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios al Constantinopolului a decedat în seara zilei de 2 octombrie, la vârsta de 76 ani, în urma unui puternic atac cardiac.

Născut în 1914 a fost ales patriarh ecumenic la 16 iulie 1972, urmînd astfel patriarhului Atenagoras. De-a lungul celor aproape 20 de ani cît s-a aflat în fruntea Patriarhiei Constantinopolului a contribuit la afirmarea Ortodoxiei în întreaga lume și s-a îngrijit de buna organizare a Bisericii constantinopolitane.

La funerariile care s-au desfășurat la Istambul în 8 octombrie au participat din partea Bisericii Ortodoxe Române Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei.

AVÎNT MONASTIC ÎN PATRIARHIA ANTIOHIEI

Cinci noi mănăstiri au luat ființă în Patriarhia Antiohiei a cărei jurisdicție se întinde peste întreg Orientul Mijlociu (cu excepția Israelului și Iordaniei). Acest avînt al vieții călugărești se înscrie în contextul pietății tot mai pronunțate care se observă în rîndul tineretului. În Liban bunăoară, cu toate greutățile prin care trece țara, este din ce în ce mai puternică înclinarea spre problemele spirituale și spre solidaritatea comunitară.

La originea acestui avînt se află mănăstirea Sfîntul Gheorghe din Deir-el-Harf condusă de ieromonahul Elie Marcos care a devenit îndrumătorul duhovnicesc a mii de tineri libanezi. La mănăstirea de călugărițe Sf. Ioan Botezătorul din Duma maica Mariam Zakka se bucură de o mare autoritate morală. La o mică depărtare a luat ființă schitul închinat Sf. Siluan Atonitul unde s-au instalat deja cîteva novice. Alte două așezăminte călugărești ce au prins viață în Liban sînt mănăstirile Hamatura și Kiftin. În fine Eparhia Lataqiei din Siria cunoaște apariția altei mănăstiri condusă de părintele Ioan Yazighi, fost rector al Institutului teologic ortodox Sf. Ioan Damaschin din Balamand.

Afară de aceste cinci noi comunități, Patriarhia Antiohiei deține în Liban și în Siria alte 11 mănăstiri dintre care două de călugări și nouă de călugărițe. Pe de-asupra mai există încă patru mănăstiri folosite ca locuri pentru conferințe, întruniri ale tinerilor și alte activități de ordin cultural și duhovnicesc.

VEȘTI DIN PATRIARHIA MOSCOVEI

La 10 iunie 1991 Sanctitatea Sa Patriarhul Alexie al II-lea a împlinit un an de la alegerea sa în fruntea Bisericii Ortodoxe Ruse. Cu acest prilej a oficiat o Sărbătoare Liturgică solemnă în catedrala patriarhală înconjurat de membrii Sfințitului Sinod, de preoți și diaconi, în prezența unei mari mulțimi de credincioși. Tot atunci a dat un interviu ziarului „Izvestia” în care a abordat atât probleme bisericești, cât și altele legate de realitățile societății ruse.

Întrebat asupra trecutului, Sanctitatea Sa s-a declarat solidar cu toți antecesorii săi. „Trebuie să iau asupra mea, a afirmat el, orice s-a întâmplat în Biserica noastră, nu numai binele, ci de asemenea paginile întunecate și dureroase”. Recunoscând că declarația de fidelitate față de autoritățile sovietice semnată de mitropolitul Serghie Stragorodski în 1927 a fost interpretată ca un act de supușenie în partea Bisericii, el a precizat că aceasta a avut ca singur scop salvarea Bisericii într-un moment când mai multe zeci de episcopi au fost amenințați cu înmormântarea și apoi asasinați. „Știu că mulți replică, a continuat Patriarhul, că Hristos salvează Biserica, nu oamenii... dar singură Biserica universală este indestructibilă. Existau în Rusia forțe care urmăreau suprimarea Bisericii, tot așa cum s-a întâmplat cu cartagina sau eparhiile din Capadocia care s-au pierdut”. „Astăzi, a continuat patriarhul Alexie al II-lea, Biserica rusă a ieșit de sub „tutela forțată a statului”, iar „declarația mitropolitului Serghie aparține trecutului, nimeni ne mai inspirându-se din trecutul ei”.

Revenind asupra experienței personale ca episcop în perioada lui Hrușciov și Brejnev, Patriarhul a recunoscut presiunile care s-au exercitat atunci asupra Patriarhiei de către forurile politice, dar a subliniat că urmare a intervențiilor făcute de el s-a putut opri închiderea unor catedrale, biserici și mănăstiri. Totuși, a admis, că pentru a salva ceva, trebuiau făcute concesii, una după alta. „Tuturor celor care au făcut aceste concesii, tăceri, pasivitate impusă ori declarații de fidelitate le-am primit în schimb suferințe, le cer iertare, înțelegere și rugăciuni”, a declarat Sanctitatea Sa.

În legătură cu viitorul Patriarhul s-a arătat optimist căci peste tot se observă o reînnoire la izvoarele spirituale și o renaștere a vieții religioase. Din inițiativa eparhiilor, parohiilor și grupurilor de credincioși s-au inițiat cursuri de catehism, școli parohiale, servicii sociale și medicale. Una din principalele preocupări este restaurarea și reconstrucția de biserici.

La cele deja spuse, a adăugat Sanctitatea Sa, se adaugă primejdia diviziunilor interne. „Când societatea este sfărâmată de contradicții etnice sau politice, Biserica trebuie să fie locul în care oamenii cei mai diferiți trebuie să poată înțelege și trăi în unitate lor de copii ai lui Dumnezeu, unitatea de credință și unitatea în dragostea lui Dumnezeu față de noi”.

În încheiere Sanctitatea Sa Patriarhul Alexie a adresat ortodocșilor ruși din diaspora un cald apel la unitate și cooperare.

POST ORTODOX DE RADIO ÎN U.R.S.S.

Primul post de radio ortodox rus și-a început emisiunile în luna mai 1991. Acest post numit „Radonej” are menirea să edifice pe credincioși și să educe pe tineri în spirit religios. Pentru început colectivul redacțional a difuzat de patru ori pe săptămână cîte două ore materiale privind trecutul și prezentul Bisericii Ortodoxe Ruse, noutăți bisericești, muzică și comentarii. Din luna iunie emisiunile sînt zilnice.

Deocamdată radio „Radonej” transmite doar local, dar emisiunile îi sînt înregistrate pe casete care sînt trimise în toate eparhiile spre difuzare.

Postul de radio „Radonej” a fost creat de preoți și mireni angajați în această direcție. Rolul său educativ este deosebit și completează emisiunile religioase de 30 minute care se transmit odată pe săptămână de postul de radio Moscova sub genericul „Eu cred”.

PRIMUL LICEU CONFESIONAL LA MOSCOVA

Recent s-a deschis la Moscova „Liceul creștin și cultural” finanțat de Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica armeană, comunitățile adventistă și baptistă. Director îi este V. Morozov.

Programul cuprinde cursuri de economie, istorie, filosofie, filologie și drept. Așezămîntul acesta școlar este interconfesional iar predarea religiei o fac profesorii aparținînd tuturor celor patru confesiuni amintite.

La examenul de admitere s-au prezentat numeroși candidați cu înclinații spre religie. Unul din ei a declarat: „Aici există o cu totul altă comunitate decît cele obișnuite, o comunitate de credincioși.”

RELIGIOZITATEA UNUI OM POLITIC

La ora actuală unul din cei mai cunoscuți oameni politici este incontestabil Boris Elțin, președintele Republicii Rusia. La 23 mai 1991 el a acordat un lung interviu ziarului „Izvestia” din care reținem următoarele:

Întrebare — În ultima vreme ne-am obișnuit să vedem oameni din guvern sau personalități politice participînd la ceremonii religioase transmise la televiziune. Văzînd aceasta atît unele persoane necredincioase cît și unii credincioși își pun întrebarea: Cu ce scop și din ce motive anumiți conducători, printre care Elțin, s-au întors către Dumnezeu?

Răspuns — Doresc să vorbesc despre mine. În primul rînd sînt botezat. Numele meu ca și data nașterii, potrivit regulii, sînt consemnate în registrul botezaților. Bunicul și bunica erau credincioși, de asemenea tatăl și mama pînă ne-am mutat de la sat la oraș. Apoi primind la școală și la universitate o formație ideologică pe măsură, neînterupt am ascultat, am citit și, de ce să ascund, am experimentat și am împărtășit opiniile cele mai injurioase la adresa Bisericii și religiei. E vorba aici de o educație care constituie o profundă greșeală și o

ravă nedreptate. Tot astfel se prezintă despărțirea oamenilor în credincioși și nedrecredincioși. Astăzi această despărțire a dispărut încetul cu încetul. În ce mă privește trebuie să spun că păstrez cel mai mare respect Bisericii Ortodoxe, istoriei sale, contribuției sale la viața spirituală rusă, moralei sale, tradiției sale caritative și de binefacere. Acum rolul Bisericii progresează în aceste domenii. La rîndul nostru avem datoria să restabilim Biserica în drepturile ei. Nu sînt rare ocaziile cînd aflîm pe Patriarh și alți slujitori ai altarului. Cînd mă găsesc într-o biserică prind o luminare. Un serviciu religios care durează patru ceasuri nu mă plicticește. Nici pe mine, nici pe soția mea. Foarte adesea după ce ies din biserică simt că m-a cuprins ceva nou, luminos. Cu toate acestea nu mi-e la-ndemînă să fac semnul crucii în public. Există ceva care mă împiedică. La dreptul vorbind ceea ce se întîmplă mi-a dat convingerea că nu poți crede pe jumătate. În general acest proces este o lucrare a sufletului, o lucrare care trebuie să continue fără încetare și care nu este mai ușoară decît combaterea totalitarismului.

Întrebare — Dumneavoastră care în trecut ați fost un membru influent al Partidului, nu vă simțiți vinovat înaintea poporului pentru ce s-a întîmplat?

Răspuns — Fără îndoială încerc un astfel de sentiment.

RELATIILE ORTODOXȘI-CATOLICI ÎN IUGOSLAVIA

Sub auspiciile Fundației „Pro Oriente” s-a ținut în 11 iunie 1991 la Viena un colocviu la care au participat reprezentanți ai Bisericilor ortodoxă și romano-catolică din Iugoslavia. Prima a fost reprezentată de episcopul Irineu Bulovici al Novi-Sadului, iar a doua de episcopul Franjo Komarica al Baniiei Luka.

Intrunirea s-a încheiat prin publicarea unui comunicat în care sînt menționate 14 propuneri concrete vizînd apropierea dintre cele două Biserici. Observațiile au subliniat importanța colocviului aflat pe linia întîlnirii dintre Sanctitatea Sa patriarhul Pavle al Serbiei și Eminența Sa Cardinalul Kuharici în 7 mai 1991 la Sremski-Karlovci, întîlnire care a avut loc deodată cu gravele evenimente care au marcat întreaga viață social-politică a Iugoslaviei în jumătatea a doua a anului.

Comunicatul semnat de asemenea de Eminența Sa Cardinalul Groer, arhiepiscopul Vienei, de Eminența Sa Cardinalul König, de P.S. Episcop Lavrentie al eparhiei Sabac-Serbia și Mons. Djuro Koksa, responsabil cu problemele ecumenice în Iugoslavia, propune întrunirea comisiei de dialog ortodox-catolic în Iugoslavia, organizarea de întruniri bipartite la toate nivelurile în scopul risipirii neîncrederii acumulate de-a lungul vremii, instaurarea colaborării pe plan social între cele două Biserici, dezvoltarea contactelor între Facultățile de Teologie.

Ortodocșii și romano-catolicii sînt de asemenea invitați să se abțină de la polemici și atacuri reciproce, de la confesionalizarea conflictelor interetnice.

ÎNVAȚĂMÎNTUL TEOLOGIC SUPERIOR ÎN BULGARIA

Facultatea de Teologie din Sofia s-a reîncadrat în Universitate după o separare de 40 de ani impusă în trecut de regimul comunist. Diplomele Facultății bulgare de Teologie fondată în anul 1923 erau recunoscute în străinătate, nu însă

În țara proprie. Măsura amintită s-a datorat protestelor studenților care au cerut Guvernului includerea din nou a Facultății în sistemul universitar. Pe de-asupra Consiliul de miniștri al Bulgariei a anunțat că odată cu începerea anului academic 1991—1992 subvenționarea învățămîntului teologic se va face de către stat.

SITUAȚIA BISERICESCĂ DIN ALBANIA

După mulți ani, perioadă de timp cînd în Albania a fost decretat oficial ateismul și a fost interzisă orice activitate religioasă, am început să aflăm cîte ceva despre Bisericele de aici. În ce privește Biserica Ortodoxă Albaneză ea a fost recunoscută autocefală în 1937. Stabilirea eparhiilor și ierarhilor datează din 1912 cînd s-a întemeiat statul albanez. Sediile episcopioilor erau Berat, Korcia și Dirocastro. Tirana era sediul mitropoliei iar conducătorul ei se afla în fruntea Bisericii autocefale albaneze. De la sfîrșitul ultimului război mondial n-a fost hirotonit nici un episcop. Ultimul ierarh a murit în 1965. Potrivit datelor din anul 1945 în Albania mai mult de 20% din populație era ortodoxă, 10% romano-catolică și aproximativ 70% musulmană.

Situația actuală nu se cunoaște încă. Fapt cert e însă că opresiunea din trecut a încetat și cultele religioase sînt pe cale de reorganizare. S-au constituit aproape peste tot consilii parohiale, statul a început să restituie lăcașurile de cult (nu însă și celelalte bunuri bisericesti), patriarhia Constantinopolului a numit un ierarh, pe Prea Sfințitul Episcop Anastasie Ianulatos, care să ajute la reorganizarea întregii Biserici. Și Patriarhia Belgradului a creat un vicariat la Skodra condus provizoriu de I.P.S. Mitropolit Amfilohie al Muntenegrului care să poarte grijă de parohiile cu credincioși sîrbi.

Biserica albaneză se compune din autohtoni, greci, sîrbi, macedoromâni, fapt care duce la dificultăți suplimentare. Totuși se observă în rîndul ortodocșilor — ca și a celor ce depind de alte confesiuni și religii — un surprinzător dinamism, o bună garanție pentru viitor. E ceea ce a constatat și delegația Consiliului Ecu-menic al Bisericilor și Conferinței Bisericilor Europene care a vizitat Albania între 1 și 8 iulie 1991.

LIBERTATEA RELIGIOASĂ ÎN CECOSLOVACIA

Votată cu mare majoritate de cele două Camere ale Parlamentului cehoslovac la 14 iulie 1991, noua lege privind libertatea religioasă definește raporturile Bisericilor cu statul și în general cu societatea civilă autorizînd pe fiecare cetățean să practice religia pe care o dorește. Lucrul acesta nu se realizează prea ușor în condițiile conflictului dintre Republicile cehă și slovacă. Mai trebuie să notăm, precum notează „La Croix-l'Evenement” din 6 iulie 1991, că proiectul de lege privind restituirea lăcașurilor de cult comunităților religioase n-a întrunit numărul de voturi necesare în Camera naționalităților.

PARERI DE RAU PUBLICE

Biserica evanghelică a fraților cehi recunoaște și își exprimă părerea de rău pentru că în timpul dictaturii comuniste „a răspândit în Mișcarea ecumenică înnații care nu corespundeau situației reale a țării”. Într-o scrisoare adnesată isiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene, Alianței Renate Mondiale, Consiliul sinodal al Bisericii fraților cehi recunoaște: „Noi am trat tăcerea asupra manipulărilor violente cărora le-am fost victimă ca simpli precum și ca Biserică. Astfel mulți creștini, în special din Lumea a Treia, ajuns să creadă că socialismul real este un model realizabil spre a rezolva blemele lumii actuale”.

Scrisoarea decurge dintr-o hotărîre a ultimei sesiuni a Sinodului Bisericii anghelice a fraților cehi în fruntea căreia s-a aflat o vreme Rev. prof. dr. Josef omadka.

ORIENTĂRI ACTUALE ALE MIȘCĂRII ECUMENICE

Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a întrunit la Geneva între 20—27 septembrie 1991. Măsura cea mai importantă luată a fost adoptarea unor noi structuri organizatorice. Astfel în locul celor trei mari „unități” Consiliului alături de care funcționau numeroase secții cu nu mai puțini aniați, de acum înainte vor rămîne doar unitățile în număr de patru: Unitate înnoire; Misiune, educație și mărturie; Dreptate, pace și creație; Repartiție serviciu.

Afară de aceasta Comitetul central a procedat la o evaluare aprofundată a ei de a VII-a Adunări generale ținută la Canberra — Australia în februarie 1991, la definirea „concepției și viziunii comune” a Consiliului și la pregătirea or două mari întruniri prevăzute pentru anul 1993 și anume: a V-a Conferință ndială „Credință și Constituție” și Adunarea ecumenică mondială a tineretu- și studenților.

În ce privește problemele de actualitate, Comitetul central a publicat o declara referitoare la al cincilea centenar (în 1992) al sosirii europenilor în America a adresat două scrisori, una Bisericilor din Iugoslavia și U.R.S.S. și alta, aparînd reprezentanților bisericești din Canada, Cuba și S.U.A., către Bisericile Cuba.

O bună parte a dezbaterilor a fost rezervată analizării preocupărilor expriate de Bisericile Ortodoxe în legătură cu orientarea actuală a Mișcării ecumene. Legat de aceasta președintele Comitetului central, Aram Keshishian, a propo să se considere Consiliul Ecumenic al Bisericilor ca „manifestarea concretă relațiilor pe care le avem unii cu alții”.

La lucrările Comitetului central au participat din partea Bisericii Ortodoxe năne I.P.S. Mitropolit Daniel Ciobotea și P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar ierarhal. Următoarea întrunire a Comitetului central se va ține tot la Geneva re 21 și 28 august 1992.

ORTODOCȘII ȘI ECUMENISMUL

Reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor vechi-orientale s-au necalcedoniene, membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, s-au întrunit Centrul ortodox de la Chambesy — Geneva între 12 și 16 septembrie 1991 spre a dezbate tema angajamentului ortodox în sfnul Mișcării ecumenice, cu osebire la Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Intrunirea a fost convocată din inițiativa Patriarhiei Constantinopolului cu scopul aprofundării documentului prezentat la participanții ortodocși la cea de-a VII-a Adunare generală (Canberra, februarie 1991).

Documentul alcătuit cu acest prilej se încheie cu o întrebare: „A sosit oare momentul ca Bisericile Ortodoxe și celelalte Biserici membre să-și revadă legăturile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor?” Întrebare interpretată de mulți ca pregătind o amenințare voalată cu retragerea din Mișcarea ecumenică, deși lucrul acesta a fost dezmințit de numeroși ortodocși prezenți la Canberra.

La sfârșit s-a redactat un raport adresat Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor în care sînt enunțate temeiurile angajamentului ecumenic ortodox, sînt enumerate problemele actuale ale Mișcării ecumenice așa cum le percepe Ortodoxia și sînt date sugestii referitoare la îmbunătățirea participării ortodocșilor la Mișcarea ecumenică.

Printre vorbitorii care au intervenit pe parcursul dezbaterilor amintim pe Rev. Emilio Castro, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, arhiepiscopul armean Aram Keshishian, președintele Comitetului central, prof. Stanle Harakas din S.U.A. și prof. Nicolae Lossky din Franța. Au slujit ca documentar numeroasele declarații referitoare la ecumenism ale reprezentanților Bisericilor Ortodoxe.

DESCOPERIRE ARHEOLOGICĂ

Arheologii din Israel au descoperit la Ierusalim vestigiile unei mari mănăstiri identificată ca fiind a Sfintului Ștefan, cel dintîi mărturisitor a lui Hristos. În cimitirul mănăstirii au putut fi identificate osemintele Sfinților Proba, Taras și Andronic. Sînt căutate în continuare relicvele Sfintului Ștefan. Se știe că după ce a fost ucis cu pietre, a fost îngropat în taină de Gamaliel și că în anul 415 un preot Lucian i-a găsit mormîntul în locul numit Kafar — Gamaliel. În anul 420 o parte din moaștele Sfintului Ștefan au fost duse la Constantinopol.

REVIGORAREA ÎNVĂŢĂMÎNTULUI TEOLOGIC LA ARAD

După peste patru decenii de dureroasă întrerupere, datorată brutalităţii dic-turii totalitariste şi ateiste de tristă memorie, străvechea metropolă a Aradului trăieşte recent clipa reînăunurării învăţămîntului teologic pe aceste meleaguri. A-est un eveniment cu multiple semnificaţii dar şi cu profunde reverberaţii retro-ective, jalonînd viaţa noastră bisericească sub auspiciile adevăratei libertăţi reli-gioase, graţie martirilor Revoluţiei din Decembrie 1989.

Începută în 1822 prin Ghedeon Raţ (episcopul Gherasim de mai tîrziu), şcoala teologică arădeană a căpătat un contur mereu mai viguros în decursul vremii, de-terminîndu-se ca un adevărat bastion de cultură teologică şi românească, sub cupola creia s-au plămădit viitorii exponenţi ai virtuţilor româneşti în ansamblul va-rietăţii lumii, ceea ce le-a asigurat perenitatea şi recunoştinţa urmaşilor. Aici şi-au dezvoltat talanţii un Ţichindeal „gură de aur“, un literat ca C. D. Loga, oameni cu o profundă cultură teologică şi enciclopedică, de la Ioan Meşianu şi Vasile Gol-ovici la martirul Ilarion Felea şi eruditul istoric Gheorghe Ciuhandu. Printre ei au fost şi alături de ei şi-au înscris numele şi alţii care prin cuvîntul şi scrisul lor au contribuit la adîncirea culturii şi trăirii ortodoxe, la sensibilizarea unităţii româ-neşti, care a căpătat acea eclatantă expresie la 1 Decembrie 1918, după hotărîrea de la Alba Iulia luată tot în municipiul de pe Mureş. Cu toţii au fost dascăli, oameni de carte dar mai ales exponenţi ai umanismului autentic, pe coordonatele culturii care au suflul cărora nu şi-au putut găsi locul xenofobia, rasismul şi şovinismul atît de distrugătoare de conştiinţă, ceea ce i-a făcut iubiţi şi preţuiţi în mediul tuturor românilor a acestor meleaguri, de toate naţionalităţile, confesiunile şi preocupările.

Au trecut aproape 170 de ani de la deschiderea primelor cursuri de Teologie, întrerupte în 1948 în impactul cu negurile ce aveau să se aşternă atunci peste întreaga ţară, dar odată cu risipirea lor a renăscut şi învăţămîntul teologic, în ansamblul regenerării întregii culturi şi spiritualităţi româneşti atît de mutilate în decursul acestor decenii. Dar mai mult decît odinioară, învăţămîntul teologic arădean a căpătat astăzi definitiv însemnele deplin meritate ale altitudinii uni-versitare prin ridicarea sa la rang de Facultate de Teologie cuprinsă în cadrul Universităţii „Aurel Vlaicu“ din reţeaua învăţămîntului de stat. Este un salt ca-pătativ pe care îl subliniem şi îl elogiem din toate punctele de vedere, ce presu-măm desigur şi obligaţii pe măsură, cărora actualele cadre didactice se vor stră-dui să le răspundă, în funcţie de aceste exigenţe sporite.

Revigorarea învăţămîntului teologic arădean se împleteşte şi coincide prin urmare, cu ridicarea lui la rang de Facultate intrată în circuitul învăţămîntului universitar românesc, graţie eforturilor şi colaborării a numeroşi factori de de-

cizie și oameni de suflet, între care Prea Sfințitul dr. Timotei Sevcicu, Episcopul Aradului, dl. Avram Crăciun, prefectul județului Arad, dl. Radu Homescu, conf. univ. dr. ing. Francisc Lammert, rectorul Universității „Aurel Vlaicu”. Tot tuturor le revine meritul acestei reușite de valoare excepțională, în cadrul colaborării generale dintre Patriarhia Română, Ministerul Învățământului și Secretariatul de Stat pentru Culte.

Sub aceste remarcate auspicii, în 30 septembrie 1991, Palatul Culturii din Arad a găzduit deschiderea oficială a noului an universitar, care a reunit cadre didactice și studenții Universității „Aurel Vlaicu”. Prea Sfințitul Episcop Timotei, anturată de Prea Sfințitul Episcop Emilian Birdaș și de un sobor de preoți și diaconi, au oficiat serviciul religios al Te-Deumului, invocând ajutorul lui Dumnezeu la acest nou început de drum. Un numeros public a ținut să fie prezent la acest eveniment cu adevărat memorabil, ale cărui semnificații au fost subliniate în cuvântările rostite în cadrul festivității de rectorul Universității, de chiriarhul Episcopiei Aradului, de profesori universitari, de studenți. Bucuria se citea, pe bucurie, pe fețele tuturor, iar momentul se va înscrie cu siguranță în memoria tuturor.

A fost un minunat început, deși ca orice început este greu. Sînt încă multe de făcut la noua Facultate de Teologie din Arad, mai ales în ceea ce privește condițiile de studiu necesare studenților, între care și restituirea vechii clădiri, care adăpostește pe cei ce se dedică acestor studii. Cu toții ne punem însă nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu, grație Căruia se vor rezolva toate aceste neajunsuri, spre mai binele tuturor (arhidiacon conf. dr. Silviu Anuichi).

OMAGIEREA MAGISTRULUI

Amintirea este o prețioasă arhivă a spiritului omenesc care teaurizează fapte glorioase, năzuinți, chipuri și tot felul de valori create de acest spirit sau receptate din afară. Dar nimic nu egalează în acest tezaur așezarea unei mari personalități care a îmbogățit știința, împodobind țara și lumea prin razele minții ei. Este cazul cu personalitatea de vîrf în domeniul științific, care este Mircea Eliade. Amintirea lui evocă tot ce a fost și a însemnat el o jumătate de veac pentru noi românii, înăuntrul și în afara țării. Eliade merită a fi omagiat pentru munca sa uriașă, pentru înalta sa știință, pentru literatura sa caldă și învăluitoare, pentru umanismul său sincer, adînc și luminos. Indicăm aci cîteva elemente pentru fi care din aceste categorii de creații care alcătuiesc personalitatea sa.

Mircea Eliade a adus contribuții excepționale în domeniul istoriei religiilor pe care le-a studiat din tinerețe. Metoda sa comparatistă și grija deosebită pentru identificarea, interpretarea și clasificarea documentelor de la paleantrop pînă la omul zilelor noastre și atenția acordată disciplinelor auxiliare ale istoriei religiilor fac din această istorie o știință de strălucit nivel, indispensabilă antropologiei, etnologiei și culturii generale. Evitînd să dea o definiție a religiei din cauza multor forme diferite ale actului religios, care e plurivalent și cu multe sensuri, Eliade se ocupă pe larg cu sacrul și cu hierofaniile, adică cu manifestările sacrului, în mai toată

ucrările sale. Vorbind despre ecumenicitatea sau universalitatea sacrului, despre varietatea teofaniilor, spațiul sacrului și timpul sacru, care este un „continuum”, Eliade precizează că periodicitatea sărbătorilor și a actelor rituale repetă gestul arhetipal al unui zeu, strămoș sau erou civilizator de la începutul lumii, adică într-un timp transistoric sau mitic. El vorbește de dispariția timpului profan spre a face loc timpului sacru, când s-a creat și s-a organizat cosmosul și au avut loc revelații prin zei, strămoși și eroi civilizatori. Fluiditatea formelor de la început se aseamănă cu aceea de la sfârșitul timpului (*Traité d'histoire des religions*, Paris, 1968, pp. 323—332).

Eliade observă că acțiunile arhetipale, rupind timpul profan și introducând timpul sacru, au creat, automat, un „început”, un „eveniment” care se inserează în perspectiva uniformă a duratei profane, constituind astfel o „istorie”, adică o serie de evenimente având un sens, o istorie distinctă de cea profană. Sînt aici două istorii? Nu, trebuie precizat, ci o singură istorie, cea generală, cu care sacrul își împletește istoria sa. Istorie care nu îngăduie realizarea unei forme ideale de existență și nici apariția unei spiritualități prin detașarea de lume (*Ibidem*, p. 341). Și totuși, se cuvine relevat, asemenea spiritualități au apărut și apar în această dublă istorie împletită perfect. „Nostalgia eternității” atestă că omul aspiră la un paradis concret, aici pe pămînt și acum (*Ibidem*, pp. 341—342). Este aici concepția omului modern opusă celeia a societăților arhaice și a antichității cunoscută de noi cu prelungiri pînă în epoca modernă.

Dacă istoria este oarecum o decădere, sau o limitare ori diminuare a sacrului, totuși această istorie nu paralizează spiritualitatea hierofaniilor (*Le chamanisme*, Paris, 1968, ed. 2-a, p. 15). Această intervenție a sacrului, care poate avea loc oricînd, a contribuit la generarea primelor forme de civilizație și cultură și apoi la îmbogățirea religiei prin rezultatele cercetării raționale. Vasile Pîrvan observă că „religiile se țin mereu la curent cu progresele rațiunii profane, căutînd să adopte în sistemul lor theo-cosmologic tot ce filosofia științei asigură ca definitiv cîștigat pentru cunoașterea umană a lumii și a vieții” (*Idee și forme istorice*, București, 1920, p. 108). Eliade merge mai departe ca Pîrvan cînd zice că experiența sacrului a dat omului conștiința de om: „Conștiința unei lumi reale și semnificative este strîns legată de descoperirea sacrului. Prin experiența sacrului, spiritul uman a sesizat diferența între ceea ce se revelă ca fiind real, puternic, bogat și semnificativ, și ceea ce este lipsit de aceste calități, adică curgerea haotică și periculoasă a lucrurilor, aparițiile și disparițiile lor fortuite și vide de sens. Pe scurt, „sacrul” este un element în structura conștiinței și nu un stadiu în istoria acestei conștiințe. La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a trăi ca ființă umană, este în sine un act religios, căci alimentația, viața sexuală și munca au o valoare sacramentală. Altfel spus, a fi sau mai degrabă a deveni om, înseamnă a fi religios” (*Istoria credințelor și ideilor religioase I, De la epoca de piatră la misterele de la Eleusis*, trad. Cezar Baltag, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. IX). Eliade continuă și adîncește pe Pîrvan cu privire la revalorizarea spiritualității omului autohton geto-dac și daco-roman al românilor prin studiul magistral asupra lui Zalmoxis, al cărui cult fondat pe o experiență eshatologică asigura nemurirea și care, la apariția creștinismului, a fost absorbit de acesta (*De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, pp. 31—80).

Activitatea științifică a lui Mircea Eliade s-a desfășurat pe multiple planuri: la catedră, în volume masive, în reviste începînd cu dulcea noastră privighetoare, revista *Zalmoxis*, București—Paris, de acum aproape 50 de ani, și sfîrșind cu *History of Religions*, Chicago, și nenumărate articole, conferințe, lecții ospetiale, tot timpul fiind ajutat de o imensă bibliografie „la zi” și mai ales de doamna Eliade care merită recunoștința noastră pentru marea sa contribuție la realizarea impresionantei bogății științifice a soțului.

Mircea Eliade scriitorul constituie o altă prezență și un alt capitol, de data aceasta de frumusețe literară și spirituală românească, cu care se ocupă mai puțin iarg alte condeie. Se poate spune că scrisul literar al lui Eliade, începînd cu neuitata *Maitrey* și isprăvind cu *Pe strada Mintuleasa*, *În curte la Dionis* etc., opere uneori fantastice uzînd excesiv de symbolism, e încărcat de probleme și aspirații a căror soluționare greu de găsit incită pe cititor să reflecte asupra ideilor, oamenilor și faptelor puse în discuție. Șederea și studiile lui Eliade în India timp de cîțiva ani, și contactul său acolo cu milenara cultură hinduisto-budistă, îndeosebi cu literatura filosofică și spirituală, inclusiv cu vestiții asceti și gurū de pe Gange și Indus, i-au putut inspira unele teme fantastice și l-au îmbogățit cu cunoștințe de ideologie sacră. O valoare deosebită are *Jurnalul* lui Eliade, unde elementele autobiografice și amintirea oamenilor și evenimentelor cu care el a venit în contact dau descrierilor o forță, o căldură și o atracție aparte. Sintem de acord cu afirmația lui Eliade că povestirile sale nu depind de erudația și hermeneutica istoricului de religii comparate, ci sînt „rodul imaginației sale creatoare” (Cuvînt înainte la vol. *În curte la Dionis*, ed. Eugen Simion, București, 1981, p. 10), deși tot Eliade relevă, pe drept, că actul poetic rezultă dintr-o desăvîrșită libertate spirituală (*Le chamanisme*, p. 397) și deci contactul între erudiție și creația poetică nu este absolut exclus.

Mircea Eliade pune în circulație, prin istoria religiilor și literatura sa, un bogat și complex umanism. În puzderia de mituri, formule și concepții religioase, gesturi rituale, în multiformitatea altarelor, templelor, jertfelor și hierofaniilor, omul este acela pentru care se pune totul în mișcare. Sf. Vasile cel Mare va zice: „Omul este o planetă cerească”. Sacrul operează pentru om și prin om. Omul este instruit, inițiat, supus la tot soiul de încercări, reguli, purificări și acțiuni. Repetarea gesturilor arhetipale înseamnă reinstalarea omului în eternitate. De la paleantrop și cele mai vechi acte de inițiere pe toată suprafața planetei pînă la misterele orifice și cele de la Eleusis și pînă astăzi, moartea e socotită ca o poartă pentru o altă viață, prin a doua naștere. Idealul yoga este de a trăi într-un „prezent veșnic”, în afara timpului. E aci un symbolism imemorial care se integrează în tradiția universală a istoriei religioase a umanității (*Le yoga — Immortalité et liberté*, Paris, 1954, p. 359). Dar sacrul nu e numai o simplă repetare a arhetipului, ci și geneză de cultură materială și spirituală, cum am spus. El generează conștiința, realizează construcții, opere de artă, purificări și reguli de morală. Dacă geto-dacii se credeau nemuritori este nu numai pentru că *Zalmoxis* le făgăduise nemurirea, ci și pentru că ei se comportau ca „cei mai dreپți și cei mai bravi dintre traci” (Herodot IV, 93). Istoria sacră, zice Eliade, povestește cum au apărut lucrurile, dar ea creează și toate comportamentele umane și toate instituțiile sociale și culturale (*Naissances mystiques*, ed. 4-a, Paris, 1959, p. 11). Omul modern care „ca-

„flează ori înlocuiește sacralul prin profan” nu poate uita ce datorează înaintașilor săi. Aceasta înseamnă a vedea „unitatea profundă și indivizibilă a istoriei ritului uman” (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, I, p. XII) (pr. prof. Ioan Coman)*.

ASPECTE ȘI TENDINȚE ÎN CREȘTINISMUL ACTUAL

Pentru observatorul atent al vieții religioase în general, se desprind cel puțin două aspecte aparent contradictorii, în fond legate unul de altul printr-o legătură cauzală ce poate fi ușor urmărită. Este vorba, pe de o parte, de așa numita ularizare, pe de altă parte de creșterea și proliferarea unor secte și curente religioase. În același timp se poate observa un interes deosebit al mirenilor pentru participare mai intensă la problemele ce le ridică viața bisericească, o dorință a intensifica trăirea religioasă care, din păcate, sfârșește, uneori, în a aluneca pe rețelele unor curente religioase numite, obișnuit, „harismatice”, cu o sumedenie de nuanțe, de la cele mai moderate până la cele mai extremiste.

Aceste aspecte, cu caracter aparent contradictoriu, reprezintă, de fapt, expresia unor vechi nemulțumiri cu felul în care s-a propovăduit, s-a înțeles și s-a înțeles învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Nemulțumiri cu un formalism religios prea accentuat, cu o teologie prea cerebrală, cu o viață liturgică pur rubricată, toate mergând mână în mână cu tendința de a organiza Biserica ca o putere deosebită, adeseori în competiție cu statele, unii credincioși caută refugiu în brațele unor „propovăduitori” de faimă dubioasă, dar cu mare forță de influențare. Conștiința unor credincioși se manifestă nostalgia vremilor apostolice cu resăvirea unor harisme sensibile pentru simțurile trupesti, cu accent pe glosolalie, vindecări miraculoase etc., care au abundat în vremea răspîndirii creștinismului în lumea păgînă și care, după părerea unor astfel de „propovăduitori”, ar trebui să vadă și în zilele noastre ca singura și adevărata manifestare a lucrării Duhului Sfânt în sufletul credincioșilor.

Nu este în intenția noastră preocuparea de a prezenta toate aspectele ce se manifestă în viața bisericească din lumea creștină actuală și nici gândul de a înregistra toate cauzele care le-au generat. Dorim să semnalăm doar câteva aspecte, din care unele ne privesc și pe noi, îndeosebi fenomenul sectar cu nelipsita lui propagandă, prozelitismul religios, și a trage unele concluzii care ni se pare că se impun asupra noastră, pentru o nouă și cât mai rodnică activitate pastorală.

Un ziar francez de mare circulație, publicat înainte cu peste zece ani un articol intitulat *Puterea sacralului*, în care autorul, *André Piettre*, făcea interesante considerații asupra ceea ce numea „desacralizarea vieții religioase”. El constata că chiar unii slujitori ai sacralului dau mîna de ajutor acestei desacralizări iconoclaste. Aceștia — spune autorul — „au profitat de (hotărîrile sinodului) Vatican pentru a banaliza totul, a seculariza obiceiurile, a vulgariza liturgia, a proclama îngrunarea, sărbătorile... a izgoni cultul marial, a cădea prea des în-

* Materialul de față trebuia să vadă lumina tiparului cînd Mircea Eliade împlinea 75 de ani și cînd autorul se afla încă în viață.

tr-un triumfalism care nu are de bună seamă nimic evanghelic (subl. ns.) sau dimpotrivă, într-un mizerabilism care nu atrage deloc pe săraci, dacă judecăm după prăbușirea practicii populare. O Biserică secularizată nu este o Biserică săracilor ci, mai degrabă, o sărmană Biserică" (subl. ns.).

Desigur, nu toate constatările lui André Piettre sînt întemeiate. Trebuie ținută, ni se pare, constatarea că „simțul sacralului” reprezintă, după dînsul, „căpătare spre căutarea unității cu creștinii din Orient”, la care autorul admiră „frumusețea simbolurilor, gesturilor și icoanelor, gloria podoabelor și a liturghiei, frumusețea artei sacre” — toate menite să favorizeze trăirea vieții religioase (*Le Figaro* 17 iulie 1980).

Alte glasuri subliniază, cu durere, „scăderea dramatică a vocațiilor”. Într-un astfel de situație nu e de mirare că s-au ivit tendințe de relativizare și de subestimare a puterii și demnității preoției sacramentale, urmată de părerea că puțin unele funcțiuni legate de hirotonie, ar putea fi îndeplinite de mireni, așa numiții „animatori laici”, de nuanță și inspirație protestantă.

Aspectul cel mai îngrijorător din viața bisericească îl constituie însă, fără îndoială, proliferarea și nocivitatea fenomenului sectar. Se știe că existența acestor fenomene nu este o noutate în viața bimilenară a Bisericii creștine. Existența lor poate fi urmărită chiar în paginile Noului Testament, în scrierile Sfinților Părinți și următorii nemijlociți ai Sfinților Apostoli. Nouă este numai amploarea cu care se desfășoară începînd din veacul al XIX-lea și pînă azi.

Care să fie cauza înmulțirii fără precedent și a proliferării nemaiîntîlnite a sectelor religioase? Sînt desigur mai multe. Vorbind despre acest fapt, un teolog apusean ține să remarce că ele află teren printre tineri și în lumea „săracilor” care ar trebui să se afle printre beneficiarii privilegiați ai Evangheliei. „Să cîntăm — spune acest teolog — că religia noastră creștină a făcut primii pași în lume fiind ridiculizată cu epitetul de „sectă”, de către aceia care o vedeau departîndu-se de „Dumnezeul părinților noștri” (Faptele Apostolilor 24, 6—14). Pavel este numit căpetenia „eresului nazarinienilor”, dar el se apără zicînd că se închină Dumnezeului părinților săi, după noua învățătură (pe care iudeii o numeau eres) și crede toate cele scrise în Lege și în Prooroci”.

„Astăzi — continuă același teolog — această Biserică califică astfel pe toți cei care se află în afara zidurilor ei; dar ea trebuie să facă acest lucru fără argință, cu o umilă asigurare, întrebîndu-se asupra rațiunii acestei abundențe a sectelor”. Citînd cuvintele lui André Dumas (*Reforme*, din 17 septembrie 1977) toamna Bisericii este aceea care face primăvara sectelor — el continuă: „Dacă aști să predicăm mai bine, să cîntăm, să vindecăm, să mărturisim, să ne iubim în Biserică noi n-am abandona în seama sectelor atîtea existențe debusolate, mișcări protestatare și dizidențe (religioase) care descoperă de asemenea carențele unei societăți prea materializate de care suferă mai ales tinerii. E adevărat, într-o epocă în care totul devine rațional, anonim, politic, sectele par a fi pus picior pe niște țărături din care noi ne-am retras: nevoia de certitudine și de securitate, viața comunitară simplă, experiența mistică, gesturi rituale și festive. De ceea ce majoritatea sectelor nu cunosc este originalitatea credinței creștine care este o religie a întrupării și istoriei; escamotînd timpul și trecînd peste secole pe

ru a lega artificial Cincizecimea de Parusia (Domnului), sectele se arată incapabile să mențină într-o tensiune fecundă ceea ce încă nu e cu ceea ce există deja și ceea ce demobilizează oamenii în fața sarcinilor primordiale pe care le pretinde timpul prezent... Câtă vreme nu se va lua cunoștință de nocivitatea acestor curente, de perversitate și amploarea mijloacelor utilizate, sectele vor continua să anestezieze orice simț, orice reflex al discernământului și al libertății. E timpul ca duhul Cincizecimii să vină să ne trezească și să ne umple de lumina și căldura sa" (*Des sectes et des hommes*, de cardinal Roger Etchegaray în *Documentation catholique*, nr. 12 din 17 iunie 1979, p. 598).

Se pare că eroarea fundamentală a sectelor și în general a celor care resping tradiția sacră a Sfinților Părinți, după Sfânta Scriptură — tezaurul cel mai de preț al Bisericilor istorice, este tendința de a trage dungă peste dezvoltarea de secole a Bisericii lui Hristos, desenând un curcubeu între Cincizecime și Parusie. Or Duhul Sfânt a lucrat și în aceste veacuri în Biserică și în credincioși. Nesocotirea creșterii dezvoltării, cu realizările și chiar cu lipsurile ei legate de slăbiciunea firii noastre, este cauza principală a apariției sectelor prin dezagregarea credinței „cea dată sfinților, odată pentru totdeauna”.

Problema sectelor religioase a ajuns să preocupe chiar Bisericile protestante mai vechi, ieșite din Reforma religioasă a secolului al XVI-lea, pe calvinii ca și pe evangheliștii luterani. O mică broșură destinată lămuririi credincioșilor, ajunsă în ultimii ani la a 11-a ediție, a fost editată în Biserica Evanghelică Luterană din Germania. Ea poartă titlul *Kleiner Sekten Katechismus* (autor Günther Siedenschnur, Hannover, 1975) și expune, prin întrebări și răspunsuri poziția Bisericii Evanghelice-Luterane asupra unor adevăruri de credință controversate de secte. Se spune că în această țară se află circa 30 de secte și curente religioase, dintre care sînt prezentate doar adventismul, Comunitatea creștinilor, Știința creștină, mișcarea mormonilor, mișcarea pentecostală, iehovismul și alte grupări mai mici. Pentru fiecare sectă se prezintă mai întâi un scurt istoric, publicațiile pe care le scot prețios și învățăturile specifice cu lămurirea cuvenită. Într-un capitol final, intitulat *De ce botează Biserica copiii nevîrstnici?* se dă un răspuns remarcabil în care se spune printre altele: „Biserica vede în Botez un dar al lui Dumnezeu, al mîinii Lui, prin care omul este chemat la starea de har. Această milă a lui Dumnezeu, adresată la cei vîrstnici, este o milă ce vine în întîmpinarea omului. Înainte ca omul să poată acționa, acționează Dumnezeu asupra lui”.

De menționat faptul, pe care autorul nu întreprinde să-l denunțe în repetate rânduri, că agenții acestor secte „cercetează casele credincioșilor (evangheliști-luterani) și angajează convorbiri stăruitoare asupra unor probleme religioase cu scopul de a-i face prozeliti”. Cartea vrea să vină în ajutorul credincioșilor spre a-i înzestra cu cunoștințele religioase necesare de natură să-i prevină asupra amăgirilor prozelitismului sectar.

Problema sectelor a devenit „o preocupare și pentru sociologii de pretutindeni” care caută să explice acest fenomen folosind datele și metodele acestei științe. Se apreciază pe drept cuvînt că cele mai multe secte au depășit „stadiul de dizidență religioasă, împrumutînd esența socială a mediului ambiant, practicînd o manipulare a oamenilor de către pseudoprofeți. O caracteristică generală a puzderiei de

secte religioase este supunerea totală a adeptilor, anihilarea personalității... un sistem de umilire, de distrugere a omului și dezagregare a familiei".

Nu poate fi indiferent, pentru orice societate faptul regretabil al dezagregării unității sale spirituale cu toate consecințele lui posibile.

Un aspect deosebit în creștinismul apusean îl reprezintă așa numita mișcare *harismatică* cu succese deosebit de mari prin numărul adeptilor, atât în Biserica Romano-Catolică cât și în Bisericile protestante. Mișcarea, de fapt o serie de curente religioase de la cele mai moderate până la cele extremiste, pretinde să înnoiască *Cincizecimea* cu toate manifestările ei *harismatice* descrise în *Faptele Apostolilor* și în alte cărți ale Noului Testament.

Comunități foarte numeroase și variate de acest fel pot fi întâlnite în Statele Unite ale Americii, în țările Europei occidentale și în America Latină. Ele sînt acceptate sau cel puțin tolerate de autoritatea bisericească care vede în comunitățile de rugăciune cu manifestări *glosolalice*, o șansă pentru un reviriment în viața religioasă-morală. Alți ierarhi și clerici însă se arată foarte sceptici în fața tendinței de infiltrare a unor asemenea concepții și practici în mentalitatea credincioșilor lor. O delegație a *Reinnoirii* a fost primită în 1976 la Vatican. Se așteaptă din partea liderilor acestei mișcări un document oficial care să legitimeze mișcarea, socotită de unii ca asemănătoare cu unele mișcări religioase de înnoire spirituală din istoria Bisericii catolice.

Unul dintre teologii catolici de renume, Henri Caffarel, a publicat în 1976, împreună cu Jean-René Bouchet, un interesant studiu critic asupra mișcării *harismatice* intitulat *Le renouveau charismatique interpellé, Etudes et documents* (Editions du Feu Nouveau, Paris, 1976). Lucrarea comportă două studii și două documente emanînd de la oameni care cunosc bine *reinnoirea harismatică*, după ce au urmărit-o din interior, ca membri ai ei. Autorii răspund astfel așteptărilor celor ce doresc să facă o distincție clară între anumite valori creștine, deseori neglijate, pe care această mișcare pretinde că le-a readus în practica vieții creștine, și între erorile de doctrină, dar mai ales de practică a vieții liturgice și morale, de natură să îndepărteze pe aderenții catolici de la tradiția spirituală a Bisericii lor.

Între „erorile” pe care autorii le atribuie *reinnoirii* se numără acceptarea unui „botez în Duh”, peste Botezul ca Taină a Bisericii, gustul pentru „miracol”, apetitul pentru fapte extraordinare, dar mai ales tendința de a se constitui un corp străin în „marea Biserică” prin crearea unei „ierarhii harismatice” împotriva și, uneori, cu sfidarea ierarhiei sacramentale. Se observă o denaturare a Tainei Mărturisirii, a sensului și noțiunii de păcat, odată cu ignorarea voită a unei asceze minime care, împreună cu harul conferit de Sfintele Taine, aduce vindecare trupului și mîntuire sufletului. „Există, în această mișcare, o lume aparte, cu vocabularul ei mai mult sau mai puțin esoteric, cu stilul său de viață și de rugăciune, cu structurile zise operaționale, cu existențele sale de ortodoxie și ortopraxie care nu permit nici spirit critic, nici rezerve; acel care, individ sau grup, îl manifestă, este marginalizat, evacuat, nu-l mai cunoaște nimeni. Există în mișcarea *harismatică* o putere de excomunicare extraordinar de puternică” (Caffarel — Bouchet, *o.c.*, pp. 71—72).

Este neîndoielnic faptul că multe din aspectele vieții religioasă-morale acum descrise, nu se potrivesc celor de la noi. Cu toate acestea studierea lor prezintă interes și pentru lucrarea noastră pastorală în rândurile credincioșilor.

Creștinismul răsăritean, cu bogăția și frumusețea unică a formelor de cult, prezintă o atracție tot mai puternică pentru lumea creștină. Este vorba de tezaurul liturgic al Bisericii Ortodoxe, de trăirea în duhul smeritei cugetări a Sfinților Părinți, de toată această comoară a tradiției noastre a cărei aprofundare și trăire în sinceritate deplină reprezintă nu numai condiția mântuirii noastre subiective, ci și cheia, succesului în pastorație. Evlavia și atașamentul credincioșilor noștri față de Biserica strămoșească ne ajută să dispunem de „lucrători vrednici, pentru bogăția secerișului care-i așteaptă.” Cu toate acestea, anumite influențe din afară fac să se manifeste și la noi, uneori, cazuri de formalism și rutină în viața liturgică, de lipsă de trăire a misterului euharistic pe care-l săvârșim, fapt care nu rămâne neobservat de credincioși.

Trăim în veacul în care credința religioasă, ca și toate sistemele de gândire și modurile de viață, este supusă examenului critic al contribuției pe care o poate aduce la opera de înălțare și de umanizare a omului, a făpturii create după chipul lui Dumnezeu, nu după vorbe și promisiuni, ci după criteriul sigur al eficacității. Credincioșii noștri vor să vadă chipuri de oameni înduhovniciți prin har, credință și fapte bune, stând la sfântul altar, în care simțul sacralului se înalță la coe-ficienți cât mai înalți, capabili să impună nu atât prin ceea ce spun, cât prin ceea ce fac. Trăirea lăuntrică puternică impune demnitate, prestigiu și conferă ascultare și respect.

În spiritul Bisericii noastre nu se recomandă nici Teologia (în sensul de cunoaștere) fără evlavie, nici evlavia fără Teologie, ci ambele într-o fericită și dreaptă îmbinare. Teologia fără evlavie duce la rigiditate, la răceală în trăirea religioasă, soră bună cu „dreptatea din lege” a fariseilor osîndită de Iisus. Evlavia, lipsită de fundamentul puternic și sigur al cunoașterii teologice, duce la erezii, la practici superstițioase și fapte antisociale.

Prozelitismul sectar ne asaltează și pe noi. Mai mult, aceste secte, lipsite de cele mai multe ori de o trăire autentic creștină, dornică de miracole și fapte extraordinare, pretind să ia locul în opera de resacralizare a vieții bisericești. Pe lângă o temeinică și metodică lucrare de lămurire a credincioșilor noștri asupra adevărilor de credință, îndeosebi a celor controversate sau răstălmăcite de secte, credem că nici o altă metodă pastorală nu poate fi mai eficace în opera de păstrare a integrității Bisericii noastre ca trăirea lăuntrică a slujitorului în sfânta Liturghie, în lucrarea Sfințelor Taine și ierurgii, ca și în viața personală și familială. O astfel de trăire se impune ca o prezență vie, activă și binefăcătoare în viața societății pe care nimeni nu o poate nici contesta, nici nesocoti. Unora li se pare că această trăire a vieții duhovnicești ar fi rezervată doar monahilor uitînd că între monahi și credincioșii de rînd și cu atât mai mult între monahi și clerul de mir, în privința duhovniciei, nu este o deosebire de esență ci doar una de gradăție în realizarea și răsplîndirea sacralului în ei și în jurul lor.

Mișcarea filocalică, editarea și lectura operelor Sfinților Părinți, mari și autentici trăitori de viață duhovnicească, care stîrnește admirația creștinilor de pre-

tutindenii pentru Biserica noastră, trebuie să devină un puternic stimulent pentru slujitorii sfântului altar ca și pentru credincioși, în sensul promovării unei adevărate trăiri duhovnicești. Este un semn îmbucurător și o dovadă a libertății religioase de care ne bucurăm, că tocmai în aceste zile, după decenii de așteptare zadarnică, apar rînd pe rînd volumele Filocaliei și operele Părinților și scriitorilor patristici.

Nu avem nevoie de împrumuturi străine, de falsă spiritualitate importată de alturea, ci avem trebuință să redescoperim adevăratele izvoare ale spiritualității ortodoxe, să le trăim și să ni le însușim ca bunuri proprii călăuzitoare spre mîntuire și viață veșnică (prot. dr. Gheorghe Lițiu).

DIN SPUSELE ALTORA

După ce ani îndelungați Bisericele din țările foste „socialiste” au fost supuse presiunilor și persecuțiilor, timp în care slujitorii lor dacă n-au fost încarcerati, deportați sau asasinați, au trebuit să accepte unele compromisuri pentru ca să-și poată îndeplini obligațiile pastorale, odată cu eliberarea popoarelor respective de sub dictatura comunistă a început judecarea supraviețuitorilor imputîndu-li-se ori concesiile ori omisiunile. În aceste condiții n-au scăpat de învinuiri ierarhii, preoții și monahii din Uniunea Sovietică, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, etc. N-a fost scutit nici clerul din țara noastră. Iată ce scria, bunăoară, gazeta „Cuvîntul românesc” care apare în Canada, în numărul din august 1991, pagina 20 :

„La presiunile regimului comunist, puțin timp după instalarea acestuia la putere, Biserica Ortodoxă a renunțat să mai facă educație religioasă copiilor. Datorită acestei abdicări, românii ortodocși mai sînt ortodocși doar formal. Majoritatea nici nu-și cunosc crezul. Atașamentul față de Biserica Ortodoxă este doar sentimental și tradițional. Prea puțin deci pentru a purta numele de creștini.

„Clerul și administrația acestei Biserici (cu foarte puține excepții) au colaboretat din plin cu regimul comunist, cu securitatea. Au privit cu nepăsare dărmarea propriilor lăcașe de cult. Au trădat secretul spovedaniei.

„Ar fi fost de așteptat ca după 1989 Biserica Ortodoxă din România să-și purifice rîndurile, clerul și administrația compromisă. Te-ai fi așteptat să înceapă o nouă viață de propovăduire. Aproape nimic din toate acestea.

„Biserica Ortodoxă continuă să ofere doar ritualuri; „sfîințiri” de sedii neecleziastice, de grajduri, de avioane, de submarine și interminabile parastase (televizate, bineînțeles). Nici vorbă de înlăturarea foștilor colaboratori ai securității. Nu vrea să înapoieze lăcașele Bisericii Greco-Catolice pe care le deține ilegal.

„Cochetînd cu organizația șovină „Vatra Românească”, manifestă mai nou o suspectă intoleranță față de celelalte culte creștine, numîndu-le „eretice” și „dezbinări” ale Apusului. Iar acest sinistru securist Teoctist Arăpașu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe din România, a făcut act de credință și supunere Frontului Salvării Nemernicilor.

„Cîțiva preoți curați sufletește dau alarma în pustiu.

„Care va fi viitorul Bisericii Ortodoxe din România ?”

Acestor învinuiri le-a răspuns o altă publicație de peste Ocean : e vorba de revista „Solia” a Episcopiei ortodoxe române de la „Vatra”. În articolul „Biserica ortodoxă sfințește grajduri” semnat de Victor Corbut (vol. LVI, nr. 10, octombrie 191, pp. 23—24) citim următoarele :

„Un articol extrem de virulent, plin de grave injurii, ofense, și necuviințe la presa Bisericii noastre străbune a apărut în gazeta CUVINTUL ROMÂNESC. Ici un suflet de român, aflat în altă țară, în exil sau peste Prut nu poate rămâne diferent față de asemenea atacuri perfide, încărcate de ură și venin. Autorul și semnează. El nu-și asumă nici o răspundere iar gazeta i-a dat găzduire în colanțele ei. Mai mult încă, pentru a atrage mai sigur atenția cititorului, textul fost încadrat în chenar.

„Cum vor reacționa cei peste 20 de milioane de membri ai sfintei noastre Biserici Ortodoxe când vor citi calificativele care li s-au dat de către un compariot atât de savant și de curajos care-i desființează dintr-un condei ? Sînt ei ortodocși astăzi doar formal ?

„Nu-și mai cunosc ei nici măcar crezul iar atașamentul lor față de unica lor biserică, să fie doar formal, sentimental, tradițional ?

„Să nu-și mai cunoască ei oare nici crezul încît anonimul autor să declare că atîta autoritate că toate acestea înseamnă puțin pentru a purta numele de creștini ?

„Chiar așa să fi ajuns frații noștri de-acasă ?

„Au privit ei oare cu nepăsare dărîmarea propriilor lăcașe de cult iar administrația, adică toți acei — mii și mii de preoți ortodocși — să fi trădat secretul poveștii, să fi devenit adică o turmă de bipede care nu vor mai fi semănînd decît cu animalele ?

„Chiar așa să fie ?

„Și, cum de numai ortodocșii ; clerul și administrația Bisericii Ortodoxe ?

„De unde știe dumnealui ? Ar trebui să ne spună și nouă.

„Înseamnă că toți ceilalți români, aparținînd altor culte și religii sînt altfel, nu adică, după părerea ilustrului anonim, creștini adevărați, credincioși de altă calitate pe care dumnealui îi cunoaște, vezi Doamne, și cărora, drept urmare le acordă certificate de bună purtare, absolvindu-i de toate păcatele.

„Cu grajdurile și alte sedii neecleziaștice pe care Biserica Ortodoxă le sfințește, cu interminabilele parastase (televizate, bineînțeles) cum devine cazul ?

„Este de dorit ca gazeta-gazdă să solicite colaboratorului ei precizări, cît mai curînd posibil, ca să fie demascate toate aceste degradante și umilitoare acțiuni ale Bisericii „așa zise” ortodoxe de al cărei viitor, anonimul corespondent, are atîta grijă, încît nu mai prididește cu întrebările pe care și le pune, cu comentările de care face atîta caz.

„Există o veche vorbă : „Cine plînge la mormînt străin” care se nimerește de minune la adresa bunului creștin, a Samariteanului nostru.

„Că, în treacăt face referire la Teoctist, se vede cît de colo că nu e decît pretextul ad-hoc de a lovi cît mai din plin și cît mai pieziș însăși ființa Bisericii, făcîndu-și socoteala că va fi crezut pe loc și din poziția de atacator să fie conderat un aprig apărător al valorilor creștine.

„De-atâtea ori am spus că Biserica este mult deasupra noastră, deasupra clerului, prelaților și slujitorilor, deasupra administrației adică, încît nu le putem confunda, nu este permis să le confundăm.

„Una este Biserica și alta e administrația.

„Și nu numai la ortodocși, cum și-a vîrît în cap anonimul și caută să ne-o vire și nouă.

„Am putea veni noi să atacăm măreția Bisericii Romano-Catolice cu Inchiziția și cu inchiזורii de tristă amintire, cu papa Alexandru VI Borgia și alți prelați care nu au fost la înălțimea chemării lor ?

„Cîtă mîrșăvie zace în spatele neștiutorului scrib care batjocorește nu mai puțin măreața Biserica a neamului, Biserica noastră de milenii, Biserica în care ne-am născut și am apărut în lume și alta nu am cunoscut.

„Alte afirmații, nu mai puțin false și nedemne de un om cinstit se referă la cochetării ale Bisericii Ortodoxe („așa zisa”) cu „șovina Vatra Românească”, cu „intoleranța” ce această „așa zisă” Biserica în mod suspect o manifestă față de celelalte culte creștine pe care le cataloghează, afirmă dumnealui, „eretice” și „dezbinări” ale Apusului.

„Este aci o aluzie vădită la Biserica Greco-Catolică care, chipurile ar fi încă prigonită, că pur și simplu Biserica Ortodoxă (nu cîțiva slujitori...) nu vrea să înapoieze Bisericii Greco-Catolice lăcașele acestora „care sînt deținute ilegal”.

„Or nu este chiar așa. Au avut loc doar unele întîrzieri mai mult sau mai puțin intenționate, dar în nici un caz duse pînă acolo încît să-l îndrituiască pe autorul din ascunziș să facă afirmații tendențioase, departe de adevăr, care nu pot duce decît la învrăjbirea dintre frați.

„Să-i mai amintesc ceva prea puțin curajosului anonim :

„Am fost ani de zile în temnițele comuniste, la Canalul Dunăre-Marea Neagră și în beciurile securităților din România alături cu sute de preoți ortodocși ca și cu preoți greco-catolici. Am suferit mult împreună și am plîns de dureri și foame împreună. Mulți, foarte mulți au pierit în lanțurile robiei păgîne. Aveam un singur crez, și ortodocși și catolici, acel cler pe care-l batjocorește fără pic de obraz fratele român din anonim și după cite știu avem toți un singur crez, chiar dacă încă mai sîntem despărțiți.

„Cum dar puteau acei sfinți în suferință să-și uite crezul lor ?

„Cum puteau ei „să” privească cu nepăsare dărîmarea propriilor lăcașe de cult, să trădeze secretul spovedaniei sau să nu vrea să înapoieze Bisericii Greco-Catolice lăcașele de cult „care se dețin ilegal” ?

„Etica și morala gazetărească l-ar obliga pe cel din anonim să dea un răspuns și să-și ceară iertare.

„Dacă tăceam ar fi strigat pietrele și pămîntul de pe gropile comune în care zac, fără măcar o cruce la căpătîi, atîția martiri ai Bisericii pe care li blamează în mod infam un frate român”.

Legat de unul sau celălalt din articolele acum reproduse noi nu avem de spus nimic în plus. Fiecare cititor să înțeleagă și să judece precum se cuvine.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

BINECUVÎNTARE DE BISERICA

I.P.S. Mitropolit Nicolae a săvârșit binecuvîntarea bisericii din parohia Petroșnița, protopopiatul Caransebeș în urma lucrărilor de pictură, reparații capitale și înnoire a mobilierului. Au participat numeroși preoți și credincioși, evenimentul transformîndu-se într-o impresionantă manifestare religioasă la care și-au adus contribuția enorașii parohiei, grupul de „ostași ai Domnului” și corul catedralei din Caransebeș dirijat de dl. prof. Gheorghe Dobrean. În cadrul sfintei Liturghii a fost hirotonit sachelar preotul Ioan Sârbu ca o recunoaștere a strădaniilor depuse de el și de antecesorul său, de toți credincioșii parohiei pentru împodobirea Sfîntului lor lăcaș.

INAUGURAREA UNEI CAPELE

Pentru cele 75 familii de ortodocși români din filia Sinmartinul Sîrbesc aparținătoare parohiei Dinaș, din protopopiatul Timișoara, duminică 28 iulie a.c., a însemnat zi de încununare a strădaniilor depuse pentru înființarea capelei în care se poate fi oficiate serviciile religioase. Din încredințarea I.P.S. Mitropolit Nicolae a săvârșit ritualul de binecuvîntare a capelei de către P.On. Părinte Cornel Pleșu, protopopul Timișoarei, care a slujit în sobor cu preotul paroh Vasile Latiș și preotul srb din localitate, Ostoin Milorad.

HRAMURI MĂNĂSTIREȘTI

Și anul acesta la 20 iulie, de sărbătoarea Sfîntului Prooroc Ilie Tesviteanul, a fost prăznuit după datină hramul unor așezăminte monahale din cadrul eparhiei și anume: mănăstirea „Sfîntul Ilie de la Izvor” — Vasiova, mănăstirea „Izvorul Miron” — Românești și schiturile „Sfîntul Ilie” de pe Semenici și Muntele Mic.

La mănăstirea de la Bocșa-Vasiova, alături de mulțimea credincioșilor veniți din împrejurimi, la sărbătoarea hramului a participat I.P.S. Mitropolit Nicolae care a slujit sfînta Liturghie arhierescă înconjurat de un sobor de preoți și a rostit cuvîntul de învățătură.

Mănăstirea „Izvorul Miron” Românești din apropierea Făgetului și-a prăznuit hramul în acest an într-un mod aparte prin slujba de tîrnosire a bisericii oficiată

de P.S. Episcop Emilian Bîrdaş de la Arad din încredinţarea I.P.S. Mitropolit Nicolae. Au participat circa 5 000 de credincioşi veniţi din diferite locuri. La sfînta Liturghie arhierescă răspunsurile au fost date de corurile bisericeşti din Făget şi Recaş.

Le cele două schituri de pe Muntele Mic şi Semenici de asemenea au fost oficiate slujbele îndătinate de un sobor de preoţi în frunte cu delegaţii chiriarhului, P.On. Părinte Constantin Micu — consilier şi respectiv P. On. Părinte Vasile Sechereş — inspector bisericesc.

La 6 august de praznicul Schimbarea la Faţă, s-a sărbătorit hramul mănăstirii Săraca, slujind la sf. Liturghie arhierescă un sobor sporit de preoţi în prezenţa multor credincioşi din protopopiatul Deta şi împrejurimi, veniţi aici cu tot timpul nefavorabil. S-au făcut slujbe de pomenire a celor ce au pierit în valurile apelor dezlănţuite, cit şi a celor ce şi-au pierdut viaţa datorită cutremurelor recente, precum şi pentru buna întocmire a văzduhurilor şi încetarea ploilor.

PELERINAJ

De praznicul Tăierii Capului Sfîntului Ioan Botezătorul (29 august) a avut loc îndătinatul pelerinaj la mănăstirea Timişeni. S-a adunat o mare mulţime de monahi, clerici şi credincioşi, unii venind de la mari depărtări. Toţi au participat cu multă evlavie la sfînta Liturghie arhierescă în cadrul căreia răspunsurile au fost date în comun de cei prezenţi. Numeroşi au fost aceia care după ce s-au spovedit au dorit să se împărtăşească.

După încheierea serviciului religios — în cadrul căruia au fost făcute pomeniri de vii şi morţi, inclusiv cei ucişi în timpul Revoluţiei din Decembrie 1989 precum şi cei întemniţaţi, torturaţi, deportaţi şi asasinaţi în lungii ani de dictatură comunistă — obştea mănăstirii a reţinut pe majoritatea celor prezenţi la o agapă oferită cu multă dăruire.

INTRARE ÎN CLER

Parohia vacantă Paniova din protopopiatul Lugoj şi-a dobîndit păstorul sufletească în persoana absolventului de seminar teologic Ionel Popescu. El a fost hirotonit diacon în 3 iulie şi preot în 4 iulie. După obişnuita practică liturgică la catedrala mitropolitană, noul slujitor al altarului şi-a început misiunea sa în parohia ce i s-a încredinţat.

EDUCAŢIA RELIGIOASĂ ÎN ATENŢIA CLERULUI

Conferinţa preoţilor pe protopopiate, prima din acest an, s-a ţinut în perioada 18—25 iunie la toate cele şapte centre protopopeşti din eparhie avînd fixată ca temă: „Educaţia moral-religioasă a tineretului”. Ea a fost precedată de oficierea slujbei Tedeum-ului şi rostirea predicii duminicii următoare de către unul din

preoți. Referatele prezentate și discuțiile ce au urmat la tema supusă dezbaterii au dat posibilitatea analizării rezultatelor obținute în anul școlar ce s-a încheiat cu predarea orelor de educație religioasă-morală.

LA ÎNCEPUT DE AN ȘCOLAR

În preajma deschiderii noului an școlar, preoții din municipiul Timișoara împreună cu credincioșii și credincioasele care li ajută la predarea orelor de religie, au intrat în Centrul eparhial în ziua de marți 13 august. Cu acest prilej s-a discutat despre înădușirea cursurilor prin servicii religioase, despre instruirea persoanelor care predau religia, despre asigurarea materialului didactic necesar, etc. De asemenea s-au trecut în revistă măsurile luate de Sfântul Sinod pentru asigurarea bunei desfășurări a învățământului religios, inclusiv acțiunile ce urmează a fi întreprinse de acum înainte (depășirea stadiului de învățământ facultativ, extinderea învățământului religios la toate clasele, introducerea peste tot a orelor de religie în orarul obișnuit, etc.).

BISERICA ȘI ȘCOALA

Un grup de elevi din clasele V—VIII de la Liceul „C. D. Loga” însoțiți de doamna prof. Olimpia Mărieș au vizitat în ziua de 22 iunie mănăstirea Timișeni. Aici au fost întâmpinați cu multă dragoste de starețul mănăstirii, Elefteriașcu și P.C. Părinte Ioan Negruțiu duhovnicul așezământului, care a oficiat o slujbă pentru grupul de copii implorând ajutorul și binecuvântarea lui Dumnezeu.

Căminul de bătrâni din Timișoara a fost cercetat în ziua de 20 iunie de un grup de elevi însoțiți de doamna prof. Doina Seracin și preotul misionar Iosif Popocla, aducând în sufletul celor asistați în acest așezământ bucurie deosebită. Ei mici au rostit poezii și au cântat cântări religioase, învățate de acum la școală, fiind prin aceasta o atmosferă sărbătorească.

PAROHIIILE ȘI LEGEA FONDULUI FUNCİAR

Deși nu lipsită de numeroase părți negative și neclarități, recenta Lege a Fondului funciar dă totuși posibilitate parohiilor care au deținut terenuri agricole să primească 5 hectare. (Ne întrebăm de ce numai 5 ha și de ce numai parohiile care au deținut în trecut pământ). Recent preotul Ioan Pălean din Boglătin, județul Caraș-Severin, împreună cu 40 de enoriași s-au deplasat la Prefectura din Reșița pentru a protesta contra forurilor locale pe motiv că nu s-a acordat parohiei întreg terenul la care era îndreptățită. Ziarul „Timpul” din Reșița (nr. 154 din 9 august pp. 1 și 3) s-a făcut ecoul acestui incident dând dreptate parohiei. Ce ne privește susținem și noi acțiunea revendicativă a preotului Ioan Pălean și dăm ca exemplu pozitiv celorlalți preoți.

Intr-o altă localitate și e vorba de Sculea, aparținătoare comunei Gătaia, județul Timiș, parohia deține 10 ha pământ, plus 5 800 mp de intravilan. Așa declară preotul Petru Dan Corneanu într-o scrisoare publicată de cotidianul „România liberă” (nr. 462 din 13 august 1991, p. 1), scrisoare prin care îndeamnă eventuali sponsori din țară ori străinătate să construiască aici „un orfelinat de fete în genul școlilor de menaj de odinioară”.

NOUA FILIALA L.T.O.R

La Caransebeș a avut loc în ziua de 24 iunie ședința de constituire a filialei locale a Ligii tineretului ortodox. Cu acest prilej, în prezența domnului Constantin Laurențiu, președintele Ligii tineretului ortodox din România, s-a făcut alegerea consiliului de conducere al filialei Caransebeș. În încheiere corul elevilor seminariști a prezentat un scurt program format din piese corale religioase și patriotice.

ASOCIAȚIA FEMEILOR ORTODOXE

Deși s-a organizat de puțin timp, filiala Timișoara a Societății naționale a femeilor ortodoxe desfășoară o activitate laudabilă. Între altele menționăm reuniunile pregătite de „comisia culturală” constând din rugăciuni, citiri de texte din Sfânta Scriptură, recitări de versuri religioase sau de texte literare cu conținut religios, intonare de imnuri religioase sau bisericești, meditații, etc. Fiecare din reuniunile de până acum au fost închinare unei teme anume. Cea din 13 august a avut în centrul ei teme „Maica Domnului — idealul feminității”.

Pe lângă asemenea reuniuni, grupuri de credincioase aparținând Asociației femeilor ortodoxe vizitează bolnavii din spitale, cercetează virstnicii din azile și acordă asistență pruncilor și copiilor din leagănele de copii, din creșe și orfelinate.

VIZITA CREȘTINEASCA

Duminică 21 iulie corul bisericesc din parohia Timișoara — Fratelă în frunte cu preotul paroh Eugen Iancu și dirijorul Iacob Stana s-a deplasat în parohia Pustiniș din protopopiatul Timișoara, participând la sfânta Liturghie oficiată de un sobor de preoți și dând răspunsurile liturgice spre bucuria și mulțumirea credincioșilor veniți în număr mare la biserică. Cu acest prilej unii membri ai coralei din Fratelă, originari din Pustiniș, și-au revăzut locurile natale și s-au întâlnit cu rudeniile și prietenii.

CUTREMURE DEVASTATOARE

Vineri 12 iulie în jurul orei 13 s-a produs un cutremur puternic având epicentrul în comuna Banloc. Efectele s-au simțit în toate localitățile învecinate, inclusiv la Timișoara. S-a înregistrat un mort, mai multe zeci de răniți și sute de

mobile distruse ori avariate. Dintre parohiile ortodoxe române aflate în zonă cele re au suferit mai mult sînt Banloc, Livezile, Partoș și Ghilad unde casele și ai ales bisericile au fost grav atinse. I.P.S. Mitropolit Nicolae însoțit de P. On. Părinte Ioan Prisăcean, protopop în Deta, au cercetat situația la fața locului duminică 14 iulie cînd s-au întreținut cu preoții parohi și cu mai mulți credincioși, regătind în același timp măsurile ce se impuneau. Un alt cutremur la fel de puternic avînd epicentrul în zona Topleț — Herculanе s-a produs joi 18 iulie a.c. la jurul orei 15, producînd pe lîngă alte pagube și deteriorarea bisericilor din Mehadia, Plugova, în parte Băile Herculanе și Topleț. I.P.S. Mitropolit Nicolae însoțit de P.On. Părinte Ioan Nicola, s-a deplasat în ziua de 24 iulie în parohiile Mehadia și Plugova, unde s-au produs stricăciunile cele mai mari și unde împreună cu preoții parohi au analizat posibilitățile de reparare.

Încă o dată Chiriarhul s-a deplasat în zona calamitată duminică 4 august și a asistat la sf. Liturghie în parohia Banloc.

SPRIJIN UMANITAR

Pentru a veni în ajutorul parohiilor a căror biserici și case parohiale au fost deteriorate de cutremurul din luna iulie, serviciul tehnic al Centrului eparhial în colaborare cu Institutul de proiectări Timișoara, a întocmit documentațiile pe baza cărora să se poată începe lucrările de reparații. Totodată Consiliul Eparhial întrunit la 30 iulie a hotărît să se acorde cîte un ajutor bănesc fiecăreia din parohiile afectate de la bugetul eparhiei și de la Fondul de asigurare. O sumă apreciazabilă a fost dăruită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist de la Fondul Central Misionar.

DARURI PENTRU FRĂȚII MOLDOVENI

La chemarea Bisericii, numeroase familii de credincioși au adus la Centrul eparhial din Timișoara îmbrăcăminte, mobilier și alte obiecte de uz casnic spre a fi dăruite moldovenilor sinistrați în urma recentelor inundații. De asemenea au adunat bani, destui fiind aceia, mai ales credincioase, care și-au oferit toate economiile spre a veni în ajutorul celor năpăstuiți. Tot ce s-a adunat în acest scop s-a dus în județele din Moldova care au suferit de pe urma revărsării apelor cu un convoi de camioane.

MONUMENT INCHINAT EROILOR NEAMULUI

În comuna Marga, județul Caraș-Severin s-a înălțat de curînt un monument închinat eroilor din al doilea război mondial (1940—1945). Dezvelirea monumentului a avut loc în ziua de 21 iulie a.c. într-un cadru deosebit de festiv constînd din slujba de sfințire, parastas și program artistic. Au participat numeroși preoți credincioși, veterani și văduve de război, familii ale eroilor, reprezentanți ai

autorităților civile și militare. A fost de față garda de onoare a garnizoanei Caransebeș cu drapel și fanfară.

S-au recitat poezii, s-au executat bucăți corale și s-au rostit cuvântări, printre care protopopul Ioan Nicolă. La sfârșit, în acordurile „Imnului eroilor”, s-au depus coroane și jerbe de flori.

PRINTRE FRAȚII DIN IUGOSLAVIA

La invitația Vicariatului ortodox român cu sediul în Virșeț și a preotului Vasa Ghilezan, între 7—8 septembrie a.c. I.P.S. Mitropolit Nicolae însoțit de P.On. Protodiacon Ioan Botău a vizitat canonic parohiile Marghita unde a oficiat slujba vecerniei și Jamul Mic unde a săvârșit sfânta Liturghie. În ambele localități credincioșii au manifestat deosebit atașament față de Biserică precum și dorința de a păstra limba și obiceiurile strămoșești. Atât la Marghita cât și la Jamul Mic copiii și tinerii au prezentat emoționante „programe duhovnicești” constând din cântări, recitări și scenete religioase. De asemenea au ținut să-și aducă contribuția specifică fanfara și corul, nu mai puțin „Oastea Domnului”.

Ierarhul s-a întâlnit apoi cu preoții prezenți, s-a întreținut cu credincioșii asupra problemelor lor bisericești și a purtat discuții cu reprezentanții ai Comunității românilor din Iugoslavia.

Pe de altă parte, între 27 și 31 august un grup de 22 credincioși din parohia ortodoxă română Satul Nou — Iugoslavia —, împreună cu P.C. Părinte Gheorghe Ianeș, a început o vizită de documentare la câteva principale vetre ale spiritualității românești printre care și centrele eparhiale din Alba-Iulia, Sibiu, Curtea de Argeș. Aceștia s-au adăugat mănăstirile Cozia, Ostrov, Cornet, Tismana, Horezu, etc. La începutul acestei vizite frații noștri din Iugoslavia s-au întâlnit la Timișoara cu I.P.S. Mitropolit Nicolae.

VIZITA LA FRAȚII DE PESTE PRUT

La invitația Centrului Republican de Cultură și Artă din Chișinău, în perioada 30 mai — 4 iunie a.c., corul elevilor de la Seminarul teologic din Caransebeș, însoțit de preot prof. Nicolae Belean, directorul seminarului și preot prof. Ionel Popescu, s-a aflat în capitala Basarabiei pentru a susține câteva concerte religioase.

Corul a sosit la Chișinău în seara zilei de 30 mai, însoțit fiind și de dl. Ion Dan, reporter la postul de radio Timișoara.

Prin atenta purtare de grijă a organizatorilor, în frunte cu dl. prof. Teodor Suveică, vineri 31 mai, tinerii seminariști au avut posibilitatea să efectueze un tur al orașului Chișinău. Au fost vizitate mai multe monumente bisericești și de interes istoric-cultural.

În după-amiaza aceleiași zile a fost vizitată mănăstirea Căpriană, situată la aprox. 30 km de Chișinău, amintită pentru prima dată într-un document din anul 1429. Aici se află trei biserici impunătoare, la construcția cărora au contribuit și

domnitorii Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu, toate trei — dimpreună cu clădirile anexă — aflate într-un amplu proces de restaurare, întrucât întregul complex mănăstiresc a adăpostit, până nu de mult, un spital pentru bolnavii de tuberculoză. În trecut, la această mănăstire a ființat o școală de teologie, la care o vreme a fost psalt scriitorul Anton Pann.

Sîmbătă 2 iunie, orele 17,00 în sala „Prietenia” din Chișinău corul seminarial dirijat de preot prof. N. Belean, a susținut primul concert compus din piese muzicale bisericești și patriotice. Prezentarea acestui concert ca și a celor din zilele următoare, a fost făcută de preot prof. Ionel Popescu, care a oferit ascultătorilor numeroase date din istoria Mitropoliei Banatului, a orașului Caransebeș și a școlii de teologie de aici.

La invitația protoiereului Petru Buburuz, parohul bisericii „Sfinta Treime”, în Duminica tuturor sfinților, corul seminaristilor a participat la slujba sfintei Liturghii, impresionînd pînă la lacrimi credincioșii prezenți în număr mare, atît prin cântarea corală închinată lui Dumnezeu, cît și prin ținuta sobră și evlavioasă potrivită unor viitori slujitori ai altarelor străbune. La priceasnă preot prof. Ionel Popescu, a predicat despre cinstirea sfinților, iar la sfîrșitul slujbei, preotul Petru Buburuz, în cuvinte emoționante, a mulțumit seminaristilor arătînd că au lăsat în sufletul enoriașilor impresii de neuitat.

Luni 3 iunie, la Institutul de Arte din Chișinău, a avut loc o întîlnire cu profesorii și studenții, prilej cu care, în fața unei săli ocupate pînă la refuz, seminaristii au prezentat un miniconcert și au primit replica corului feminin „Renaissance”, dirijat de compozitorul Tudor Zgoreanu, „artist al poporului”. Ca și la întîlnirile anterioare, seminaristii au fost răsplătiți cu aplauze, flori și cuvinte de apreciere.

Plecarea spre țară a avut loc în dimineața zilei de 4 iunie, spre părerea de rău a gazdelor care au fost atît de primitoare și au dat dovadă de o căldură sufletească inegalabilă.

PENTRU COPII BUCOVINENI

În ultima decadă a lunii august 58 de elevi din Cernăuți împreună cu 6 profesori au fost oaspeții Timișoarei. Ei au avut ocazia să viziteze orașul, școlile de aici, să se întîlnească cu elevii și profesorii români, să participe la o serie de cursuri de limba și literatura română. La programul organizat în 22 august de Școala Normală „Eftimie Murgu” a participat și reprezentantul Mitropoliei Banatului, consilierul Petru Dorobanțu, care a arătat că deși despărțiți de granițe artificiale, între noi și frații noștri din Bucovina s-au menținut strînse legături spirituale prin credința în Dumnezeu. Pe lîngă abecedarele și cărțile românești oferite copiilor bucovineni, s-au aflat și mai multe sute de cărți de religie, darul Mitropoliei Banatului.

PREMIERA CINEMATOGRAFICA

Marti 25 iunie a.c. sala cinematografului „Dacia” din Reșița a găzduit premiera filmului documentar, produs de studioul „Sahia” din București, intitulat „Biserica bănățeană peste veacuri”, film realizat de Centrul eparhial prin strădania secției culturale.

Astfel, după Timișoara, Lugoj și Caransebeș, credincioșii din cetatea reșițeană au avut prilejul să vizioneze și ei o peliculă cu caracter monografic reflectând, cu mijloace cinematografice, momentele mai importante din trecutul și prezentul vieții bisericești, pe multiple planuri.

Considerată de localnici un adevărat eveniment, premiera menționată a debutat cu un scurt concert oferit de cunoscutul cor al seminariștilor de la Caransebeș sub bagheta pr. prof. Nicolae Belean, după care P.On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier cultural, a prezentat etapele de realizare a filmului și s-a referit la destinația acestuia în contextul activităților spirituale ale Mitropoliei Banatului.

DECESE

Notăm cu deosebită întristare trecerea la cele veșnice a *preotului Gheorghe Milovan*, fost la parohia Pădureni, protopopiatul Deta. Decesul s-a produs la 19 iunie iar înmormântarea a avut loc la 21 iunie în cimitirul din Deta.

În ziua de 7 iulie a trecut la cele veșnice *preotul pensionar Constantin Negrei* din Caransebeș în vîrstă de 79 ani. A slujit la parohiile Sacoșul Mare protopopiatul Lugoj și Voiteni din protopopiatul Deta. Slujba înmormîntării a avut loc în 10 iulie fiind apoi îngropat la cimitirul din Caransebeș.

Preotul Dorel Ștefănuț de la parohia Sirbova, protopopiatul Lugoj, a decedat duminică 4 august în urma unui tragic accident de mașină. În mormîntarea s-a făcut la Sirbova în 6 august cu participarea a numeroși frați preoți și credincioși. Regretăm toți prematura moarte a unui vrednic slujitor al altarului de aportul căruia Biserica ar fi avut multă nevoie.

În ziua de 15 august, cu totul pe neașteptate, a încetat din viață la numai 41 de ani, *Preotul Ioța Berbentea*, protopop în Oravița, urmare unui atac de cord. La o vîrstă cînd mai putea contribui la mai binele Bisericii și obștii ortodoxe române din părțile Carașului, protopopul Ioța Berbentea trece în lumea dreptilor spre marele regret al familiei sale și al tuturor celor ce l-au cunoscut. În mormîntarea a avut loc în cimitirul din Șopotul Vechi la 19 august, fiind condus pe ultimul său drum de frați preoți și numeroși credincioși. P.On. Părinte Vasile Sechereș, inspector bisericesc, a transmis condoleanțe din partea I.P.S. Mitropolit Nicolae și a Centrului eparhial.

Dumnezeu să-i odihnească în pace!

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

CONSFATURI DE LUCRU

În ziua de 18 septembrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a primit la reședința episcopală din Arad pe domnul Gheorghe Vlăduțescu, ministru secretar de stat pentru Culte, însoțit de domnii Radu Constantinescu și arh. Cristian Moisescu în cadrul aceleiași instituții, sosiți la Arad în cadrul unei vizite de lucru.

Oaspeții au fost conduși la Prefectura județului Arad fiind primiți de domnul prefect Avram Crăciun. Aici a avut loc o consfătuire cu reprezentanții ai Prefecturii și Primăriei Arad și cu reprezentanții locali ai cultelor religioase.

Problemele abordate în cadrul consfăturii s-au referit la situația materială a Bisericii, raporturile între cultele religioase, amplasarea noilor locașuri de cult, ansamblul urbanistic, subvenționarea de către stat a lucrărilor de reparații și păstrarea la obiectivele religioase monumente istorice.

În aceeași zi oaspeții au vizitat mănăstirea Sf. Simeon Stîlpnicul din cartierul Arad-Gai cu colecția de carte vechi și icoane și mănăstirea Hodoș-Bodrog. Au fost vizitate zonele „Podgoria-Lac” și „30 Decembrie” din municipiul Arad, propuse pentru amplasarea noii catedrale ortodoxe.

Însoțit de P.S. Episcop Timotei, reprezentanții Secretariatului de Stat pentru Culte au efectuat, a doua zi, o vizită în județul Hunedoara. În municipiul Deva, sediul Prefecturii a avut loc consfătuirea cu reprezentanții cultelor din localitate și cu autoritățile locale, discuțiile axându-se, în general, pe aceleași probleme ca și la Arad.

Au fost vizitate șantierele de lucru de la bisericile monumente istorice Gura Lăeșnic.

ITINERAR PASTORAL

Activitatea pastoral-misionară a constituit și în lunile iulie—septembrie ale acestui an un aspect de primă importanță în preocupările Prea Sfințitului Episcop Timotei și ale Prea Sfințitului Emilian, fapt confirmat printr-un bogat itinerar.

Întîmpinat cu multă bucurie și prețuire aleasă, duminică 7 iulie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a săvîrșit sfînta Liturghie în biserica filiei Cîrjiți, aparținătoare parohiei Almașu-Sec, prot. Deva binecuvîntînd lucrările de reparații executate la sfînta biserică. Tîlcuind pericopa zilei, despre răsplătirea credinței slăvite, el a vorbit, Chiriarhul a evidențiat credința și atașamentul bunilor credincioși din aici față de Biserica străbună, virtuți materializate prin lucrările ce au fost făcute.

A fost hirotesit întru sachelar preotul paroh Gheorghe Hațegan.

— Altarul Banatului

În după amiaza aceleleași zile, Prea Sfinția Sa a poposit în mijlocul credincioșilor din filia Popești, apoi în parohia materă, Almașu Sec, slujind vecernia în ambele biserici și rostind înălțătoare cuvinte de zidire despre darurile lui Dumnezeu și despre măreția harului Duhului Sfânt.

În duminica din 14 iulie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit sfântă Liturghie în capela parohiei Neudorf, protopopiatul Lipova, urmată de punerea pietrei fundamentale la noua biserică ce se va construi aici. La priceasnă, Prea Sfinția Sa a rostit predica zilei, vorbind credincioșilor despre vederea lăuntrică a orbilor din Evanghelie, vindecați de Mîntuitorul. Binecuvîntînd nobila inițiativă a parohienilor, Prea Sfinția Sa a hirotesit întru sachelar pe vrednicul paroh de aici, părintele Dumitru Popa.

La întoarcerea spre reședință, Chiriarul a poposit în parohiile de pe malul stîng al Mureșului, Chesinț și Zăbrani, din cadrul protopopiatului Lipova unde, în prezența mulțimii de credincioși dornici să-și primească Arhipăstorul, Prea Sfinția sa a săvîrșit vecernia și a rostit înălțătoare cuvinte de învățătură, legate de pericopa apostolului zilei, despre regulile de purtare creștină.

În aceeași duminică, Prea Sfințitul Emilian, aflat din încredințarea înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Nicolae, Mitropolitul Banatului, la Seminarul Teologic Caransebeș, pentru a prezida examenele de admitere, a vizitat biserica școlii unde a aprins luminări și a rostit o rugăciune, precum și bisericile de pe raza orașului Caransebeș.

Sărbătoarea Sfîntului Prooroc Ilie Tesviteanul din 20 iulie, a prilejuit momente de adevărată înălțare duhovnicească pentru clerul și credincioșii prezente în biserica parohiei Arad-Centru, unde Prea Sfințitul Episcop Timotei a pontificat sfînta Liturghie, predicînd — la timpul cuvenit — despre Sfîntul Prooroc Ilie ca om al lui Dumnezeu.

În seara aceleleași zile, Chiriarul s-a reîntîlnit cu credincioșii de aici, asistînd la slujba acatistului Sfîntului.

Aflat, cu încuviințarea I.P.S. Mitropolit Nicolae pe teritoriul Arhiepiscopiei Timișoarei, Prea Sfințitul Emilian a slujit vineri și sîmbătă, 20 iulie, de sărbătoarea Sf. Prooroc Ilie, vecernia cu litie și sfînta Liturghie arhierească, tîrnosind biserica de la mănăstirea Izvorul Miron, în prezența ostenitorilor sfîntului așezămînt și a credincioșilor prezenți și rostind un bogat cuvînt de învățătură.

A doua zi — duminică 21 iulie a.c., Prea Sfinția Sa a oficiat sfînta Liturghie arhierească în catedrala din orașul Deva, în prezența unui mare număr de credincioși, cărora le-a împărtășit învățături din comoara credinței noastre și a îndemnat la unitate și trăire creștinească.

La invitația credincioșilor din parohia Boz, protopopiatul Deva, în frunte cu vrednicul lor preot Miron Pirva, Prea Sfințitul Episcop Timotei a descins în această localitate, în duminica din 21 iulie, a.c., săvîrșind sfînta Liturghie în biserica parohială și rostind un înălțător cuvînt de învățătură despre milostivirea lui Dumnezeu, axat pe pericopa Evangheliei zilei. La timpul potrivit, Chiriarul a hirotesit întru sachelar pe preotul paroh.

Înconjurat de mulțimea credincioșilor, Prea Sfinția Sa s-a deplasat la locul unde se va înălța noua biserică parohială și a oficiat slujba de punere a pietrei

fundamentale, momentul constituindu-se de acum într-o dată de referință în istoria parohiei și de neuitat pentru cei ce l-au trăit.

În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfinția Sa a săvârșit vecernia în filia înrăvițană, rostind un bogat cuvânt de învățătură despre botezul pruncilor, fundamentat pe pericopa Apostolului zilei (I Corinteni 1, 10—17). La întoarcerea spre reședință, Chiriarhul a poposit în seara aceleiași zile în parohia Brănișca, prot. eva, slujind vecernia în prezența unui mare număr de credincioși, cărora Prea Sfinția Sa le-a împărtășit bogate învățături duhovnicești, legate de pericopa Apostolului zilei, despre unitatea Bisericii în Hristos.

În duminică din 28 iulie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a săvârșit sfânta Liturghie în capela parohiei Arad-Ceala. La priceasnă, Prea Sfinția Sa a predicat despre mântuirea în Biserică, pornind de la pericopa Evangheliei zilei. Vizita Chiriarhului s-a încheiat printr-o consfătuire cu membrii corporațiilor parohiale supra stadiului lucrărilor gospodărești de la această parohie reînființată prin Prea Sfinției Sale. În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la slujba vecerniei în catedrala episcopală și la catehizarea tinerilor din parohia Arad-Centru.

Tot în această duminică — 28 iulie a.c. — din încredințarea Întistătătorului parohiei, Prea Sfințitul Emilian a oficiat sfânta Liturghie în parohia Horia, protopopiatul Arad, adresând credincioșilor prezenți un bogat cuvânt de învățătură. La încheierea sfintei slujbe, Prea Sfinția Sa a stat de vorbă cu credincioșii prezenți, interesat de problemele parohiei și de soluționarea lor.

Parohia Cinte din cadrul protopopiatului Arad a îmbrăcat în duminică din 28 august a.c., haină sărbătorească, în așteptarea Întistătătorului Eparhiei, invitat de toată dragostea fiiască de bunii credincioși de aici, pentru a le hirotoni întru cinste pe viitorul păstor, licențiatul în Teologie Teodor Mureșan, numit preot pe numele acestei parohii.

Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat sfânta Liturghie în biserica parohială din Șumos împodobită hirotonind întru diacon pe tânărul Teodor Mureșan în prezența unui mare număr de credincioși, cărora — la timpul potrivit — Chiriarhul le-a împărtășit în cuvinte ziditoare de suflet, învățături temeinice despre părinți și copii în Biserică, purcezend de la textul Sfintei Evanghelii a zilei (Matei 17, 14—23).

În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a continuat itinerarul pastoral cercetind parohia Nădab din același protopopiat, unde a slujit vecernia. În cadrul slujbei, în cuvântul de învățătură adresat credincioșilor, Prea Sfinția Sa a reluat tematica raportului dintre părinți și copii, tratându-o de această dată în lumina pericopei Apostolului zilei (I Corinteni 4, 9—14), cuvintele Arhipăstorului pătrunzând adânc în mintea și cugetul celor prezenți.

Luîndu-și rămas bun de la credincioșii parohiei Nădab, Prea Sfințitul Episcop Timotei a descins în parohia Sinte Mare, același protopopiat, onorînd cu prezența sa pe bunii credincioși ai acestei comunități, precum și pe venerabilul preot parohial Ilușean și pe cîntărețul de strună Simion Fărcuț, tatăl preotului Simion Fărcuț, sărbătorîți în această zi, după o îndelungată slujire, cu prilejul ieșirii la pensie.

Profund mișcați de prețuirea acordată de Chiriarh, prin alesele cuvinte rostite, o continuare a tematicii părinți—copii în lumina pericopelor biblice ale zilei,

de această dată cu aplicare practică la raportul dintre preoți și credincioși, atât cei sărbătoriți cât și credincioșii prezenți au exprimat profundul atașament și filiască supunere față de Biserica strămoșească și față de Întîistătătorul Eparhiei.

În ajunul praznicului Schimbării la Față, precum și în ziua praznicului, Prea Sfințitul Episcop Timotei a fost prezent în mijlocul viețuitorilor de la sfînta mănăstire Hodoș-Bodrog. În seara primei zile, P.S. Sa a săvîrșit vecernia cu litie și a rostit în fața pelerinilor prezenți un ziditor cuvînt de învățătură despre slava dumnezeiască. În ziua praznicului, Prea Sfinția Sa a pontificat sfînta Liturghie înconjurat de un sobor de preoți și ieromonahi, în frunte cu P. Cuv. Protosinghel Nestor Ivan, starețul sfîntei mănăstiri. La slujbă a asistat Prea Sfințitul Emilian și un mare număr de pelerini veniți, ca în fiecare an, la sfînta mănăstire. Îndată după otpustul sfîntei Liturghii, P.S. Sa a slujit la parastasul ridicat la 7 ani de la moartea episcopului Visarion.

În fața celor prezenți și a familiei celui comemorat, Întîistătătorul Eparhiei a evocat într-un mișcător cuvînt roadele unei alese activități arhieresti, în lumina sfîntă a răsplătirii dumnezeiești.

În seara aceleiași zile, Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la slujba vecerniei la biserica parohiei Arad-Centru.

Străvechea „comună bisericească” așezată pe valea Crișului Alb, pe drumul ce suie spre „Țara moților” a înscris în filele încărcate de istorie ale cărții sale de aur, o dată memorabilă: duminică 11 august 1991. În această zi, Prea Sfințitul Episcop Timotei, așteptat cu dragoste de mulțimea de credincioși din parohie și împrejurimi, a poposit aici, pentru a binecuvînta și sfinți începutul înfăptuirii unei vechi dorințe a bunilor credincioși: ridicarea unui nou locaș de închinare.

Înconjurat de soborul de preoți, Prea Sfinția Sa a oficiat sfînta Liturghie, în cadrul căreia, la timpul potrivit, a fost hirotonit întru preot, diaconul Teodor Mureșan, pe seama parohiei Cinte, prot. Arad. Cuvîntul de învățătură rostit de către Chiriarh, a constituit o însuflețitoare pledoarie despre simțul datoriei, care într-o ocazie ca cea prezentă subliniază obligațiile — morale și materiale — față de Biserică ale fiecărui creștin. Prețuind activitatea anterioară a preotului paroh Crăciun Moț de curînd numit în această parohie și totodată, ca semn de stimulare în acțiunea în care s-a angajat împreună cu credincioșii, Prea Sfinția Sa a acordat acestuia distincția de „schelar”.

A urmat slujba punerii pietrei fundamentale a noii biserici, cu hramul „Buna-vestire”, moment trăit cu firească emoție de fiecare dintre cei prezenți.

La sărbătoarea parohiei Gurahonț au fost prezenți reprezentanții Prefecturii Arad, în frunte cu domnul prefect Avram Crăciun și alte oficialități.

În după amiaza zilei, Prea Sfinția Sa a făcut o vizită canonică în parohia Honțisor, slujind vecernia, în cadrul căreia a rostit un ziditor cuvînt de învățătură despre datorii și drepturi în lumina dreptății dumnezeiești și omenești, în contextul citirilor.

Tot în această duminică — 11 august a.c., Prea Sfințitul Emilian a efectuat, din încredințarea P.S. Episcop Timotei, o vizită canonică în parohia Nădlac, săvîrșind sfînta Liturghie, în cadrul căreia, a rostit un înălțător cuvînt de învățătură temeluit pe textul Evangheliei zilei, îndemnînd la păstrarea credinței strămoșești și la participarea, într-un număr cât mai mare, la sfintele slujbe.

Praznicul Adormirii Maicii Domnului — hramul mănăstirii Hodoș-Bodrog atrage an de an, un număr impresionant de credincioși spre acest străvechi așezământ de spiritualitate și cultură românească. În după amiaza zilei din ajunul Sărbătorii, în dangătele clopotelor, mulțimea pelerinilor și soborul de preoți, în frunte cu P. Cuv. Nestor Iovan, starețul sf. mănăstiri, au întâmpinat pe Prea Sfințitul Episcop Timotei.

În paraclisul de vară s-a oficiat vecernia cu litie în cadrul căreia Întistătorul Eparhiei a adresat credincioșilor un bogat cuvânt de zidire sufletească despre Maica Domnului și jertfa Crucii în planul divin de răscumpărare. La timpul potrivit, Prea Sfinția Sa a săvârșit tunderea în rasofoți a fraților Lucian Mic și Cristian Teslevici, pe seama acestei mănăstiri.

Programul slujbelor religioase a continuat cu „Drumul crucii”. Pelerinii prezenți, împreună cu soborul de preoți, avându-l în frunte pe Prea Sfințitul Episcop Timotei, au pornit în procesiune spre cimitirul sfintei mănăstiri unde sînt rînduite cele 12 cruci cu icoane reprezentînd momente din istoria Patimilor Domnului. La popasurile rînduite, s-a citit din sfînta Evanghelie și s-au rostit cuvinte de învățătură.

În ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului, Prea Sfințitul Episcop Timotei s-a aflat din nou în mijlocul credincioșilor veniți la sfînta mănăstire Hodoș-Bodrog, oficiînd sfînta Liturghie arhierescă, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu starețul sfintei mănăstiri. Au primit cu acest prilej, „îngerescul chip”, prin tunderea în monahism, frații Constantin-Cristofor Murg și Doru-David Ionescu din obștea sfintei mănăstiri.

La timpul potrivit, Chiriarhul a săvârșit hirotesia Prea Cuviosului Protosinel Nestor Iovan, starețul mănăstirii înălțat în rangul de arhimandrit. La priceasnă, Prea Sfințitul Episcop Timotei a predicat despre cultul Maicii Domnului, cuvintele Arhipăstorului constituindu-se în aleasă merinde duhovnicească pentru ascultători.

La sărbătoarea hramului sfintei mănăstiri au luat parte oficialități din cadrul Prefecturii și Primăriei Arad în frunte cu domnul prefect Avram Crăciun, consulul general al Iugoslaviei la Timișoara, președintele Uniunii Vatra Românească, filiala Arad, alte oficialități.

Praznicul s-a încheiat cu agapa frățească oferită de P. Cuv. Arhimandrit Nestor Iovan starețul sfintei mănăstiri, dimpreună cu obștea monahală, urmată de vizitarea gropniței ierarhilor arădeni și streșilor mănăstirii și vizitarea muzeului de artă veche și obiecte de artă din incinta sfîntului așezământ.

În seara aceleiași zile, Prea Sfințitul Episcop Timotei a asistat la săvîrșirea Căinei Sfîntului Maslu și a acatistului Adormirii Maicii Domnului în biserica parohiei Arad-Centrul.

Praznicul Adormirii Maicii Domnului a fost sărbătorit de Prea Sfințitul Emilian în mijlocul credincioșilor de pe plaiurile maramureșene, sosiți într-un număr impresionant la hramul mănăstirii Bicsad. Poposind aici, la invitația Prea Sfințitului Justinian, Episcopul Maramureșului, Prea Sfințitul Emilian a oficiat sfînta Liturghie arhierescă, înconjurat de un sobor de preoți și ieromonahi. La sfîrșitul slujbei, Prea Sfinția Sa a adresat celor prezenți un înălțător cuvânt de învățătură.

Simbăta 17 august a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit în parohia Șimand, prot. Arad, la înmormântarea preotului pensionar Ioan Faur, rostind necrologul și adresînd cuvinte de mîngiere familiei celui decedat.

În duminica din 18 august a.c., Întîistătătorul Eparhiei Aradului a descins în parohia Bodrogu Nou, protopopiatul Arad, slujind utrenia și sfînta Liturghie în cadrul căreia, la priceasnă, Prea Sfinția Sa a predicat celor prezenți despre înnoirea lumii și rolul tinerilor în Biserică, pornind de la textul Evangheliei zilei.

Luîndu-și rămas bun de la credincioșii acestei parohii, Prea Sfinția Sa a continuat itinerarul pastoral la sfînta mănăstire Hodoș-Bodrog, slujind parastasul de șase luni de la trecerea în veșnicie a fostului stareț, arhimăndritul Timotei Ifimie, în paraclisul sfîntei mănăstiri. Prea Sfințitul Episcop a rostit un cuvînt în care a elogiât viața și activitatea celui decedat.

Seara, Prea Sfinția Sa a asistat la slujba vecerniei la biserica parohiei Arad-Centru.

Anul acesta s-au împlinit 66 de ani de la moartea marelui scriitor Ioan Slavici, prilej cu care, în comuna sa natală, Șiria, a fost organizat duminică 25 august a.c. un simpozion la care a participat și Prea Sfințitul Episcop Timotei.

Prea Sfinția Sa a descins în mijlocul credincioșilor acestei parohii și a slujit sfînta Liturghie în biserica parohială, urmată de un parastas ridicat în amintirea marelui scriitor. În cuvîntul adresat credincioșilor prezenți, Chiriarhul a pus în lumină învățături morale luate din pericopa Evanghelică a pildei lucrătorilor viei, cu scopul de a valorifica întreaga contribuție a podgoriei Aradului la sublimul spiritualității românești.

În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfinția Sa a slujit vecernia în cealaltă biserică din aceeași parohie, prilej cu care a vorbit credincioșilor prezenți despre înțelesul pietrei din capul unghiului, despre care vorbește Mintuitorul în Evanghelia zilei. La întoarcerea spre reședință, Chiriarhul a poposit în parohia Arad-Grădiste, asistînd la slujba vecerniei, în cadrul căreia a rostit un înălțător cuvînt de învățătură inspirat în special de expresia „Domnul vine” din Apostolul zilei (I Corinteni 16, 13).

În aceeași duminică de 25 august a.c., Prea Sfințitul Emilian s-a aflat, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, în mijlocul credincioșilor din parohia Sepreus, protopopiatul Arad, pontificînd sfînta Liturghie arhierescă în biserica parohială, la sfîrșitul dumnezeieștii slujbe, Prea Sfinția Sa rostind un cuvînt de învățătură legat de pericopa Evangheliei zilei. În centrul comunei, Prea Sfinția Sa, împreună cu soborul slujitor, a oficiat un parastas ridicat întru pomenirea martirilor satului, uciși în august 1956, la care au participat oficialități locale și un mare număr de credincioși. Aici, Prea Sfinția Sa a ținut un cuvînt ocazional subliniînd datoria de inimă a fiecărui român de a-și iubi neamul și de a-i cinsti trecutul.

În ziua praznicului Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul — 29 august — Prea Sfințitul Episcop Timotei a făcut o vizită canonică în Bodrogu Vechi, asistînd la sfînta Liturghie în biserica de aici, prilej cu care Întîistătătorul a adresat celor prezenți un cuvînt de învățătură despre însemnătatea Sf. Ioan Botezătorul ca inițiator al vieții călugărești și despre contribuția credincioșilor la temeluirea sfînte-

or mămăstiri, exemplificând pe cea a localnicilor la mănăstirea învecinată. Vizita Chiriarhului s-a încheiat cu oficierea unei panahide în vechiul cimitir și la monumentul eroilor din această așezare.

În ziua de 30 august a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit Parastasul dedicat întru cinstirea eroilor neamului căzuți în timpul celui de-al doilea război mondial, în fața monumentului din piața Avram Iancu din Arad, în prezența oficialităților Prefecturii și Primăriei Arad, a reprezentanților armatei și a unui mare număr de credincioși.

În duminica din 1 septembrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat Sfânta Liturghie la mănăstirea Sf. Simeon Stilpnicul din Arad-Gai, cu prilejul hramului acestui sfânt așezămint, urmată de un parastas pentru ctitorii mănăstirii. La timpul potrivit, Chiriarhul a rostit un înălțător cuvânt de învățătură despre înțelesul nunții, din pilda Evangheliei zilei și viața duhovnicească.

După amiază, Prea Sfinția Sa a asistat la slujba vecerniei în biserica parohiei Arad-Centru.

În ajunul praznicului Nașterea Maicii Domnului, Prea Sfințitul Episcop Timotei a slujit vecernia la mănăstirea Arad-Gai, în prezența numeroșilor credincioși sosiți în pelerinaj, ca în fiecare an. Pornind de la metafora „scară cerească”, folosită pentru Maica Domnului, Prea Sfinția Sa a rostit un bogat cuvânt de învățătură despre Maica Domnului și sfânta cruce, având în vedere coincidența datei sărbătorii cu duminica înaintea Înălțării sfintei cruci.

A doua zi, în același loc, Întistătătorul Eparhiei, așteptat cu fiiască dragoste de mulțimea de credincioși prezenți, a oficiat sfânta Liturghie arhierescă, încheuând, la pricăsnă, Evanghelia zilei.

În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat slujba vecerniei în biserica parohiei Arad-Gai, cu prilejul hramului, în prezența credincioșilor acestei comunități și din alte parohii învecinate, precum și a oficialităților Prefecturii și municipiului Arad.

Tot în această zi, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, Prea Sfințitul Emilian a vizitat parohiile Căpîlnăș și Valea Mare din protopopiatul Lipovia și a asistat la sfânta Liturghie în parohia Săvîrșin, interesându-se de viața religioasă a credincioșilor din aceste parohii și de problemele cu care acestea se confruntă.

În ziua de 5 septembrie a.c., la invitația parohiei evanghelice luterane slovace (din orașul Nádlač, Prea Sfințitul Episcop Timotei a participat la festivitățile prilejuite de inaugurarea casei „Diaconia” din această parohie, asociație caritativă constituită în colaborare cu Episcopia Evanghelică din Bratislava. A fost prezent episcopul luteran de Bratislava, Pavel Uhorskay, reprezentanți ai Bisericii Evanghelice Luterane din Ungaria și România, oficialități locale, reporteri de la Televiziunea Arad și Radio Timișoara.

La 13 septembrie a.c., în cadrul festivităților de comemorare a eroului național Avram Iancu, P.S. Episcop Timotei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat o panahidă la monumentul eroului, în vecinătatea Palatului Justiției din municipiul Arad.

Sărbătoarea Înălțării sfintei cruci — 14 septembrie — a adunat la schitul „Sf. Gheorghe” — Feredeul, un mare număr de credincioși din podgoria Aradului și de mai departe. Sfânta Liturghie a fost oficiată în acest an de Întistătătorul Eparhiei P.S. Episcop Timotei, împreună cu P.S. Emilian, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu egumenul schitului P. Cuv. Protosinghel Ilarion Tăucean. La pricază, P.S. Episcop Timotei a rostit un înălțător cuvânt de referire la legătura simbolică dintre hramul schitului — Sf. Mare Mucenic Gheorghe — și pelerinajul de la ziua Crucii. După oficierea sfintei Liturghii s-a rostit rugăciuni pentru pelerinii veniți la schit. Au fost prezenți prefectul județului Arad, dl. Avram Crăciun și alte oficialități.

După agapa frățască oferită de ostenitorii schitului, P.S. Episcop Timotei, împreună cu P.S. Emilian au slujit la parastasul pentru eroii detașamentului Păuliș, la monumentul de pe șoseaua Arad-Deva, în prezența oficialităților Prefecturii Arad și armatei și au depus o coroană de flori la crucea eroilor din parohia Păuliș, rostind și aici rugăciuni de pomenire.

În duminica din 15 septembrie a.c., în biserica din Tebea, P.S. Episcop Timotei, împreună cu I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului și P.S. Emilian au asistat la sf. Liturghie arhierască pontificată de P.S. Vasile al Oradiei și P.S. Arhiepiscop-vicar Ioan Crișanul. P.S. Episcop Timotei a rostit un cuvânt de învățătură despre urmarea lui Hristos până la jertfă, ilustrată prin viața unor oameni excepționali ca și eroul național Avram Iancu. În cadrul festivităților omagiale, s-a slujit parastasul pentru eroul neamului și tribunii săi, pentru toți martirii Revoluției de la 1848. La mormintul eroului Avram Iancu s-au depus coroane de flori, iar garda militară a prezentat onorul.

La marea sărbătoare din Țara Moșilor au participat dl. Ion Iliescu președintele României și dl. Petre Roman primul ministru, prefecti din mai multe județe și mii de români veniți din toate colțurile țării.

După festivități a avut loc o adunare comemorativă, urmată de un bogat program artistic.

La întoarcere spre reședință, P.S. Timotei și P.S. Emilian au vizitat biserica monument istoric din Leșnic, aflată în șantier de reparații. Seara P.S. Timotei a asistat la slujba vecerniei în biserica catedrală din Arad, rostind cu acest prilej, un bogat cuvânt de învățătură despre înțelesurile crucii după citirile biblice din zilele închinare cinstirii acesteia.

Credincioșii parohilor Toc, Ilteu și filia Săliște de pe Valea Mureșului, au avut în ziua de duminică 22 septembrie a.c., bucuria de a-l avea în mijlocul lor pe Întistătătorul Eparhiei, P.S. Episcop Timotei, care a descins aici într-o vizită canonică. În biserica parohiei Toc, P.S. Sa a săvârșit sfânta Liturghie, predicând credincioșilor despre încrederea în ajutorul lui Dumnezeu, pe temeiul Evangheliei zilei. La timpul potrivit, a fost hirotesit întru iconom stavrofor preotul paroh Viorel Păcurar, protopopul Lipovei. În biserica din Săliște, Chiriariul a slujit vecernia în cadrul căreia a vorbit credincioșilor prezenți despre chemarea la apostolatul divin. La ceas de seară, Prea Sfinția Sa a poposit în mijlocul credincioșilor din parohia Ilteu, unde a săvârșit slujba vecerniei predicând, la timpul potrivit, despre „măsura întregă nemîșorată în împlinirea binelui”, în contextul apostolului zilei (II Corinteni 9, 6—11).

În aceeași duminică, Prea Sfințitul Emilian Birdaș a oficiat sfânta Liturghie la catedrala episcopală din Arad, în cadrul căreia a vorbit credincioșilor prezenți despre virtutea nădejdi, pe temeiul Evangheliei zilei.

La invitația consiliului parohial din parohia Boș, protopopiatul Deva, în duminică din 29 septembrie a.c., Prea Sfințitul Episcop Timotei a ținut biserica parohială de aici, săvârșind sfânta Liturghie arhierescă înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în prezența unui mare număr de credincioși veniți, atât din parohia de a fi martori ai momentului deosebit din viața acestei comunități, cât și de a-l întâlni și asculta pe Arhiepiscopul lor. La timpul potrivit, Prea Sfinția sa a împărtășit celor prezenți un bogat cuvânt de învățătură despre regula de viață a vieții creștine.

Pentru strădaniile depuse pe tărâm pastoral și gospodăresc, preotul paroh, Icu Păscu a fost hirotesit întru iconom.

În după amiaza aceleiași zile, P.S. Episcop Timotei a efectuat o vizită pastorală în filia Gros, slujind Vecernia în biserica de aici. În cuvântul de învățătură adresat credincioșilor, Chiriarhul a tălcut Apostolul zilei, vorbind despre milostivirea lui Dumnezeu.

În aceeași duminică, Chiriarhul a poposit în parohia Zlaști, prot. Deva, slujind vecernia în biserica parohială, împodobită cu o frumoasă pictură.

Prea Sfinția Sa a împărtășit credincioșilor prezenți, un bogat cuvânt de învățătură despre rugăciunea domnească.

În ziua de 30 septembrie a.c., P.S. Episcop Timotei, împreună cu P.S. Emilian, au participat la deschiderea anului universitar 1991, la Universitatea „Aurel Bănuțiu” din Arad, desfășurată la Palatul Cultural.

În prezența cadrelor didactice, a studenților și a unui numeros public, cei doi ierarhi, înconjurați de un sobor de preoți, au oficiat serviciul religios al Teotimului.

Semnificația momentului a fost subliniată în cuvântările rostite de rectorul universității, de Întistătătorul Episcopiei Aradului, P.S. Timotei, de alți vorbitori.

CLERICI ȘI MONAHI NOI

În cursul lunii august, numărul clericilor Eparhiei a fost întregit prin hirotonirea de către Prea Sfințitul Episcop Timotei a tinerilor:

— TTEODOR MUREȘAN, licențiat al Institutului Teologic Universitar din Sibiu, hirotonit diacon în 4 august a.c., iar preot în 11 august a.c., pe seama parohiei Cinte, protopopiatul Arad.

— CGHEORGHE GOGAN, student al Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, hirotonit diacon în 8 august a.c., și preot în ziua de 9 august a.c., pe seama parohiei Simeria-Biscaria, protopopiatul Orăștie.

După hirotonie și efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala episcopală și Centrul eparhial, cei doi preoți au fost instalați în parohiile pe care le-au fost numiți.

Recent, străvechea mănăstire Hodoș-Bodrog și-a mărit obștea, vechilor ostenitori adăugându-li-se alții noi.

Astfel, în ajunul praznicului Adormirii Maicii Domnului — 14 august a.c., — la slujba vecerniei, au fost tunși întru rasofoi frații Lucian Mic și Cristian Teslevici.

A doua zi, 15 august a.c., la sfânta Liturghie, de praznicul Adormirii Maicii Domnului, hramul sfintei mănăstiri, au fost tunși în monahism frații Constantin-Cristofor Murg și Doru-David Ionescu.

În ambele zile, serviciul religios a fost pontificat de Prea Sfințitul Episcop Timotei care a săvârșit și tunderea în monahism a celor menționați, în prezența obștii monahale a mănăstirii, a altor monahi și monahii din cuprinsul Eparhiei și a unui mare număr de credincioși.

TRECUT LA CELE VEȘNICE

În ziua de 15 august 1991, sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, a trecut la cele veșnice preotul pensionar IOAN FAUR, în vîrstă de 84 de ani.

S-a născut într-o familie de agricultori, la data de 26 decembrie 1907, în comuna Șimand, județul Arad, unde a terminat cursurile învățămîntului elementar.

A terminat Școala comercială din Arad, urmînd în continuare la Academia Teologică din Arad, pe care a absolvit-o în 1931.

Hirotonit pe seama parohiei Șimand, a păstorit pînă la data de 1 ianuarie 1983, cînd s-a pensionat.

Pentru meritele sale, conducerea bisericească eparhială l-a distins cu rangul de iconom stavrofor.

La ceremonia funebră au asistat, pe lîngă membrii familiei, un mare număr de credincioși. Slujba înmormîntării a avut loc în biserica parohială din Șimand, la data de 17 august a.c., oficiată de un sobor de preoți, în prezența P.S. Episcop dr. Timotei Sevcicu.

După oficierea serviciului religios, sicriul cu rămășițele pămîntești ale celui ce a fost preotul Ioan Faur a fost așezat la locul de veci din cimitirul parohial, spre veșnică odihnă.

Noul Testament de la Bălgrad, editat de Episcopia Albei Iulia, Alba Iulia, 1988. Academia Română a acordat premiul „Petriceicu Hașdeu” lucrării *Noul Testament de la Alba Iulia 1648—1988*, în prezența membrilor Academiei a unor reputați oameni de cultură și întâ la 29 mai 1991.

În calitatea de colaborator și coordonator din punct de vedere religios, al cărui premiat, îmi îndeplinesc o plăcută îndatorire să dau expresie sentimentelor mele de grațitudine Academiei Române, prezentând lucrarea premiată cititorilor noștri, considerând această însemne un modest omagiu adus venerabilei Academii, care tocmai împlinește 125 de de glorioasă existență.

Orașul Alba Iulia, Bălgradul de altădată, s-a învrednicit de o bogată activitate spirituală. Referindu-ne numai la secolul al XVII-lea, constatăm că a fost centrul de difuzare al unor cărți vrednice a fi amintite. Îmi stăruie în gând coavna din 1699, Catehismele din 1648—1656, IPSaltărea din 1651, dar mai ales *Noul Testament* din 1648, reeditat la Alba Iulia în 1988 prin purtarea de grijă a P.S. Episcop Emilian Birdaș, după 340 ani, în ediție critică.

Urmind ordinea cronologică a cartei, urmează următoarele capitole:

P.S. Episcop Emilian Birdaș: Cuvânt înainte, (de fapt un vast și documentat studiu de 30 pagini în care tratează cadru istoric și spiritual al vieții românești din Transilvania, de la geneza neamului până la zi, de la Apulum-Bălgrad și până la cetatea neamului românesc Alba Iulia).

Nicolae Neaga: Temeiuri pentru preluarea Noului Testament, studiu pe care sintetizează în următoarele: *Noul Testament* este cartea de capătii a creștinilor. Întreținerea credincioșilor cu ea începe și în ea se desăvârșește. Cartea este un

stimulent al tradiției, al culturii și al dreptății sociale. Personalitățile Noului Testament măresc individualitatea Noului Testament de la Bălgrad, ediția Emilian, atât de îngrijită sub toate raporturile, învie în inimile noastre făptura aureolată de măreție a lui Simeon Ștefan și cheamă la punerea în aplicare a marilor valori cuprinse în Sfânta Scriptură.

Virgil Cândea: *Noul Testament* în limba română ca act de spiritualitate și cultură în care se conchide că *Noul Testament* din 1648 este sub toate raporturile o realizare de profundă conștiință ortodoxă românească și științifică. El constituie și un fel de postfață la unirea înfaptuită de Mihai Viteazul prin intrarea în Alba Iulia.

Mircea Păcurariu: Mitropolitul Simeon Ștefan, slujitor al Bisericii și al poporului român. Mitropolitul Simeon Ștefan a fost o personalitate de seamă a Bisericii și culturii românești. Activitatea lui s-a încadrat în curentul umanisto-renesantist de cultură a poporului și de pregătire a unității sale.

Grigorie T. Marcu: Valoarea isagogică și biblic-teologică a celor 24 predoslovii. Strălucit monument de istorie a culturii și mai ales a limbii române. *Noul Testament* de la Bălgrad e în egală măsură document de atitudine teologică militantă ortodoxă română transilvăneană. Pomenirea lui din neam pentru că a ajutat mai mult decât alții la împlinirea unității noastre de neam.

Florica Dimitrescu: Importanța lingvistică a Noului Testament din 1648. *Noul Testament* a jucat un rol de prim ordin în întărirea unității limbii și a culturii noastre, contribuind la impunerea unei norme lexicale și supradialectale.

Eva Mărza și Iacob Mărza: Alba Iulia important centru tipografic românesc,

locul apariției Noului Testament din 1648. Alba Iulia centrul administrativ, politic, cultural și religios al Transilvaniei a oferit condiții optime de tipărire a cărților. Încă din anul 1567 se notează o apariție tipografică în Alba Iulia.

Dalila Lucia Aramă: Note asupra ediției. Textul Noului Testament din 1648 e cirilic, slavon. Dalila Aramă arată metoda de transcriere, considerându-se valorile fonetice ale slovelor cirilice și valoarea lor cifrică, metoda pe care o aplică pedant *Ileana Zamfirescu*, *Stela Nicolau* ca și *Veniamin Micle* în transliterarea trimerelor marginale.

Importanță prin bogăția ideilor cartea se recomandă și prin frumusețea cea din afară. Are un tipar select, hîrtie de calitate și material ilustrativ le cele cuprinse într-însa. Nădăjduim că ea va spori și accesul la valorile spirituale ale Noului Testament (pr. prof. dr. Nicolae Neaga).

Dumitru Stăniloae, *Orthodoxe Dogmatik*, Col. Ökumenische Theologie, vol. 12, Benzinger Verlag, Zürich, Einsiedeln, Köln și Gütersloher, Verlagshaus Gerd Mohn, 1985, 458 pp.

La puțin timp după apariția în limba franceză a unei părți din primul volum de Teologie, Dogmatică Ortodoxă a prof. D. Stăniloae, a ieșit de sub tipar la editura mai sus menționată primul volum al acestei lucrări în limba germană, în traducerea prof. Hermann Pitters de la Institutul Teologic Lutheran din Sibiu. Traducerea în germană a acestui volum se deschide cu un „Cuvînt înainte” semnat de teologul Jürgen Moltmann, profesor de teologie sistematică la Tübingen.

Apariția în limba germană a acestei dogmatici ortodoxe umple un gol în literatura teologică occidentală. Pînă acum Bisericele creștine de limbă germană din Occident au făcut cunoștință cu Ortodoxia mai ales prin intermediul teologilor ruși din diaspora sau a celor greci ca: N. Berdiaev, Vl. Lossky, S. Bulgakov, P. Evdokimov, N. Nissiotis, Chr. Yannaras ș.a., ale căror studii, articole, conferințe au fost traduse în franceză, engleză sau germană. Dar, o dogmatică ortodoxă completă în limba germană nu exista pînă acum. Această lipsă s-a făcut resimțită — după cum mărturisește

J. Moltmann — mai ales în dialogurile teologice bilaterale dintre Biserica romano-catolică și Bisericile protestante din R.F.G., unde poziția ortodoxă era aproape cu totul necunoscută. „Comuniune ecumenică a Bisericilor cu Tradiții deosebite nu trebuie să rămînă la suprafață, ci trebuie să prindă rădăcini puternice din punct de vedere teologic și să cîștige adîncime spirituală” (p. 9). Misiunea deosebit de importantă a teologiei ortodoxe în cadrul mișcării ecumenice ar fi aceea de a contribui la promovarea unei cunoașteri teologice comune a adevărurilor de credință și la descoperirea unei spiritualități comune (p. 9—10).

Teologul J. Moltmann afirmă că teologia ortodoxă română, așa cum a fost ea dezvoltată de pîr. Stăniloae reprezintă o punte de legătură între teologia greacă și cea rusă, fapt ce i-a atras pîr. Stăniloae denumirea de „teolog panortodox”. Tot în acest sens s-au exprimat de altfel și alți teologi ortodocși, dintre care am dori să amintesc pe I.P.S. Mitropolit Damaschin al Elveției și pe Olivier Clément.

„Văzut din vest se mai poate adăuga că prof. Stăniloae a devenit și un adevărat „teolog ecumenist”, deși este profund și temeinic înrădăcinat în Tradiția sa proprie. În întîlnirile personale cu pîr. Stăniloae îți aduci aminte de personalități teologice asemănătoare din Occident: K. Barth și K. Rahner.” (p. 10).

Fără pretenția de a înfățișa în cuvîntul său înainte ideile fundamentale ale Teologiei Dogmatice Ortodoxe, Moltmann dorește să atragă atenția cititorilor în deosebi asupra a două din coordonatele de bază ale teologiei pîr. Stăniloae, și anume, asupra iubirii și a transfigurării. Teologia sa, adaugă Moltmann este o *teologie a iubirii*, insufletită de aceeași puternică nădejde, de care este insufletită „teologia speranței” în Vest. Această speranță cosmică vizează transfigurarea definitivă și totală a cosmosului prin energiile divine necreate susținătoare, sfîntitoare, mîntuitoare și îndumnezeitoare, care țîsnesc din Treimea personală iubitoare. Ea este deci, o *teologie a transfigurării* cosmosului și a omului intim legat de cosmos.

Dar această teologie este o teologie a iubirii și a transfigurării pentru că își are rădăcinile și fundamentul său în Sf.

time. De aceea se mai poate adăuga cele două dimensiuni ale teologiei ortodoxe și aspectul ei trinitar. Prin urmare, ea este o *teologie a Sf. Treimi*.

„D. Stăniloae ist ein durch und durch historisch denkender Theologe“. „D. Stăniloae este un teolog care gîndește peste trinitar. Formularea sa dinamică a înțelesului ortodox despre Sf. Treime găsi la noi un dialog deschis și va fi mită cu mare interes“ (p. 12).

Traducerea în limba germană a unei teze de teologie dogmatică ortodoxă nouă, cred că își va aduce din plin contribuția la o cunoaștere mai deplină Ortodoxiei din partea altor Biserici și în consecință la o mai mare cooperare între ele în vederea unității depline în același Hristos și în Duhul cel Sfînt (pr. dr. Ioan Tulcan).

Pr. dr. Dumitru I. Bodale, *Dumnezeu Tatăl*, Editura autorului, pe cont propriu, Detroit, Michigan, U.S.A., 1987, 216 pp.

În tinerețe, fost profesor de religie la Liceul din Nordul Moldovei — după care menționează autorul în cuprinsul titlului din capitolul „Lupta împotriva evoluției“ (p. 159) — părintele dr. Dumitru I. Bodale se dovedește un foarte bun misionar pe calea scrisului bisericesc în cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Misionare din S.U.A.

Ecoul larg de care s-au bucurat lucrările sale tipărite în Statele Unite ale Americii și aprecierile elogioase ale unor personalități religioase ce i-au citit aceste scrieri, precum *Meditații Evanghelice*, Detroit, Michigan, 1983, 208 pp., și mai ales *Trăiri în Hristos*, Detroit, Michigan, 1985, 185 pp., îl îndreptătesc la aceeași bună primire și aprecieri și cu ultima lucrare, *Dumnezeu Tatăl*, asupra căreia ne oprim atenția, ca singura care aduce la cunoștința noastră.

Nu mai puțin interesant se anunță și lucrările în pregătire pentru tipărire: *Zece porunci*, *Lupta împotriva păcatului*, *Elocvii și chemări duhovnicești*. Despre ecourile și aprecierile la cartea „Trăiri duhovnicești“ acestea se pot afla în paginile 200—213 din prezentul număr.

În prefață (p. 6), autorul precizează scopul și limitele acestei lucrări. „Ea nu

este un larg și amănunțit studiu teologic; nu este o lucrare de înalt nivel dogmatic. Este o modestă încercare de a tâlmăci adevărurile ce se desprind din primul articol al Simbolului de credință: „Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atototătorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute“.

„La tâlmăcirea acestor sfinte adevăruri ale Bisericii Ortodoxe am ținut seama de posibilitățile de înțelegere ale dreptcredincioșilor creștini ai Bisericii Ortodoxe Române de peste hotare și din țară. De aceea am încercat să prezint cuprinsul acestor adevăruri dumnezeiești în cuvinte cât mai potrivite pentru înțelegerea tuturor bunilor creștini ai Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române“ (p. 6—7). Și putem afirma că încercarea i-a reușit pe deplin.

Axată în jurul citorva adevăruri fundamentale ale credinței creștine, cartea este judicios întocmită, în capitole de lungimea unei predici (între 3—4 pagini fiecare), putînd fi, de altfel, foarte ușor adaptate de către propovăduitorii cuvîntului, în adevărate predici, pe problemele respective, care expun clar și pe înțelesul fiecăruia, în chip sistematic, învățătura creștină, ilustrată de multe ori cu pilde bine alese și organic integrate textului, fiecare capitol avînd în final și o parte practică parenetică, de îndemn, la virtute morală pentru credincios. Expunerea folosește din plin texte biblice și patristice în sprijinul și argumentarea fiecărui adevăr de credință, iar pildele ce însoțesc uneori învățătura sporesc puterea de convingere asupra cititorului.

Cartea se citește cu multă plăcere și folos duhovnicesc, creînd în suflete convingeri și întărind credința cititorului.

Pentru a ne face o idee mai clară despre conținutul cărții, enumerăm principalele teme din cuprins.

După prefață urmează o serie de capitole (p. 9—46) în care se dezbate probleme ca: Menirea omului, Ce este Dumnezeu? Existența lui Dumnezeu, Sfînta Treime, Legătura persoanelor Sfintei Treimi, Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, Minunile, Profețiile, Proorocii false — prooroci mincinoși, Religia. Urmează apoi șase capitole privitoare la credință în care se arată ce este aceasta și cum

trebuie să fie aceasta (necesară, deplină, tare, vie, statornică), fiecare aspect fiind tratat în mod adecvat (pp. 50—70).

Un număr de 17 capitole sînt consacrate însușirilor lui Dumnezeu (pp. 74—128), după care tratează despre lumea nevăzută a îngerilor (șase capitole, pp. 128—149) și Lucrarea diavolului în lume, precum și Lupta împotriva diavolului.

Alte capitole tratează despre lumea văzută: crearea lumii văzute, Omul, Nemurirea sufletului, Adam și Eva, Adam și Eva în rai, Căderea lui Adam în păcat, Urmările păcatului strămoșesc, Providența dumnezeiască.

Învățătura ortodoxă despre aceste probleme în dezbateri este expusă cu claritate, metodic, fundamentată scripturistic și patristic, într-un limbaj plăcut, apropiat, nesofisticat și convingător. E o mare calitate a cărții. Se menționează la sfîrșit că noua carte se poate comanda pe adresa autorului: Rev. Fr. Dr. Dumitru I. Bodale, 19965 Riopelle Street, Detroit, Michigan 48203, U.S.A.

Cartea o socotim a fi de un real folos pentru ostenitorii cuvîntului cînt și pentru credincioșii doritori să cunoască învățătura curată a Bisericii Ortodoxe. Este o carte mult folositoare atît preotului cînt și credinciosului de rînd. În ce mă privește, am citit-o cu mult interes și mă declar pe deplin satisfăcut pentru calitățile ei didactice și metodice neostentative de transmitere a unor adevăruri fundamentale de credință, în grai curat românesc, pe înțelesul tuturor, în fraze cristaline ca apa de izvor, pe un ton sfătos și cald, care îndeamnă la lectură.

Salutăm cu bucurie această carte și dorim să ajungă la cunoștința cînt mai multor cititori, care vor găsi într-însa hrană ziditoare de suflet și de întărire în credință (diacon prof. Teodor V. Damșa).

Preot dr. Dumitru Bodale, *Zece porunci*, Detroit — S.U.A., 1991, 374 pp.

Eram obișnuiți în ultima vreme să primim din Statele Unite ale Americii bunuri și ajutoare materiale pentru redresarea economică a țării. Cu bucurie constatăm că de peste Ocean ni se oferă

și bunuri spirituale. Semnalăm prin aceste cuvinte apariția unui nou volum de învățături duhovnicești pentru credincioși, adevărată hrană sufletească pentru poporul român. Avem în vedere cartea numită „*Zece porunci*”, scrisă și publicată recent în S.U.A. de către părintele dr. Dumitru Bodale.

Numele acestui preot din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Misionare din America este bine cunoscut, fiind unul dintre cei mai osîrditori lucrători în ogorul Domnului Iisus Hristos din ultima vreme, un misionar de elită al clerului român din străinătate.

De obicei vîrsta de 70—80 de ani nu e prea favorabilă actelor de creație din pricina slăbirii puterilor fizice și intelectuale. Părintele Bodale face o excepție lăudabilă și impresionantă de la această regulă. Depășind optzeci de ani, Sfinția Sa dă dovadă de o „tinerețe fără bătrînețe”, o etapă de viață în care pare că primește de la Dumnezeu har de puteri neobosite.

Este impresionantă opera scrisă și tipărită de acest preot român în ultimii ani. În 1983 a dat luminii tiparului cartea numită „*Meditații evanghelice*”. După numai doi ani a publicat volumul „*Trăirea în Hristos*”. După alți doi ani, în 1987, a tipărit, pe spese proprii, lucrarea „*Dumnezeu-Tatăl*”. Toate aceste cărți sînt de reală valoare teologică, mult apreciate în presa bisericească și de cititori, preoți și mireni. Recent am primit de la Detroit volumul intitulat „*Zece porunci*”, iar pe coperta de la sfîrșitul cărții autorul ne anunță că pregătește pentru tipar alte două lucrări...

Precum indică și titlul, cartea de care ne ocupăm în rîndurile de față tratează și interpretează conținutul poruncilor morale încredințate prorocului Moise pe muntele Sinai. Deși avînd o vechime atît de venerabilă, de aproape trei mii de ani, deși destinate unui popor nomad, abia ieșit dintr-o robie seculară, Decalogul sinaitic nu se perimează ci este mereu necesar și actual. El constituie fundamentul etic al omenirii de totdeauna și de pretutindeni, indiferent de rasă, religie și cultură. Cele zece porunci primite pe două lespezi de piatră, rămîn valabile și obligatorii pentru toate generațiile, deoarece nu sînt opera unui geniu uman ci manifestarea voli Creatorului

care nu este mutare sau umbră de schimbare. Cerul și pământul se înveșesc și trec, dar cuvântul Domnului rămâne în veac.

Temelie morală este legea muntelui Sinai, temelie pe care Fiul Omului, Domnul nostru Iisus Hristos, a înălțat subnitătea desăvârșirii umane prin legea birii. De acest cod, „dreptar al cunoștinței și al adevărului” (Romani 2, 20), ocupă părintele D. Bodale în volumul recent apărut. „Pentru marea însemnătate a celor zece porunci din Vechiul Testament în viața noastră creștinească, am ositenit și eu smeritul slujitor al sericii Ortodoxe Române, cu ajutorul omului nostru Iisus Hristos, să le tâlcuiesc cât mai limpede și mai ușor de înțeles pentru credincioșii români de etudind-lea, din țară și din străinătate” (p. 9).

Osteneala s-a intrupat într-o operă ednică de toată lauda. Străvechile porunci dumnezeiești sînt analizate sistematic. Autorul încearcă și reușește să atingă din fiecare normă noi aspecte doctrinare, cu aplicări originale la viața contemporană, punînd la îndemîna credincioșilor un adevărat catehism de etică eștină.

Valoarea cărții constă în expunerea clară și convingătoare a învățăturii de credință a Bisericii noastre, bazată pe sînta Scriptură și pe Tradiție și actualizată la fiecare pas cu citatele cele mai dicios selectate. Doctrina nu e prezentată livresc, speculativ, ci e ilustrată cu numeroase exemple biblice, din istorie și din viața zilnică, adeseori cu amintiri personale. Iar stilul cărții este cel cunoscut din scrierile publicate anterior, popular, de o claritate cristalină, plăcută la ureche. Dintre rînduri ghicești dorința apostolului misionar ca sămînța propovăduirii să incolțească în inimile cititorilor credincioși și să aducă rod de mîinare.

Nu vom face o analiză de detaliu a lumului părintelui D. Bodale. Vom reține doar faptul că Decalogul este apreat de autor nu numai ca un cod de porunci obligatorii pentru omul universal, ci ca fundamentare a evlaviei și a stilului credincioșilor ortodocși, ca model ecific de a crede și a se închina. Dăm exemplul concluziile originale pe care autorul le deduce din poruncile privind

adorarea lui Dumnezeu. Înțelesul lor este lărgit la dimensiunea unei argumentări a actelor de cult ortodox care, aparent, ar contrazice codul muntelui Sinai. Cinstirea îngerilor, a sfinților, precinstirea Maicii Domnului, cultul icoanelor și al sfintei cruci, toate își au dovezi solide într-o înțelegere justă a poruncii care oprește închinarea la idoli sau chipuri cioplite.

În același chip părintele misionar din Statele Unite face aplicări și argumentări temeinice cu privire la multe domenii de viață morală, legate de cele zece porunci. Cu adevărat păr. D. Bodale este un păstor devotat, conștient de răspunderile ce-i revin în calitate de călăuză duhovnicească, a ceea ce francezii numesc „charge d'âmes”.

Nu putem încheia aceste aprecieri fără a nu aminti o calitate generoasă a autorului. Într-o epistolă care a însoțit cartea, colegul meu de odinioară mi-a scris că tipărirea cărții l-a costat din modesta lui pensie suma de... șase mii de dolari. Iar tirajul a fost doar de 250 de exemplare... Nu știm dacă mulți misionari s-ar putea situa la o atît de generoasă lepădare de sine și jertfă (preot dr. Ștefan Slevoacă).

Pierre Marie-Joseph, *Aphraate le sage persan: Les exposés*, vol. I și II, col. Sources chrétiennes, Paris, 1988—1989, 516 și 522 pp.

Afraat înțeleptul a trăit în veacul al IV-lea, puțin înainte de Efrem Sirul. A fost monah apoi a devenit episcop. S-a nevoit în ținutul Ninive-Mosul. Numele său e menționat într-un Martirologiu din Siria, aparținător veacului al V-lea. Volumele de care ne ocupăm conțin material foarte variat. Menționăm din volumul I tratatele despre Biblie și tradiția iudeică, Teologie și antropologie, despre credință, iubire, post, rugăciune, războaie, convertire, învierea morților, smerenie, păstori, iar din volumul II despre sabbat, Mesia fiul lui Dumnezeu, despre feciorie și sfințenie, despre săraci, persecuție, despre moarte și timpurile din urmă, despre grăunte și strugure.

Influența culturii iudaice asupra lui Afraat este evidentă prin similitudinea între tradiția biblică însușită de Afraat

și textele biblice în uz la evrei. El era convins că învățătura creștină s-a născut în lumea iudaică și că atît evreii cît și creștinii utilizează aceleași comori spirituale. Afraat a cunoscut atît de bine Biblia încît deși cita după memorie era atît de corect încît se credea că a avut un text tipărit înaintea ochilor. Canonul său era alcătuit conform celui din textul ebraic al Vechiului Testament: Legea, profeții și scrierile, adică Tora, nebiim și uchetuvim. Dar el se referă și la texte necuprinse în Biblia ebraică, la I, II Macabei etc. A cunoscut cartea Tevit, întrucît o citează de 3 ori, se folosește de Peșita, traducerea siriacă a Vechiului Testament, care a fost tradusă după textul ebraic, făcută pe la mijlocul veacului al II-lea. La început Peșita conținea numai cărțile textului ebraic, pe urmă i s-au adăugat și cele din Septuaginta. În ce privește Noul Testament Afraat a folosit Evangheliile, grupul scrierilor pauline. Interesant e că Afraat folosește cuvîntul *Evanghelie* totdeauna la singular pentru că el le consideră opera lui Hristos, care a vestit o singură *Evanghelie*, al cărui autor e a se considera Mîntuitorul.

Tratatul de teologie și antropologie este un fel de credeu al lui Afraat în care își expune credința sa despre Dumnezeu, despre creare, mîntuire, Hristos, înviere, despre Sfînta Taină a Botezului și a Euharistiei, despre rolul credinței, despre suflet, trup, carne, inimă, sfîrșind cu un scurt istoric despre hipnopsihie.

În tratatul despre credință pornește de la definiție și apoi aduce argumente biblice privind credința, arată temeliile credinței, puterea credinței, care îmbogățește pe cei săraci, satură pe cei flămînzi și dă viață morților.

În tratatul despre iubire privește problema Sfintei Scripturi arătînd că poruncile Domnului despre iubire desăvîrșesc Legea și proorocii că și învățătura Sfîntului Apostol Pavel despre iubire din I Corinteni 13, 2.

În ce privește postul, Afraat spune: „Postul este o armă plăcută lui Dumnezeu. El este o armă împotriva relelor. Dar postul nu este numai o reținere de la pîine și apă, căci sînt mai multe moduri de a posti. Desigur este un post cînd îți este foame și nu mîncîci. A-ți

păstra starea de curătenie este tot un post. Adevăratul post este, însă, reținerea de la orice rău, dacă-ți ferești gura de cuvinte spurcate, căci nu ce intră în gură spurcă, ci ce iese din gură”.

În ce privește rugăciunea, Afraat arată care este rugăciunea adevărată, aducînd exemplul lui Avel, Avraam, Isaac, Iacob, Moise, David, culminînd prin a arăta cum înțelege Hristos rugăciunea.

O problemă căreia Afraat îi dă o atenție deosebită este cea a războiului. Capitolul este intitulat „Războinicii” și se referă la mulți dintre aceia care au promovat războiul, culminînd cu sublima învățătură a lui Hristos despre pace și război și sfîrșind cu vorbele „Tu, însă frate, dragă, trăiește în pace și roagă-te lui Dumnezeu să trimită pacea și peste alții.”

Capitolul „Cei care se pocăiesc” este dedicat unui moment important din viața credincioșilor. Pentru fiecare rană există un leac zice Afraat și cei suferinzi sînt tămăduiți.

Un fel de medicament este și pocăința sinceră și credința în Dumnezeu. Prin pocăința s-a salvat cetatea Ninive, prin pocăința a fost reabilitat Petru apostolul. „Iubiți părinți de suflete, zice Afraat, întăriți slăbiciunile, vindecați bolile, legați rănile. Vai de ciobanul care lasă turma în părăsire! Sabia să lovească brațul lui, iar ochiul lui să rămînă orb de tot” (Zaharia 11, 17).

Tratatul următor, cel despre învierea morților, începe într-un mod sentimental: „În fiecare zi sînt oameni care se întreabă cum vor învia? În ce trup se vor arăta? Căci trupul se descompune și după scurt timp nu mai găsești nici o urmă despre el. Dar iată cum răspund cei care cugetă mai adînc: Noi știm că morții vor învia dar îmbrăcînd un trup ceresc, forme spirituale.” Afraat aduce argument scripturistic pentru înviere și transformarea trupului pămîntesc în unul ceresc. A învia e mult mai greu decît a crea. Autorul aduce apoi argumente patristice arătînd că morții cei dreπți sînt vii înaintea lui Dumnezeu, că moartea fizică nu-i decît un somn: „Căci eu rănesc și eu tămăduiesc, eu omor și eu fac viu”, zice Dumnezeu (Deuteronom 32, 39). În ce privește capitolul despre smerenie el pornește de la Pilde 16, 19: „Mai bine să fii smerit cu cei smeriți de-

„să împarți prada cu cei mândri“. În mod desăvârșit a experimentat smerenia Hristos. Credința în Hristos îl face pe credincios smerit, prudent, temperat, răbdător, amabil, drept.

Ultimul capitol din volumul I este tratatul despre păstori, despre preoți, în care stăbilește un paralelism între cioban și preot. Precum ciobanul ocrotește și rănește oile turmei sale, așa preotul este chemat să hrănească turma sa duhovnicească, după rețetele date de Marele Păstor.

Din volumul II reținem tratatul despre Paști, care pornește de la Paștele răznuite în epoca lui Moise, instituit în mintirea eliberării din robia egipteană, trecerea Mării Roșii și ajungerea, apoi, la adevăratul Paști, junghierea lui Iisus în locul mielului pascal, de la Paștele vechi la Paștele nou, tipologic: Moise — Iisus. Că de obicei tratatul se încheie cu o comandare, arătând că ne este poruncă să păstrăm Paștile din an în an cu postul prescripționat, rugăciunile îndatinate, iudele aduse lui Dumnezeu, citirea salmilor și celelalte. Să nu uităm că Iisus a pățit pentru noi, a înviat pentru noi, moartea n-a avut putere asupra Lui și noi să înviem.

În tratatul despre ziua sîmbetei face istoricul zilei de odihnă, concludind că noi simțim datorii să cinștim ziua închinată lui Dumnezeu, ziua de care El ne plăcere.

În capitolul intitulat „Popoarele“, este vorba despre neamurile care au luat locul lui Israel, prin ascensiunea lui Hristos, cum îi s-a prezis lui Avraam: „Am să te fac tată la o mulțime de popoare“ (Gen. 17, 5), noi, devenind ai lui Avraam, propor al lui Dumnezeu.

În capitolul „Mesia, fiul lui Dumnezeu“, se încurșione în textele mesianice ale vechiului Testament, dovedind că Iisus este Mesia cel promis de profeți. În capitolul despre feciorie și sfințenie face prezentarea unor texte biblice pentru a evidenția acest aspect al vieții, dînd curaj celor chemați în acest sens. În alt capitol face un omagiu ajutorării săracilor, după normele fixate de Hristos: încurșajă stăruitor pe cei care dăruiesc pentru a ssemăna și pe seama lor sămînța vieții. Între paginile 707—740 obiect de studiu este persecuția, Iosif fiul lui Ia-

cob este chipul prigoanei, ca și proorocul Daniel, arhidiaconul Ștefan, apostolul Pavel și alții care au convingerea că în zilele grele Dumnezeu e cu ei. Moartea nu-i un sfîrșit, ci un început. Problema morții o tratează pe larg în capitolul „Moartea și timpul din urmă“, afirmînd principiul exprimat în fraza: „Cel ce cauză va afla“, căci a crede înseamnă a obține.

Cele 245 de titluri din capitolul „Bibliografia lui Afraat“ sînt o certitudine prețioasă la cunoașterea autorului și a operei sale, de către Pierre Marie-Joseph care a ostentat ani îndelungați, în Ierusalim, în calitate de profesor de limba siriacă.

Iată un părinte și scriitor din opera cărui se pot scoate multe învățături, dar cu iz de-o vechime adîncă (pr. prof. dr. Nicolae Neaga).

Le livre de Mormon... D'après les plaques de Nepht, publié, par Eglise de Jésus-Christ des Saints des Derniers Jours, Francfort-sur-le Main, 1978, 526 pp., + 16 planșe-color.

Din titlu se vede că orice cult sau sectă care încearcă să imite comunitatea creștină își însușește unele atribute ale Bisericii lui Hristos; în cazul de față, „sfinții ultimelor zile“. Cartea de mai sus se mai numește și „Biblia mormonilor sau Biserica lui Iisus Hristos a sfinților zilelor de pe urmă“. Iată că asistăm la un fenomen specific rătăcirilor religioase din ultimele două secole: falsificarea sau imitarea Bibliei pentru a da „autoritate“ scrisă unei noi religii. În cazul mormonilor avem de-a face cu „plăci sacre“ asemenea Tablelor Legii lui Moise și spusele acestora pentru „noua“ religie, pentru „istoria poporului lui Néphi“ (p. 99—115). Nefi a fost ales al Domnului și a avut fii și fiice care s-au ucis între ei sau s-au înmulțit ca „nisipul mării“ (p. 116—179). Aceștia au avut profeți, jude-

* În prezentarea de față ne-am folosit și de broșurile-pliante de propagandă: *What of the Mormons?*, SUA, 1976, 27 p.; *Joseph Smith raconte son histoire*, 26 p.; *The prophet Joseph Smith's Testimony*, 28 p.; *Conception Mormone du Christ*, 48 p.; *Le plan du salut*, 24 p. ș.a.

cători și regi, iar pe timpul împăratului Mosiah s-au descoperit cele 80 de plăchete găsite de „poporul lui Limhi”, Mesiah fiind arătarea în spirit a lui Iisus Hristos (p. 420—466).

În sfârșit, Moroni organizează un stat în frunte cu 12 ucenici și Sfântul Spirit, el consacră pîinea și vinul cinei, alege preoți etc. Moroni prezintă „semnele” noii Biserici lui Mormon. Mormon scrie 12 epistole pentru „Sfinții zilelor de pe urmă” (p. 466—477).

Dar pînă s-a ajuns la această carte a fost nevoie de „visuri și viziuni” care mai de care mai profetice. Nici proorocii și patriarhii Vechiului Testament, nici faraon și nici regii Babilonului n-au avut asemenea „descoperiri”.

Fondatorul și organizatorul sectei este „profetul” Joseph Smith, născut la Sharon, Windsor Country, Vermont, în decembrie 1805. Moare în 1844. Asupra vieții sale, exegeții se împart în trei grupe: unii (cei interesați) spun că este „viceregent al lui Dumnezeu, profetul lui Iahve, clar-văzător și martir”. Fiecare mormon, dacă este credincios, crede în caracterul sacru al lui Joseph, așa cum crede și în Dumnezeu; alții (cei mai simpli) arată că Smith a fost un vizionar, un fanatic, impostor și libertin; iar ultimii și cei mai mulți socotesc pe Joseph un dezechilibrat mintal, un compromis, un amăgitor și aventurier religios care a avut halucinații pe care le-a socotit „revelații supranaturale”. Atît buncii cît și părinții săi pretindeau că au „viziuni”, unii se credeau profeți ca și Mahomed.

Joseph „s-a convertit” în 1820, lângă Palmira (New York), într-o regiune împinzită de fanatici. El a avut înția viziune și apoi a doua, la 21 septembrie 1823, cînd un „mesager ceresc” i-ar fi indicat locul unde se găsesc tăblițele de aur și „Cartea mormonilor”. A mai avut șapte viziuni, ieșiri și amestecări cu flăcările aurului. Ultimele cercetări arată că el era într-o accentuată boală epileptică și ar fi mîzgălit ceva, dovadă de ireponsabilitate. Mai tîrziu a început să dicteze „Cartea mormonilor”, o amestecătură de fantasmă cu ceva însușiri biblice de la ora duminicală ținută de pastori menoniți sau pietiști. Cartea a fost dictată în perioada septembrie 1827—iunie 1829. Era de așteptat, manuscrisul original s-a pierdut. A rămas o copie a unui

Oliver Cowdery, pe care Smith ar fi făcut „corecturi”, dar se știe că „profetul” era analfabet.

În ipoteza de „profet” și clar-văzător J. Smith a lăsat canonul mormonilor Cartea poruncilor, ce conține „soarta sfinților ultimilor zile”... care ultimile, ca a trecut de atunci un secol și jumătate!

Succesul sectei se datorează unui „convertit”, mare amator de senzații religioase în lumea dezechilibrului psihic, anume Sidney Rigdon — predicator baptist — specialist autorizat în „scriptură istorie și literatură”. Cei doi înființează o societate „mormonă” la New York, dar în curînd sînt urmărit de fiscalitatea americană, judecați ca impostori și obligați să părăsească regiunea. Dar bolnavii psihici totdeauna își caută fanatici și astfel ajung în Missouri. Aici găsesc mulți adepți pentru înscrierea numelor în plăcile de la Nefti. Smith „dedică Domnului” o tipografie, iar în 1834 organizează „Primul consiliu suprem al Bisericii lui Hristos”. El rămîne Marele profet, Rigdon este numit președinte. La un an, și-a ales 12 apostoli printre care Brigham Young — leul Domnului, Parlei Pratt — arcașul Paradisului și Lyman Wight — berbecul sălbatic al munților. În 1836, Josef alege orgarele executive, pe lângă președinte și cei 12 apostoli, sînt aleși 70 de bătrîni și o armată de consilieri (misionari) ai lui Kirtland și Zion. În 1837, „misionarii” trec în Marea Britanie, apoi în întreaga Europă. În același timp se întîmplă ciocniri sîngeroase între mormoni și alte secte (este epoca mișcărilor spiritiste, baptismale și advente) și pentru a nu se confunda, își alcătuiesc un nou statut (sau catehism) și refac „Cartea poruncilor”.

Din nou urmări și judecă. J. Smith este condamnat la închisoare ca impostor, încarcerat la Carthage, unde este asasinat la 27 iunie 1844, înainte de profeția adventă a celei de „a doua veniri”. Boston, 10 oct. 1844, neprevăzutul: este declarat martir al sectei, „urcat” la cer ca patron al tăblițelor!

Mormonii, avînd o situație financiară solidă, se reorganizează în Salt Lake, Utah, răspîndindu-se pe tot globul cu o propagandă susținută. Cu timpul și-au construit temple, imitînd sinagogile, iar cel mai important centru, cu un uriaș locaș de cult, se găsește în Salt Lake, terminat în 1951.

În ceea ce privește doctrina, mormonii ca orice religie apărută în societate creată de indivizi fără o chemare veritabilă de Revelația divină, au un sinceren religios specific fanaticilor și aventurierilor. Ei afirmă credința în Dumnezeu și Iisus Hristos, practică o pocăință pentru păcatelor, un botez pentru ispire și primirea darurilor Sfântului Spirit. Credința este începutul religiei, ea este sursa darurilor miraculoase, ca de exemplu: darul vindecării, al facerii de minuni, vorbirii în limbi, viziuni și vise, revelații și revelații: până la J. Smith, în mormonii, nu au mai avut loc revelații: Ioan Botezătorul a fost orînduit preoției inferioare, aronice, iar Petru, Iov și Ioan preoției superioare a lui Melchisedec; ei au primit apostolatul și cheile împărăției cu puterea de a lega pe pământ cele ce pot fi pecetluite în ceruri.... Deci nimic de jertfă, de iude, de lăcar, de mintuire, o credulitate cufundată în obscurantismului și misticismul bolnăvicios.

În ceea ce-i privește pe adepți, fiecărui membru al comunității are acces la revelatii și revelații. Descoperirile sunt date de Președintele comunității, el este garantul pămîntesc al Domnului și cheile împărăției. În acest sens, practică intens „botezul morților și istoriile cerești”. Botezul acesta a fost aplicat în vechime, în Corint și a fost condamnat de Apostolul neamurilor (I Corinteni 125, 29).

Căsătoria cerească este una din ispitirile tineretului, este o poligamie poruncită de Clarte pentru orice credincios; de urît ar fi și cît de dereglat moral, tînărul mormon trebuie să accepte poruncile poruncite de Domnul. De la toți posedatii sexual acceptă secta. Există granițe morale, orice frate are lua orice soră — soția aproapelui și conviețuiescă, este o „cîste” a comunității. Dincolo, soțiile îl vor urma și va simți bine (se observă ușor ramana musulman, mulți adepți fiind musulmani din Africa). Poruncă matrimonială și pluralitatea soțiilor (imit-o Marele profet într-o viziune, anul 1843, Illinois. Este necesară cît mulți „sămînță bărbătească” pentru a poporului mormonilor și răspînditor. Cîte poruncă stranie! Totuși sec-

ta se infiripă între studenți, fiind împotriva fumatului, cafelei, alcoolismului etc.

Dacă aceasta este pe scurt doctrina și „morală”, să vedem care este organizarea lor după Smith și după urmașii săi. J. Smith și Oliver Cowdery au fost întîi prezbiteri. J. Smith este cap al preoției lui Melchisedec din sinul căreia au fost aleși trei arhiprezbiteri pentru a putea să ia înființă Președinția Bisericii. Președintele și cu cei doi consilieri formează treimea. Cei doisprezece apostoli formează un oficiu egal în autoritate și putere cu președinția și sînt considerați Consiliul suprem prezidențial călător, a cărui sarcină este să aibă grijă de afacerile Bisericii. Cei șaptezeci sînt obligați să predice și sînt egali în autoritate cu cei doisprezece. Cei 70 de bătrîni au șapte președinți aleși dintre ei etc. Există și alte forme de conducere tribală, orientată după loc, situație etc.

Membri sectei mormonilor nu trebuie confundați cu secta violentă Secerătorii sau creștinii ultimelor zile. În ceea ce privește răspîndirea, deși sînt recunoscuți oficial ca Biserică de către Statul american, mormonii au comunități stabile sau ambulante pe toate continentele, căutînd nume pentru tăblițele de la Nefi cu miliarde de incantații și bine păzite sub pămînt, în stîncă, de nici „radiațiile” atomice nu le pot atinge într-o eventuală catastrofă nucleară.

Datorită atragerii tineretului pentru a deveni „misionari mormoni”, secta se răspîndește mai ales între studenți, pe care-i finanțează pentru a învăța cîteva limbi și a le oferi prilejul să dea ocol pămîntului. În afară de SUA, Canada și America Latină, mormonii s-au răspîndit în Marea Britanie, Germania, Elveția, Franța, Italia, Țările nordice, Africa, India, China, Australia etc. „Misionarii” lor se găsesc plasați în centre universitare ale globului, în centre turistice și de agrement, la olimpiade și îndeosebi în hoteluri și restaurante, oferind servicii temporare, spectacole ieftine și chiar soții de ocazie.

Deși „nevinovați”, mormonii au devenit un pericol social și o nocivitate pentru tineret și multe state îi consideră în afara Legii (diacon conf. P.I. David).

Liviu Mărghitan, *Banatul în lumea arheologică*, Timișoara, 1985, 216 pp.

Vestigiile arheologice ale Banatului sînt numeroase și importante, așa se explică apariția celui de al III-lea volum pe tema aceasta.

Volumul de față tratează veacurile VII—XII, ale erei noastre, și cuprinde capitolele :

I. Banatul în contextul istoric sud-est european, II. Așezări, cetăți și necropole, III. Principalele ocupații ale autohtonilor, IV. Circulația monetară, oglindă a legăturilor cu piața de desfacere sud-est europeană, V. Concluzii.

Materialul documentar furnizat de cartea de care ne ocupăm, este covârșitor încît chiar și numai o privire de ansamblu asupra lui dovedește că vestigiile arheologice din Banatul secolelor VII—XII sînt semnificative.

Banatul secolelor VII—XII poartă amprenta romană prin cultura materială din așezări și necropole. Această trăsătură n-a diminuat-o nici unul din contactele cu o serie de elemente culturale de factură alogenă, dimpotrivă, în cadrul urmelor atribuite unor populații migratoare (gepizi, avari, slavi), se constată pregnante și frecvente influențe din partea civilizației romanice autohtone.

Pe baza săpăturilor arheologice făcute autorul face o analiză a așanumitei epoci a avarilor, și influența ei asupra populației autohtone și trage concluzia că nu poate fi vorba de-o influență trainică.

În ce privește epoca în care băștinașii s-au aflat sub dominația militar-politică a unora dintre neamurile migratoare ajunse pe aceste locuri, ea a fost mai mult nominală.

Cît despre prezența populației slavone așanumita stăpînire asupra meleagurilor bănățene se aduc dovezi contrare. Mai evidente sînt legăturile dintre imperiul bizantin și cuprinsul Daciei de odinioară, care s-au menținut fără contenire, cu toate că uneori s-a înregistrat o temporară slăbire.

În capitolul „Așezări, cetăți și necropole”, figurează Hradul (județul) Caransebeș, Cenad, Ciclova română, Ormeni, Cuptoare, Deta, Frumușeni, Sînnicolaul

Mare, Ieșelnița, Jabăr, Jupa, Remetea Mare, Sacoșul Mare și mai ales Felnaț, pentru că a intrat în atenția celor ocupați de vestigiile arheologice și din această localitate ni se prezintă 44 de modele : ștanțe pentru diferite limbi de curea ; aplice, flori, figuri geometrice butoni semiferici, reprezentări zoomorfe care redau fondul valorilor artistice a căror geneză s-a înfăptuit pe cuprinsul patriei noastre, contribuind cu propriile realizări și experiențe la mersul general spre progres din zona mai largă sud-est europeană.

În ce privește capitolul III, Principalele ocupații ale autohtonilor, aici se constată că indeletnicirea principală a fost totdeauna agricultura, urma în rîndul al doilea viticultura, care sînt atestate arheologic.

În unele părți ale Banatului o ocupație esențială era mineritul, mai ales în actualul județ Caraș-Severin, la Bocșa Montană, Ciclova Română, Ocna de Fier, Oravița, ș.a. Obvin și arta țesutului sculptat în lemn și olăritul, acesta din urmă mai ales în Remetea Mare.

Se constată că în cadrul așezărilor autohtone din secolele VII—XII de pe cuprinsul Banatului se practicau mai ales ocupațiile care asigurau mijloacele necesare traiului, existînd suficiente condiții și de evoluție socială, economică și culturală.

Capitolul Circulația monetară, este oglindă a legăturilor cu piața de desfacere sud-est europeană și se constată că în Banat s-au descoperit monede care vădesc o relație intimă între populația autohtonă și cele din apropiere și că în Banat românii au fost populația legată de glie și nu una voiajeră.

În ținutul dintre Mureș, Tisa și Dunăre a stăpînit Ahtan, unul dintre descendenții direcți ai ducelui român Glad. Acesta își avea reședința în Cenad (Morisena).

Arheologic se confirmă practicarea cultului de rit grecesc, adică ortodox, religia masei locale românești. E o lucrare de autoritate în domeniul arheologiei românești (pr. prof. dr. Nicolae Neaga).

Matthias Weber și dr. Anton Petri, *Simatbuch SANKTANDRES in Banat* (arta patriei Sinandrei în Banat), arquerttsein, 1981, 704 pp.

Pornind de la elaborarea unui arbore neologic, tânărul învățător Matthias Weber din Sinandrei a început în anii '70 ai secolului nostru, sub influența profesorului M. Hoffmann, cu elaborarea unei monografii a comunei Sinandrei.

Îngă a-hivele parohiilor din Sinandrei, Carrani și Dudeștii Noi el a cercetat începând cu anul 1961 și arhivele camerei și biblioteca din Viena și Budapesta. Cartea prezintă a apărut până la urmă cu ajutorul și colaborarea a aproape o sută de persoane, citate nominal pe paginile 1—692.

Cartea cuprinde 22 de capitole mari foarte multe subcapitole: Generalități geografice etc.; Istoria comunei de başă (timpul preistoric, perioada romană, până la 1717, colonizarea cu germani, date istorice, revoluția din 1848, primul și de-al doilea război mondial etc.); Munca masă Schalbach; Situația bisericească (catolică); Situația școlară; Administrația comunei; Situația sanitară (motivele deceselor, apa de băut etc.); Scutirea populației, Creșterea localității și a curtea, inventarul agricol etc.; Șarul, comunei Sinandrei (întindere, pășunire interioară, nume de străzi, toame etc.); Anul agricol — de dimineața până seara timpuriu (lucrările sezoniere, livrada, zootehnia etc.); Cercul al religios (catolic); Cercul de viață (botez, anii de copilărie, religii, famfarele, logodna, căsătoria, decesul și înmormântarea); Străzile, trenul, iluminarea; Meserii și industria (mii messeriasi, mori, circumi etc.); Societăți, instituții financiare și cooperative (societatea sportivă, corală, pompierii voluntari, prima bancă din Sinandrei etc.); Școlul (german) din Sinandrei; Populația germană (din Sinandrei; Sinandrienii în lume și Izvoare și literatură.

Localitatea Sinandrei este prima dată menționată documentar în anul 1230 ca „Sankt Andree“, dependentă de capitulul din Arad. Pe larg se discută așezarea în anul 1742 a 40 de familii de români armeni sub gornicii „Bazilii Zohan“ — Va-

sile Cioban și „Jovan Ardelian“ — Ioan Ardelean la Dudeștii Noi, așezarea lor o numește administrația împărătească la 26 iulie 1746 ca „interimally“ (provizorie). În anul 1747 o parte din ei a fost mutată la Becicherecul Mic, iar ultimele 24 de familii la Sinandrei, conform hotărârii împărătesei Maria Terezia din 13 noiembrie 1748. Toate actele întocmite pentru această mutare sînt redată aici pe paginile 39—42. De amintit este și relatarea călătorului Wolfgang Ritter von Kempelen (1734—1804), care a trecut în 1767 prin Sinandrei, relatare ce afirmă că aici trăiau atunci doar 30 de familii germane care au foarte puțin pămînt și case în majoritate cumpărate de la români. Pămîntul era lucrat numai pe porțiuni, restul fiind acoperit de arbuști. Raportul călătorului susnumit se păstrează în manuscris sub numele de „Relation“ în Arhiva camerei de curte la Viena.

În anul 1770 ajunge aici un val de coloniști germani și așa ia naștere o parte germană („teutsche“) a comunei pe lângă cea română („wallachische“). Conform planului localității întocmit de ofițeri imperiali în 1773 („Plan von dem National und Teutschen Orthe St. Andrasch“ — Planul localității naționale și germane Sinandrei), se poate constata, că în partea „națională“ (română) trăiau 309 țărani, iar în partea „germană“ 51 (pag. 60—61). Încă pentru mai mulți ani documentele administrative vor deosebi „Wallachisch“ de „Teutsch-St. Andrasch“ (1781). Situația administrativă și fiscală a „Sinandreiului românesc“ este redată pe paginile 101—108.

Cartea insistă, desigur, mai mult pe situația și tradiția bisericii catolice de aici, dar nu evită să cuprindă istoria comună a tuturor locuitorilor localității. Așa se aduce și fotografia bisericii ortodoxe române (pag. 278), construită în anul 1834, aminteste în câteva rânduri și pe sîrbii de aici (paginile 124, 138—139), iar statistica cu numărul locuitorilor (pag. 276—278) îi prinde și pe cei cîțiva evrei, ce locuiau aici în secolul trecut.

Chiar dacă această carte este scrisă cu scopul de a fi pentru șvabii emigrați o aducere aminte despre vechea lor patrie, ea este totuși un element bibliografic important pentru toți cei ce studiază istoria Banatului (dr. Gerhardt Hochstrasser).

Hozzájárulás — Tanulmányok a magyarországi románokról (Contribuție — Studii cu privire la românii din Ungaria), Budapesta, 1988, 154 pp.

Volumul de față, apărut în cinstea celui de al VII-lea congres al românilor din Ungaria (Gyula, 11 decembrie 1988), cuprinde diverse materiale politice, etnografice, dar cea mai mare parte este dedicată istoriei (p. 11—26, 48—124), iar unele profile se suprapun. Studiile publicate aparțin mai multor autori, care tratează probleme referitoare la o arie teritorială diferită. Lucrarea lui Zoltán Zsujos — intitulată „Date istorice și etnografice despre Pocei” (pp. 11—26) — evocă unele aspecte ale acestei așezări având o populație de aproape 3000 locuitori, în bună parte români. Legat de trecutul lor, autorul precizează că români s-au așezat în localitate mai ales în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, alături de rămășițele vechilor locuitori, care în timpul convulsiunilor cauzate de expansiunea otomană habsburgice s-au refugiat și s-au întors în căminele părăsite. Documentele ulterioare oglindesc importanta pondere a românilor în cadrul populației iobăgești și în circulația mărfurilor agrosilvice, Poceiul fiind un centru de schimb de produse între zona de șes și cea montană.

Vastul studiu al Elenei Csobai se intitulează „Asociații culturale ale naționalității române în partea de sud a șesului” (pp. 48—65). Autoarea arată că dezvoltarea culturală a românilor din zonă a fost la început în corelație strinsă cu biserica ortodoxă. Ulterior, odată cu înțărirea conștiinței naționale, a crescut rețeaua școlară, prima unitate fiind înființată la Gyula (1771). Se amintește de apariția revistei *Lumina* la Gyula (1885). Se dă o extensiune mai mare activității asociației „Cercul de cetit din Marele oraș Românesc din Giula” (1886), care a existat până în anii celui de al doilea război mondial, cînd conducătorii ei au fost internați. În perioada 1889—1936 a funcționat și „Cercul de cetit din Orașul Mic Românesc din Giula”. Date interesante, inedite, sînt comunicate în legătură cu asociația de cîntări ortodoxe-române din Chitighaz (1889). O altă asociație similară a luat ființă la Giula (1889—1946). Această asociație a avut și o secție teatrală. În

anexă sînt publicate un număr de fotografii privind activitatea lor.

Un amplu studiu este semnat și de Sándor Geber cu titlul „Problema interdependenței și conviețuirii în perspectivă istorică. Relațiile de interes ale Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești la mijlocul secolului al XVII-lea” (pp. 67—91). Autorul, de fapt, prezintă datele care oglindesc desfășurările legate de relațiile celor trei țări române în contextul internațional al anilor 1646—1658. Autorul folosește izvoare române, maghiare, rusești, poloneze, iugoslave și austriece, susținînd teze care merită o cercetare mai profundă de istoricii din țara noastră.

Lucrarea lui Gábor G. Tarján poartă titlul „Contribuții la istoria românilor din Ungaria” (pp. 93—124). În prima parte autorul revine la teza imigraționistă și susține că românii din Transilvania au apărut la sfîrșitul secolului al XI-lea în zona Brașov. Ei au fost semnați ulterior și în zonele care azi aparțin Ungariei. Spre exemplu, în 1525 pe domeniul Giula se constată 40 familii românești. După părerea autorului în secolul al XVIII-lea a survenit noi migrații, care au făcut ca numărul românilor să crească. Astfel, se produce și o tradiție, potrivit căreia în Micherechi s-au așezat familii românești după anul 1745 și care au avut un statut iobăgesc special.

Partea cea mai interesantă a lucrării însă, privește epoca horthystă (1919—1944). Autorul în primul rînd reproduce rapoarte prezentate în legătură cu două localități locuite de români (1927). Într-una se raportează că situația social-economică a românilor din Bichis-Ciabnu diferă de cea a concetățenilor de altă naționalitate, dar duc lipsa bisericii și școlii, care nu au deservit de la sfîrșitul războiului. Raportul similar din Chitighaz, cu populație majoritară românească, zugrăvea un tablou mult mai favorabil.

Documentul nr. 7 din 1936 cuprinde date privind situația școlilor române (ortodoxe și unite) sub regimul horthyst. Din el reiese că regimul horthyst a făcut să dispară un mare număr de școli ortodoxe române din Ungaria și toate cele unite. Se menționează interpelația deputatului Viktor Knaller, care a obiectat Camera Deputaților această situație (1936).

Documentul nr. 8 este un raport al rezorativului școlar din Bihorul unguresc în Bereettyóújfalu (1936), care caută să ctifice anumite amănunte ale raportului ecedent și explică închiderea sau transformarea unor școli cu incapacitatea aterială a populației române, respectiv ecarea învățătorilor în România, etc.

Ultima lucrare este semnată de Elena sobai și Gábor G. Tarján și cuprinde o scurtă istorie a uniunii culturale a omânilor din Ungaria" (pp. 125—144).

Potrivit autorilor în Ungaria trăiesc cca. 20—25 000 de români, mai ales în 18 localități, în comitatele Bichiș (8), Hajdu-Bihar (9) și Ciongrad (1).

Uniunea de fapt a luat ființă în anul 1948, avînd ca președinte pe Dimitrie Sabău, protopop la Giula. Ulterior ea a trecut prin multe transformări.

În tot cazul, cartea prezentată este o oglindă a nivelului, caracterului și orientării cercetărilor de profil din Ungaria (Eugen Glück).

POȘTA REDACȚIEI

Anunț al administrației revistei. În ultimul timp tarifele poști au crescut excesiv de mult. Datorită acestei situații ne vedem în imposibilitatea de a mai trimite onorific revista multora din prietenii noștri, inclusiv preoților români de peste hotare. O facem aceasta cu mult regret și rugăm pe toți cei care au beneficiat până acum de abonament fără plată să nu ne-o ia în nume de rău.

Din partea comitetului de redacție. Cercetînd mulțimea materialelor de portofoliu reprezentate de studii, traduceri, comentarii, recenzii, etc. primite de-a lungul anilor de la diferiți colaboratori, am găsit printre ele destule refuzat în trecut de cenzura care opera nemilos, altele depășite sub raportul conținutului, nu puține ai căror autori au decedat și, în fine, numeroase discutabile sub raportul valorii intrinsece. Multe din acestea pe care le-am apreciat util a fi publicate am început să le includem în numerele revistei, chiar dacă autorii lor nu mai sînt în viață. Așa se face că cititorii vor găsi, cum s-a întîmplat începînd cu numărul trecut, articole postume care poate tocmai de aceea sînt mai valoroase.

Darul unor cititori. Recent am primit o scrisoare expediată din Cleveland — S.U.A. la 2 iulie 1991 din partea parohiei al cărei preot este Ion Gherman cu următorul cuprins: „Cu bucurie dorim să vă trimitem cecul de 50 dolari, drept recunoștință pentru trimiterea revistei „Altarul Banatului” și a ziaului religios „Înviearea”. Mulțumindu-vă pentru purtarea de grijă, vă dorim multă sănătate și spor duhovnicesc în lucrarea de mîntuire a fraților romîni pe care îi păstoriți”. Scrisoarea este semnată de președintele consiliului parohial Alexandru Suba și de secretarul financiar Gavrilă Ivanov.

Mărturisim că ne-a impresionat acest gest venit de la frații de peste Ocean pentru care le mulțumim din adîncul sufletului.

Aprecieri pentru activitatea corală. Referindu-se la informațiile publicate de revista noastră cu privire la corul Seminarului teologic Caransebeș, dl. George Alexe din Detroit — S.U.A. ne-a împărtășit unele reflecții cuprinse în scrisoarea expediată la 13 august 1991 din care reținem următoarele: „...Am fremătt de emoție cu tinerii seminariști care din Viena și pînă la Chișinău s-au încumetat să reprezinte sufletul tineretului ortodox român în acordurile divine ale muzicii noastre bisericești și naționale. Înnoirea spirituală a Bisericii noastre de aici pornește, de la Seminar. Seminariștii, preoții de mline, sînt salvarea noastră ca Biseică și Neam. În pregătirea lor teologică și sacerdotală, educația muzicală și literară trebuie să ocupe primul plan. Eu am rămas în sufletul meu același seminarist d la Buzău, cu cele mai sfinte amintiri legate de tradiția corală a Seminarului nostru „Ksarie Episcopul”. Cea mai mare demnitate pentru un elev seminarist era să ajungă dirijorul corului clasei sale sau dirijorul Seminarului. Toate cele opt clase din cursul inferior și superior aveau corurile lor și organizau șezători culturale, u fel de seri corale și literare, în care seminariștii se întreceau să recite sau să cite cel mai bine. Dirijorul Traian Popescu de la Paris a fost mai întîi dirijorul clasei sale și apoi al Seminarului din Buzău. Pe vremea aceea era o mare emulație corală între Seminariile din țară. Cele mai bune coruri erau invitate să cînte la radio, la București. Era suprema consacrare. Bătălia se dădea între corurile seminariilor „Central” și „Nifon Mitropolitul” din București, și ale Seminariilor „Ksarie Episcopul” din Buzău și „Sfîntul Nicolae” din Rîmnicu Vilcea. De fapt toate corurile Seminariilor din țară erau renumite prin activitatea lor culturală și artistică în orașele

respective. E bine că Seminarul Mitropoliei Banatului reînvie o tradiție glorioasă. Poate acum, în noile condiții, o întrecere muzicală și literară în Seminarii și între Seminarii, ar fi extrem de binevenită. Un festival al celor mai bune coruri (selecțate prin concurs) și al celor mai buni recitatori, cred că ar întruni adevăratele talente ale Seminarilor. Noi aveam la Buzău revista literară „Muguri”, dusă la glorie de seria pâr. prof. Ioan G. Coman, a pâr. Olimp Căciulă și a pâr. Dumitru Belu. În această revistă am debutat și eu în anul 1940—1941. Corul clasei noastre era trimis să cînte în oraș, la biserica centrală „Sfinții Ingeri”, iar corul Seminarului cînta la biserică „Neguțători”, unde erau aduși cu școala mai toți elevii și elevele celorlalte școli secundare din Buzău. Și erau destul de multe. După ce terminam utrenia, ne urcam în cafas sub ochii admirativi ai celorlalți elevi veniți să ne asculte. Așa ne-am făcut educația civică, fiind duși în lume și învățați cu lumea de tineri, fiind obligați să cîntăm la strună, la cor, să recităm poezii naționale și religioase, să dăm concerte, să predicăm, să organizăm serbări școlare în satele noastre sau coruri populare și bisericești. Așa ne-am învățat timiditatea și sfioșenia de copii „de la țară” speriați de zgomotele orașelor și de lumea străină pentru noi pe care trebuia s-o cunoaștem și să fim acceptați de ea pentru calitățile noastre corale, culturale, literare sau sportive. Corul Seminarului din Caransebeș este o speranță și o mîndrie a Bisericii noastre. El poate să dea „tonul” și să cheme, prin Sfînta Mitropolie, la întrecere toate corurile Seminarilor din țară. Îi asigur de succes deplin numai dacă vor fi disciplinați și ascultați de mai marii lor. Înainte de voce și de cîntare, corul înseamnă disciplină totală și concentrare maximă în interpretarea corurilor respective, dar mai ales prezentare scenică impecabilă. Cine a trecut prin școala marilor seminariști Ioan D. Chirțescu, George Breazu și Nicolae Lungu, toți „centraliști”, știe ce înseamnă disciplină și vocație corală. Le urez tinerilor seminariști din Caransebeș să meargă cu demnitate, din succes în succes, pe drumul pe care și l-au ales, pînă la desăvîrșirea lor artistică, în șlefuirea și armonizarea sunetelor, în dicțiunea și interpretarea perfectă, în nuanțarea sentimentelor și sublinierea ideilor muzicale și literare din cîntările respective. Concertele lor pot fi înregistrate nu numai pentru arhiva fonografică a Seminarului, dar și ca amintire personală a fiecărui corist. Desigur, fără a pune accentul pe comercializarea acestor casete magnetofonice, aceste concerte ale corului din Caransebeș, pot fi distribuite credincioșilor în schimbul unei donații, pentru crearea unui fond pentru eventualele excursii ale seminariștilor din Caransebeș, sau alte manifestări culturale potrivite cu ținuta lor de seminariști. Între anii 1946—48 am fost pedagog la Seminarul „Central” și aproape săptămînal însoțeam corul bărbătesc al claselor superioare la întrunirile religioase ale Asociației Misionare „Patriarhul Miron” unde concertele lor religioase impresionau pînă la lacrimi. În aceiași ani, am făcut parte din ultima formație corală a Internatului teologic „Radu Vodă”, de glorioasă tradiție. Din nefericire, ultimele noastre manifestări corale au fost la înmormîntarea iubitului nostru profesor, prof. Haralambie Roventă, și a soției profesorului Nichifor Crainic, în cimitirul „Sfînta Vineri”. Eu cred că dacă e vorba de înnoirea Bisericii, de adevărata ei primenire spirituală, ea trebuie să pornească de la seminariști... Inima Bisericii Ortodoxe Române de mîine bate în inimile tuturor seminariștilor din țară, în ritmul imprimat de corul seminariștilor din Caransebeș. Vă felicit din toată inima pentru această creație mitropolitană întruchipată de Seminarul teologic din Caransebeș, care duce faima muzicii noastre bisericești și naționale, nu numai în țară, dar și peste hotare. Sînt fericit că cel puțin seminariștii din Caransebeș au reînviat vechea și glorioasă tradiție corală a Seminarilor de altădată. Dumnezeu să le ajute și să fructifice în viața lor religioasă românească și în parohiile pe care le vor conduce mîine experiențele lor corale de astăzi, redînd adevărata măreție și frumusețe liturgică a cultului nostru divin...”.

Preocupări teologice. Mai mulți cititori ai revistei care din felul cum se prezintă am dedus că sînt studenți la diferite facultăți, ne-au cerut lămuriri cu privire la sensul primelor capitole ale cărții „Facerea” sau „Geneza” din Vechiul Testament, în mod special a relatării despre Adam și Eva. Pe lângă materialele pe care „Altarul Banatului” le include în rubrica de studii, cum este cazul numărului de față, încercăm să dăm cîteva explicații în cele ce urmează (după recenzia publicată

în revista „Contacts”, Paris, an. XLIII, nr. 154, trimestrul 2, 1991, pp. 140—144) la cartea lui Costi Bendaly, *Lectura despre chipul omului în primele trei capitole ale Facerii, Beirut, 1990*.

Înainte de toate vom preciza că relatarea din primele capitole ale cărții „Facerea” se încadrează în concepția mitologică a civilizațiilor arhaice care a încercat să răspundă marilor probleme ale existenței, cu observarea că versiunea biblică este mult superioară celorlalte similare. Amănuntele ce ni se dau cu privire la originea lumii și a omului nu trebuiesc însă interpretate din punct de vedere științific, întrucât autorul cărții „Facerea” n-a urmărit atare scop. În mod special relatarea despre Adam și Eva dorește să dovedească „alianța” dintre Dumnezeu și om și ca atare prezintă nu adevăruri științifice ci adevăruri ale credinței, dacă ne putem exprima astfel.

Așa cum ne apare din referatul biblic, omul ține de natura fizică dar și de natura transcendentală datorită relației cu Creatorul care l-a făcut „după chipul Său”, stăpîn și paznic totodată al naturii. Acest statut „împărătesc” îl deosebește nu numai de omul miturilor vechi, babiloniene în special, dar și de viziunea evoluționistă răspunzînd întrebării „de ce”, nu însă „cum”. Astfel imaginea biblică a cuplului unic originar n-are valoarea unei afirmații științifice, ci de atestare ontologică a speciei umane voită de Dumnezeu și restaurată de Iisus Hristos.

Afară de aceasta referatul biblic vrea să pună în lumină dimensiunea comunitară a omului. Biblia e arată în ce fel chipul lui Dumnezeu nu se realizează deplin decît în comuniunea umană (Facerea 1, 27) simbolizînd prin cuplul primitiv. Sub veșmîntul mitic se profilează planul lui Dumnezeu privitor la unitatea dintre bărbat și femeie, unitate permanentă între doi parteneri egali a căror scop esențial nu este procrearea, ci comuniunea dragostei și care este un loc privilegiat al prezenței divine.

Vorbînd acum despre scopul omului potrivit planului lui Dumnezeu, ajungem și la problema raiului, mai exact a Edenului. Edenul descris ca o oază în deșert, imagine atît de apropiată unui orient al, apare ca simbolul realizării făgăduite de Dumnezeu omului în completă participare la viața Lui, realizare care la început era doar potențială, dar care va deveni efectivă odată cu noua creație inaugurată prin învierea lui Hristos.

Cum se prezintă acum spinoasele probleme ale păcatului și căderii? Rolul șarpelui și cel al femeii are un sens mitic. E ceea ce trebuie să ne fie clar. Căderea la rîndul ei apare nu ca pierderea unei desăvîrșiri originare, ci ca starea permanentă a unei omeniri care trăiește dîncolo de potențialitățile pe care i le-a dăruit Dumnezeu și a scopului pe care El i l-a hărăzit. Cît privește păcatul pe care relatarea biblică îl leagă de cădere, el apare ca o tentativă de a-l depăși pe Dumnezeu, un refuz de a-l accepta, o iluzorie suficiență de sine care se slujește de darurile lui Dumnezeu în scopul de a se îndepărta de El. Culmea rătăcirii omului constă în a pretinde că-l ia pe Dumnezeu drept model („Veți fi ca Dumnezeu”, Facerea 3, 5), ceea ce nu duce la altceva decît la compromiterea adevăratei îndumnezeiri care pretinde depășirea de sine în dragoste și în semănarea cu Dumnezeu treimic.

Biblia atribuie acest păcat celui dintîi om și aceasta pentru că el s-a pretins a fi prototipul rătăcirii omenești. Potrivit logicii mitului, originea temporală este o transpunere simbolică a străfundurilor ființei. Astfel păcatul „originar” trimite la originea păcatului fiecăruia, ceea ce evidențiază tendința ucigașă de a se comporta fără a ține seama de realitatea celui alt și celorlalți. Dar relatarea biblică evocă de asemenea o solidaritate în păcat, solidaritate care nu constituie de fel o culpabilitate ereditară — idee sugerată deja de Iezechiel (18, 1—4) — ci o dramatică interdependență în rău. „Învățătura despre păcatul originar vrea să arate că noi sîntem născuți într-un mediu în care înclinarea spre rău este mai mare decît cea spre bine. La dreptul vorbind noi nu sîntem vinovați de păcatele altora, dar sîntem mai mult sau mai puțin implicați în acestea” (episcop Kallistos Ware, *Aproches de Dieu dans la Tradition orthodoxe*, Paris, 1982, pp. 98—99).

În ce-l privește pe ispititor, reprezentat mitic prin „șarpe”, Biblia (Înțelepciunea lui Solomon 2, 24, Ioan 8, 44; Apocalipsa 12, 9) l-a identificat cu Satan („Vrăjmașul”), stăpînul amăgirii și minciunii. De asemenea urmările păcatului sînt și ele prezen-

tate într-un fel care depășește sensul literal al Bibliei. E vorba în primul rând de alterarea legăturii cu Dumnezeu care apare îngrozitoare nu pentru că Dumnezeu s-ar fi schimbat, ci pentru că omul păcătos proiectează în El imaginea propriei sale păcătoșenii. Astfel omul percepe prezența lui Dumnezeu ca o amenințare la care este expus fără să aibă vreo apărare („gol”, Facerea 3, 10) și de care scapă îngrozit cu toate că Dumnezeu îl caută cu iubire.

În fine moartea pe care Biblia o pune în legătură cu păcatul (Facerea 2, 17) este, în viziunea creștină, o realitate spirituală pe care o cunoaștem fiind încă în viață și de care ne eliberăm când sălășluim în mormânt. Putem deci aprecia că moartea care în cartea Facerii apare ca rod al păcatului, este în realitate acest gol al existenței pe care pretenția de a-și fi suficient sieși l-a despărțit pe om de „izvorul de apă vie” (Ieremia 2, 13) și l-a lipsit de sens, gol pe care moartea fizică îl demască pentru că se aseamnă cu prăbușirea aparențelor prin care creatura încearcă să-și ascundă neantul (cf. Luca 12, 20) și care pe de altă parte dă morții fizice, rezultat natural al oricărei vieți biologice diferențiate, înfățișarea tragică a unui non-sens absolut.

Urmarea păcatului constă între altele în perturbarea relației cu celălalt, care potrivit Bibliei îmbracă un aspect dublu, agresiv și sexual. Agresiunea se infiltrează, spre a le compromite, în relațiile umane cele mai intime. După cădere Adam se adresează celei numite „carne din carnea sa” (Facerea 2, 23) ca despre o vrăjmașă. Mai departe Facerea, cap. 4 ne prezintă în Cain imaginea arhetipică a ucigașului celui care este „de același neam cu el” (Isaia 58, 7), crimă care se prelungește în vremea noastră. Cît privește sexualitatea care în planul lui Dumnezeu există ca participare a omului la puterea creatoare a Tatălui Ceresc, ea este viciată pînă la a deveni ceva rușinos căci trupul preamărit încetează de a fi locul prezenței celui alt și devine element străin persoanei și piedică în calea spre comuniune.

Iată dar o serie de considerații menite să ajute la mai buna înțelegere a celor dinții capitole ale cărții „Facerii”. Cu aceasta știm bine că n-am putut înălătura toate nedumeririle — ceea ce nici nu ne-am propus — dar în schimb nădăjduim că am oferit unele puncte de reper.

superior în Bulgaria. Situația bisericească din Albania. Libertatea religioasă în Cehoslovacia. Părerii de rău publice. Orientări actuale ale Mișcării ecumenice. Ortodocșii și ecumenismul. Descoperire arheologică	— — — — —	150
--	-----------	-----

NOTE ȘI COMENTARII

Revigorarea învățămîntului teologic la Arad (arhid. conf. dr. Silviu Anuichi). Omagierea magistrului (pr. prof. dr. Ioan Coman)		
Aspecte și tendințe în creștinismul actual (prot. dr. Gheorghe Lițiu). Din spusele altora	— — — — —	157

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Binecuvîntare de biserică. Inaugurarea unei capele. Hramuri mănăstirești. Pelerinaj. Intrare în cler. Educația religioasă în atenția clerului. La început de an școlar. Biserica și școala. Parohiile și Legea fondului funciar. Nouă filială L.T.O.R., Asociația femeilor ortodoxe. Vizită creștinească. Cutremure devastatoare. Sprijin umanitar. Daruri pentru frații moldoveni. Monument închinat eroilor neamului. Printre frații din Iugoslavia. Vizită la frații de peste Prut. Pentru copiii bucovineni. Premieră cinematografică. Decese	— — — — —	169
---	-----------	-----

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului

Consfătuiri de lucru. Itinerar pastoral. Clerici și monahi noi. Trecut la cele veșnice.	— — — — —	177
---	-----------	-----

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

<i>Noul Testament de la Eălgrad</i> , Alba Iulia, 1988 (pr. prof. dr. Nicolae Neaga); Dumitru Stăniloae, <i>Orthodoxe Dogmatik</i> , Zürich, 1985 (pr. dr. Ioan Tulcan); pr. dr. Dumitru Bodale, <i>Dumnezeu Tatăl</i> , Detroit, 1987 (diacon prof. Teodor Damșa); pr. dr. Dumitru Bodale, <i>Zece porunci</i> , Detroit 1991 (preot dr. Ștefan Slevoacă); Pierre Marie-Joseph, <i>Aphraate le sage persan: Les exposés</i> , 2 vol., Paris, 1988—1989 (pr. prof. dr. Nicolae Neaga); <i>Le livre de Mormon</i> , Francfort sur le Main, 1978 (diacon P. I. David); Liviu Mărghită, <i>Banatul în lumina arheologiei</i> , Timișoara, 1985 (pr. prof. dr. Nicolae Neaga); Matthias Weber — dr. Anton Petri, <i>Heimatsbuch Sanktandres in Banat</i> , Marquertsein, 1981 (dr. Gerhardt Hochstrasser); <i>Hozzajarulas. Tanulmányok a magyarországi románokról</i> , Budapest, 1988 (prof. Eugen Glück)		187
---	--	-----

POȘTA REDACȚIEI

Anunț al administrației revistei. Din partea comitetului de redacție. Darul unor cititori. Aprecieri pentru activitatea corală. Preocupări teologice	— — — — —	200
--	-----------	-----

125,00